

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 55

Том 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Головний редактор:

Терешкінас Артурас – доктор соціальних наук, професор, професор кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Члени редакційної колегії:

Байша Кіра Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Херсонського національного технічного університету

Благуна Наталія Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Боровик Людмила Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент Міжнародної кадрової академії, доцент кафедри теорії і методики журналістської творчості Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Бочелюк Віталій Йосипович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри Запорізького національного технічного університету

Галацин Катерина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови технічного спрямування № 2 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Козяр Микола Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної механіки, інженерної графіки та машинознавства Національного університету водного господарства та природокористування

Кочарян Артур Борисович – кандидат педагогічних наук, доцент, радник Міністра освіти і науки України

Кузьменко Ольга Степанівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізико-математичних дисциплін Льотної академії Національного авіаційного університету, старший науковий співробітник Національного центру «Мала академія наук України»

Невмержицька Олена Василівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Пермінова Владислава Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Чернігівського національного технологічного університету

Пушкарьова Тамара Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, начальник відділу проектного управління ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України, член-кореспондент НАПН України

Шапошникова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук, професор, декан соціально-психологічного факультету Херсонського державного університету

Шкабаріна Маргарита Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука

Алісаускіене Мілда – доктор соціальних наук, професор, завідувач кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Гражісене Віталія – доктор педагогічних наук, завідувач відділу якості освіти Вільнюської академії мистецтв (Вільнюс, Литовська Республіка)

Конрад Яновський – PhD, ректор Економіко-гуманітарного університету у Варшаві (Варшава, Республіка Польща)

Електронна сторінка видання – www.innovpedagogy.od.ua

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій (протокол № 1 від 30.01.2023 року)

**Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта,
013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта, 015 – Професійна освіта
(за спеціальностями), 016 – Спеціальна освіта)
відповідно до Наказу МОН України від 14.05.2020 № 627 (додаток 2)**

**Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)**

Науковий журнал «Інноваційна педагогіка» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 22897-12797P від 02.08.2017 року)

Міжнародний цифровий ідентифікатор журналу: <https://doi.org/10.32782/2663-6085>

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Ван Янься, Цюньцун Чень, Лей Кунь

ЗМІСТ ШКІЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В КИТАЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ:
ЦІЛІ, КОМПОНЕНТИ, МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ.....9

Гапчук Я.А.

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ПОНЯТТЯ Е-НАВЧАННЯ..... 14

Дзін Лань

ЦІЛІСНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКОГО КОНТЕКСТУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ
(З ДОСВІДУ УНІВЕРСИТЕТІВ ПРОВІНЦІЇ СИЧУАНЬ).....18

Єпіхіна М.А.

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ:
СИСТЕМНО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ..... 22

Зайченко Н.І.

КОМПАРАТИВНО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГІ В 1920-Х РОКАХ..... 26

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

Аль-Амморі А.Н., Іщенко Р.М., Ісаєнко Г.Л.

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ДИСЦИПЛІН МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ З ДИСЦИПЛІНАМИ
ЦИКЛУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ..... 31

Антонюк Н.А., Савчук С.В., Пушкар Н.С.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ
ДЛЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ..... 37

Бондар А.Я.

АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ ДИСКУРСИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ..... 41

Буховець Б.О., Долинський Б.Т., Дишель Г.О.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ
В КОРЕКЦІЇ РУХОВИХ ПОРУШЕНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДЦП..... 45

Varianytsia L.O.

ANALYSIS OF THE RECOMMENDATIONS FOR THE USE
OF MOBILE APPLICATIONS IN TECHNOLOGY LESSONS
IN ELEMENTARY SCHOOL IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING..... 49

Васенко В.В., Красюк Л.В., Ковтун Н.І.

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ОДНА ІЗ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ..... 57

Григорова Т.А., Славко Г.В., Бриль Т.С.

ВПЛИВ МЕТОДУ НАВЧАЛЬНО-ІГРОВОГО ПРОЕКТУВАННЯ
НА ВИБІР ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 64

Громик Л.І., Сопіна О.А., Сіренко Р.Р.

ТЕСТОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ОЦІНЮВАННЯ КЛЮЧОВИХ І ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ..... 71

Демиденко М.О., Захарова І.Ю., Карпюк І.Ю.

ІННОВАЦІЙНІ ОЗДОРОВЧІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ
СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ГРУП..... 76

Джим В.Ю., Мулик В.В., Канунова Л.В.

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ВАЖКОЮ АТЛЕТИКОЮ НА ПРОЯВ СПЕЦІАЛЬНОЇ
ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ШКОЛЯРІВ 9-11 КЛАСІВ..... 82

РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Доучина Т.О.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ
В УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ
ЯК ЧИННИКА СОЦІАЛЬНОЇ КОМЕТЕНТНОСТІ 87

Звєкова В.К.

УМОВИ УСПІШНОГО ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ..... 91

РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Авдєєнко Ю.І.

АЛЬТЕРНАТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ
В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ..... 96

Бартків О.С., Дурманенко Є.А., Дурманенко О.Л.

ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ..... 100

Бахтіярова Х.Ш.

КОУЧІНГ В ОСВІТНЬОМУ КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ..... 105

Бондар Г.О.

ЗМІСТ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ЗВО
З ПОЗИЦІЇ АКМЕОЛОГІЇ..... 109

Бондарчук А.Я.

МЕТОДИ РОЗВИТКУ ЗВУКОРЕЖИСЕРСЬКИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА..... 113

Vrednyova V.P., Prokhorets I.M., Mikhaylenko E.V., Smychkovska O.M.

GRAPHIC EDUCATION AND PROSPECTS OF ITS IMPROVEMENT FOR JUNIOR STUDENTS
OF ARCHITECTURAL AND ART DIRECTION..... 117

Будянська В.А.

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ..... 124

Вишківська В.Б., Кондратенко Л.І., Мирошніченко В.М.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ 129

Hontarenko I.S., Zaharova H.V.

EXPERIENCE OF USING THE ZOOM PLATFORM FOR ORGANIZATION FOREIGN LANGUAGE
DISTANCE LEARNING AT UNIVERSITY..... 134

Гребінь-Крушельницька Н.Ю.

САМООСВІТА ОСОБИСТОСТІ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ
В МАЙБУТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ..... 138

Григор'єва Т.І., Михайловська О.В., Кулак В.О.

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ КРЕАТИВНОГО ПИСЬМА СТУДЕНТІВ МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
З ВИКОРИСТАННЯМ АВТЕНТИЧНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ..... 142

Демиденко М.О., Карпюк І.Ю.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ
СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ГРУП ІЗ СКОЛІОТИЧНОЮ ХВОРОБОЮ..... 150

Dmitriieva N.S.

CONTENTS OF PEDAGOGICAL SUPPORT FOR THE FORMATION
OF THE INNOVATION-ORIENTED PERSONALITY OF THE FUTURE TEACHER
OF PHYSICAL CULTURE..... 154

Долженко М.В., Волобуєва П.С., Герченнова І.В., Грицкевич П.С.
 ВИКОРИСТАННЯ МЕТАКОГНІТИВНИХ НАВИЧОК ПІД ЧАС НАВЧАННЯ
 ДІЛОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....161

Жук В.А., Кириллова М.Д., Хромченко О.В.
 ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ
 ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
 В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....166

РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Pohorielova T.Yu.
 IMPLEMENTATION OF THE QUALIMETRY PRINCIPLES ON THE EXAMPLE
 OF THE IMPLEMENTATION OF THE MANAGEMENT MODEL OF THE PROCESS
 OF FUTURE MANAGERS' PROFESSIONAL RESPONSIBILITY DEVELOPMENT.....170

Фельцан І.М.
 АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ПІДТРИМКИ
 МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ЄВРОПІ.....174

РОЗДІЛ 6. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

Малик В.М.
 СПІЛКУВАННЯ ТА КОМУНІКАЦІЯ: СПІВСТАВЛЕННЯ ПОНЯТЬ179

Нечерда В.Б.
 РОЗВИТОК АСЕРТИВНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ
 УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ: ДО ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ188

Шинкаренко В.В.
 НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
 СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....193

РОЗДІЛ 7. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Boyko G.I.
 VIRTUAL LEARNING ENVIRONMENT (VLE) ON THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN
 LANGUAGE FOR STUDENTS OF THE 4TH COURSE OF TECHNICAL HIGH SCHOOLS.....197

Davydovych M.S., Levkivska K.V., Yeni I.S.
 STRATEGIES FOR PROVIDING EFFECTIVE FEEDBACK
 AND BUILDING RAPPORT WITH STUDENTS IN AN ONLINE SETTING.....203

Клокар Н.І., Клокар О.О., Шапошников К.С.
 КОНТЕНТ-МАРКЕТИНГ У ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ
 В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ.....207

CONTENTS

SECTION 1. GENERAL PEDAGOGY AND HISTORY OF PEDAGOGY

Van Yansia, Tsiuntsiun Chen, Lei KunCONTENT OF SCHOOL MUSIC EDUCATION IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA:
AIMS, COMPONENTS, INTERDISCIPLINARY LINKS.....9**Hapchuk Ya.A.**

PHENOMENOLOGY OF THE CONCEPT OF E-LEARNING.....14

Dzin LanTHE INTEGRITY OF THE MANAGEMENT CONTEXT
OF ORGANIZATIONAL CULTURE (FROM THE EXPERIENCE
OF THE UNIVERSITIES OF SICHUAN PROVINCE).....18**Yepikhina M.A.**PARTNER INTERACTION OF PRIMARY CLASS TEACHERS:
A SYSTEMATIC AND STRUCTURAL ANALYSIS.....22**Zaichenko N.I.**

LORENZO LUZURIAGA'S COMPARATIVE PEDAGOGICAL STUDIES IN THE 1920S.....26

SECTION 2. THEORY AND METHODOLOGY OF TEACHING
(IN THE FIELDS OF KNOWLEDGE)**Al-Ammori A.N., Ischenko R.M., Isaenko H.L.**INTERSUBJECT CONNECTIONS OF DISCIPLINES OF MATHEMATICAL TRAINING
WITH DISCIPLINES OF CYCLE OF PROFESSIONAL TRAINING
OF INFORMATION SECURITY SPECIALISTS.....31**Antoniuk N.A., Savchuk S.V., Pushkar N.S.**ORGANIZATION OF EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE CONDITIONS OF BLENDED LEARNING
FOR FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS.....37**Bondap A.Ya.**ANALYSIS OF THE CONCEPT OF PROFESSIONALLY ORIENTED DISCOURSE COMPETENCE
IN THE CONTEXT OF AVIATION SPECIALISTS' TRAINING.....41**Bukhovets B.O., Dolynskyi B.T., Dyshel H.O.**EFFECTIVENESS OF APPLICATION OF PHYSICAL AND SPORTS-REHABILITATION METHODS
IN THE CORRECTION OF MOVEMENT DISORDERS IN PRESCHOOL CHILDREN WITH CP.....45**Varianytsia L.O.**ANALYSIS OF THE RECOMMENDATIONS FOR THE USE
OF MOBILE APPLICATIONS IN TECHNOLOGY LESSONS
IN ELEMENTARY SCHOOL IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING.....49**Vasenko V.V., Krasiuk L.V., Kovtun N.I.**SOCIAL COMPETENCE IS ONE OF THE KEY COMPETENCES
OF PRIMARY EDUCATION ACQUIRES.....57**Hryhorova T.A., Slavko H.V., Beryl T.S.**INFLUENCE OF THE EDUCATIONAL AND GAME DESIGN METHOD
ON THE CHOICE OF PROFESSIONAL ACTIVITY.....64**Hromyk L.I., Sopina O.A., Sirenko R.R.**TEST TECHNOLOGIES FOR ASSESSING KEY AND SUBJECT COMPETENCES
OF THE STUDENTS.....71**Demydenko M.O., Zakharova I.Yu., Karpiuk I.Yu.**INNOVATIVE HEALTH TECHNOLOGIES IN PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS
OF SPECIAL MEDICAL GROUPS.....76

Dzhym V.Yu., Mulyk V.V., Kanunova L.V.
 THE INFLUENCE OF HEAVY ATHLETICS ON THE EXHIBITION
 OF SPECIAL PHYSICAL FITNESS OF 9-11 GRADES SCHOOL STUDENTS.....82

SECTION 3. CORRECTIONAL PEDAGOGY

Dokuchyna T.O.
 FORMATION OF MOTIVATION TO ACHIEVE SUCCESS IN STUDENTS
 WITH INTELLECTUAL DISABILITIES AS A FACTOR OF SOCIAL COMPETENCE.....87

Zviekova V.K.
 CONDITIONS FOR THE SUCCESSFUL FORMATION AND DEVELOPMENT
 OF DIALOGICAL SPEECH OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS.....91

SECTION 4. THEORY AND METHODOLOGY OF VOCATIONAL EDUCATION

Avdieienko Yu.I.
 ALTERNATIVE METHODS OF TEACHING UKRAINIAN
 AS A FOREIGN LANGUAGE IN THE CONTEXT OF DISTANCE LEARNING.....96

Bartkiv O.S., Durmanenko Ye.A., Durmanenko O.L.
 INFORMAL EDUCATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING
 OF FUTURE TEACHERS.....100

Bakhtiarova Kh.Sh.
 COACHING IN THE EDUCATIONAL CONTEXT OF TRAINING FUTURE TEACHERS
 OF VOCATIONAL TRAINING.....105

Bondar H.O.
 THE CONTENT OF FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF STUDENTS OF NON-LINGUISTIC
 SPECIALITIES AT HIGHER EDUCATION INSTITUTION ACCORDING TO ACMEOLOGY.....109

Bondarchuk A.Ya.
 METHODS OF DEVELOPING SOUND-DIRECTING SKILLS OF FUTURE MUSIC TEACHERS.....113

Brednyova V.P., Prokhorets I.M., Mikhaylenko E.V., Smychkovska O.M.
 GRAPHIC EDUCATION AND PROSPECTS OF ITS IMPROVEMENT FOR JUNIOR STUDENTS
 OF ARCHITECTURAL AND ART DIRECTION.....117

Budianska V.A.
 FORMATION OF BUSINESS COMMUNICATION SKILLS
 OF FUTURE MANAGERS OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....124

Vyshkivska V.B., Kondratenko L.I., Myroshnychenko V.M.
 PECULIARTIES OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING
 IN THE CONDITIONS OF THE FORMATION OF AN INNOVATIVE EDUCATIONAL PARADIGM.....129

Hontarenko I.S., Zaharova H.V.
 EXPERIENCE OF USING THE ZOOM PLATFORM FOR ORGANIZATION FOREIGN LANGUAGE
 DISTANCE LEARNING AT UNIVERSITY.....134

Hrebin-Krushelnytska N.Yu.
 PERSONAL SELF-EDUCATION AS A NECESSARY COMPONENT OF PROFESSIONAL
 SELF-REALIZATION IN FUTURE ACTIVITIES.....138

Hryhorieva T.I., Mykhailovska O.V., Kulak V.O.
 FORMATION OF THE FUNDAMENTALS OF CREATIVE WRITING
 OF STUDENTS OF LANGUAGE SPECIALIZATIONS USING AUTHENTIC LITERARY WORKS.....142

Demydenko M.O., Karpiuk I.Yu.
 USE OF INNOVATIVE HEALTH TECHNOLOGIES IN PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS
 OF SPECIAL MEDICAL GROUPS WITH SCOLIOTIC DISEASE.....150

Dmitriieva N.S.
 CONTENTS OF PEDAGOGICAL SUPPORT FOR THE FORMATION
 OF THE INNOVATION-ORIENTED PERSONALITY OF THE FUTURE TEACHER
 OF PHYSICAL CULTURE.....154

Dolzhenko M.V., Volobuieva P.S., Herchenova I.V., Hrytskevych P.S. THE USAGE OF METACOGNITIVE SKILLS FOR TEACHING BUSINESS FOREIGN LANGUAGE THE STUDENTS OF NON-PHILOLOGICAL SPECIALTIES.....	161
Zhuk V.A., Kyryllova M.D., Khromchenko O.V. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	166
SECTION 5. THEORY AND METHODOLOGY OF EDUCATIONAL MANAGEMENT	
Pohorielova T.Yu. IMPLEMENTATION OF THE QUALIMETRY PRINCIPLES ON THE EXAMPLE OF THE IMPLEMENTATION OF THE MANAGEMENT MODEL OF THE PROCESS OF FUTURE MANAGERS' PROFESSIONAL RESPONSIBILITY DEVELOPMENT.....	170
Feltsan I.M. ACADEMIC MOBILITY AS A COMPONENT OF THE STRATEGY TO SUPPORT INTERCULTURAL COMMUNICATION IN EUROPE.....	174
SECTION 6. THEORY AND METHODOLOGY OF EDUCATION	
Malyk V.M. COMMUNICATION AND INTERCOURSE: CORRELATION OF CONCEPTS.....	179
Necherda V.B. DEVELOPMENT OF ASSERTIVENESS OF SENIOR CLASS PUPILS IN THE CONTEXT OF FORMING A SUCCESSFUL PERSONALITY: TO THE RESEARCH PROBLEM.....	188
Shynkarenko V.V. NATIONAL CONSCIOUSNESS AS A COMPONENT OF PATRIOTIC EDUCATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS.....	193
SECTION 7. INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION	
Boyko G.I. VIRTUAL LEARNING ENVIRONMENT (VLE) ON THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE FOR STUDENTS OF THE 4TH COURSE OF TECHNICAL HIGH SCHOOLS.....	197
Davydovych M.S., Levkivska K.V., Yeni I.S. STRATEGIES FOR PROVIDING EFFECTIVE FEEDBACK AND BUILDING RAPPORT WITH STUDENTS IN AN ONLINE SETTING.....	203
Klokar N.I., Klokar O.O., Shaposhnykov K.S. CONTENT MARKETING FOR IN-SERVICE EDUCATION OF PEDAGOGICAL STAFF IN OPEN EDUCATION.....	207

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

ЗМІСТ ШКІЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В КИТАЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ: ЦІЛІ, КОМПОНЕНТИ, МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ

CONTENT OF SCHOOL MUSIC EDUCATION IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA: AIMS, COMPONENTS, INTERDISCIPLINARY LINKS

У статті охарактеризовано «Стандарти навчальної програми з музики для обов'язкового навчання» і зміст шкільної музичної освіти в Китайській Народній Республіці. Визначено цілі музичної освіти школярів у КНР (виховання музичних інтересів і компетентностей учнів, їхньої системи цінностей, культурної обізнаності, поваги до мистецтва та культурного різноманіття, бажання навчатися впродовж життя, сприяння естетичному й моральному вихованню школярів, розвитку патріотизму та колективізму). Розкрито компоненти змісту музичної освіти в КНР, а саме: знання про музику та емоції, жанри, музичні стилі та школи тощо, уміння їх розрізняти; виконавські вміння й навички (спів, гра на музичних інструментах, спільне виконання та читання нот); творчі вміння і діяльність, які включають дослідження звуку, композицію та імпровізацію; цінності і культура, що включають інтеграцію музики та соціального життя, інших видів мистецтва, музичних та немистецьких дисципліни. Підкреслюється важливість реалізації у процесі навчання музики міждисциплінарних зв'язків, зокрема, між музикою і мовами (вивчення пісень допомагає учням краще зрозуміти інтонацію, мелодійність мови, вимову звуків і слів, розширити словниковий запас), математикою (учні вчать рахувати ритми, вивчають дробовий характер нот, поєднують інтервали, ноти, гармонію, мелодію з пропорціями, логарифмами, цілими числами, арифметичними операціями), історією (учні вивчають музичні жанри і твори різних історичних періодів, біографії видатних композиторів), малюванням (учні малюють під музику, зображують різні регіони Китаю, виготовляють матеріали для театру тіней), народознавством (за допомогою традиційної музики, національного фольклору, народних інструментів учні знайомляться з особливостями окремих регіонів Китаю). Виокремлено труднощі реалізації «Стандартів навчальної програми з музики для обов'язкового навчання», як-от: низький рівень інтересу учнів до музичних занять, відмінність навчання музики в міських і сільських закладах загальної середньої освіти, недостатній рівень компетентності викладачів, їх неякісна підготовка, перевантаження позакласними та іншими обов'язками, незадовільна навчальна база закладів освіти, недостатня кількість аудиторних годин для занять музикою, нестача викладачів, переповненість класів, складність навчальної програми з музики, недостатнє усвідомлення батьками важливості мистецьких дисциплін, у тому числі, музичної освіти, тощо.

Ключові слова: зміст шкільної освіти, музична освіта, школярі, міждисциплінарні

зв'язки, компоненти, Китайська Народна Республіка.

The article depicts Music Curriculum Standards of Compulsory Schooling and the content of school music education in the People's Republic of China. The aims of school music education in the People's Republic of China have been determined. They are: formation of schoolchildren's musical interests and competences, their value system, cultural awareness, respect for art and cultural diversity, desire for lifelong learning, promotion of aesthetic and moral education of schoolchildren, development of their patriotism and collectivism. The components of the content of music education in the People's Republic of China have been revealed. They are: knowledge about music and emotions, genres, musical styles and schools, etc., the ability to distinguish them; performing skills and abilities (singing, playing the musical instruments, joint performance and reading notes); creative skills and activities that include sound research, composition and improvisation; values and culture, including integration of music and social life, other arts, music and non-artistic subjects. The importance of realizing interdisciplinary links in the process of learning music has been emphasized. These interdisciplinary links are between music and languages (learning songs helps children better understand intonations, melodiousness of speech, pronunciation of sounds and words, expand vocabulary), mathematics (children learn to count rhythms, study the fractional character of notes, combine intervals, notes, harmony, melody with proportions, logarithms, integers, arithmetic operations and rhythms), history (children learn musical genres and works of different historical periods, biographies of prominent composers), Art (children draw to music, paint different regions of China, make materials for a shadow theatre), ethnology (due to traditional music, national folklore, folk instruments, children get to know the characteristics of certain regions of China). The difficulties in implementing Music Curriculum Standards of Compulsory Schooling have been determined. They are: a low level of schoolchildren's interest in music classes, differences in music education in urban and rural general secondary education institutions, insufficient level of teachers' competence, their poor-quality training, overloading with extracurricular and other responsibilities, unsatisfactory educational base of schools, insufficient number of Music classes, lack of teachers, overcrowding of classes, complexity of Music Curriculum, parents' insufficient awareness of importance of artistic disciplines, including music education, etc.

Key words: content of school education, music education, schoolchildren, interdisciplinary links, components, the People's Republic of China.

УДК 373.5.016:78](510)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.1>

Ван Янься,
аспірант кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Цюньцун Чень,
аспірант кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Лей Кунь,
аспірант кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із найважливіших завдань сучасної освіти є формування в учнів системних, цілісних, якісних знань, єдиної картини світу. Це досягається, зокрема, завдяки вивченню змісту шкільної освіти з метою встановлення зв'язків, що існують між різними навчальними дисциплінами, поєднання навчальної інформації з різних предметів задля всебічного, цілісного, системного і поглибленого вивчення найважливіших понять та явищ.

У цьому аспекті цікавими і важливими є зв'язки різних навчальних предметів із музикою, оскільки внесення елементів музичного мистецтва у вивчення інших предметів, зокрема академічних дисциплін, сприяє поглибленню процесу навчання, покращенню запам'ятовування нової інформації, підвищенню пізнавальних інтересів учнів та їх активній діяльності протягом занять. Музика має значний вплив на почуття школярів, і її використання в інтелектуальній і практичній діяльності сприяє гармонійному розвитку особистості, рівномірному впливу на її мислення, почуття і волю та зменшенню інтелектуального перенавантаження учня.

Водночас, у різних країнах накопичено різний досвід організації шкільної освіти, що зумовлено національними особливостями розвитку країн та їхніми освітніми пріоритетами. Так, у системі освіти Китайської Народної Республіки (КНР) робиться значний акцент на національне виховання учнів і регіональні відмінності в освітній діяльності, що має вплив, зокрема, і на процес музичної освіти школярів. З огляду на це корисним і цікавим є вивчення змісту шкільної музичної освіти КНР та особливостей реалізації міждисциплінарних зв'язків у процесі музичної освіти школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відзначити, що сучасними вітчизняними та закордонними науковцями досліджуються окремі аспекти змісту шкільної музичної освіти, у тому числі в КНР. Так, Ван Юечжи [1], С. Martin [8], Zhuo Yu і Bo-Wah Leung [13] аналізують особливості змісту навчальної програми з музики у КНР та особливості її практичної реалізації. С. Лупаренко [4] і Н. Хінціцька [6] розкривають принципи інтегрованого навчання та особливості реалізації міжпредметних зв'язків. О. Іонова [2], Qian Wang, Junyi Luo [11], А. Song, О. Kulm Gerald, Ma Tingting [12] досліджують вплив музики на вивчення математики, а також можливості використання музичних вправ на уроках математики. А. Рилова [4] і Cuishan Shi [7] вивчають взаємозв'язки, що існують між музикою та вивченням мов. J. Znidarsic [14] розкриває можливості поєднання музики та історії у процесі навчання.

Утім, питання аналізу компонентів і міждисциплінарних зв'язків у процесі музичної освіти школярів у КНР не стало предметом досліджень учених, що і зумовило цей науковий пошук.

Мета статті – розкрити мету, компоненти і міждисциплінарні зв'язки у змісті шкільної музичної освіти Китайської Народної Республіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним документом, що визначає зміст шкільної музичної освіти в КНР, є «Стандарти навчальної програми з музики для обов'язкового навчання». Так, у 2001 р. Міністерство освіти КНР випустило пробний варіант «Стандартів навчальної програми з музики для обов'язкового навчання» [9]. Десять років потому (у 2011 р.), після численних досліджень і подальших обговорень, Міністерство освіти КНР випустило оновлені «Стандарти навчальної програми з музики для повного обов'язкового навчання» [10], які були розроблені з урахуванням побажань і результатів освітньої діяльності практикуючих учителів.

Стандарти мають орієнтацію як на учня (ураховуються інтереси школярів, а в основі навчання є пізнавальні потреби) так і на знання, зосереджуючись на навчальному предметі й естетиці музичної освіти. Основна мета Стандартів полягає в тому, щоб виховувати музичні інтереси та компетентності учнів, їхні ставлення до оточення і світу навколо та систему цінностей, культурну обізнаність, повагу до мистецтва та культурного різноманіття, бажання навчатися впродовж життя, сприяти естетичному й моральному вихованню учнів, розвитку їхнього патріотизму та колективізму [13]. Стандарти містять обґрунтування програми, розкривають її цілі та завдання, зміст, методи навчання й оцінювання навчальних досягнень учнів та рекомендації щодо впровадження Стандартів.

Так, в обґрунтуванні стверджується, що в основі шкільної музичної освіти є естетичне виховання, а вчителі повинні формувати інтерес школярів до вивчення музики через творчість і музичну діяльність. Як зазначено в документі, музична освіта повинна розвивати у школярів самосвідомість, здатність до вираження своїх емоцій і думок через музику, оцінювати твори мистецтва та виявляти творчість, формує якості особистості, розвиває та збагачує образне мислення, стимулює творчі здібності тощо [10]. У Стандарті підкреслюється важливість інтеграції музики з іншими навчальними дисциплінами, включаючи поезію, танець, театр тощо. Окрім того, зазначається, що китайська культура повинна стати основою музичної освіти задля національного виховання та формування патріотизму учнів. Також учителі у процесі музичної освіти мають звертатися до всіх учнів, але водночас і цінувати індивідуальний розвиток кожного школяра. Стандарти розроблені відповідно до

особливостей психічного розвитку дітей та специфіки розвитку різних регіонів країни.

Загальні цілі та завдання включають виховання у процесі музичної освіти цілісної особистості школяра, формування його базових музичних знань і навичок, а також виховання позитивного ставлення до світу навколо та добробуту. Стандарти навчальної програми охоплюють три етапи навчання протягом дев'яти років обов'язкової освіти:

– перший етап: класи 1–2 початкової школи. На цьому етапі увага акцентується на наслідуванні та вихованні допитливості дітей у процесі музичної освіти, їхнього інтересу до занять музикою, розвитку музичної чутливості, навичок елементарного співу та імпровізації, позитивного й оптимістичного ставлення учнів до світу і музики, зокрема;

– другий етап: класи 3–6 початкової школи. На цьому етапі, окрім співу, додається інструментальна музика з ознайомленням із процесом створення музики. Велика увага приділяється підтримці музичного інтересу учнів, вихованню в них навичок сприйняття музики, упевненого співу та імпровізації, співпраці між школярами, розвитку творчості, уяви;

– третій етап: класи 1–3 середньої школи. На цьому етапі основні зусилля вчителів спрямовуються на подальший розвиток творчого мислення та уяви учнів за допомогою гуманістичного досвіду навчання. Окрім того, велике значення має посилення музичних інтересів учнів, їхнього музичного сприйняття, подальший розвиток навичок співу і гри на інструментах, імпровізації, збагачення творчих здібностей школярів, посилення почуття колективізму тощо.

У документі також визначено чотири компоненти змісту шкільної музичної освіти, а саме:

- знання про музику та емоції, жанри, музичні стилі та школи тощо, уміння їх розрізняти;
- виконавські вміння й навички (спів, гра на інструментах, спільне виконання та читання нот);
- творчі вміння і творча діяльність, які включають дослідження звуку, композицію та імпровізацію;
- цінності і культура, що включають інтеграцію музики та соціального життя, інших видів мистецтва, а також музичних та немистецьких дисциплін.

На кожному етапі перераховуються конкретні очікування і бажані результати навчання. Наприклад, на першому етапі учні повинні вміти оцінювати та описувати зміни динаміки та темпу музики, а школярі на третьому етапі повинні вміти використовувати свій голос, музичні інструменти та інші джерела звуку для вираження конкретних станів, емоцій і зображення сцен [13].

Рекомендації щодо викладання та оцінювання навчальних досягнень учнів базуються на загальних принципах музичної освіти. Наприклад, уміння слухати розглядається як основний елемент

підготовки учнів до всіх видів музичної діяльності; перевага надається практичній музичній діяльності; виконання навчального плану повинно здійснюватися з урахуванням особливостей навчання. Що стосується оцінювання, учителі намагаються досягнути баланс між поточним і підсумковим, якісним і кількісним оцінюванням, а також самооцінкою, оцінкою колег і самого вчителя [13].

Щодо міждисциплінарних зв'язків, науковці (Bo-Wah Leung, Cuishan Shi, Junyi Luo, Cr. Martin, Qian Wang, A. Song, O. Gerald, Tingting Ma, Zhuo Yu) [3; 6; 10; 11; 12] підкреслюють зв'язок:

– музики та мови (як рідної, так і іноземної). Зокрема, вивчення пісень допомагає дітям краще зрозуміти і засвоїти інтонацію, мелодійність мови, вимову звуків і слів, розширити словниковий запас. Окрім того, учні мають більшу умотивованість вивчення мови, коли у процесі навчання використовуються елементи мистецтва, зокрема музики;

– музики і математики. Так, школярі можуть рахувати ритми, вивчати дробовий характер нот, поєднувати інтервали, ноти, гармонію, мелодію з пропорціями, логарифмами, цілими числами, арифметичними операціями, а ритми, мелодії і музичні форми можуть представлятися як математичні моделі;

– музики і народознавства (з регіональною специфікою). У початковій програмі з музики є розділ, що присвячений *difang yinyue* (регіональна музика Китаю) і заохочує учнів вивчати особливості китайської музики, досліджуючи регіони країни. У Китаї багато регіонів, що мають різний клімат, географічні і культурні особливості, і, відповідно, кожний регіон має свою музику. На уроках музики можуть застосовуватися китайські музичні інструменти, якими зазвичай користуються жителі села, зокрема: ерху (китайський струнний інструмент), губна гармошка та суона (китайський духовий інструмент). Окрім того, учителі можуть залучати до процесу навчання традиційний фольклор та *xiqu* (китайські опери) як навчальні матеріали традиційної музики;

– музики і малювання. Так, учні на уроках малювання прослуховують національну музику і зображують природу різних регіонів Китаю, виготовляють різні матеріали для китайського театру тіней;

– музики та історії. Учні вивчають музичні жанри і твори різних історичних періодів, біографії видатних композиторів, одночасно занурюючись в історико-культурні особливості розвитку країни протягом цих історичних періодів, досліджуючи життя людей та історичні події, намагаючись через музику пізнати історію.

Утім, у реалізації міжпредметних зв'язків у процесі вивчення музики важливою є підготовка вчителя та рівень його професійної компетентності. У цьому аспекті сільські школи в КНР значно програють міським закладам освіти, оскільки

у сільських (особливо віддалених від міст) школах, окрім меншого фінансування, учителі не мають доступу до різноманітних навчальних, дослідницьких, методичних заходів та навчання, що проводяться з метою якісної підготовки вчителів [13].

Цікавими є результати дослідження китайських науковців Zhuo Yu та Bo-Wah Leung [13], які провели опитування китайських учителів стосовно впровадження навчальної програми з музики й виокремили труднощі, що впливають на її застосування, а саме: труднощі з боку учнів (відсутність музичних здібностей і знань у школярів, їх низький інтерес до музичних занять, недостатній рівень організованості й дисципліни у класі); труднощі з боку вчителів (недостатній рівень компетентності викладачів, їх перевантаження позакласними та іншими обов'язками, недостатня підготовка вчителів та їх недостатня участь у програмах обміну, незадовільний стан здоров'я вчителів, низький рівень розуміння вчителями навчальної програми), труднощі з боку закладів загальної середньої освіти (низький пріоритет музичних занять, незадовільна навчальна база закладів освіти, недостатня кількість аудиторних годин для занять музикою, невідповідні навчальні матеріали, недостатня кількість навчально-допоміжних матеріалів (довідників та навчальних аудіовізуальних матеріалів), нестача викладачів, переповненість класів), труднощі з боку системи освіти (тиск стосовно іспитів, високий рівень складності навчальної програми з музики, складність оцінювання рівня викладання музики, відмінність навчання у закладах освіти в містах і селах, тощо), труднощі з боку батьків (недостатнє усвідомлення батьками важливості мистецьких дисциплін).

Якість музичної освіти і кількість занять з музики в сільських і міських школах можуть відрізнятись. У сільських школах учні перебувають у більш несприятливому становищі, що заважає їхньому навчанню, адже вчителі музики мають не тільки гіршу підготовку, але й обмежені навчальні ресурси. Деякі сільські заклади загальної середньої освіти можуть гарантувати проведення занять лише з математики і китайської мови. Утім, як зазначають дослідники, учителі міських шкіл більше стикаються з тиском з боку директорів і батьками, які прагнуть здобути славу для закладу освіти завдяки участі дітей у різноманітних музичних конкурсах [13, с. 192].

Загалом, Стандарти певною мірою відповідають міжнародним тенденціям музичної освіти, з акцентом на набуття учнями практичного музичного досвіду, що підтримується балансом між прослуховуванням, виконанням і створенням музики, використанням різних методів оцінювання а також спрямованістю на розвиток творчості школярів. Проте вчителі музики в Китаї стикаються з різними обмеженнями при впровадженні навчальної

програми, що виявляється в нерозумінні й ігноруванні поняття «естетики», відсутності оновленої та відповідної навчальній програмі підготовці викладачів музики без відриву від роботи, подекуди низький статус музики як навчального предмету у закладах загальної середньої освіти (зокрема сільських), відсутність конкретних вказівок стосовно навчання й оцінювання [13].

Аби подолати вищезазначені труднощі освітяни радять шукати баланс у навчальній програмі між орієнтацією на знання, особистість та суспільство, створити відкрите освітнє середовище, де вчителі виступають у ролі фасилітаторів. Окрім того, важливо, аби навчальна програма була орієнтована на суспільство, а учні співпрацювали один з одним й отримували досвід спілкування з реальним світом у процесі навчання.

Висновки і подальші перспективи. Отже, зміст шкільної музичної освіти в Китайській Народній Республіці визначається «Стандартами навчальної програми з музики для обов'язкового навчання». В основі шкільної музичної освіти є естетичне виховання, тому заняття музикою спрямовуються на виховання музичних інтересів і компетентностей учнів, їхнього ставлення до оточення і світу навколо та системи цінностей, культури, поваги до мистецтва та культурного різноманіття, бажання навчатися впродовж життя, сприяння естетичному й моральному вихованню учнів, розвитку їхнього патріотизму та колективізму. Це досягається завдяки засвоєнню учнями знання про музику та емоції, жанри, музичні стилі та школи тощо, розвитку виконавських умінь і навичок, творчої діяльності, формуванню цінностей і культури школярів. У процесі музичної освіти школярів у КНР важливе значення мають міждисциплінарні зв'язки, зокрема зв'язки музики з мовами, математикою, історією, малюванням, народознавством тощо. Вони допомагають учням глибше і якісніше опанувати навчальним матеріалом, зрозуміти закономірності і зв'язки, що існують у навколишньому світі, активізувати школярів у процесі навчання та привнести мистецьку складову у процес вивчення інших навчальних предметів.

Дана стаття не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективними вважаємо вивчення шляхів (форм, методів, засобів) реалізації міждисциплінарних зв'язків у процесі музичної освіти школярів у Китайській Народній Республіці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ван Юежчи. Музичне виховання молодших школярів у Вальдорфських школах КНР та України: дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Харківський державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Х., 2020. 197 с.
2. Іонова О., Лупаренко С. Особливості математичної освіти учнів у вальдорфській школі. *Сучасна*

математична освіта: методологія, теорія, практика : колект. моногр. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. С. 20-29.

3. Іонова О., Лупаренко С., Лахмотова Ю. Інтегрований підхід до естетичного виховання школярів у КНР. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 1(28). С. 143-154. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2020.1.12>

4. Лупаренко С. Принципи й особливості інтеграції змісту початкової освіти у вальдорфській школі. *Інновації в початковій освіті*: матер. наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів другого рівня вищої освіти (Харків, 11 жовтня 2022 р.). Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022. С. 40.

5. Рилова А. Роль і місце пісень у навчанні дітей дошкільного віку англійській мові. *Теорія та методика навчання та виховання* : зб. наук. праць. Харків : ХДПУ ім. Г. С. Сковороди. 2001. Вип. 8. С. 132-138.

6. Хінціцька Н. В. Інтегроване навчання та міжпредметні зв'язки на уроках: спільне, відмінне, особливості реалізації. 2012. URL : https://urok.osvita.ua/materials/edu_technology/33139/ (дата звернення: 01.10.2022).

7. Cuishan Shi. Developing Mandarin and music interdisciplinary lesson plans. Interdisciplinary lesson plans for teaching Mandarin and music to elementary school students : practicum. Bloomington : Indiana University Jacobs School of Music, 2020. 104 p.

8. Martin Cr. G. Discovering the East of China: Chinese Music in Elementary School. URL : [https://folkways.si.edu/discovering-east-china-elementary-](https://folkways.si.edu/discovering-east-china-elementary-school/lullaby-vocal-outdoor-solo-programmatic/music/tools-for-teaching/smithsonian)

[school/lullaby-vocal-outdoor-solo-programmatic/music/tools-for-teaching/smithsonian](https://folkways.si.edu/discovering-east-china-elementary-school/lullaby-vocal-outdoor-solo-programmatic/music/tools-for-teaching/smithsonian) (дата звернення: 08.12.2019).

9. Music curriculum standards of compulsory schooling (Trial version). Beijing, China: Beijing Normal University Press, 2001.

10. Music curriculum standards of compulsory schooling. Beijing, China: Beijing Normal University Press, 2011. URL : <http://www.moe.gov.cn/srcsite/A26/s8001/201112/W020220418401387878443.pdf> (дата звернення: 28.01.2023).

11. Qian Wang, Junyi Luo. Chinese folk music and its effect on human mathematical thinking skills. *Interdisciplinary Science Reviews*. 2022. Issue 47(1). Pp. 97-106, DOI: 10.1080/03080188.2021.1956798

12. Song A. An, Gerald O. Kulm, Tingting Ma. The Effects of a Music Composition Activity on Chinese Students' Attitudes and Beliefs towards Mathematics: An Exploratory Study. *Journal of Mathematics Education*. 2008. Vol. 1. № 1. P. 96-113.

13. Zhuo Yu, Bo-Wah Leung. Music teachers and their implementation of the new Music Curriculum Standards in China. *International Journal of Music Education*. 2019. Vol. 37(2). Pp. 178-197. DOI: 10.1177/0255761418820647

14. Znidarsic J. Interdisciplinary interaction between music education and history: shaping the musical preferences in classical music of the 20th century. *CEPS Journal*. 2022. Vol. 12. № 2. Pp. 197-216. DOI: 10.25656/01:25228

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ПОНЯТТЯ Е-НАВЧАННЯ

PHENOMENOLOGY OF THE CONCEPT OF E-LEARNING

У статті розглянуто процес розвитку та становлення поняття Е-навчання, починаючи від «навчання за допомогою комп'ютера» до концептуально-методологічного обґрунтування процесу комп'ютеризації, що включає ідеї модернізації сучасної вищої педагогічної освіти та особливостей підготовки майбутніх фахівців за допомогою сучасних цифрових технологій. Показано, що початок пандемії COVID-19 в чергове підштовхнув ЗВО до перегляду та вдосконалення концепцій Е-навчання і розширення доступу до навчальних курсів за допомогою MOOC. Автор доводить, що пройшовши численні різноманітні етапи еволюції, Е-навчання продовжує постійно розвиватися разом із розвитком сучасних технологій. У статті виокремлено основні елементи процесу Е-навчання, це: технологічна інфраструктура, платформи Е-навчання, контент Е-навчання для учасників освітнього процесу. До основних аспектів Е-навчання віднесено такі: технологічний, що включає інфраструктуру та платформу для розміщення навчального контенту Е-навчання для своїх користувачів; педагогічний, що безпосередньо стосується самого контенту Е-навчання та його використання для розширення та поглиблення знань студентів. Визначено функціональні режими Е-навчання, що поділяються на синхронне навчання, тобто одночасну роботу викладача та студентів очно або в режимі онлайн з цифровими технологіями, та асинхронне навчання, коли викладачі можуть планувати публікацію навчального контенту заздалегідь, а студенти можуть опрацювати його у власному темпі та у будь-який час. Показано розширення використання Е-навчання залежно від розвитку технологій та позитивного підтвердження передових практик, тоді певні аспекти та інструменти приймаються та широко використовуються багатьма ЗВО та корпораціями. Деякі вже усталені тенденції розширюються за рахунок нових тенденцій, а саме таких як: змішане навчання, гейміфікація, мікронавчання, навчання впродовж життя тощо. Доведено, що з перших пілотних проєктів і до нині Е-навчання розвивалося паралельно з розвитком ІКТ, але справжній ріст і розвиток технологій і методології Е-навчання почався після появи Інтернету, справляючись з новими викликами. На перших етапах розвитку досліджуваного феномену проблеми використання Е-навчання були зосереджені на надійності технології, яка його підтримує. Нині основна увага приділяється зручності використання інфор-

маційних платформ та педагогічної доцільності їх застосування.

Ключові слова: Е-навчання, дистанційне навчання, MOOC, змішане навчання, мобільне навчання, навчання впродовж життя, гейміфікація.

The article examines the process of development and formation of the concept of «E-learning» from computer-assisted learning to conceptual and methodological justification, which includes the ideas of modernizing modern higher pedagogical education and the features of training future specialists using modern digital technologies. The start of the COVID-19 pandemic once again prompted educational establishments to revise and improve the concepts of E-learning and expand access to educational courses with the help of MOOCs. Having gone through many different stages of evolution, E-learning is still evolving with the development of modern technologies. The main elements of the E-learning process include technological infrastructure, E-learning platforms, E-learning content, and participants in the learning process. The two main aspects of E-learning are the technological one, which includes the infrastructure and platform for hosting E-learning educational content for its users, and the pedagogical one, which directly concerns the E-learning content itself and its use to expand and deepen the knowledge of students. Functional modes of E-learning are divided into synchronous, simultaneous work of the teacher and students face-to-face or online with digital technologies, and asynchronous learning, in which teachers can plan the publication of educational content in advance, and students can study it at their own pace and at any time. As technology advances and some best practices are confirmed, certain aspects and tools are adopted and widely used by many educational establishments and corporations. Some of the established and emerging trends include, but are not limited to, blended learning, gamification, microlearning, lifelong learning, and more. From the first pilot systems to the present, E-learning has significantly developed in parallel with the development of ICT. The real growth and development of E-learning technologies and methodologies began after the advent of the Internet and are still evolving to meet new challenges. Initially, the main issues with the e-learning process were focused on the dependability of the technology that supported it. Today, the main focus is on the usability of platforms and tools and their pedagogical considerations.

Key words: E-learning, distance learning, MOOC, blended learning, mobile learning, lifelong learning, gamification.

УДК 378.147.091.33:004(430)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.2>

Гапчук Я.А.,
аспірантка кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління
навчальними закладами
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла
Коцюбинського

Постановка проблеми. Процеси трансформації та цифровізації закладів вищої освіти (ЗВО) відповідно до стратегічного плану розвитку вищої освіти в Європейському Союзі (ЄС) забезпечують зміцнення стратегічного партнерства та сприяють конкурентоспроможності ЗВО на ринку освітніх послуг. Е-навчання є інструментом, який сприяє покращенню цифровізації освітнього процесу.

Хоча саме поняття не є новим, проте з кожним новим етапом його трактування та складові змінюються і розширюються: від навчання за допомогою комп'ютера до концептуально-методологічного обґрунтування, що включає ідеї модернізації сучасної вищої педагогічної освіти та особливостей підготовки майбутніх фахівців за допомогою сучасних цифрових технологій. Початок пандемії

COVID-19 в чергове підштовхнув ЗВО до перегляду та вдосконалення концепції Е-навчання і розширення доступу до навчальних курсів за допомогою МООС та колабораційних LMS для закладів-партнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанню поняття «Е-навчання» та його функціонування у системі ЗВО, як елементу інноваційної освітньої моделі, елементу міждисциплінарного засобу навчання присвячені роботи Е. Білецької, В. Бикова, І. Воротникової, О. Коневщинської, Е. Лукашик, Н. Морзе, І. Петренко, В. Сергієнко, О. Щербини тощо. Серед зарубіжних дослідників варто зазначити Х. Ліндеке (Ch. Lindeke), Д. Елерс (D. Ehlers), Е. Шооп (E. Schoop), Т. Пфєффер (Th. Pfeffer), Х.-А. Шуманн (Ch. -A. Schuhmann), Дж. Вебер (J. Weber), К. Ньорске (C. Nöske), К. Штаке (C. Stracke) тощо, які у своїх дослідженнях розглядають розвиток поняття Е-навчання, виділяють етапи та класифікують його елементи, описують процес трансформації вищої освіти за допомогою Е-навчання.

Метою статті є аналіз поняття «Е-навчання» на різних етапах його розвитку та окреслення поточного стану й нових тенденцій Е-навчання.

Виклад основного матеріалу. Поняття Е-навчання, на думку різних дослідників, існує з кінця 60-х років минулого століття, але його активне впровадження та популяризація в основному почалася після широкого впровадження Інтернету в освіту. З моменту появи і до сьогодення Е-навчання, з огляду на те, що воно має багато переваг як для викладачів та адміністрації ЗВО, так і для студентів та студентського самоврядування, стало одним із складових освітнього процесу. Е-навчання знайшло своє практичне застосування не тільки в освіті, а й у маркетингу, менеджменті, банківській справі, торгівлі тощо. Поточний стан розвитку Е-навчання та нові тенденції, що постійно з'являються, формують основу для майбутнього розвитку цієї галузі та для реалізації освітніх цілей. Нові тенденції включають: змішане навчання, мікронавчання, гейміфікація, персоналізоване навчання, МООС, навчанням впродовж життя тощо.

Аналіз історичного аспекту проблеми доводить, що Е-навчання (E-learning) або електронне навчання бере свій початок від методу «поштового навчання» через заочні курси. В організації поштових курсів сер І. Пітман використовував техніку стенографії, що було використано у викладанні починаючи з 1840 року. Вважається, що це був перший дистанційний курс навчання, а використана тоді концепція залишалася незмінною впродовж тривалого часу історії, лише активний розвиток технологій змінив підходи до функціонування інформаційного середовища [5]. Формат доставки навчального контенту для дистанційної освіти

з часом набув різних форм, таких як: інструкції, що надсилаються поштою; матеріали у друкованому форматі; запис заняття на електронному носії, через мобільні пристрої; а тепер і віртуальні заняття. Дистанційна освіта існує впродовж довгого часу, тоді як Е-навчання, на думку деяких науковців, почало розвиватись лише з 60-х років ХХ століття, хоча такий підхід носить полемічний характер та призводить до дискусій з приводу трактування основних понять [5; 6].

Суттєвого значення для нашого дослідження має концепція «навчальних машин» С. Прєссі, що з'явилася в 1920-х роках, науковці вважають її прототипом сучасного Е-навчання. У 1960-х роках, ця ідея широко популяризується завдяки Б. Скіннеру, оскільки поява навчальних машин дозволила при навчанні студентів використовувати спеціально розроблені програми, і лише після початку ери персоналізованих комп'ютерів використання Е-навчання набуло широкого використання [1, с. 50].

Впровадження комп'ютерів в освітнє середовище закладів освіти сприяло розвитку комп'ютерно-базованого навчання (Computer-based training – CBT), появі методу навчання, за яким основна передача інформації відбувалася за допомогою комп'ютера, на якому встановлено необхідне програмне забезпечення за наявності мережі Інтернет [1, с. 52]. Піонерською системою CBT є PLATO (Programmed Logic for Automatic Teaching Operation), яка мала базову схему, що складалася з графічних елементів, тексту з додаванням графіки, форумів і чатів [11, с. 36]. На початку 90-тих років ХХ століття навчання з використанням компакт-дисків розглядалося як нова навчальна технологія Е-навчання. На основі записаних тренінгів на CD-ROM та DVD-ROM проводилися періодичні семінари [4, с. 314].

Остаточно концепція Е-навчання почала формуватись наприкінці ХХ століття, що пов'язувалося з поширенням вільного доступу до Інтернету та персональних комп'ютерів. Технологія, концепція та електронний пристрій добре доповнювали одне одного, забезпечуючи розвиток нової освітньої тенденції. Перша веб-система для управління навчанням (Learning management system – LMS) під назвою «Cecil» була запущена в 1996 році [2]. LMS – це програмний додаток, що організовує, документує, записує та забезпечує проведення курсів Е-навчання. Сучасні LMS в основному базуються на Інтернет ресурсі та дозволяють розміщувати та надавати різні типи навчального контенту, включаючи: матеріали для читання, відео та аудіо, вікі, веб-конференції, чати, форуми, блоги, навчальні ігри, тестування, оцінювання тощо [2].

Починаючи з 2000-их років великі корпорації, бізнес і маркетинг скористалися перевагами та адаптували концепції Е-навчання до своїх потреб.

Таким чином нові платформи Е-навчання дали відкритий доступ до інформації та забезпечили комунікативні та інтерактивні можливості, що формувало освітній досвід студента як цілісний на основі нових педагогічних підходів. Актуальним стає твердження: освіта – це більше ідеї, а не факти, адже «пасивна передача інформації» в системі академічного середовища суттєво відрізняється від «інтерактивних і конструктивних» електронних методів навчання [9, с. 256].

Розвиток мобільних технологій відкриває нову еру Е-навчання, відому як *m-learning* (мобільне навчання). *M-learning* можна визначити як портативну та легку платформу, де студент може брати участь у навчанні без будь-яких географічних обмежень. Смартфони, КПК, планшети, комп'ютери, ноутбуки та медіаплеєри отримують допомогу в техніці *m-learning* [3, с. 42].

Пройшовши численні етапи еволюції, Е-навчання продовжує розвиватися разом із розвитком сучасних технологій, тому існує низка різноманітних трактувань цього поняття. Е-навчання на думку М. Паульсена (M. Paulsen) – це інтерактивне навчання, у якому навчальний контент доступний в Інтернеті та забезпечує автоматичний зворотний зв'язок з викладачем щодо навчальної діяльності студента. Метою Е-навчання, на думку науковців, є не тільки отримання фахових знань, але й розвиток на їх основі професійних навичок [7]. В. Хортон (W. Horton) вважає, що Е-навчання є практикою використання ІКТ для створення освітнього досвіду, котрий можна сформувавши, організувати та створити з достатньою свободою без будь-яких обмежень [4].

Багато дослідників стверджують, що методологію електронного навчання можна розглядати як ланцюговий процес: «...коли вплив Інтернету на характер навчання почав змінюватися, педагогічні методи Е-навчання почали розвиватися також» [2; 1; 10, с. 60]. Сучасні тенденції Е-навчання називають «дизайном, орієнтованим на студента/користувача», оскільки він може не тільки контролювати зовнішній вигляд віртуальних елементів, але й має повний контроль над усім процесом навчання [12, с. 28].

У великих корпораціях Е-навчання використовується для навчання персоналу з метою підвищення ефективності торгівлі, для технічної експертизи, розвитку професійних можливостей, професійного навчання відповідно до законодавства. Оскільки організації змагаються за зростання прибутку, тому все більше уваги приділяють освіті співробітників, яку можна отримати за допомогою ефективних практик Е-навчання [12, с. 31].

Основні елементи процесу Е-навчання можна визначити як: технологічна інфраструктура, платформа Е-навчання, контент Е-навчання та учасники. Двома основними компонентами Е-навчання

є технологічний і педагогічний. *Технологія*, включаючи інфраструктуру та платформу, повинна дозволити розробку, розміщення та доставку контенту Е-навчання для своїх користувачів. *Педагогічний аспект* стосується самого контенту Е-навчання та його використання для розширення та поглиблення знань студентів. Двома важливими режимами Е-навчання є *синхронне та асинхронне* навчання. Коли і викладач та студент одночасно беруть участь у Е-навчанні, зазвичай в режимі онлайн, це називається синхронним навчанням. Спілкування між ними може відбуватися за допомогою різних засобів, таких як вебінари, обмін миттєвими повідомленнями, відеочат тощо. У асинхронному навчанні викладачі можуть публікувати зміст заздалегідь, тоді студенти можуть брати участь у Е-навчанні у своєму власному темпі, коли їм це потрібно [7].

Процес Е-навчання не завжди підтримується лише LMS. Технології, які забезпечують Е-навчання, це персональний комп'ютер чи будь-який інший технічний пристрій, постійний доступ до Інтернету, різноманітні медіаплеєри, необхідне програмне забезпечення, аудіо та відеогарнітура [11, с. 19]. До технологій та методичного забезпечення Е-навчання відносяться також: методи аудіотрансляції, такі як веб-трансляції та подкасти; способи відеотрансляції в YouTube, Skype, Adobe Connect тощо; за допомогою таких інструментів, як Microsoft Word, PowerPoint, Excel і PDF, а також через блоги, дошки, трансляцію екрана [11, с. 20].

Важливим поняттям, котрим оперують фахівці Е-навчання – це об'єкти навчання (Learning Objects – LO), котрі можна визначити як навчальні ресурси, що використовуються в цифровому навчанні. Через інструкції метаданих вони можуть стати інтегрованими компонентами та організовані для формування навчальних матеріалів. LO можна створювати за допомогою текстових елементів, 2D/3D моделей, веб-сайтів, графічних зображень, відео, аплетів або будь-якого іншого джерела, що використовується під час Е-навчання [11, с. 29; 8, с. 96].

Організація Е-навчання передбачає такі моменти: процес доставки навчальних матеріалів та перевірку знань, умінь та навичок за допомогою електронних засобів; розвиток і гнучкість інформаційних технологій уможлиблює впровадження нових методів щодо організації навчання за допомогою ІКТ [8, с. 97]. Розвиток технологій та позитивні підтвердження деяких передових практик приймаються та широко використовуються багатьма ЗВО та корпораціями. До нових тенденцій розвитку Е-навчання відносять змішане навчання, гейміфікацію, мікронавчання, навчання впродовж життя.

Змішане навчання деякі науковці визначають як процес поєднання двох або більше методів

навчання, таких як веб-технології, педагогічні підходи, навчальні технології та робочі завдання [3, с. 73]. Змішане навчання, на думку З. Бержовські та С. Поорані (Z. Bezhovski, S. Poorani) використовується для позначення «навчання, яке поєднує традиційні заняття в аудиторії з Е-навчанням і самонавчанням». Техніка змішаного навчання використовує різні засоби навчання для створення навчального курсу. Традиційний метод навчання та цифровий метод навчання доповнюють одне одного відповідно до потреб курсу [1, с. 55].

Гейміфікація визнається нині одним із трендів Е-навчання, що уособлює процес розширення засобів Е-навчання шляхом включення ігрових елементів. Складнішою частиною процесу гейміфікації є розробка досвіду гравця/користувача. Процес проектування досвіду можна розділити на створення ігрової програми та організацію її завдань у логічному порядку. Метод гейміфікації в основному зосереджується на частині дизайну, щоб досягти цілей студента за менший час [3, с. 105; 4, с. 209]. Навчання, засноване на іграх, може бути особливо корисним для розвитку навичок, оскільки воно може надати необхідні можливості для практики та забезпечує зворотній зв'язок. Позитивний момент гейміфікації пов'язаний також з тим, що таке навчання приносить задоволення, захоплює та мотивує студентів [7].

Мікронавчання – це ефективний вид навчання для освітньої ситуації, коли період навчання є відносно коротким, зміст матеріалу для опрацювання невеликий і простий, навчальна програма складається з численних модулів, процес засвоєння матеріалу є повторюваним, середовищем для навчання є електронний носій [9]. Різновидом мікронавчання є інтегроване мікронавчання, його сутність можна схарактеризувати такими положеннями: мікронавчальні блоки подають навчальний матеріал частинами, які називаються «nuggets»; «Навчання за підпискою (Subscription learning)» створює певну послідовність навчання; коли студент її завершує, він отримує доступ до технічного електронного доступу з додатковою інформацією [1, с. 56; 7; 5].

Навчання впродовж життя (Lifelong learning) визначається у науковій літературі як безперервне прагнення до знань і досвіду для власних або професійних цілей. Дану тенденцію можна визначити як розширення освітніх можливостей, а його реалізацію можливою лише після постійної участі в певному освітньому середовищі. До принципів безперервного навчання відносять: студентоцентричність, рівність можливостей, високу якість і актуальність [9, с. 57].

Висновки. Починаючи з перших пілотних проєктів і до наших днів Е-навчання розвивалося паралельно з розвитком ІКТ. Інтенсивний розвиток технологій і методології Е-навчання

почалося після включення Інтернету в освітній процес закладів освіти. Основна увага нині приділяється зручності використання інформаційних платформ та інструментів та їх педагогічній доцільності. Враховуючи переваги використання Е-навчання в освіті, його широко застосовують ЗВО та великі компанії. Таким чином, відзначимо що тенденції, які домінують і формують ландшафт Е-навчання, постійно оновлюються і нині доповнюються такими технологіями як: змішане навчання, гейміфікація, мікронавчання, персоналізоване навчання, навчання впродовж життя тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Bezhovski Z., Poorani S. The Evolution of E-Learning and New Trends. Information and Knowledge Management. Vol.6, No.3, 2016. P. 50-57.
2. Clark R. C., Mayer R. E. E-Learning and the Science of Instruction: Proven Guidelines for Consumers and Designers of Multimedia Learning. San Fransisco, CA: Pfeiffer, 2011 URL: <http://dx.doi.org/10.1002/9781118255971> (Last accessed: 14.01.2023).
3. E-Learning for Teacher Training: from Design to Implementation. Handbook for Practitioners. European Training Foundation, 2009. 162 p.
4. Horton, W. E-Learning by Design. Pfeiffer; 2nd edition (October 11, 2011). 640 p.
5. Ludy T. Benjamin, J. A History of Teaching Machines. American Psychological Association, 1988. P. 703-712. URL: <https://blog.grendel.no/wp-content/uploads/2008/07/a-history-of-teaching-machines.pdf> (Last accessed: 14.01.2023).
6. Moore J. L., Dickson-Deane C., & Galyen, K. e-Learning, online learning, and distance learning environments: Are they the same? 2011. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1096751610000886> Last accessed: 14.01.2023).
7. Paulsen, M.F. Online education and learning management systems: global e-learning in a Scandinavian perspective. Information Retrieval. 2003. URL: https://archive-ouverte.unige.ch/files/downloads/0/0/0/1/7/6/7/5/unige_17675_attachment01.pdf (Last accessed: 14.01.2023).
8. Revermann Ch. Elearning in Forschung, Lehre und Weiterbildung in Deutschland. Sachstandsbericht zum Monitoring eLEARNING, 2006. 300 S.
9. Rosen A. E-learning 2.0: Proven Practices And Emerging Technologies To Achieve. New York, NY: AMACOM, 2009. 256 p.
10. Schwickert A., Hildmann J., Voß Ch. Blended Learning in der Universität. Eine Fallstudie zur Vorbereitung und durchführung. Justus-Liebling-Universität Gießen, 2005. 128 S.
11. Seufert S., Euler D. Learning Design: Gestaltung eLearning-gestützter Lernumgebungen in Hochschulen und Unternehmen. St. Gallen: Institut für Wirtschaftspädagogik, 2005. 57 S.
12. Tai L. Corporate E-Learning: An Inside View of IBMs Solutions. New York, NY: Oxford University Press, 2008. 176 p.

ЦІЛІСНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКОГО КОНТЕКСТУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ
(З ДОСВІДУ УНІВЕРСИТЕТІВ ПРОВІНЦІЇ СИЧУАНЬ)THE INTEGRITY OF THE MANAGEMENT CONTEXT
OF ORGANIZATIONAL CULTURE (FROM THE EXPERIENCE
OF THE UNIVERSITIES OF SICHUAN PROVINCE)

У дослідженні автор розкрив цілісність управлінського контексту організаційної культури закладу вищої освіти. Провінція Сичуань відкрита для співпраці з великими науковими центрами і дослідницькими корпораціями. Це обумовлює потребу системних трансформацій управління організаційною культурою для підтримки конкурентоспроможності закладів вищої освіти у національному і світовому просторі.

У цій статті автор досліджує феномен розглянувши в єдності чинників: домінування політичного підґрунтя і національної культури у виробленні стратегій управління організаційною культурою в університетах провінції Сичуань; урахування глобалізаційних і глокалізаційних контекстів розвитку університетів як дослідницьких і наукових центрів; національна і особистісна спрямованість організаційної культури, у тому числі її управлінського компонента.

У статті зазначено, що в університетах провінції Сичуань, КНР цілісність управлінського контексту організаційної культури виявляється через особистісну орієнтацію діяльності структурних підрозділів університетів (федерацій, станцій, кафедр, факультетів, шкіл та ін.). Також виразно прослідковується опора на традиційні культурні і філософські висновки, моральні закони життя суспільства. На прикладі Сичуанського університету конкретизовано, що саме цілісність і системність управлінського аспекту організаційної культури забезпечує покращення якості освіти, поширення соціально значимих цінностей-смишлів, створює умови для культивування високого рівня прикладних досліджень. Останнє сприяє підтримці талантів серед студентської молоді, забезпечує соціально спрямовані наукові розробки, орієнтацію на надання високого рівня соціального значення освітніх послуг і наукових розробок, просування результатів наукової праці учених КНР у світовий науковий простір.

У статті серед перспектив подальшого розроблення теми автором визначено корпоративний аналіз кращих практик колегіальної співпраці українських і китайських університетів з підтримки організаційної культури.

Ключові слова: конкуренція, університет, організаційна культура, управління, освітній процес, якість, Сичуань.

In the study, the author revealed the integrity of the management context of the organizational culture of the institution of higher education. Sichuan Province is open to cooperation with major scientific centers and research corporations. This determines the need for systemic transformations of organizational culture management to support the competitiveness of higher education institutions in the national and global space.

In this article, the author considered the investigated phenomenon in the unity of factors: the dominance of the political background and national culture in the development of organizational culture management strategies in the universities of Sichuan province; taking into account the globalization and glocalization contexts of the development of universities as research and scientific centers; national and personal orientation of organizational culture, including its management component.

The article states that in the universities of Sichuan province, the integrity of the management context of the organizational culture is revealed through the personal orientation of the activities of structural divisions of universities (federations, stations, departments, faculties, schools, etc.). Reliance on traditional cultural and philosophical conclusions, moral laws of social life is also clearly traced. On the example of Sichuan University, it is specified that it is the integrity and systematicity of the management aspect of organizational culture that ensures the improvement of the quality of education, the spread of socially significant values-meanings, and creates conditions for the cultivation of a high level of applied research. The latter contributes to the support of talents among student youth, ensures the social direction of scientific developments, orientation to the provision of high-level social significance of educational services and scientific developments, promotion of the results of the scientific work of Chinese scientists in the world scientific space.

In the article, among the prospects for further development of the topic, the author identified a corporate analysis of the best practices of collegial cooperation of Ukrainian and Chinese universities to support organizational culture.

Key words: competition, university, organizational culture, management, educational process, quality, Sichuan.

УДК 378.147:09

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.3>

Дзін Лань,

аспірант кафедри філології, педагогіки, перекладачу

Харківського національного

університету імені Семена Кузнеця

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сьогодення вищої освіти відзначається трансформаціями в умовах перманентних змін. Пильна увага науковців прикута до освітнього і наукового феномену Китайської народної республіки. Провінція Сичуань, одна з трендових у сфері наукових і технологічних розробок, охарактеризована

нами як унікальний осередок реалізації ідеї Еразмус+ щодо створення відкритого дослідницького простору [7]. Університет у місті Ченду позиціонується як відкритий заклад вищої освіти, який системно працює з великими науковими центрами і дослідницькими корпораціями не лише в КНР, але й з закладами і установами Європи, США [12].

Це обумовлює потребу системних трансформацій управління організаційною культурою для підтримки конкурентоспроможності закладу вищої освіти у національному і світовому вимірі. Цим цікавий досвід контекстно означеної проблеми цілісності управлінського контексту організаційної культури закладу вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема корпоративної культури, організаційної культури закладів вищої освіти перебуває у колі уваги як на трансдисциплінарному, так і на методологічному рівні наукових розвідок. У цій науковій статті ми спираємося на системні наукові висновки в і термінологію, визначену Terence E. Deal Kennedy A. Allan [1]. Принцип системності і цілісності управлінського аспекту ними виділено як основоположний. Виразним технологічним потенціалом відзначено міждисциплінарне узагальнення Thompson A., Strickland A. [2], Рябової З. [11], і Євтушевського В. [8].

Цікаві висновки щодо циклічності як ознаки цілісності презентовано у публікації Воронкової А. [3]. Вирішення цієї проблеми започатковано у роботах Кравченко Г. [10], Гриньової В., Попова О. [5]. Безпосередньо аспект цілісності управління організаційною культурою закладу освіти відмічав Гордієнко В. [4]. Бізнесові важелі управлінського аспекту організаційної культури розглядав Друкер П. [6]. Соціальний контекст досліджуваної проблеми презентовано Котлером Ф. [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Опрацьовані джерела і матеріали підтвердили доцільність проведення цієї наукової розвідки, оскільки проблема цілісності управлінського аспекту організаційної культури характеризується динамікою і залежністю від зовнішніх впливів.

Мета статті: конкретизувати цілісність управлінського аспекту в єдності чинників домінування політичного підґрунтя і національної культури у виробленні стратегій управління організаційною культурою в університетах провінції Сичуань.

Виклад основного матеріалу. Контекстно теми цієї наукової розвідки особистісно діяльнісний підхід у здійсненні управління передбачає проактивність, реалістичність, спрямованість на стратегічне майбутнє, сприйняття варіативності довкілля, відповідну адаптивність до середовища, яке постійно змінюється, і ці зміни – контраверсійні.

Вивчення матеріалів з офіційного мережевого ресурсу університету інформації, презентованої у відкритих мережевих ресурсах офіційної сторінки Ченду Chengdu University (CDU) [12] дає змогу констатувати, що нині цей заклад вищої освіти правомірно вважається зачинателем трансформацій в науках, технологіях, освіті. В роботі його структур виразною є тенденція глобалізації і глокалізації управління розвитком організаційної

культури. Стабільно високий рейтинг університету в академічних моніторингових дослідженнях університетів КНР доводить високий рівень цілісності управлінського аспекту. Адже якість освіти і прогресування науково-технологічних розробок можливі лише за умови системності і цілісності управління організаційною культурою [1]. Університет входить у перші п'ять кращих університетів КНР, відкритий як для громадян КНР, так і для абітурієнтів з інших країн. Цей університет завжди дотримувався єдиного політичного напрямку і освітньої орієнтації навчання. Базисом організації освітнього процесу в Університеті в Ченду визначено державну політику і головні тези-гасла лідера держави [12].

В організації партнерства, наукової і освітньо-професійної співпраці в університеті в Ченду виходять з апріорного значення національних традицій і китайської культури. Багато зусиль спрямовано на збереження традицій, мистецтва і народних ремесел провінції Сичуань [12]. Разом з тим, помітною тенденцією визначимо спрямованість на орієнтири зовнішнього оточення, креативність, полеміку між класикою і новими трендами в управлінні, менеджменті, адмініструванні і реінжинирингу.

Норми і цінності традиційної організаційної культури і новацій реінжинирингу в університеті Ченду можемо візуалізувати на малюнку 1.

Як бачимо з малюнка 1, конкурентність і якість освіти в університеті провінції Сичуань забезпечується концентрами заявленої моделі. Управління персоналом в університеті Ченду має особливу зорієнтованість на відкритість реальним проблемам суспільства. Так на шпальтах офіційного ресурсу багато уваги приділено відзначенню досягнень молодих і авторитетних учасників освітнього процесу університету у програмах волонтерської підтримки, ентузіастів, які свідомо демонструють прорив у особистісному і професійному становленні в умовах боротьби з пандемією, подолання наслідків ізоляції. Зокрема, цікаво і оригінально представлено історію прогресу випускниці Лі Шу [12], характер і досягнення якої ототожнюються з місцевістю провінції і міста Ченду. Управління персоналом як елемент системи творення організаційної культури передбачає такі ототожнення, продукування і творення традицій, які зрозумілі і однозначні для громадян КНР, викликають увагу і повагу у іноземців.

Висока репутація університету Ченду підтверджується системною підтримкою розроблення актуальних процедур й механізмів ефективного стратегічного управління персоналом в організації. Наприклад, група практики інновацій і просування своєю місією вбачає спонукання студентів прагнути бути хорошими молодими людьми у нову епоху. Взірці вихованості серед молоді визначено так: є міцні ідеали, здатні до усвідомленої

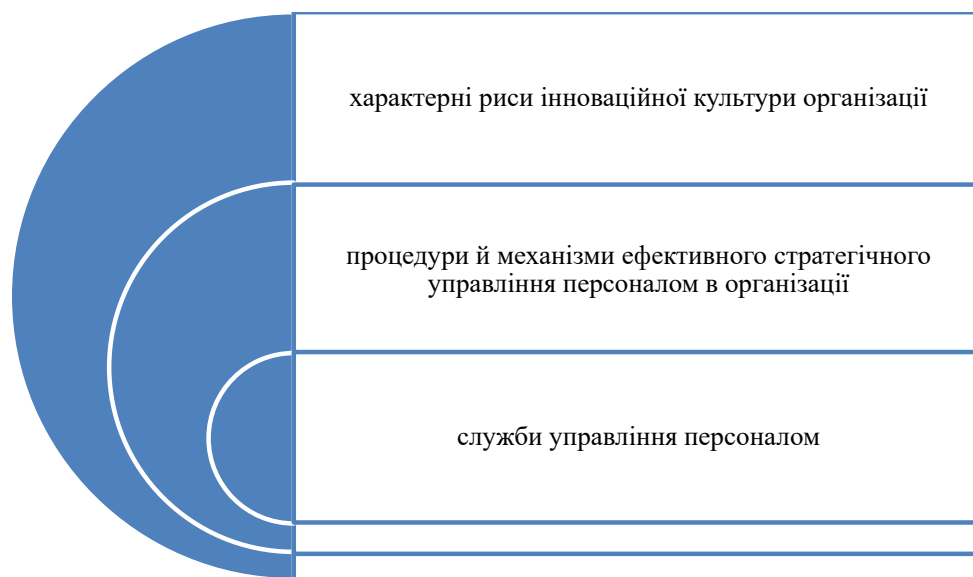

Рис. 1. Цілісність управлінського аспекту на рівні прийняття і прогресу норм і цінностей організаційної культури університету

відповідальності, можуть долати труднощі і готові до боротьби за національні ідеали і інтереси [12]. Виразною ознакою є те, що усі навчальні матеріали супроводжуються натхненними цитуваннями виступів лідера правлячої партії в КНР, стрічки новин фіксують високий рівень активності і керованої ініціативи здобувачів усіх рівнів освіти в організації Універсіади, підготовці і реалізації соціальних, наукових чи технологічних проєктів [12]. Електронна версія журналу концептуально орієнтується на творення і підтримку нової культури університетського містечка, а саме: бачити неповторність в буденному, велике в малому, розмежовувати світло і тінь [12]. Ініціатори видання пропонують чисельні колекції візуального контенту з використанням фільтрів і цифрових сервісів, поєднання сучасних технологій і традицій китайської каліграфії, що, безумовно, викликає інтерес і дає змогу інтегрувати національну традицію вшанування довкілля і сучасний тренд цифровізації життєвого простору.

Апріорними цілями діяльності університету Ченду, як усіх вишів у КНР є «національне омолодження і соціальний прогрес» [12]. Так, наприклад, у коледжі Сичуанського університету гасло увиразнює названу тенденцію: «любов до себе, самоудосконалення, самоповага, самопрогрес через дух пошуку істини і прагматизму» [12]. Такий інноваційний підхід у визначенні пріоритетів дає підстави для висновку про людиноцентричність і відкритість демократичним ініціативам у площині реалізації інноваційної культури університетів КНР. У дослідженні нами конкретизовано відповідну тенденцію культурації унікальних стратегій управління розвитком організаційної культури. На наш погляд, це є позитивною конатативною ознакою

повернення реформ і освітніх інновацій університетів КНР до світу і служіння суспільству. Ця тенденція продукує покращення якості освіти, набуття організаційною культурою університету соціально значимих цінностей-смислів, створює умови для культивування високого рівня прикладних талантів, соціального спрямування наукових розробок, орієнтацію на надання соціально значимих послуг, просування культурної спадщини і інновацій у світовий культурний і науковий простори.

На підтвердження значимості цього елементу цілісності управлінського аспекту організаційної культури університетів провінції Сичуань, на наш погляд, є досить розгалужена їх інфраструктура. До послуг студентів і викладачів масштабні бібліотеки, у тому числі з чисельними цифрованими базами даних, сучасне обладнання і будівлі, які підтримують високу репутацію працівників, академічних і дослідницьких спільнот.

Для творення механізмів інноваційної культури виразно значимою є інтеграція змістових і процесуальних компонентів організаційної культури на внутрішньому і зовнішньому рівнях. Певною мірою ця теза тотожна із науковою позицією Г. Кравченко [10]. У контексті предмета нашої наукової розвідки акцент робиться на створення відкритого освітнього і наукового простору на основі розроблення чітких верифікованих критеріїв і стандартів у галузі освіти та науки, створення спільних змістових і процесуальних компонентів відкритого освітнього і дослідницького простору. Вагомим підтвердженням успішних практик творення інноваційної культури в університеті Ченду конкретизує матеріал, представлений у блоках «Функції навчального процесу», «Нові навчальні програми», «Медійна перспектива» [12].

Висновки. Отже, феномен управління організаційною культурою університетів провінції Сичуань (КНР) ми розглядали у єдності політичного підґрунтя і традиційної національної культури у виробленні стратегій управління. На прикладі університету Ченду стисло охарактеризували глобалізаційні і глокалізаційні контексти розвитку дослідницьких і наукових центрів у структурі університетів, з'ясували, що саме університет Ченду є флагманом соціально значимих ініціатив на рівні служб управління персоналом. Національна і особистісна спрямованість організаційної культури управлінського компонента чітко прослідковується у механізмах підтримки ефективного стратегічного управління персоналом в організації, зокрема персоналізації, виділення особистості – носія державницьких і національних культурних цінностей. На прикладі Сичуанського університету конкретизовано, що саме цілісність і системність управлінського аспекту організаційної культури забезпечує покращення якості освіти, поширення соціально значимих цінностей-смислів, створює умови для культивування високого рівня прикладних досліджень. Перспективою подальшого розроблення теми вбачаємо корпоративний аналіз кращих практик колегіальної співпраці українських і китайських університетів з підтримки організаційної культури.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Terence E. Deal Kennedy A. Allan. *Corporate Cultures: The Rites and Rituals of Corporate Life*. Reading, Mass: Addison Wesley, 1982. 218 p.
2. Thompson A., Strickland A., *Crafting and Executing Strategy: Text and Reading*. Irwin, New York; Burr Ridge :McGraw-Hill, 2001. P. 35-112.
3. Воронкова А.Е. *Корпорації: управління та культура*. Монографія. Дрогобич: Вимір, 2006. 367 с.
4. Гордієнко В. І. *Організаційна культура професійно-освітнього середовища. Наукові записки НаУ-КМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. Т. 33. Видавничий дім «КМ Академія», 2004. С. 55-60.
5. Гриньова В.М., Попов О.Є. *Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: монографія*. Харків: вид-во ХДЕУ, 2003. 324 с.
6. Друкер П. *Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво*; пер. з англ. Київ, Україна, 1994. 319 с.
7. Еразмус+ (2023). URL :<https://erasmusplus.org.ua/>
8. Євтушевський В.А. *Стратегія корпоративного управління*. Монографія. Київ : Знання, 2007. 287 с.
9. Котлер Філіп, Лі. Ненсі. *Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства* [пер. з англ. С. Яринич]. Київ: Стандарт, 2005. 302 с
10. Кравченко Г. Ю. *Управління розвитком людського потенціалу педагогічного колективу освітнього закладу на основі адаптивного управління розвитком*. *Імідж педагога: електронний фаховий журнал*, № 7 (176), 2017. URL : <http://isp.poippo.pl.ua/issue/view/7127>
11. Рябова З. В. *Наукові основи маркетингового управління навчальним закладом* [Текст] монографія. Київ, 2013. 377 с.
12. Університет Ченду. Офіційний сайт (2023). URL : <https://news.cdu.edu.cn/>

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ:
СИСТЕМНО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗPARTNER INTERACTION OF PRIMARY CLASS TEACHERS:
A SYSTEMATIC AND STRUCTURAL ANALYSIS

У статті обґрунтовано актуальність дослідження партнерської взаємодії між суб'єктами освітнього процесу. Подано результати аналізу останніх публікацій, встановлено, що сутність та структура партнерської взаємодії досліджується лише аспектно і потребує подальшого поглибленого вивчення. Відповідно до мети дослідження визначено різні погляди на зміст поняття «партнерська взаємодія між суб'єктами освітнього процесу», встановлено що партнерська взаємодія є багатоаспектним і поліфункціональним поняттям. Визначено, що дана дефініція має такі характерні ознаки: спільна мета учасників освітнього процесу, досягнення спільних результатів, рівноправність і автономність стосунків між партнерами. Обґрунтовано та представлено авторську дефініцію поняття «партнерська взаємодія між суб'єктами освітнього процесу» як новий тип взаємодії, який ґрунтується на паритетній основі та характеризується загальними цілями, взаємною відповідальністю сторін за результати співпраці, а також особистісним зростанням кожного учасника у процесі спільної діяльності. Партнери в даному контексті – це учасники взаємодії (суб'єкти освітнього процесу), які здатні до діалогу й групового спілкування, до роботи у команді, які є організаторами освітнього процесу і співпрацюють у досягненні поставленої мети. Визначено та охарактеризовано структурні компоненти партнерської взаємодії вчителя початкових класів: мотиваційно-ціннісний (мотиви, цінності, ставлення), когнітивний (знання), праксіологічний (уміння). Подана структура розглядається з позиції комунікації (обмін інформацією), інтеракції (взаємодія, обмін знаннями, ідеями, діями) і перцепції (процес сприйняття й пізнання партнерами один одного, встановлення взаєморозуміння). Визначені структурні компоненти партнерської взаємодії чітко розкривають її сутність, зміст і багатоаспектність, а також можуть бути основою для визначення критеріальної бази дослідження.

Ключові слова: вчитель початкових класів, партнерська взаємодія, інтеракція, комунікація, перцепція, структура партнерської взаємодії вчителя початкових класів, суб'єкти освітнього процесу.

The article substantiates the relevance of the research of partnership interaction between subjects of the educational process. The results of the analysis of the latest publications are presented, it is established that the essence and structure of partnership interaction is studied only in aspect and requires further in-depth study. In accordance with the purpose of the research, different views on the meaning of the concept of "partnership interaction between subjects of the educational process" were defined, it was established that partnership interaction is a multifaceted and multifunctional concept. It was determined that this definition has the following characteristics: the common goal of the participants of the educational process, the achievement of common results, equality and autonomy of relations between partners. The author's definition of the concept of "partnership interaction between subjects of the educational process" as a new type of interaction based on parity and characterized by common goals, mutual responsibility of the parties for the results of cooperation, as well as personal growth of each participant in the process of joint activity is substantiated and presented. Partners in this context are participants in the interaction (subjects of the educational process) who are capable of dialogue and group communication, teamwork, who are organizers of the educational process and cooperate in achieving the set goal. The structural components of partnership interaction of elementary school teachers are defined and characterized: motivational and value (motives, values, attitudes), cognitive (knowledge), praxeological (skills). The presented structure is considered from the standpoint of communication (exchange of information), interaction (interaction, exchange of knowledge, ideas, actions) and perception (the process of perception and knowledge by partners of each other, establishment of mutual understanding). The presented structure is considered from the standpoint of communication (exchange of information), interaction (interaction, exchange of knowledge, ideas, actions) and perception (the process of perception and knowledge by partners of each other, establishment of mutual understanding). The defined structural components of partnership interaction clearly reveal its essence, content and multifacetedness, and can also be the basis for determining the criterion base of the study.

Key words: primary school teacher, partner interaction, interaction, communication, perception, structure of primary school teacher partner interaction, subjects of the educational process.

УДК 378: 14.25.05.13
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.4>

Епіхіна М.А.,
канд. пед. наук, доцент,
докторантка кафедри дошкільної та початкової освіти
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У період реформування вітчизняної системи освіти партнерська взаємодія набуває особливої актуальності. Одним із головних завдань Концепції «Нової української школи» є побудова взаємин між учасниками освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства. Це,

в свою чергу, вимагає переосмислення не тільки ролі педагога, а й системи взаємовідносин між учасниками освітнього процесу в системі «вчитель – здобувачі освіти – батьки». У цьому контексті важливе значення набуває партнерська взаємодія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор, в яких розглядають цю

проблему і підходи її розв'язання. Аналіз науково-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що останнім часом дослідження феномену партнерства в освіті значно активізувались. Так, *педагогіку партнерства у НУШ* досліджують І. Білецька, Т. Браніцька В. Дідух, С. Довбенко, Н. Василенко, А. Вознюк, О. Коберник, І. Коновальчук, Л. Ніколенко, О. Павлова, Л. Прокопів, О. Семенов, Л. Тищенко, Т. Федірчик, Л. Філатова, С. Яланська та ін.; *проблема використання педагогіки партнерства у підготовці майбутніх фахівців НУШ* розглядається у працях І. Беха, М. Бойко, Н. Голоти, В. Желанової, І. Казанжи, О. Кіліченко, О. Комар, О. Коханової, О. Матвієнко, С. Сисоєвої, І. Янковської та ін.; *педагогічне партнерство у закладах дошкільної освіти* стало об'єктом уваги І. Апрельвої, Л. Зімакової, С. Колосової, О. Карпенко, М. Чепіль; *партнерську взаємодію у системі освіти досліджують* І. Бех, О. Дубасенюк, Г. Задорожний, С. Коляденко, Л. Куземко, В. Молоченко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Результати аналізу науково-педагогічної літератури дають підстави стверджувати, що здебільшого вітчизняні науковці значну увагу приділяють дослідженню феномену педагогіки партнерства у закладах дошкільної освіти, нової української школи, проблемі використання педагогіки партнерства у підготовці майбутніх вчителів початкової школи. Збільшується обсяг статей щодо досліджень *партнерської взаємодії* у системі освіти між учасниками освітнього процесу, проте сутність та структура партнерської взаємодії досліджується аспектно і потребує подальшого поглибленого вивчення.

Метою статті є визначення сутності та структури партнерської взаємодії вчителя початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Реформування сучасної освіти, її модернізація визначили місію Нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти та можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками [4]. Відповідно виникає нагальна потреба в оновленні системи взаємостосунків між вчителем початкових класів та учнем, основою яких є партнерська взаємодія. Отже, вважаємо за необхідним визначити сутність даного поняття.

Сучасний науковий дискурс представлений різними трактуваннями партнерської взаємодії. Так, у Концепції Нової української школи партнерська взаємодія визначена як спілкування та співпраця між учителем, учнем і батьками, де всі учасники виховного процесу об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками

освітньо-виховного процесу, відповідальними за результат [4].

З точки зору О. Дубасенюк, партнерська взаємодія являє гуманістично орієнтований педагогічний процес або особистісний контакт суб'єктів освітньо-виховного процесу, що має своїм наслідком взаємні позитивні зміни їх поведінки, діяльності, якостей, відносин, установок. Дослідниця розглядає партнерську взаємодію як співробітництво, коли успіхи одних учасників спільної діяльності стимулюють більш продуктивну і цілеспрямовану діяльність її учасників. Тобто, на думку О. Дубасенюк, гуманістично орієнтований педагогічний процес може бути тільки процесом партнерської взаємодії суб'єктів освітнього процесу, коли учасники такої взаємодії виступають як паритетні, рівноправні, у міру своїх знань і можливостей партнери [2, с. 15].

З погляду Г. Татаринцевої, партнерська взаємодія – це форма безпосереднього впливу автономних, рівноправних суб'єктів, орієнтованих на спільне задоволення загального інтересу, що характеризується добровільністю, взаємним визнанням і довірою, взаємною відповідальністю й орієнтованістю на досягнення певних цілей» [7]. Варто зауважити, що схожими є позиції В. Молоченко [6], О. Коханової [5].

Деяко іншою є думка Т. Ціпан, яка вважає, що партнерська взаємодія є багатofункціональним процесом, що передбачає системне регулювання і управління. Тобто, на думку дослідниці, для досягнення очікуваного результату слід створити спеціальне розвивальне середовище, що забезпечує продуктивну педагогічну взаємодію з учасниками освітнього процесу на основі запланованої мети і результату, в якому створені відповідні умови для вдосконалення кожного з її суб'єктів незалежно від їх потенційних можливостей, а часом і бажань, прагнень, готовності тощо [8, с. 178].

На думку А. Gretchen, партнерська взаємодія є узгодженою діяльністю учасників освітнього процесу і спрямована на досягнення спільних цілей, результатів та вирішення важливих завдань [7]. Схожу думку має Н. Бирко [1]. Отже, є очевидним синонімічність підходів зазначених авторів.

Як бачимо, на сьогодні в науковій літературі немає єдиної загальноновизнаної думки про сутність поняття «партнерська взаємодія». Проте у ході аналізу вищезазначених тлумачень вітчизняних науковців стосовно сутності партнерської взаємодії, приходимо до висновку, що даний феномен має такі характерні ознаки: усі учасники освітнього процесу мають спільну мету, намагаються досягти спільного результату, а також є рівноправними й автономними партнерами.

На наш погляд, *партнерська взаємодія між суб'єктами освітнього процесу* – це новий тип взаємодії, який ґрунтується на паритетній основі

та характеризується загальними цілями, взаємною відповідальністю сторін за результати співпраці, а також особистісним прогресом кожного учасника у процесі спільної діяльності. Партнери в даному контексті – це учасники взаємодії (суб'єкти освітнього процесу), які здатні до діалогу й групового спілкування, до роботи у команді, які є організаторами освітнього процесу і співпрацюють у досягненні поставленою мети [3, с. 37].

Авторське тлумачення сутності партнерської взаємодії відображає розуміння цього феномену через призму трьох взаємопов'язаних аспектів: *комунікативного* (обмін інформацією); *інтерактивного* (взаємодія, обмін знаннями, ідеями, діями); *перцептивного* (процес сприйняття й пізнання партнерами один одного, встановлення взаєморозуміння).

У попередніх дослідженнях нами були розглянуті наукові позиції щодо структури партнерської взаємодії вчителя початкових класів і визначені такі основні структурні компоненти: мотиваційно-ціннісний (мотиви, цінності, ставлення), когнітивний (знання), праксіологічний (уміння) [3, с. 40]. Оскільки партнерська взаємодія розглядається нами з позиції комунікації, інтеракції і перцепції, вважаємо за доцільним розглянути основні структурні компоненти партнерської взаємодії вчителя початкових класів саме з цих позицій.

Мотиваційно-ціннісний компонент партнерської взаємодії є системоутворювальним компонентом, оскільки мотивація і система цінностей спрямовують діяльність особистості, визначають її вибір, виконують спонукально-орієнтаційну функцію. Мотиваційно-ціннісний компонент містить професійно-педагогічну мотивацію вчителя початкових класів; ціннісне ставлення до особистості учня, до професії; бажання удосконалити професійну діяльність; потребу в актуалізації та реалізації свого професійно-особистісного потенціалу.

Комунікативний аспект: потреба у спілкуванні з учасниками освітнього процесу на засадах партнерства; інтерес до педагогічної комунікації; стійка потреба до систематичного спілкування з дітьми; потреба вступати в комунікацію з метою порозуміння; інтерес до освоєння ефективних засобів спілкування.

Інтерактивний аспект: потреба у взаємодії з учасниками освітнього процесу; бажання конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу; бажання формувати спільноту учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною; бажання використовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності; прагнення оволодіти сучасними технологіями налагодження ефективної партнерської взаємодії; наполегливість у подоланні труднощів, які виникають у процесі

вирішення завдань, пов'язаних з організацією взаємодії.

Перцептивний аспект: потреба у пізнанні себе; потреба у ціннісному ставленні до суб'єктів партнерської взаємодії; бажання пізнати партнера через спілкування, взаємодію; бажання поводитися так, щоб бути правильно зрозумілим і сприйнятим іншими людьми; потреба у спільній діяльності на основі взаєморозуміння; потреба у встановленні емоційних стосунків; бажання розуміти, співпереживати, співчувати своєму партнеру.

Когнітивний компонент партнерської взаємодії – фундаментальний компонент, який є базовою основою для професійного становлення і розвитку вчителя початкових класів, інтегрує сукупність знань про мету, завдання, принципи та засоби педагогіки партнерства.

Комунікативний аспект: знання закономірностей, принципів, методів та форм організації спілкування на засадах партнерства; знання психологічних особливостей комунікативного процесу, законів професійної комунікації; знання про діалогове навчання та способи його організації; знання про особливості комунікативної поведінки у процесі взаємодії.

Інтерактивний аспект: знання форм, методів, прийомів, засобів та технологій освітнього процесу для налагодження партнерської взаємодії з учасниками освітнього процесу; знання про особливості та стилі партнерської взаємодії; знання щодо механізмів регулювання спільної дії, ролі, позиції, які займають учасники взаємодії.

Перцептивний аспект: знання психологічних та соціальних особливостей суб'єкта сприйняття; знання механізмів і ефектів міжособистісного відображення.

Праксіологічний компонент партнерської взаємодії має на меті вироблення вмінь і навичок ефективної та якісної професійної діяльності вчителя початкових класів.

Комунікативний аспект: уміння спілкуватись з учасниками освітнього процесу; уміння орієнтуватись у комунікативній ситуації в процесі партнерської взаємодії; уміння користуватись вербальними і невербальними засобами передання інформації; уміння підтримувати безперервний діалог та емоційний контакт з учасниками освітнього процесу

Інтерактивний аспект: уміння налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу; уміння добирати і застосовувати на практиці ефективні форми, методи, прийоми, засоби та технології освітнього процесу для налагодження партнерської взаємодії з учасниками освітнього процесу; вміння впроваджувати різні стратегії для розв'язання конфліктів між учасниками освітнього партнерства; володіти стилями партнерської взаємодії, механізмами регулювання

спільної дії, ролі, позиції, які займають учасники взаємодії; уміння здійснювати підтримку та супровід розвитку дитини в освітньому процесі НУШ.

Перцептивний аспект: уміння пізнавати себе, з повагою ставитись до суб'єктів партнерської взаємодії, взаємодіяти на основі взаєморозуміння, встановлювати емоційні стосунки, розуміти, співпереживати, співчувати своєму партнеру.

Отже, визначені структурні компоненти партнерської взаємодії чітко розкривають її сутність, зміст і багатоаспектність, а також зумовлюють логіку обґрунтування критеріальної бази дослідження.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Таким чином, у ході представленого дослідження встановлено, що партнерська взаємодія між суб'єктами освітнього процесу – це новий тип взаємодії, який ґрунтується на паритетній основі та характеризується загальними цілями, взаємною відповідальністю сторін за результати співпраці, а також особистісним прогресом кожного учасника у процесі спільної діяльності. Партнери в даному контексті – це учасники взаємодії (суб'єкти освітнього процесу), які здатні до діалогу й групового спілкування, до роботи у команді, які є організаторами освітнього процесу і співпрацюють у досягненні поставленою мети. Заслуговує на увагу те, що сутність партнерської взаємодії вперше розглядається з позиції комунікації, інтеракції і перцепції.

Обґрунтовано та визначено структурні компоненти партнерської взаємодії вчителя початкових класів, що містить такі компоненти, як-от: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, практиологічний. Визначені структурні компоненти також розглядалися через призму трьох взаємопов'язаних аспектів: *комунікативного* (обмін інформацією); *інтерактивного* (взаємодія, обмін знаннями, ідеями, діями); *перцептивного* (процес сприйняття й пізнання партнерами один одного, встановлення взаєморозуміння). Дана структура партнерської взаємодії вчителя початкових класів уявляє собою сукупність структурних і функціональних компонентів, які розкривають різноманітність існуючих

між ними відносин та зв'язків. Тому будь-який із компонентів не є абсолютно незалежним: з одного боку він має своє власне місце у загальній структурі, з іншого боку – органічно взаємопов'язаний з іншими компонентами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бирко Н. Партнерство в системі інклюзивного образования. *Humanitarium*. 2018. 43 (2). С. 7-16. URL : humanitarium.com.ua (дата звернення: 27.01.2023)
2. Дубасенюк О. А. Партнерська взаємодія як база складова комунікативної компетентності майбутніх педагогів в умовах магістратури. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. № 1(349). Ч. 2. С. 15-25. URL : <http://visnyk.luguniv.edu.ua/index.php/vped/article/view/773/778> (дата звернення: 28.01.2023)
3. Єпіхіна М. Сутність та структура готовності майбутнього вчителя до партнерської взаємодії в початковій школі. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. 38 (2). С. 36-43. URL : <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2022.386> (дата звернення: 28.01.2023)
4. Концепція Нової Української Школи, від 27.10.2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 27.01.2023)
5. Коханова О.П. Партнерство як фактор соціалізації особистості. *Педагогічний процес: теорія та практика*. 2013. Вип. 2. С. 196-204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_2_24
6. Молоченко В. В. Формування у майбутніх фахівців аграрної сфери готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності : дис. ... к. пед. н. : 13.00.04. Вінниця, 2017. 265 с.
7. Татаринцева Г. Методологічні підходи до визначення поняття «партнерство». *Наука молода*. 2007. № 8. С. 145–150.
8. Ціпан Т. Партнерська взаємодія в діаді «сім'я –школа». *Інноватика у вихованні*. Випуск 13. Том 2. 2021. С. 4-13.
9. Holland M. L., Hawks J., Gretchen G. G. Emotional and behavioral problems of young children: effective interventions in the preschool and kindergarten years. New York : Guilford Press. 2003. 256 p.

КОМПАРАТИВНО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГІ В 1920-Х РОКАХ

LORENZO LUZURIAGA'S COMPARATIVE PEDAGOGICAL STUDIES IN THE 1920S

У статті розглядаються основні напрями компаративно-педагогічних студій Лоренсо Лузуриаги в 1920-х роках. З'ясовується, що європейський напрям порівняльно-педагогічного дослідження Лоренсо Лузуриаги в цей час залишався провідним. У численних публікаціях – монографіях, статтях, замітках, а також у публічних дискурсах педагог висвітлював актуальні проблеми європейської освіти після Першої світової війни, обґрунтовував значення масштабного освітнього реформування в європейських країнах, доводив доцільність практичного втілення ідей “нового виховання”, “активної школи” та “єдиної школи”, захищав класичні педагогічні принципи народної освіти.

Протягом 1920-х років вирізнявся і інший напрям компаративно-педагогічних студій Лоренсо Лузуриаги – латиноамериканський. Педагог видав монографію, присвячену питанням початкової освіти в п'ятнадцяти країнах Латинської Америки; готував аналітичні огляди новацій у галузях освіти й науки в латиноамериканському регіоні для журналу “Revista de las Españas”; висвітлював окремі аспекти розвитку народної освіти в державах Південної Америки в інших публікаціях.

Компаративно-педагогічні студії Лоренсо Лузуриаги в 1920-х роках охоплювали численний статистичний матеріал – дані щодо кількості шкіл, учнів, учителів у різних державах Європи та Америки. Педагог піддавав ретельному теоретичному аналізу шкільні навчальні плани і програми в багатьох європейських країнах, здійснював порівняльне зіставлення методик навчання в традиційних школах та “нових школах” на основі значного емпіричного матеріалу, почерпнутого в освітній практиці Німеччини, Франції, Великої Британії, Італії, Австрії, Швейцарії, США, Аргентини та інших держав. У 1920-х роках він, цілковито захоплений ідеями “нового виховання”, поширеними в світі, почав шукати реальні можливості їхньої реалізації в рідній Іспанії. Талант Лоренсо Лузуриаги як педагога-компаративіста розгортався в цей період із великою інтенсивністю, його запрошували на публічні заходи виступати з лекціями на злободенну педагогічну тематику та брати участь в обговоренні важливих педагогічних проблем не лише в Іспанії, а і в зарубіжжі.

Ключові слова: Лоренсо Лузуриага, компаративно-педагогічні студії, освітнє реформування, європейська освіта, латиноамериканський регіон, “нове виховання”, “нові школи”.

риканський регіон, “нове виховання”, “нові школи”.

The main directions of Lorenzo Luzuriaga's comparative pedagogical studies in the 1920s were revealed in the article. It was established the European direction of comparative pedagogical research of Lorenzo Luzuriaga remained leading at that time. In numerous publications – monographs, articles, notes, as well as in public discourses, the teacher highlighted the current problems of European education after the First World War, substantiated the importance of large-scale educational reform in European countries, proved the feasibility of the practical implementation of the ideas of “new education”, “active school” and of the “unified school”, defended the classical pedagogical principles of public education.

During the 1920s, another direction of comparative pedagogical studies by Lorenzo Luzuriaga – Latin American – also stood out. The educator published a monograph devoted to the issues of primary education in fifteen Latin American countries; prepared analytical reviews of innovations in the fields of education and science in the Latin American region for the magazine “Revista de las Españas”; covered certain aspects of the development of public education in South America in other publications.

Lorenzo Luzuriaga's comparative pedagogical studies in the 1920s included numerous statistical material – data on the number of schools, pupils and teachers in various European and American countries. The teacher subjected school curricula and programs in many European countries to a thorough theoretical analysis, compared methodology in traditional schools and “new schools” on the basis of significant empirical material gleaned from the educational practice of Germany, France, Great Britain, Italy, Austria, Switzerland, USA, Argentina and other countries. In the 1920s, he was completely fascinated by the ideas of “new education” that were widespread in the world, and began to look for real opportunities for their implementation in his native Spain. Lorenzo Luzuriaga's talent as a comparative pedagogical researcher unfolded with great intensity during this period, he was invited to various public events to deliver lectures on current pedagogical topics and participate in the discussion of important pedagogical problems not only in Spain, but also abroad.

Key words: Lorenzo Luzuriaga, comparative pedagogical studies, educational reform, European education, the Latin American region, “new education”, “new schools”.

УДК 37.013.46 (460) “1920/1929”
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.5>

Зайченко Н.І.,
докт. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У 1920-х роках визначний іспанський педагог, публіцист Лоренсо Лузуриага (Lorenzo Luzuriaga Medina) (1889–1959) продовжив компаративно-педагогічні дослідження. Цьому сприяло стажування в європейських країнах у 1920 році, а також відраження на проведення публічних лекцій в університетах

латиноамериканських країн 1928 року. Європейський напрям порівняльно-педагогічних студій Лоренсо Лузуриаги в цей час залишався провідним. Педагог висвітлював важливі проблеми післявоєнної європейської освіти, здійснював аналіз навчальних програм в освітніх закладах Франції, Німеччини, Італії, Австрії, Швейцарії та інших

держав, характеризував умови поширення ідей “нового виховання” в Європі.

Латиноамериканський напрям компаративно-педагогічних студій Лоренсо Лузуріаги в 1920-х роках був представлений узагальненням численого статистичного матеріалу стосовно організації народної освіти в п'ятнадцятьох країнах Латинської Америки в книзі “Початкова освіта в іспано-американських республіках” (Мадрид, 1921); детальними аналітичними оглядами новацій у галузях освіти й науки в латиноамериканському регіоні, здійснюваними педагогом для журналу “Revista de las Españas”, та апробацією окремих наукових статей, наприклад, публікації “Сучасна початкова освіта в Республіці Аргентина” в Бюлетені Вільного Інституту просвітництва 1921 року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Творча спадщина одного з найяскравіших педагогів іспаномовного світу новітнього часу Лоренсо Лузуріаги так само, як і його постать, залишаються по сьогодні ще мало вивченими історико-педагогічною наукою. Найґрунтовніше досліджені “іспанський” період життя педагога, його оригінальна концепція “єдиної школи”, ініціювання і видання журналу “Revista de Pedagogia” в 1920–1930-х роках. Розкриттю окремих аспектів педагогічної діяльності Лоренсо Лузуріаги і його публіцистичної спадщини присвячені наукові роботи сучасних іспанських дослідників Е. Баррейро Родригеса (H. Barreiro Rodriguez), Х. Руїса Берріо (J. Ruiz Berrio), Б. Делгадо (B. Delgado Criado), Т. Дабусті де Муньос (T. Dabusti de Muñoz), А. Арітменді (A. Aritmendi), П. Маестро (P. Maestro), А. Касадо Маркоса (A. Casado Marcos de Leon) та ін.

Вивчення компаративно-педагогічних студій Лоренсо Лузуріаги в 1920-х роках здійснювалося в контексті порівняльного аналізу зарубіжного досвіду педагогічної теорії і практики (Т. Левченко, О. Локшина та ін.), історико-педагогічного дослідження освітніх процесів (Н. Дічек, В. Майборода та ін.), а також філософського осмислення педагогічних й освітніх феноменів (С. Гессен, А. Огурцов та ін.).

Мета статті – з'ясувати, за якими основними напрямками велися Лоренсо Лузуріагою в 1920-х роках компаративно-педагогічні дослідження та яким чином педагог висвітлював результати цих досліджень у публікаціях.

Виклад основного матеріалу. У вересні 1920 року Радою з розширення наукових досліджень Іспанського Королівства Лоренсо Лузуріага направлявся на трьохмісячне стажування закордон для вивчення процесу післявоєнної реконструкції освіти у Франції, Великій Британії і Німеччині. Йому призначалася стипендія в розмірі 425 песет щомісячно й 700 песет на поїздки та повернення [1, с. 1265].

По завершенні цього відрядження педагогом було видано кілька значимих публікацій. У грудні 1920 року в замітці “Жебри німецьких дітей” (El Sol, 1920 р.) Лоренсо Лузуріага писав, що в післявоєнний час значно зросли показники дитячої смертності в Німеччині. Так, у 1918 році померло 68223 дитини (в 1913 році цей показник становив 32350 дітей), зокрема від грипу померли 22800 дітей (в 1913 році – 198 осіб), від туберкульозу – 11738 дітей (в 1913 році – 7425 осіб).

До 1914 року Німеччина нарівні з Великою Британією найбільше серед країн Європи піклувалася про дітей. Діяли і служби шкільної гігієни, і служби медичної інспекції, і дитячі лікарні. Війна принесла лише смерті та страждання. Найголовнішою проблемою післявоєнного часу була неможливість забезпечення достатнього харчування дітей. Із 11 тисяч дітей, обслідуваних у місті Пфдорцгаймі в 1919 році, 5 тисяч не отримували достатнього харчування. Така ж ситуація спостерігалася і в Дассау, і в інших німецьких містах [2, с. 16].

Для німецької школи війна й революція не пройшли безслідно. Глибока економічна криза завжала повноцінному розвитку освіти в країні. Проте Німеччина не втратила авангардних позицій на європейському континенті в розвиненні педагогічної теорії та практики. Розбудова народної освіти і навіть “тотальна соціалізація культури” – шлях прогресу Німеччині, був переконаний Лоренсо Лузуріага, про що він зазначав у статті “Намітки про сучасну освіту у Франції, Англії та Німеччині” (El Sol, 1921 р.) [3, с. 8].

Пізніше, у публікації “Навчальні програми і плани в Німеччині та Австрії” (Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza, 1929 р.) педагог, здійснюючи аналіз змісту освітнього реформування в Німеччині після Першої світової війни, зауважував, що Веймарська Конституція (1919 р.) закріплювала важливі зміни в освіті. З-поміж іншого, встановлювалося таке: учительська підготовка має здійснюватися в університетах і враховувати вимоги об'єднаної школи; контроль в освітній галузі є справою державних інспекцій, а не духовних, як це було до війни; обов'язкова початкова освіта має здобуватися протягом вісьмох років навчання; у державі має бути створена основна школа, загальна для всіх дітей; держава має сприяти розширенню доступності середньої і вищої освіти для найбільш здібних дітей; у шкільні навчальні плани мають упроваджуватися трудове та громадянське виховання тощо.

Закон про освіту, виданий у Німеччині 22 квітня 1920 року, проголошував створення основної школи, загальної для всіх дітей. Були внесені зміни стосовно освітньої галузі і в законодавство німецьких земель [6, с. 282].

Торкаючись питання про стан освіти у Франції, Лоренсо Лузуріага писав: “Перше враження,

яке отримуєш при вході у французьку школу, це – порядок і дисципліна. Від ставлення охоронця до самого шкільного режиму – в усьому проявляється сувора, авторитарна система. Діти вітаються на військовий лад, підносячи руку до лоба; вчать марширувати строем у коридорах; носять однакові чорні фартухи; і питання з відповідями у спілкуванні вчителів та учнів формулюються лаконічно й категорично” [4, с. 8].

За визначенням педагога, “навчання у французьких школах має раціоналістичний, інтелектуалістський характер” [4, с. 8]. Найбільша увага приділяється вивченню французької мови і математики. Поведінка дітей у школі регламентується як дотримання порядку, а їхня поведінка поза межами школи – мало цікава для вчителів. На погляд іспанського педагога, французька школа в післявоєнний час була у складному становищі, і вийти з нього їй може допомогти спрямування на дисципліну, порядок, працю та дію [4, с. 8].

У замітці “Реформа нормальних шкіл у Франції” (El Sol, 1921 р.) Лоренсо Лузуріага вказував, що залишаються дві важливі проблеми в підготовці вчительства у Франції – нестача вчителів для початкового навчання і недостатня підготовленість учительства в системі нормальних шкіл. Реформування нормальних шкіл у країні, започатковане 1905 року, передбачало виокремлення двох структур у змісті освіти в нормальній школі – загальної освіти (перші два навчальні роки) та професійної освіти (третій рік навчання). Проте цього виявлялося недостатньо для педагогічної діяльності, професійна освіта майбутніх учителів мала би починатися з першого дня вступу в нормальну школу [7, с. 16].

На асамблеї вчителів початкового навчання 30 березня 1923 року Лоренсо Лузуріага виступав із публічною лекцією на тему “Прагнення учительських асоціацій Європи”. Педагог розповідав про організацію вчительських професійних об’єднань у різних європейських державах, про їхню боротьбу за можливості підготовки вчительства в університетах, про значення вдосконалення педагогічної освіти [8, с. 5].

Перебуваючи у Великій Британії, Лоренсо Лузуріага був вражений зовнішньою простотою і внутрішньою привабливістю та яскравістю лондонських шкіл. Він відмічав, що англійська початкова школа влаштована за принципом “домашнього вогнища”. При школі обов’язково була площадка для ігор. Загалом виховному середовищу приділялася значна увага з боку англійських педагогів.

Зазначав Лоренсо Лузуріага і про те, що манера спілкування вчителів і учнів в англійських школах відрізнялася від того, як це здійснювалося на континенті. Були відсутні суворість, авторитаризм, пасивний послух. Не було жорсткої дисципліни, не вимагалось носіння шкільної форми. Педагоги

ставилися до дитини з повагою, як до особистості.

Звертав увагу Лоренсо Лузуріага й на ту обставину, що на відміну від французьких шкіл, де разом навчалися учні представників різних соціальних класів, в освітній системі Великої Британії передбачалися школи для дітей із бідних родин та інші школи – для дітей із родин вищих соціальних класів. Середня “public school” у дійсності була аристократичною і дорогою інституцією. Навчання в таких школах могло доходити до 5 тисяч песет за курс. Разом із тим середня освіта в Англії була найдоступнішою для народних мас порівняно з іншими європейськими країнами.

За спостереженнями іспанського педагога, навчання в англійських школах – то була лише частка освіти й до того ж – не головна; основний шкільний час призначався для заняття дітей різними іграми. У навчанні відводилася найперша увага розвиненню спостереження, інтуїції і творчості дітей. З-поміж навчальних предметів перевага віддавалася предметам гуманітарного характеру – мові, літературі, історії та географії. “Англійський учень не знає і половини того, що знає французький або німецький”, – констатував Лоренсо Лузуріага [5, с. 12].

Раніше, у статті “Нова ера в освіті” (La Lectura, 1920 р.) він зазначав, що протягом XIX ст. європейським державам здебільшого вдалося досягти організації початкової освіти для всіх громадян – освіти народної, обов’язкової, безкоштовної. Однак початкова освіта – елементарна. У XX ст. розпочиналася “нова ера в освіті”, коли доступною для всіх громадян мала стати також і середня освіта. В Англії цей процес вже здійснювався [9, с. 382].

Тож, завдяки трьохмісячному стажуванню 1920 року Лоренсо Лузуріага зміг на власні очі переконатися, що світова війна завдала великого лиха дітям, принесла горе багатьом родинам. Аналізуючи становище освітньої сфери в Німеччині, Франції, Великій Британії, педагог звертав увагу на фундаментальні принципи організації освітнього процесу, на можливості розбудови народної освіти в цих країнах. Він приходив до висновку, що у XX ст. розвинення народної освіти значно впливатиме на прогресування європейських держав і що в реформуванні освіти в Іспанському Королівстві потрібно виходити з того, наскільки держава спроможна забезпечити просвітництво всього народу. Інакше – прірва неграмотності залишатиметься нездоланною, а країна за Піренеями – обркатиме себе на довге периферійне відставання.

У 1920-х роках виявилось пристрасне захоплення Лоренсо Лузуріаги ідеями “нового виховання”. У багатьох публікаціях, присвячених цій тематиці, він висвітлював і цікаві факти з історії організації “нових шкіл”, і погляди деяких педагогів-новаторів (Д. Дьюї, О. Декролі, Г. Кершенштейнер,

Е. Клапаред, Г. Вінікен, Р. Кузіне, А. Фер'єр та ін.), і окремі аспекти діяльності Міжнародної Ліги нового виховання, заснованої 1921 року на педагогічному конгресі в м. Кале. Найбільш виразно його погляди стосовно цього феномена представлені в монографіях “Нові школи” (Мадрид, 1925), “Активні школи” (Мадрид, 1925), “Концепція і розвиток нового виховання” (Мадрид, 1928), “Німецькі нові школи” (Мадрид, 1929).

Протягом 1920-х років Лоренсо Лузуріага в різних публічних дискурсах звертався до ідей про “нове виховання”. 17 жовтня 1924 року він розпочав курс лекцій у Мадридському педагогічному музеї, призначений для ознайомлення студентської молоді з питаннями сучасної педагогіки. Перша лекція була присвячена постаті Д. Дьюї та його педагогічним працям [10, с. 4].

14 грудня 1927 року Лоренсо Лузуріага читав публічну лекцію на тему “Деякі аспекти нового виховання” на зібранні в Центрі німецько-іспанського взаємного обміну. Йшлося про поширення ідей “нового виховання” в Європі і США на початку ХХ ст., з'ясувалися ознаки, характерні для цього явища, обґрунтовувалося значення ідей “нового виховання” для розвитку сучасної школи [11, с. 11].

На актуальне значення впровадження ідей “нового виховання”, запропонованих німецькими, французькими та американськими педагогами сучасності, Лоренсо Лузуріага вказував і в статті “Нове виховання” (*Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*, 1927 р.) [12, с. 246].

У монографії “Концепція і розвиток нового виховання” (Мадрид, 1928) Лоренсо Лузуріага наголошував на тому, що ідеї “нового виховання” збагачують сучасну педагогіку і таких прискорених змін вона ще не зазнавала в історії. Новаторські методи впроваджувалися в історії педагогіки не частіше, ніж раз на століття, – Я. Коменським у ХVІІ ст., Й. Песталоцці у ХVІІІ ст., Ф. Фребелем у ХІХ ст. Методи “нового виховання” поширилися в світовій педагогічній практиці менше ніж за чверть століття [13, с. 17].

Проблеми освітнього реформування в європейських країнах – провідний напрям компаративно-педагогічних студій Лоренсо Лузуріаги в 1920-х роках. Він здійснював детальний аналіз шкільних навчальних програм у Франції, Італії, Німеччині, Австрії, Швейцарії та інших державах Європи, давав методичні пояснення стосовно того, як викладалися в школах предмети читання, письма, арифметики і геометрії, географії, фізики, малювання, ручної праці, музики й співів.

У праці “Освітня реформа в Європі” (*Humanidades*, 1929 р.) Лоренсо Лузуріага доводив, що освітнє реформування після Першої світової війни найбільш виразно здійснювалося в таких країнах, як Франція, Італія, Німеччина, Австрія, Велика Британія і Росія. У Франції та Італії це

реформування мало більше національний характер, в Німеччині й Австрії – педагогічний, а в Англії і Росії – соціальний [14, с. 54].

На думку педагога, дві провідні педагогічні ідеї зробили істотний вплив на післявоєнне освітнє реформування – ідеї “активної школи” та “об'єднаної школи”. Перша – була пов'язана з внутрішньою реорганізацією освітнього процесу, а інша – із зовнішньою [14, с. 50–51].

Значний напрям компаративно-педагогічного дослідження Лоренсо Лузуріаги в 1920-х роках – латиноамериканський. Для педагога було украй важливим виявлення світових тенденцій розвитку народної освіти, саме тому предметне поле дослідження необхідно було розширювати новими ареалами. Майже на одному диханні Лоренсо Лузуріага підготував працю про становище початкових шкіл у п'ятнадцятьох латиноамериканських країнах (Аргентина, Чилі, Колумбія, Венесуела, Болівія, Куба, Коста-Ріка, Еквадор, Перу, Уругвай, Сальвадор, Нікарагуа, Панама, Домініканська Республіка, Гондурас). Книгу під назвою “Початкова освіта в іспано-американських республіках” було видано 1921 року у Національному педагогічному музеї Іспанії [15].

Протягом 1920-х років педагог співпрацював із виданням “*Revista de las Españas*” та Іберо-Американською Спілкою. В одному з номерів журналу “*Revista de las Españas*” 1926 року він наводив дані про боротьбу з неграмотністю у Колумбії, про діяльність шкіл і університету на Кубі, про загальне становище освіти в Чилі, про шкільну гігієну в Панамі тощо [16].

Наприклад, за представленими Лоренсо Лузуріагою даними, в Чилі в 1924 році функціонували 384 середні школи, з них – 170 – для чоловіків і 214 – для жінок; 3357 елементарні школи (їхня кількість трішки зросла порівняно з 3225 школами в 1923 році та 3170 школами в 1922 році). У 1924 році в країні працювали 9414 викладачів і навчався 438781 учень [16, с. 308].

Раніше, у статті “Сучасна початкова освіта в Республіці Аргентина” (*Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*, 1921 р.) Лоренсо Лузуріага характеризував умови управління освітою в країні. Він пояснював, що в Аргентині, як і в інших федеративних державах, управління освітою сконцентровано в провінціях. Загальне управління школами здійснює Національна Рада освіти, яка функціонує в Буенос-Айресі у відомстві Міністерства юстиції та народної освіти. Рада займається питаннями організації навчання в школах, розроблення навчальних програм для шкіл і забезпечення підручної літератури, інспектування навчання в нормальних школах у столиці й національних територіях, формування загального бюджету видатків на освітню галузь, заохочення народних бібліотек та освітніх асоціацій

тощо. Рада видає щомісяця журнал "El Monitor de la Educacion comun" [17, с. 74–75].

Педагог наводив статистичні дані щодо кількості шкіл, учителів і учнів в Аргентині, а також характеризував зміни в освітньому процесі, які настали з упровадженням закону про освіту 1884 року. Так, він зазначав, що в 1918 році в 7127 аргентинських державних школах працювало 26827 учителів і навчалось 900198 учнів. У 1920 році кількість таких шкіл зросла до 7712 [17, с. 78].

У липні 1928 року Лоренсо Лузуриага був відряджений Іберо-Американською Спілкою до Панамі і Коста-Ріки для проведення курсу лекцій про сучасну педагогіку. 13 липня педагог виступав із першою лекцією курсу в Панамі [18, с. 1].

У серпні – вересні 1928 року він продовжив викладання лекцій в університетах Сантьяго, Буенос-Айресу та Ла-Плати [19, с. 278].

Перебування в Латинській Америці протягом трьох місяців у 1928 році справило на педагога велике враження. У подальших порівняльно-педагогічних студіях Лоренсо Лузуриага неодноразово звертатиметься до питань історичного й сучасного освітнього реформування в латиноамериканському регіоні. Волею долі педагог пов'яже своє життя з далекою Аргентиною наприкінці 1930-х років, і вона стане його останнім пристанищем.

Висновки. У 1920-х роках Лоренсо Лузуриага, продовжуючи компаративно-педагогічні пошуки й прагнучи з'ясувати закономірності розвитку освітньої практики в світовому масштабі, піддавав теоретичному аналізу педагогічні феномени у все більшому ареалі. Педагог доводив, що освітнє реформування в розвинених державах Європи та Америки після Першої світової війни здійснювалося на принципах демократизації освіти, розширення доступності як початкової, так і середньої та вищої освіти – для народних мас. Питанням практичного втілення в освіті ідей "нового виховання", висунутих представниками реформаторської педагогіки, Лоренсо Лузуриага протягом 1920-х років присвячував монографічні дослідження. Найсильніші сторони його педагогічної публіцистики розкривалися саме в галузі компаративістики. Педагогічні праці Лоренсо Лузуриаги, видані в 1920-х роках, засвідчили це яким чином.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Junta para Ampliacion de Estudios. 15 septiembre de 1920. *Suplemento a la Escuela Moderna*. Madrid, 1920. № 2476, 29 septiembre, año XXX. P. 1265–1266.

2. Luzuriaga L. La miseria de los niños alemanes. *El Sol*. Madrid, Jueves 16 de diciembre de 1920. № 1046, año IV. P. 16.

3. Luzuriaga L. Rasgos de la educacion actual en Francia, Inglaterra y Alemania. *El Sol*. Madrid, Jueves 16 de junio de 1921. № 1202, año V. P. 8.

4. Luzuriaga L. Rasgos de la educacion actual en Francia, Inglaterra y Alemania. I – Francia. *El Sol*. Madrid, Jueves 2 de junio de 1921. № 1190, año V. P. 8.

5. Luzuriaga L. Rasgos de la educacion actual en Francia, Inglaterra y Alemania. II – Inglaterra. *El Sol*. Madrid, Jueves 9 de junio de 1921. № 1196, año V. P. 12.

6. Luzuriaga L. Programas y planes de enseñanza de Alemania y Austria. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de septiembre de 1929. № 833, año LIII. P. 281–285.

7. Luzuriaga L. La reforma de las Escuelas Normales en Francia. *El Sol*. Madrid, Jueves 6 de enero de 1921. № 1064, año V. P. 16.

8. Conferencia del Sr. Luzuriaga. *La Correspondencia de España*. Madrid, Viernes 30 de marzo de 1923. № 23561, año LXXVI. P. 5.

9. Luzuriaga L. Una nueva era en la educacion. Hacia la segunda enseñanza universal y gratuita. *La Lectura*. Madrid, 1920. № 237, septiembre. T. 3, año XX. P. 378–382.

10. Luzuriaga, en el Museo Pedagogico. *La Voz*. Madrid, 18 de octubre de 1924. № 1348, año V. P. 4.

11. La conferencia de esta tarde. D. Lorenzo Luzuriaga habla sobre "Algunos aspectos de la nueva educacion". *El Heraldo de Madrid*. Madrid, Miercoles 14 diciembre de 1927. № 13065, año XXXII. P. 11.

12. Luzuriaga L. La educacion nueva. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de agosto de 1927. № 809, año LI. P. 242–246.

13. Luzuriaga L. Concepto y desarrollo de la nueva educacion. Madrid: Publicaciones de la Revista de Pedagogia, 1928. 110 p.

14. Luzuriaga L. La reforma escolar en Europa. *Humanidades*. La Plata, 1929. Vol. 19. P. 47–74.

15. Luzuriaga L. La enseñanza primaria en las Republicas Hispano-Americanas. Madrid: J. Cosano, 1921. 116 p.

16. Luzuriaga L. Informacion cultural Española e Ibero-americana. *Revista de las Españas*. Madrid, 1926, octubre – diciembre. № 3–4, año I. P. 288–309.

17. Luzuriaga L. La enseñanza primaria actual en la Republica Argentina. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de marzo de 1921. № 732, año XLV. P. 74–81.

18. D. Lorenzo Luzuriaga a Hispanoamerica. *El Sol*. Madrid, Viernes 13 de julio de 1928. № 3415, año XII. P. 1.

19. Lorenzo Luzuriaga. *Revista de escuelas normales*. Cuenca, 1928. № 56, octubre, año VI. P. 277–278.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ДИСЦИПЛІН МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ З ДИСЦИПЛІНАМИ ЦИКЛУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

INTERSUBJECT CONNECTIONS OF DISCIPLINES OF MATHEMATICAL TRAINING WITH DISCIPLINES OF CYCLE OF PROFESSIONAL TRAINING OF INFORMATION SECURITY SPECIALISTS

Швидкий розвиток інформаційних технологій, становлення та розвиток інформаційного суспільства обумовлюють виникнення питання щодо надійного захисту та зберігання інформації. Отже, підготовка кваліфікованих фахівців з інформаційної безпеки на даний час є актуальною. Рівень підготовки зазначених фахівців значною мірою залежить від належного опанування ними дисциплін математичної підготовки. Відповідно до цього, дана робота присвячується встановленню міжпредметних зв'язків дисциплін математичної підготовки з дисциплінами циклу професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної безпеки.

У представленій роботі виконано аналіз освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів з інформаційної безпеки, що розроблені різними закладами вищої освіти. Виявлено, що під час освітнього процесу в усіх зазначених закладах вищої освіти враховуються хронологічні міжпредметні зв'язки математичних дисциплін з дисциплінами циклу професійної підготовки вказаних ІТ-фахівців. Останнє свідчить про те, що студенти набувають відповідних загальних і фахових компетентностей з дисциплін математичної підготовки перед початком вивчення дисциплін циклу професійної підготовки.

За результатами аналізу програм з дисциплін математичної підготовки та дисциплін циклу професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної безпеки встановлено, що для успішного опанування дисциплін циклу професійної підготовки необхідно мати базовий рівень знань, умінь і практичних навичок з математичного аналізу, лінійної алгебри, теорії функції комплексної змінної, теорії ймовірностей і математичної статистики, математичних методів дослідження операцій, дискретної математики. Тобто, необхідно мати базовий рівень знань, умінь і практичних навичок з усіх дисциплін математичної підготовки, що читаються майбутнім фахівцям з інформаційної безпеки в технічному університеті.

Ключові слова: міжпредметні зв'язки, дисципліни математичної підготовки, дисципліни професійної підготовки, інформаційна безпека, технічний університет.

The rapid development of information technologies, the formation and development of the information society cause the issue of reliable protection and storage of information. Therefore, the training of qualified specialists in information security is currently relevant. The level of training of these specialists largely depends on their proper study of the disciplines of mathematical training. Therefore, this paper is devoted to the establishment of intersubject connections of the disciplines of mathematical training with the disciplines of the cycle of professional training of future information security specialists.

In the presented work, an analysis of educational and professional training programs of bachelors in informational security developed by various higher education institutions was performed. It was found that during the educational process in all the mentioned higher education institutions, the chronological intersubject connections of mathematical disciplines with the disciplines of the cycle of professional training of the specified IT specialists are taken into account. The latter indicates that students acquire appropriate general and professional competencies in the disciplines of mathematical training before starting to study the disciplines of the cycle of professional training.

According to the results of the analysis of the programs on the disciplines of mathematical training and the disciplines of the cycle of professional training of future information security specialists, it was established that in order to successfully study the disciplines of the cycle of professional training, it is necessary to have a basic level of knowledge, skills and abilities in mathematical analysis, linear algebra, the theory of the function of a complex variable, theory of probabilities and mathematical statistics, mathematical methods of operations research, discrete mathematics. That is, it is necessary to have a basic level of knowledge, skills and abilities in all disciplines of mathematical training taught to future specialists in information security at a technical university.

Key words: intersubject connections, disciplines of mathematical training, disciplines of professional training, informational security, technical university.

УДК 378.1+378.9
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.6>

Аль-Амморі А.Н.,
докт. тех. наук, професор,
завідувач кафедри
інформаційно-аналітичної діяльності
та інформаційної безпеки
Національного транспортного
університету

Іщенко Р.М.,
канд. фіз.-мат. наук, доцент,
доцент кафедри інформаційно-
аналітичної діяльності та інформаційної
безпеки
Національного транспортного
університету

Ісаєнко Г.Л.,
канд. фіз.-мат. наук, доцент,
доцент кафедри
інформаційно-аналітичної діяльності
та інформаційної безпеки
Національного транспортного
університету

Постановка проблеми в загальному вигляді. Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та формування інформаційного суспільства обумовлюють виникнення питання щодо інформаційної безпеки. У зв'язку з цим виникають проблеми, пов'язані з оперативною передачею,

ефективним опрацюванням та надійним захистом і зберіганням інформації. Відповідно, підготовка кваліфікованих фахівців з інформаційної безпеки на даний час є актуальною. Рівень підготовки вказаних ІТ-фахівців значною мірою залежить від належного опанування ними фундаментальних

дисциплін, зокрема, математичної підготовки. Загальні і фахові компетентності, набуті студентами під час вивчення дисциплін математичної підготовки, сприяють розвитку логічного і алгоритмічного мислення, формуванню умінь і навичок математичного дослідження та побудови математичних моделей технічних завдань. Крім того, вищезазначені компетентності безумовно необхідні студентам під час опанування переважної більшості навчальних дисциплін, які входять до циклу професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної безпеки. У той же час дисципліни математичної і природничо-наукової підготовки є традиційно одними з найскладніших дисциплін для більшості студентів [2, с. 61]. Проблеми, що виникають під час засвоєння вказаних навчальних дисциплін, є одними з головних причин низької успішності студентів першого та другого курсів як в Національному транспортному університеті (НТУ), так і в інших технічних університетах. Крім того, багато студентів не усвідомлюють у повній мірі значущості фундаментальної математичної підготовки для подальшого успішного опанування фахових навчальних дисциплін. Останнє негативно впливає на мотивацію студентів до вивчення математичних дисциплін. Відповідно до цього, проблема встановлення міжпредметних зв'язків дисциплін математичної підготовки з дисциплінами циклу професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної безпеки та їх реалізація під час освітнього процесу в технічному університеті є наразі актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми інтеграції дисциплін математичної підготовки з дисциплінами професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців та іншими технічними дисциплінами присвячено значну кількість наукових робіт. Вказаним напрямком дослідження займалися Бурячок В.Л., Жданова Ю.Д., Кобильник Т.П., Козлов В.В., Коржова О.В., Максимова В.М., Самарук Н.М., Складанний П.М., Слєпкань З.І., Шевченко С.М. та інші вчені. Зокрема, у роботі [7, с. 93, 94] розроблено модель формування та розвитку математичних компетенцій студентів спеціальності 125 «Кібербезпека» у процесі вивчення математики та представлено шляхи її реалізації. У роботі [4, с. 55, 56] розкрито місце і роль математичних дисциплін у системі професійної підготовки майбутніх фахівців із організації інформаційної безпеки. Авторами роботи [5, с. 137-139] визначено основні напрями застосування властивостей, характеристик графів та графових алгоритмів в інформаційній та кібернетичній безпеці. Відзначено, що уміння оперувати методами графових технологій сприяє розвитку програмних і технічних засобів захисту інформації. Про важливість встановлення та використання міждисциплінарних зв'язків під час підготовки майбутніх фахівців у галузі статистики

відзначено у роботі [3, с. 57]. На думку авторів вищезазначеної роботи, врахування міждисциплінарних зв'язків дозволяє побудувати цілісну систему навчання.

Питання інтеграції математики з іншими фундаментальними і технічними дисциплінами є актуальним і в закордонній педагогічній літературі. Зокрема, у роботі [8, с. 43] підкреслено визначальну роль математичної та інженерної освіти у підготовці кваліфікованих фахівців із кібербезпеки. У роботі [9, с. 1706] на основі графової моделі міждисциплінарних зв'язків фізики і математики вдалося структурувати і систематизувати навчальний матеріал зазначених дисциплін, що читаються студентам інженерних спеціальностей. Авторами роботи [10, с. 277] відзначено, що успішність студентів природничих спеціальностей під час дистанційного навчання безпосередньо залежала від ступеня володіння ними різними чисельними методами та вмінням працювати з відповідним програмним забезпеченням.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість робіт, в яких досліджено проблему інтеграції математичних дисциплін з дисциплінами професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців та іншими фундаментальними і технічними дисциплінами, питання міжпредметних зв'язків математичних дисциплін з дисциплінами професійної підготовки фахівців з інформаційної безпеки недостатньо вивчене і потребує подальшого більш глибокого дослідження.

Враховуючи вищезазначене, **мета статті** полягає у встановленні міжпредметних зв'язків дисциплін математичної підготовки з дисциплінами циклу професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної безпеки, що навчаються в технічному університеті.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Під час аналізу наукових статей і навчально-методичних розробок виявлено більше 20 визначень категорії «міжпредметні зв'язки», також існують різні підходи до їх класифікації. Отже, єдиного підходу до визначення та класифікації міжпредметних зв'язків не існує. Узагальнивши результати наукових досліджень інших авторів, у нашій недавній роботі [1, с. 23] запропоновано розглядати міжпредметні зв'язки як дидактичну категорію, що передбачає узгодження програм двох чи більше навчальних дисциплін, взаємне використання і взаємозбагачення спільних для них знань, умінь і навичок, а також методів, форм і засобів навчання.

Аналіз освітньо-професійних програми підготовки бакалаврів з інформаційної безпеки, що розроблені різними закладами вищої освіти (ЗВО), зокрема, Національним технічним університетом України (НТУУ) «КПІ ім. Ігоря Сікорського», Національним університетом «Львівська політехніка»

(НУ «ЛП»), Київським національним університетом (КНУ) ім. Тараса Шевченка, Харківським національним університетом радіоелектроніки (ХНУРЕ), Національним університетом «Одеська політехніка» (НУ «ОП») і Національним транспортним університетом (НТУ), дозволяє зробити висновок про те, що дисципліни математичної підготовки відносяться до обов'язкових дисциплін циклу фундаментальної та природничо-наукової підготовки майбутніх фахівців з інформаційної безпеки. До вказаних дисциплін відносяться: вища математика (однією дисципліною або окремими: математичний аналіз, алгебра та геометрія), теорія ймовірностей і математична статистика, дискретна математика.

У табл. 1 представлено навчальне навантаження з дисциплін математичної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної безпеки, що навчаються за спеціальністю 122 «Комп'ютерні науки» в НТУ та за спеціальністю 125 «Кібербезпека» в інших зазначених ЗВО. Як видно з табл. 1, в залежності від запланованих програмних результатів

навчання за тією чи іншою освітньо-професійною програмою підготовки бакалаврів з інформаційної безпеки, перелік дисциплін математичної підготовки може дещо відрізнитися. Зокрема, в ХНУРЕ студентам додатково викладають математичні основи криптології, в НТУ – математичні методи дослідження операцій. У КНУ ім. Тараса Шевченка за вказаною освітньо-професійною програмою курс математичної підготовки взагалі складається з двох дисциплін: спеціальні математичні методи в інформаційній і кібербезпеці, та математичні основи в інформаційній та кібербезпеці. При цьому кількість кредитів ЄКТС (ЄКТС – Європейська кредитно-трансферна система, 1 кредит ЄКТС дорівнює 30 навчальних годин), що виділяються на вивчення дисциплін математичної підготовки у вказаних ЗВО, різні. Зокрема, в НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського» навчальне навантаження з дисциплін математичної підготовки складає 26.5 кредитів, в НУ «ЛП» – 19 кредитів, в КНУ ім. Тараса Шевченка – 19 кредитів, в ХНУРЕ – 20 кредитів, в НУ «ОП» – 21 кредит і в НТУ – 30 кредитів.

Таблиця 1

Навчальне навантаження з дисциплін математичної підготовки фахівців з інформаційної безпеки в різних ЗВО

ЗВО	Спеціальність, освітньо-професійна програма	Навчальна дисципліна	Кількість кредитів ЄКТС	Форма підсумкового контролю
Національний технічний університет України «КПІ ім. Ігоря Сікорського»	125 «Кібербезпека», «Системи технічного захисту інформації»	Математичний аналіз	12	Екзамен
		Теорія ймовірностей та математична статистика	2.5	Залік
		Дискретна математика	4.5	Екзамен
		Алгебра та геометрія	7.5	Екзамен
Національний університет «Львівська політехніка»	125 «Кібербезпека», «Кібербезпека»	Вища математика (ч. 1)	8	Екзамен
		Вища математика (ч. 2)	8	Екзамен
		Дискретна математика	3	Екзамен
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка	125 «Кібербезпека», «Кібербезпека»	Спеціальні математичні методи в інформаційній та кібербезпеці	8	Екзамен
		Математичні основи в інформаційній та кібербезпеці	11	Екзамен
Харківський національний університет радіоелектроніки	125 «Кібербезпека», «Управління інформаційною безпекою»	Вища математика	12	Екзамен
		Вища математика (спеціальні розділи)	4	Залік
		Математичні основи криптології	4	Екзамен
Національний університет «Одеська політехніка»	125 «Кібербезпека», «Кібербезпека»	Вища математика	10.5	Екзамен
		Теорія ймовірностей та математична статистика	4.5	Залік
		Спеціальні розділи математики	6	Екзамен
Національний транспортний університет	122 «Комп'ютерні науки», «Інформаційна безпека в комп'ютеризованих системах»	Вища математика	9	Екзамен
		Теорія ймовірностей, ймовірнісні процеси та математична статистика	6	Екзамен
		Математичні методи дослідження операцій	7	Екзамен
		Дискретна математика	8	Екзамен

Як виявлено з проведеного аналізу освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів з інформаційної безпеки, під час освітнього процесу в усіх зазначених ЗВО (див. табл. 1) враховуються хронологічні міжпредметні зв'язки математичних дисциплін з дисциплінами циклу професійної підготовки вказаних ІТ-фахівців. Згадані хронологічні міжпредметні зв'язки забезпечують узгоджене у часі викладання зазначених навчальних дисциплін відповідно до потреб кожної з них. Дійсно, дисципліни математичної підготовки вивчають, як правило, протягом перших трьох семестрів, а дисципліни циклу професійної підготовки починають вивчати з другого курсу. Отже, студенти набувають відповідних загальних і фахових компетентностей з дисциплін математичної підготовки перед вивченням дисциплін циклу професійної підготовки.

Для встановлення міжпредметних зв'язків математичних дисциплін з дисциплінами циклу професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної безпеки було проаналізовано програми відповідних навчальних дисциплін та вибрано ті з них, під час вивчення яких найбільше використовуються набуті студентами математичні знання. Зв'язок математичних дисциплін з дисциплінами циклу професійної підготовки зазначених фахівців представлено у табл. 2.

Так, як видно з табл. 2, під час вивчення дисципліни «Фізичні основи захисту інформації» розглядають електричні й магнітні поля об'єктів, явище електромагнітної індукції, електромагнітні поля і хвилі, рівняння Максвелла в інтегральній і диференціальній формах та їх фізичний зміст, фізичні процеси в коливальних контурах, явище резонансу, фізичні ефекти акустоелектричного перетворення тощо. Для успішного опанування вказаної дисципліни студентам необхідно мати поняття про похідні й диференціали вищих порядків, визначений інтеграл, скалярне поле, градієнт, дивергенцію й ротор. Тобто, на належному рівні володіти теоретичними і практичними основами математичного аналізу.

Для вдалого опанування навчальної дисципліни «Сигнали і процеси в системах захисту інформації» під час розгляду особливостей амплітудної і частотної модуляції, вільних, згасаючих та вимушених електромагнітних коливань, явища резонансу в колах змінного струму, амплітудно-частотних характеристик зв'язаних коливальних контурів тощо необхідно володіти як теоретичними і практичними основами математичного аналізу, так і мати базові знання і практичні навички з теорії функції комплексної змінної.

Під час вивчення дисципліни «Основи технічного захисту інформації» студенти ознайомлюються з поняттям технічних каналів витоку інформації, вивчають фізичні механізми створення

останніх, їх характеристики та види, розглядають методи і засоби виявлення технічних каналів витоку інформації, вивчають фізичні процеси, що відбуваються під час перетворення інформації в електронних пристроях і системах технічного захисту інформації тощо. Для успішного опанування зазначеної дисципліни необхідно володіти теоретичними і практичними основами математичного аналізу, а також знаннями, уміннями і навичками з чисельних методів.

Під час опанування дисциплін «Теорія інформації і кодування» та «Основи криптологічного захисту інформації» для вдалого кодування і шифрування даних студентам необхідно володіти як теоретичними і практичними основами математичного аналізу, так і мати базові знання й практичні навички з теорії ймовірностей і математичної статистики та алгебри і теорії чисел (включаючи елементи теорії груп і теорії кілець).

Необхідно відзначити, що математичні знання використовуються й під час вивчення студентами інших дисциплін професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної безпеки, що не були включені до табл. 2. Зокрема, для вдалого опанування дисципліни «Алгоритмізація та програмування» необхідні знання з математичного аналізу (поняття функції однієї змінної, числова послідовність та її границя), лінійної алгебри (матриці та визначники), дискретної математики (елементи математичної логіки та елементи теорії графів). Для вдалого вивчення дисципліни «Теорія ризиків» під час моделювання ризику виникнення збитків або будь-яких втрат використовуються знання з теорії ймовірностей і математичної статистики та математичних методів і моделей (теорія математичних ігор, методи теорії статистичних рішень та ін.). Крім того, під час опанування фундаментальних та загальнотехнічних дисциплін з циклу професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної безпеки, таких, як «Фізика», «Електротехніка і електроніка», «Основи автоматики», «Супутникові системи навігації зв'язку» тощо студентам також необхідні знання, уміння і навички з тих чи інших розділів математики рівня технічного університету.

Таким чином, з проведеного аналізу програм з дисциплін математичної підготовки та дисциплін циклу професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної безпеки виявлено, що для успішного опанування дисциплін професійної підготовки необхідно мати як мінімум базові знання з усіх дисциплін математичної підготовки, оскільки знання, уміння і практичні навички з переважної більшості розділів і тем математичних дисциплін безпосередньо використовуються під час вивчення дисциплін професійної підготовки зазначених фахівців.

Необхідно відзначити, що врахування міжпредметних зв'язків дисциплін математичної

Зв'язок математичних дисциплін з дисциплінами циклу професійної підготовки фахівців з інформаційної безпеки

Дисципліна	Навчальні теми з дисциплін професійної підготовки	Відповідні теми з дисциплін математичної підготовки
Фізичні основи захисту інформації	Поняття фізичного поля. Електричні, магнітні поля об'єктів. Потік і дивергенція векторного поля та їх фізичний зміст. Циркуляція і ротор векторного поля та їх фізичний зміст. Градієнт скалярного поля та його фізичний зміст.	Скалярне поле. Похідна за напрямом. Градієнт. Потенціальне векторне поле. Лінійний інтеграл від вектора. Потік векторного поля через поверхню. Дивергенція та ротор. Інтегральні теореми.
	Електромагнітна індукція. Електромагнітні поля і хвилі. Рівняння Максвелла в інтегральній і диференціальній формах та їх фізичний зміст. Екранування полів електромагнітної природи. Реєстрація електромагнітних полів.	Похідна функції. Фізичний зміст похідної. Диференціал функції. Похідні й диференціали вищих порядків. Визначений інтеграл, формула Ньютона-Лейбніца. Дивергенція та ротор. Інтегральні теореми.
	Фізичні процеси в коливальних контурах. Явище резонансу. Характеристики звукових хвильових процесів. Основи акустики. Фізичні ефекти акустоелектричного перетворення.	Поняття функції однієї змінної. Похідна функції. Фізичний зміст похідної. Диференціал функції. Похідні й диференціали вищих порядків.
Сигнали і процеси в системах захисту інформації	Амплітудна модуляція. Основні види аналогової амплітудної модуляції. Коефіцієнт модуляції. Частотна модуляція. Принципи частотної модуляції.	Основні методи інтегрування. Визначений інтеграл, формула Ньютона-Лейбніца. Обчислення визначених інтегралів та їх застосування.
	Вільні гармонічні електромагнітні коливання в ідеальному контурі. Вільні згасаючі електромагнітні коливання в реальному контурі. Вимушені електромагнітні коливання в послідовному контурі. Послідовний резонанс. Резонансні криві. Смуга пропускання. Паралельний контур. Паралельне підключення джерела живлення. Паралельний резонанс. Зв'язані контури. Види зв'язку. Частотні резонатори.	Поняття функції однієї змінної. Похідна функції. Геометричний і механічний зміст похідної. Диференціювання функцій. Диференціал функції. Похідні й диференціали вищих порядків. Комплексні числа та дії над ними. Область на комплексній площині. Модуль і аргумент комплексного числа. Функції комплексної змінної. Диференціювання функції комплексної змінної.
Основи технічного захисту інформації	Технічні канали витоку інформації, що виникають під час роботи обчислювальної техніки, за рахунок побічних випромінювань та наведень.	Похідна функції. Фізичний зміст похідної. Диференціал функції. Похідні й диференціали вищих порядків. Дивергенція та ротор. Інтегральні теореми.
	Засоби екранування електромагнітних полів. Односпрямована передача сигналів. Інфрачервоні та радіопроменеві бар'єри. Радіохвильовий лінійний сповіщувач. Лазерні системи. Засоби зовнішнього відеоспостереження.	Похідна функції. Фізичний зміст похідної. Диференціал функції. Похідні й диференціали вищих порядків. Визначений інтеграл, формула Ньютона-Лейбніца. Обчислення визначених інтегралів та їх застосування.
Теорія інформації і кодів	Ансамблі та джерела повідомлень. Кількісна оцінка інформації. Одиниці вимірювання інформації. Способи вимірювання інформації. Поняття ентропії та її властивості. Види ентропії. Безумовна та умовна ентропія. Ентропія об'єднання джерел повідомлень.	Поняття функції однієї змінної. Числова послідовність та її границя. Границя функції в точці. Події. Ймовірність події. Умовна ймовірність. Теореми добутку, додавання ймовірностей та наслідки з них. Формула повної ймовірності.
Основи криптологічного захисту інформації	Основні методи, механізми, протоколи та алгоритми криптологічного захисту інформації. Критерії та показники оцінки якості криптологічного захисту інформації. Методи криптологічних перетворень інформації та способи їх здійснення.	Відношення еквівалентності. Відображення. Групи. Підгрупи. Циклічні групи. Симетрична група. Кільце. Підкільця, ідеали, фактор-кільця. Алгоритм ділення Евкліда. Поле. Скінченні поля. Класи лишків. Символи Лежандра і Якобі. Числа Блюма.

підготовки з дисциплінами циклу професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної безпеки дозволяє ефективніше використовувати знання, уміння і практичні навички з математичних

дисциплін під час вивчення дисциплін циклу професійної підготовки. Останнє сприяє більш глибокому засвоєнню студентами дисциплін професійної підготовки, призводить до схильності студентів

логічно мислити, систематизувати і узагальнювати набуті знання. Як відзначено у роботах [6, с. 157; 11, с. 306], міждисциплінарний обмін, інтеграція теоретичних знань дисциплін сприяють отриманню нових фундаментальних результатів, створюють передумови розвитку практичних навичок, забезпечують цілісний образ підготовки майбутніх фахівців з інформаційної та кібернетичної безпеки.

Висновки. Таким чином, за результатами проведеного аналізу освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів з інформаційної безпеки, що розроблені різними ЗВО, виявлено, що під час освітнього процесу враховуються хронологічні міжпредметні зв'язки математичних дисциплін з дисциплінами циклу професійної підготовки вказаних фахівців, які забезпечують узгоджене викладання зазначених навчальних дисциплін у часі.

За результатами аналізу програм з дисциплін математичної підготовки та дисциплін циклу професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної безпеки встановлено, що для успішного опанування дисциплін циклу професійної підготовки необхідно мати базовий рівень знань, умінь і практичних навичок з математичного аналізу, лінійної алгебри, теорії функції комплексної змінної, теорії ймовірностей і математичної статистики, математичних методів дослідження операцій, дискретної математики. Тобто, необхідно мати базовий рівень знань, умінь і практичних навичок з усіх дисциплін математичної підготовки, що читаються майбутнім фахівцям з інформаційної безпеки в технічному університеті. Встановлено, що врахування міжпредметних зв'язків математичних дисциплін з дисциплінами циклу професійної підготовки вищезазначених ІТ-фахівців сприяє більш глибокому засвоєнню ними дисциплін циклу професійної підготовки. Останнє призводить до підвищення успішності студентів та їх мотивації до навчання, що, в свою чергу, підвищує ефективність освітнього процесу в технічному університеті.

Наступні роботи планується присвятити встановленню ролі знань, умінь і практичних навичок з математики і фізики у формуванні загальних і фахових компетентностей майбутніх фахівців з інформаційної безпеки, що здобувають освіту в технічному університеті.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аль-Амморі А.Н., Іщенко Р.М. Міжпредметні зв'язки фізики з дисциплінами циклу професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної безпеки. *Фізико-математична освіта*. 2021. Випуск 2 (28). С. 22-28.
2. Іщенко Р.М. Аналіз рівня предметної компетентності з фізики студентів технічного університету за результатами фізичних диктантів. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Випуск 43. Том 1. С. 61-65.
3. Козлов В.В., Томашевська Т.В., Кузнецов М.І. Використання міждисциплінарних зв'язків при підготовці майбутніх фахівців зі статистики. *Статистика України*. 2018. № 1. С. 52-60.
4. Коржова О.В. Дослідження поняття «професійна спрямованість» у контексті математичної підготовки майбутніх фахівців із організації інформаційної безпеки. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2017. № 11. С. 53-58.
5. Математичні методи в кібербезпеці: графи та їх застосування в інформаційній та кібернетичній безпеці / С.М. Шевченко, Ю.Д. Жданова, П.М. Складаний, С.О. Спасітілева. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2021. Том 1, № 13. С. 133-144.
6. Міждисциплінарний підхід до формування навичок управління ризиками ІБ на засадах теорії прийняття рішень / В.Л. Бурячок, С.М. Шевченко, Ю.Д. Жданова, П.М. Складаний. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2021. Том 3, № 11. С. 155-165.
7. Шевченко С.М., Жданова Ю.Д. Математичні компетенції майбутніх фахівців інформаційної безпеки. *Сучасний захист інформації*. 2016. № 4. С. 90-96.
8. Easttom Ch. Applying mathematics and engineering techniques to cyber security. *Proceedings of the IV International Congress of Systems Engineering*. 2021. P. 33-48. URL: <https://revistas.ulima.edu.pe/index.php/CIIIS/article/download/5575/5462>.
9. Gnitetskaya T.N., Ivanova E.B. Interdisciplinary conceptual cluster in mathematics and physics on the basis of a graph model of interdisciplinary links. *Advanced Materials Research*. 2014. Vols. 889-890. P. 1704-1707.
10. Ruiz-Hernandez C., Lupercio-Lozano A.D., Bernal-Gonzalez T.A. Educational experiment for hypothetical simulation on line in a pandemic context with natural sciences students. *Education Journal*. 2021. Vol. 10 (6). P. 275-278.
11. Van Noorden R. Interdisciplinary research by the numbers. *Nature*. 2015. Vol. 525. P. 306-307.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

ORGANIZATION OF EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE CONDITIONS OF BLENDED LEARNING FOR FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Під час будь-якої кризової ситуації, як пандемія, війна чи стихійне лихо, змішане навчання може задовольнити академічні потреби здобувачів освіти в їх праві на неперервну та якісну освіту. Авторами в статті аналізується поняття «змішане навчання», роль інформаційно-комунікаційних технологій в організації освітнього процесу в коледжах. Проведено аналіз наукової літератури та досліджень, що дозволило отримати достовірні результати та обрати найоптимальніші варіанти для організації освітнього процесу. Приведено кількість статей за датою їх появи в пошуковій системі Google Scholar, що дало підстави стверджувати про поширеність запитів та робіт на тему змішаного навчання. Авторами встановлено, що змішані методики навчання виявилися одними з найпопулярніших технологій сьогодні, особливо враховуючи війну в Україні. Описані основні аспекти для ефективного впровадження змішаного навчання для майбутніх фахівців – вчителів початкових класів; описана дидактична складова та зазначено, що вона має бути продумана від мети до результату. Ще однією метою статті було з'ясувати переваги змішаного навчання в Україні, адже освіта 21-го століття вимагає персоналізованого, адаптивного викладання, яке трансформує всю систему освіти від традиційного очного навчання до технологічно незалежного режиму, де основний акцент буде зроблено на розвитку потенціалу та творчості здобувачів освіти. Встановлено основні компетентності, якими повинен володіти майбутній вчитель початкових класів для проведення ефективної діяльності в умовах змішаного середовища. Авторами зазначено, що реалізація змішаного навчання в фаховому коледжі КЗВО «Луцький педагогічний коледж» передбачає використання різноманітних типів цифрових ресурсів для організації освітньої діяльності в процесі викладання для майбутніх вчителів початкових класів.

Ключові слова: змішане навчання, освітній процес, майбутні фахівці, вчитель початкових класів.

During any crisis situation, such as a pandemic, war, or natural disaster, blended learning can meet the academic needs of students in their right to continuous and quality education. The article analyzes the concept of «blended learning» and the role of information and communication technologies in organizing the educational process in colleges. The analysis of scientific literature and research has been carried out, which allowed to obtain reliable results and choose the most optimal options for organizing the educational process. The number of articles is given by the date of their appearance in the Google Scholar search engine, which gave grounds to assert the prevalence of requests and works on the topic of blended learning. The authors have found that blended learning methods have proven to be one of the most popular technologies today, especially given the war in Ukraine. The main aspects for the effective implementation of blended learning for future primary school teachers are described; the didactic component is described and it is noted that it should be thought out from the goal to the result. Another goal of the article was to find out the benefits of blended learning in Ukraine, as 21st century education requires personalized, adaptive teaching that transforms the entire education system from traditional face-to-face learning to a technology-independent mode, where the main emphasis will be on developing the potential and creativity of students. The main competencies that a future primary school teacher should have to be effective in a mixed environment are identified. The authors note that the implementation of blended learning in the professional college of the Lutsk Pedagogical College involves the use of various types of digital resources for organizing educational activities in the teaching process for future primary school teachers.

Key words: blended learning, educational process, future specialists, primary school teacher.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.7>

Антонюк Н.А.,

канд. пед. наук,
викладач циклової комісії шкільної,
дошкільної педагогіки та психології
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Савчук С.В.,

викладач циклової комісії шкільної,
дошкільної педагогіки, психології
та методик фахового коледжу
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Пушкар Н.С.,

народний вчитель України,
викладач циклової комісії шкільної,
дошкільної педагогіки та психології
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді.

30 січня 2020 року Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) оголосила надзвичайну ситуацію у сфері охорони здоров'я, що мала міжнародне значення, а 11 березня 2020 року ВООЗ оголосила COVID-19 глобальною пандемією. Ця глобальна пандемія викликала зміни в освіті, що призвело до пошуків нових форм та методик організацій навчання. Звісно, освітній процес в коледжах України також динамічно та кардинально змінився. Використання технологій змішаного навчання стало актуальним та ефективним, в порівнянні з дистанційним, чому, безумовно сприяв розвиток ІКТ, хмарних сервісів та набутих цифрових компетентностей. Адже майбутні фахівці повинні бути

здатними вільно й активно мислити, самостійно генерувати та втілювати нові ідеї та освітні технології, моделювати освітній процес та розвивати свої ІКТ компетентності. Авторами в статті розглядаються особливості освітнього процесу для здобувачів освіти – майбутніх вчителів початкових класів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Підґрунтя для впровадження своїх практик у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців надав великий арсенал зарубіжних та українських досліджень щодо теорії й практики змішаного навчання (B. Allan, J. Bersin, J. Carman, D. Garrison, N. Vaughan, O. Спірін, К. Осадча, Г. Ткачук, Н. Морзе та ін.) Особливості вдосконалення організації

освітньої діяльності відображені в працях А. Алексюка, Ю. Бабанського, М. Данилова, Л. Карташової, В. Бикова, А. Квятковської, О. Овчарук, Г. Ткачук, Б. Єсипова, К. Бугайчука, В. Кухаренко, І. Лернера, С. Сисоєвої, Є. Смирнової-Трибульської та ін. Аналіз наукових публікацій останніх років свідчить про зростання використання технологій електронного, дистанційного, цифрового, мобільного, змішаного навчання у закладах вищої та передвищої освіти.

Метою статті є аналіз наявних теоретичних досліджень та практик змішаного навчання; аналіз досвіду авторів щодо впровадження у освітній процес гнучких та інформативних методів подачі навчального матеріалу та поточного контролю знань під час змішаного навчання майбутніх фахівців вчителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Актуальність теми дослідження зумовлена соціальною, політичною, економічною, гуманітарною кризою в Україні на тлі зовнішніх та внутрішніх викликів, що спричинили зміни в освітніх тенденціях. Підготовка майбутніх висококваліфікованих учителів сучасної української школи є одним із ключових пріоритетів освітньої державної політики, визначених Законами України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), Концепцією «Нова українська школа» (2016 р.). Отримання оновлених знань, форми їх здобуття є основою для розвитку інформаційного суспільства, запровадження концепцій забезпечення якості вищої освіти; «навчання протягом життя» [8].

Науковець К. Бугайчук пропонує під змішаним навчанням розуміти цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок, що здійснюється освітніми установами різного типу в рамках формальної освіти, частина якого реалізується у віддаленому режимі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів навчання, які використовуються для зберігання і доставки навчального матеріалу, реалізації контрольних заходів, організації взаємодії між суб'єктами освітнього процесу (консультації, обговорення) та під час якого здійснюється самоконтроль учня (студента) за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання [5]. Існує ще багато визначень змішаного навчання, таких як гібридне, комбіноване, інтеграційне. Змішане навчання як термін розпочав масово використовуватись в методах навчання після виходу у світ книги Бонка і Грема «Довідник змішаного навчання» [1].

Проаналізувавши статті за датою їх появи в пошуковій системі Google Scholar можна

стверджувати, що їх кількість на тему змішаного навчання збільшується з часу появи самої пошукової системи. Так за період з 2016 по 2018 рр. включно – 12 600 статей, а з 2019 по 2022 – 22 760 статей (табл. 1).

Тобто, можна стверджувати, що змішані підходи до навчання виявилися чи не одними з найпопулярніших технологій сьогодення, особливо враховуючи кризову ситуацію – війну, розпочату російською федерацією в лютому 2022 року.

Педагогічні можливості змішаної форми навчання базуються на використанні цифрових ресурсів у навчальному процесі, а це означає, що навчальний час не обмежується уроком або навчальним днем; навчальний процес виходить за межі класу чи навіть школи; він стає більш адаптивним та персоналізованим за рахунок використання тих методів і навчальних матеріалів, які найкраще задовольняють пізнавальні потреби учнів; допускаються варіації стосовно темпу виконання завдань задля відпрацювання певних навичок та якісного засвоєння навчального змісту [8].

Як стверджує Т. Долгова: «невід'ємною складовою змішаного навчання є використання цифрових освітніх ресурсів, які набувають абсолютно нових дидактичних властивостей: різноманіття форм подання навчального контенту та мультимедійності; надлишковості, різноманітності і, як наслідок, варіативності; інтерактивності; гнучкості та адаптивності [6].

Науковці [2] виділяють три різні рівні змішаного навчання залежно від того, наскільки центральною є роль етапів онлайн-роботи в класі:

- онлайн-пропозиції служать факультативними доповненнями або поглибленим вивченням викладання в класі (наприклад, додаткові матеріали для читання для завантаження, довільні навчальні завдання та онлайн-тести). Очні заняття не обов'язково пов'язані з діяльністю в Інтернеті.

- онлайн-етапи служать необхідною підготовкою або продовженням очного навчання (наприклад, опрацювання матеріалу для читання та навчальних завдань, обмін документами). Очні дії пов'язані з онлайн-роботою (наприклад, презентація результатів, обговорення та зворотній зв'язок, підготовка наступної онлайн-фази).

- онлайн-навчання служить безперервним супроводом до всіх незалежних і контрольованих навчальних дій (наприклад, електронні щоденники, соціальні мережі, вікі-проекти). Під час навчання в класі та на етапі онлайн працюють над тими самими головними завданнями (наприклад,

Таблиця 1

Період	Кількість статей	Відсоток від загальної кількості в системі
2016 по 2018	12 600	42%
2019 по 2022	22 760	58%

гнучка робота в групах за кейсами та проектами; вчителі онлайн і особисті тренери).

На думку авторів, змішане навчання надає можливість використання переваг традиційного та дистанційного навчання саме із застосуванням цифрових технологій та хмарних сервісів, насамперед, створення комфортного освітнього середовища для навчання, в якому викладачі та здобувачі освіти зможуть ефективно здійснювати процес викладання й учіння. Організація змішаного навчання вимагає визначення конкретних цілей, завдань курсу, потреби, обсяги матеріальних та інтелектуальних завдань. Викладач перед початком навчання повинен спланувати курс, володіти певними стратегіями онлайн викладання; встановити чіткий розклад відвідування очних та онлайн занять для здобувачів освіти.

Проаналізувавши роботи авторів, які цікавились змішаним навчанням в закладах освіти – Л. Карташової, Н. Болюбаш, О. Овчарук, К. Осадчої, В. Кухаренка, Н. Гуциної, Ю. Тріуса, О. Спіріна та ін. можна виділити основні переваги змішаного навчання подане на рис. 1.

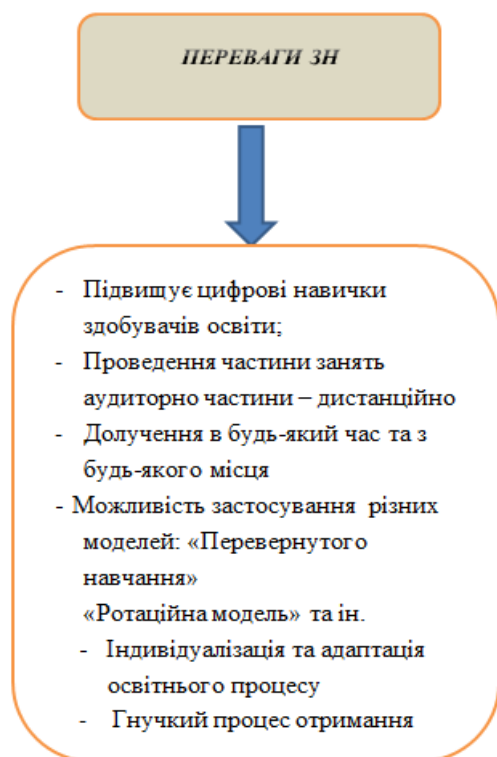

Рис. 1. Переваги змішаного навчання

Основними аспектами ефективного впровадження змішаного навчання для майбутніх фахівців – вчителів початкових класів, автори вважають наступні:

- Створення якісно нового інформаційно-освітнього середовища, який сприятиме розвитку фахових компетентностей майбутніх вчителів початкових класів.

- Впровадження онлайн інтерактивних вправ, ігрових вправ; вимоги щодо оцінювання освітньої діяльності здобувачів освіти; забезпечення координації всіх елементів курсу.

- Зміна навчально-методичного забезпечення освітнього процесу; постійний менеджмент та моніторинг успішності освітньої діяльності здобувачів освіти

- Формування ІКТ грамотності майбутнього фахівця.

Автори зазначають, що під час проведення занять в умовах змішаного навчання з майбутніми вчителями початкових класів, дидактична складова має бути продумана від мети до результату:

- Проведення аналізу компетентностей, які мають бути сформовані на виході.

- Формулювання конкретного завдання на певному відрізьку процесу навчання.

- Реалізація в процесі навчання різних форм, методів, моделей.

- Контроль етапів навчання має включати різноманітні варіанти оцінювання навчальних досягнень.

- Матеріали повинні бути добре структурованим, з коментарями, вставками та посиланнями на різні джерела. Можуть містити пояснення, інструкції, довідкові матеріали, тести самоперевірки, форми зворотного зв'язку тощо.

Важливим є акцентування основних компетентностей, якими повинен володіти майбутній учитель для проведення ефективною діяльністю в умовах змішаного середовища [3]. Зазначені компетентності згруповано в чотири блоки:

- Стиль мислення (mindsets): включає пріоритетні цінності й переконання, які управляють процесами мислення, поведінкою, діями особистості та пов'язані з цілями навчальних змін, завдань у змішаній навчальній діяльності. Віднесено такі компетентності, як нове бачення викладання й навчання, орієнтація на зміни та вдосконалення.

- Особистісні якості (qualities): особистісні риси характеру й моделі поведінки, які допомагають викладачеві здійснити перехід до нових методів навчання та викладання. До таких компетентностей можемо віднести гнучкість, мобільність, цілеспрямованість, далекоглядність, рішучість, бажання до подальшого самовдосконалення тощо.

- Адаптаційні вміння (adaptive skills): комплексні вміння, які допомагають викладачам співпрацювати, розв'язувати нові завдання та знаходити конструктивні рішення, імплементувати інновації в освітній процес. Виокремлено такі компетентності: постійне самовдосконалення та інновація, спілкування.

- Технічні вміння (technical skills): оцінювання навчання, управління навчанням не тільки всієї групи, але й кожного, організація індивідуальних

форм навчання з поєднанням роботи в малих і великих групах, вміння застосовувати різні навчальні засоби, методики, онлайн та офлайн ресурси, вміння динамічного поєднання засобів навчання та адміністрування. Виділено такі компетентності: інформаційний досвід, навчальні стратегії, володіння досвідом змішаної навчальної діяльності, навчальні інструменти або обладнання.

Автори зазначають, що реалізація змішаного навчання в фаховому коледжі КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради передбачає використання різноманітних типів цифрових ресурсів: інструментів для планування навчальної діяльності (електронних журналів, органайзерів); інструментів для комунікації та зворотного зв'язку (Edmodo, Hangouts, ZOOM, Google Meet тощо); інструментів для створення навчального контенту (дошка Padlet, Educreations, тестові системи Quizlet, QuizWhizzer, платформа Kahoot тощо), інструментів для створення віртуальних класів (Google Class, Moodle тощо).

Висновки. Змішане навчання дає змогу розширити освітні можливості здобувачів освіти за рахунок збільшення доступності і гнучкості освіти, врахування їх індивідуальних освітніх потреб, а також темпу і ритму освоєння навчального матеріалу; стимулювати формування активної позиції здобувачів освіти; підвищити їх мотивацію, соціальну активність. При плануванні освітнього процесу варто звертати увагу на розробку нових навчальних планів; особливу увагу приділяти посиленню професійно-практичної складової підготовки фахівця. Вивчення потреб і активів для змішаного навчання є необхідним для визначення напрямів та змісту підвищення кваліфікації викладачів,

розвитку їх професіоналізму при плануванні освітньої діяльності в роботі з майбутніми вчителями початкових класів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Bonk C. J., Graham C. R. The handbook of blended learning environments: global perspectives, local designs. San Francisco: Jossey-Bass, Pfeiffer. 2006.
2. Petko D., Uhlemann A. Büeler U. Blended learning in der Ausbildung von Lehrpersonen. *Beiträge zur Lehrerbildung*. 2009. No 27(2). P. 188–194
3. Shivam R. Implementation of Blended Learning in Classroom: A review paper. *International Journal of Scientific and Research Publications*. 2015. 5 (11), 369–372.
4. Биков В., Спірін О., Пінчук О. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти, *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта*. 2020. Вип.1. С. 27–36. doi:10.35387/ucj.1(1).2020.27-36.
5. Бугайчук К. Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. Інформаційні технології і засоби навчання: Київ. 2016. Вип. 4. С. 1-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_54_4_3 (дата звернення: 18.01.2023).
6. Долгова Т. В. Змішане навчання – інновація XXI століття. Інтерактивна освіта. Інформаційно-громадська освіта журнал. Режим доступу: <https://interactiv.su/201712/31/%D1%81%D0%BC%D0%B5%D1%88%D0%D0%B/>
7. Ткачук Г. Теоретичні аспекти та стан впровадження змішаного навчання у закладах вищої освіти України. *European vector of Ukraine and Republic of Poland*. 2018 Вип. 1. С. 465-485.
8. Чернякова Ж. Характеристика змішаного навчання в умовах інформатизації вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 10 (104)

АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ ДИСКУРСИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ

ANALYSIS OF THE CONCEPT OF PROFESSIONALLY ORIENTED DISCOURSE COMPETENCE IN THE CONTEXT OF AVIATION SPECIALISTS' TRAINING

У статті розглядається питання визначення іншомовної дискурсивної компетентності як у загальному сенсі, так і у професійно орієнтованому. Розкриваються зміст та складові іншомовної дискурсивної компетентності з точки зору вітчизняних та зарубіжних дослідників. Надається власне визначення іншомовної професійно орієнтованої дискурсивної компетентності як комбінації лінгвістичних знань, практичних навичок, здібностей і вмінь необхідних для успішного виконання професійної діяльності на високому фаховому рівні для забезпечення безпеки польотів і наземних операцій.

Сучасний авіаційний фахівець повинен вміти вести переговори, обговорювати теми професійного характеру, проводити співбесіди іноземною мовою та самостійно обирати адекватні варіанти іншомовної мовленнєвої поведінки залежно від комунікативної ситуації. Однак досягнення необхідного рівня іншомовного спілкування в процесі професійної діяльності може бути значно ускладнене через недостатню мовну практику майбутніх фахівців, що призводить до невпевненості студентів у своїх іншомовних знаннях, мовленнєвих навичках та страху припуститися помилок під час спілкування іноземною мовою.

Одним з найважливіших аспектів навчання іноземної мови студентів технічних вищих навчальних закладів є розвиток іншомовної професійно орієнтованої дискурсивної компетентності. У статті розкрито зміст та складові іншомовної дискурсивної компетентності з точки зору вітчизняних та зарубіжних науковців і дослідників. Згідно з деякими дослідженнями, іншомовна комунікативна компетентність складається з лінгвістичної, соціолінгвістичної, дискурсивної, стратегічної, соціокультурної та соціальної компетентностей. Аналіз основних визначень поняття іншомовної комунікативної компетентності дає підстави зробити висновок, що іншомовна комунікативна компетентність – це комплекс знань, умінь, навичок та особистісних якостей, рівень сформованості яких дозволяє майбутньому авіаційному фахівцю ефективно здійснювати іншомовну, професійну та міжособистісну комунікацію. Оволодіння іноземною мовою сприяє вдосконаленню процесу формування іншомовної комунікативної компетентності, розвитку інтелектуальних здібностей та особистісно значущих знань, а також набуттю мовленнєвих навичок.

Ключові слова: компетентність, іншомовна дискурсивна компетентність, складові дискурсивної компетентності, дискурс, авіаційний фахівець.

The article examines the issue of defining a foreign language discourse competence in a general sense and in a professionally oriented one. A modern aviation specialist must be able to conduct negotiations, discuss topics of a professional nature, conduct interviews in a foreign language and independently choose appropriate variants of foreign language speech behavior depending on the communicative situation. However, achieving the required level of foreign language communication in the process of professional activity can be significantly complicated due to insufficient language practice of future specialists, which results in students' lack of confidence in their foreign language knowledge, speaking skills and the fear of making mistakes when communicating in a foreign language. This, in turn, leads to stiffness of behavior and the use of short phrases, a limited number of language constructions, memorized sentences and language clichés.

One of the most important aspects of foreign language learning for technical higher education students is the development of a foreign language professionally oriented discursive competence. The article reveals the content and components of a foreign language discourse competence from the point of view of domestic and foreign scientists and researchers. According to some studies, a foreign language communicative competence consists of linguistic, sociolinguistic, discourse, strategic, sociocultural and social competences. The article provides its own definition of a foreign language professionally oriented discourse competence as a combination of linguistic knowledge, practical skills, abilities and skills necessary for the successful performance of professional activities at a high professional level to ensure the safety of flights and ground operations.

The analysis of the main definitions of the concept of foreign language communicative competence gives reason to conclude that foreign language communicative competence is a complex of knowledge, abilities, skills and personal qualities, which level of formation allows a future aviation specialist to effectively carry out foreign language, professional and interpersonal communication. Mastering a foreign language contributes to the improvement of the process of formation of foreign language communicative competence, development of intellectual abilities and personally significant knowledge as well as language skills acquisition.

Key words: competence, foreign language competence, components of a discourse competence, discourse, aviation specialist.

УДК 371.811

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.8>

Бондар А.Я.,

аспірант кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін Львівської академії Національного авіаційного університету

Постановка проблеми. Сучасний авіаційний спеціаліст повинен вміти вести переговори, обговорювати питання професійного характеру, проводити співбесіди іноземною мовою і самостійно

обирати відповідні стандарти іншомовної мовленнєвої поведінки у кожній конкретній комунікативній ситуації. Однак досягнення необхідного рівня професійної іншомовної комунікації у процесі

діяльності може значно ускладнитись через брак мовної практики майбутніх фахівців. Результатом цього стає невпевненість студентів у своїх іншомовних знаннях, мовленнєвих вміннях і страх припуститися помилки під час комунікації іноземною мовою. Це в свою чергу призводить до скутості поведінки, вживання коротких фраз, обмеженої кількості мовних конструкцій, завчених речень і мовних кліше. Усе вищезгадане обумовлює необхідність підвищення рівня володіння майбутніми авіаційними фахівцями іншомовним усним мовленням згідно із загальноєвропейськими стандартами та шкалою ICAO. Це також потребує розробки нових підходів до навчання іноземної мови як обов'язкової дисципліни у авіаційному або будь-якому технічному (немовному) ЗВО, впровадження у навчальний процес сучасних інтерактивних технологій і методик навчання, що сприятиме більш ефективному формуванню усних професійно орієнтованих іншомовних дискурсивних вмінь. Одним з найважливіших аспектів навчання іноземної мови студентів технічних ЗВО є розвиток іншомовної професійно орієнтованої дискурсивної компетенції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблему формування іншомовної дискурсивної (комунікативної) компетентності вивчали такі вчені як А. Андрієнко, С. Баришнікова, Д. Бегека, О. Волошина, Г. Вяжк, М. Галицька, О. Динкалюк, С. Козак, Е. Клименко, С. Ніколаєв, О. Павленко, О. Єфімова, М. Canale, M. Swain та інші.

Мета статті – розкрити зміст поняття іншомовної дискурсивної компетентності та дослідити її особливості у контексті підготовки авіаційних фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У педагогіці компетентність визначається як коло питань, в яких певна особа володіє знаннями, досвідом, що дозволяє судити про будь-які речі; предметна галузь, у якій індивід добре обізнаний, в якій він виявляє готовність до виконання діяльності; інтегрована сукупність характеристик (знання, вміння, навички, здібності, мотиви, переконання, цінності), яка забезпечує виконання професійної діяльності на високому рівні і досягнення певного результату. Відкрита система процедурних і ціннісно-смыслових знань, що включає взаємодіючі між собою компоненти, що активізуються і збагачуються в процесі діяльності в міру виникнення реальних життєво важливих проблем, з якими зустрічається носій компетенції.

Міжнародна комісія Ради Європи визначає поняття «компетентність» як «ключові вміння, опорні знання, індикатори знання, вміння, ставлення, які не тільки підтримують, а й забезпечують досягнення успіхів у різноманітних сферах життя» [6, с. 84].

Закон України «Про вищу освіту» зазначає, що компетентність є «здатність особи успішно

соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей» [4].

Методика навчання іноземних мов розглядає комунікативну компетентність як набуту у процесі навчання інтегровану здатність особистості, що складається із знань, навичок, умінь, досвіду, цінностей, які можуть комплексно реалізуватися на практиці [7, с. 18]

Термін «дискурсивна компетентність» (ДК) не має однозначного тлумачення. Саме тому різні вчені пропонують власні підходи до розуміння цього феномена. ДК розглядають, наприклад, як один із компонентів комунікативної компетенції і визначають як здатність будувати й розуміти цілісні, зв'язні і логічні висловлювання різних функціональних стилів, уміння обирати лінгвістичні засоби залежно від типу висловлювання [1].

У загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти стверджується, що «дискурсивна компетентність є здатність студентів логічно об'єднувати речення з метою побудови зв'язних відрізків мовлення.» Вона складається із знання та вміння керувати мовленням у плані тематичної організації, у зв'язності і логічній організації висловлювання, його стилю, реєстру, риторичної ефективності. [3].

Зарубіжні вчені (M. Canale, M. Swain), дають таке визначення дискурсивної компетентності: «це знання різних типів дискурсів і правил їх побудови, а також уміння їх створювати і розуміти з урахуванням ситуації спілкування» [11]. Г. Браун, вважає ДК «здатністю людини сполучати речення в уривки дискурсу і структурувати смислове ціле із серії висловів.» [9, с. 143].

Деякі дослідники розглядають ДК як складову з трьох компонентів: лінгвістичного, соціолінгвістичного і прагматичного. Лінгвістичний компонент включає в себе фонологічні, лексичні, граматичні знання та вміння. Соціолінгвістичний компонент, який визначається соціокультурними умовами використання мови, трактується як сполучна ланка між комунікативним та іншими компонентами. Прагматичний компонент включає екстралінгвістичні елементи, які забезпечують власне саме спілкування (міміка, жестикуляція тощо.) [11].

Ян Ван Ек визначає такі компоненти іншомовної комунікативної компетентності: лінгвістичний, соціокультурний, соціолінгвістичний, стратегічний, дискурсивний, соціальний.

– Лінгвістична компетенція передбачає знання вокабуляра та граматичних правил.

– Соціолінгвістична компетенція складається із вмінь використовувати та інтерпретувати мовні форми відповідно до ситуації або контексту.

– Дискурсивна компетенція розглядається як здатність породжувати дискурс, тобто використовувати та інтерпретувати форми слів і значення

для створення текстів, володіння навичками організації мовного матеріалу у зв'язний текст.

– Стратегічна компетенція передбачає використання вербальної і невербальної комунікативних стратегій з метою компенсації нестачі знань граматичного коду, за необхідності посилення риторичного ефекту повідомлення або паузи у спілкуванні.

– Соціокультурна компетенція постає як знання студентів національно-культурних особливостей соціальної та мовленнєвої поведінки носіїв мови (їх звичаїв, соціальних стереотипів, історії, етикету і культури країни) а також способів користуватися ними у процесі комунікації. Формування даної компетенції відбувається в контексті діалогу культур, сприяє досягненню міжкультурного розуміння між людьми і становленню їх толерантного ставлення до іншомовної культури.

– Соціальна компетенція визначається як бажання і готовність взаємодіяти з іншими, вміння керувати ситуацією [12].

О. Тинкалюк розглядає термін іншомовної компетентності як «знання мови, високий рівень практичного володіння як вербальними, так і невербальними її засобами, а також досвід володіння мовою на варіативно-адаптивному рівні залежно від конкретної мовленнєвої ситуації» [8 с. 55].

У свою чергу І. Вяхк визначає дане поняття таким чином: іншомовна комунікативна компетентність – «це наявність фонетичних, лексичних, граматичних знань та здатність застосовувати ці знання на практиці, а також сформованість комунікативних умінь у говорінні, читанні, письмі, аудіюванні. ... «Необхідно створити умови для набуття ними мінімального досвіду з розв'язання типових комунікативних завдань: запитати інформацію, повідомити інформацію, пояснити інформацію, сприйняти і зрозуміти сприйняту інформацію; спонукати до чогось, попросити про щось, запропонувати щось, порадити, домовитись про щось, сприйняти спонукання і відреагувати на нього; виразити думку, оцінку, виразити почуття, емоції, доказувати, переконувати, відчувати задоволення/незадоволення та інші почуття від сприйнятої інформації; звернутись, почати розмову, виразити інтерес до співрозмовника, уважно слухати і чути, підтримати розмову, закінчити її, привітати з святом, подякувати, виразити співчуття. Потрібно озброїти студента соціокультурними та краєзнавчими знаннями і дати йому можливість застосувати їх на практиці. Необхідно цілеспрямовано формувати у студента позитивне ставлення до вивчення іноземної мови» [2, с. 27].

О. Павленко вважає, що іншомовна комунікативна компетентність є «інтегрованим компонентом комунікативного менеджменту, комунікативної та професійної компетенцій, який передбачає

володіння мовою і професійно-орієнтованим мовленням на варіативно-адаптивному рівні, а також на рівні вільного ділового спілкування (для фахівців, що мають високий рівень комунікативно-професійної компетенції), вирішення завдань щодо формування позитивного іміджу організації або особи» [7].

Представники іншого підходу вважають, що іншомовна комунікативна компетентність є здатністю розуміти носіїв мови та вільно здійснювати міжкультурне і професійно спрямовану комунікацію. Наприклад С. Козак, стверджує, що «іншомовна комунікативна компетентність є сформованою у процесі навчання іноземної мови здатністю вільно й адекватно (відповідно до соціально-рольових ситуацій професійної діяльності) розуміти і продукувати відповідні мовленнєві висловлювання згідно з теоретичними положеннями і знаннями, що виконують інформаційно-комунікативну функцію, а також практичним вмінням та навичками, які забезпечують перцептивно-комунікативну та інтеракційно-комунікативну функції спілкування за допомогою засобів іноземної мови» [5].

Результати проведеного дослідження дозволяють визначити власне трактування іншомовної професійно орієнтованої дискурсивної компетенції майбутніх авіаційних фахівців як комбінацію іншомовних лінгвістичних знань, практичних навичок, здібностей і вмінь необхідних для успішного виконання професійної діяльності на високому фаховому рівні для забезпечення безпеки польотів і наземних операцій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши основні визначення поняття іншомовної комунікативної компетентності, ми дійшли висновку, що іншомовна комунікативна компетентність є комплексом знань, умінь, навичок та особистісних якостей рівень сформованості яких дозволяє майбутньому авіаційному фахівцю ефективно здійснювати іншомовну, професійну і міжособистісну комунікацію. Оволодіння іноземною мовою сприяє удосконаленню процесу формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців, розвитку їх інтелектуальних здібностей та набуття особистісно значущих для кожного знань та вмінь.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вяхк, 2013: 27 Вяхк, І. А. (2013). Умови формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій : дис...канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 227 с.
2. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23–30.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [С.Ю. Ніколаєва]. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.

4. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

5. Козак С. В. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту: дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2001. 224 с.

6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики [заг. ред. О.В. Овчарук]. К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.

7. Павленко О. О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04. К., 2005. 40 с.

8. Тинкалюк, О. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних

спеціальностей вищих навчальних закладів. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2008. Вип 24. С. 53-63.

9. Brown H.D. *Principles of Language Learning and Teaching*. Eglewood Cliffs: Prentice Hall Regents, 1987. 467 p.

10. Canale M. and Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*. 1980. P. 1–47.

11. Hutmacher W. Key competencies for Europe. Report of the Symposium Berne, Switzerland, 27–30 March, 1996. Coouncil for Cultural Cooperation (CDCC). *A Secondary Education for Europe Strasburg*. 1997.

12. Van Ek J. A. Waystage 1990: Coouncil of Europe. Conseil de L'Europe [Електронний ресурс]. Cambridge University Press, 1999. Режим доступу: <http://www.mon.gov.ru/pro/pnp0/7>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В КОРЕКЦІЇ РУХОВИХ ПОРУШЕНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДЦП

EFFECTIVENESS OF APPLICATION OF PHYSICAL AND SPORTS-REHABILITATION METHODS IN THE CORRECTION OF MOVEMENT DISORDERS IN PRESCHOOL CHILDREN WITH CP

До появи низки важких дегенеративних змін мозкової тканини нервової системи, внаслідок чого відбувається порушення моторного розвитку дитини призводять перинатальні та постнатальні ушкодження. Найпоширенішим захворюванням, що виникає внаслідок даної патології є дитячий церебральний параліч (ДЦП). У нашій роботі використовувався педагогічний експеримент, що обґрунтувався процесом виявлення ефективності впливу запропонованої програми фізкультурно-спортивної реабілітації для дітей з ДЦП. Метою розробленої програми було покращити показники рухових можливостей дітей дошкільного віку з ДЦП. Для визначення рівня рухової функції застосовувалась «Система оцінки крупних моторних функцій» (GMFCS) та рухові можливості за «Катрою тестом оцінки рухових можливостей дітей» (KTORMD). Програма фізкультурно-спортивної реабілітації реалізовувалась протягом 10 днів з урахуванням основних педагогічних та методичних принципів реабілітації згідно даних дослідження неврологічного статусу з подальшим визначенням рівня моторної функції за класифікацією GMFCS та рухових можливостей за KTORMD.

Запропоновану програму від стандартних існуючих відрізняв комплексний підхід до вирішення проблеми фізкультурно-спортивної реабілітації дітей з ДЦП з застосуванням методу Бобат-терапії та схеми симетричного кінезіотейпування м'язів поясу верхніх кінцівок та тулуба. Ефективність застосування запропонованої програми засвідчили збільшення показників рухової функції у досліджуваних дітей. Покращення показників рухової функції довели дані, що підтверджують збільшення кількості дітей спроможних самостійно сидати на підлозі і лягати з сидючого положення, а також ходити без додаткових засобів пересування протягом одного курсу фізкультурно-спортивної реабілітації. При цьому, дітей з тотальним обмеженням моторної функції та неможливістю самостійно пересуватися, наприкінці програми ФР не відзначалось. За результатами наукового дослідження стало можливим стверджувати, що запропонована програма фізкультурно-спортивної реабілітації позитивно впливає на показники рухової функції та рівнів моторної функції у досліджуваних. Необхідно зазначити, що в ході експерименту визначається виражене поліпшення оволодіння основними елементарними руховими навичками, яке свідчить про ефективність застосування запропонованої програми досліджуваним.

Ключові слова: фізкультурно-спортивна реабілітація, ДЦП, діти, дошкільний вік, програма.

Perinatal and postnatal injuries lead to the appearance of a number of severe degenerative changes in the brain tissue of the nervous system, as a result of which the child's motor development is impaired. The most common disease resulting from this pathology is cerebral palsy (CP). In our work, a pedagogical experiment was used, which was based on the process of identifying the effectiveness of the proposed program of physical culture and sports rehabilitation for children with cerebral palsy. The purpose of the developed program was to improve the motor abilities of preschool children with cerebral palsy. To determine the level of motor function, the "Gross Motor Functions Assessment System" (GMFCS) and motor abilities according to the "Katrota Test of Children's Motor Ability Assessment" (KTORMD) were used. The program of physical culture and sports rehabilitation was implemented for 10 days, taking into account the main pedagogical and methodical principles of rehabilitation according to the data of the neurological status study, followed by the determination of the level of motor function according to the classification of GMFCS and motor capabilities according to KTORMD.

The proposed program was distinguished from the standard existing ones by a complex approach to solving the problem of physical culture and sports rehabilitation of children with cerebral palsy using the Bobat therapy method and a scheme of symmetrical kinesiostaping of the muscles of the girdle of the upper limbs and trunk. The effectiveness of the application of the proposed program was evidenced by an increase in motor function indicators in the studied children. The improvement of motor function indicators was proved by the data confirming the increase in the number of children able to independently sit on the floor and lie down from a sitting position, as well as walk without additional means of movement during one course of physical culture and sports rehabilitation. At the same time, children with total limitation of motor function and inability to move independently were not noted at the end of the FR program. According to the results of the scientific research, it became possible to state that the proposed program of physical culture and sports rehabilitation has a positive effect on the indicators of motor function and levels of motor function in the subjects. It should be noted that during the experiment, a pronounced improvement in mastering the basic elementary motor skills is determined, which indicates the effectiveness of the application of the proposed program by the subject.

Key words: physical culture and sports rehabilitation, cerebral palsy, children, preschool age, program.

УДК 616.825:616-00
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.9>

Буховець Б.О.,

канд. наук з фіз. вих. і спорту,
викладач кафедри гімнастики
та спортивних єдиноборств
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського

Долинський Б.Т.,

докт. пед. наук, професор,
професор кафедри гімнастики
та спортивних єдиноборств
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського

Дишель Г.О.,

ст. викладач кафедри біології
та охорони здоров'я
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

До появи низки важких дегенеративних змін мозкової тканини нервової системи, внаслідок чого відбувається порушення моторного розвитку дитини призводять перинатальні та постнатальні ушкодження. В більшості випадків такі порушення виникають внаслідок впливу на плід різних патогенних факторів (гестози вагітних, інтоксикації, інфекційні захворювання та ін.) [1, 2]. Найпоширенішим захворюванням, що виникає внаслідок даної патології є дитячий церебральний параліч (ДЦП). Корекція рухових порушень дитини з ДЦП максимально ефективна на перших стадіях виявлення відхилень у розвитку. Це стає можливим за рахунок пластичності та лабільності нервової системи дитячого організму у перший рік життя. Пластичність нервової системи полягає в можливості компенсації та заміщенні, яка можлива і у дошкільному віці. Дане явище обумовлено тим, що здорові ділянки мозку заміщують функції пошкоджених [3, 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У сучасному застосуванні методів фізкультурно-спортивної реабілітації спрямованих на корекцію рухових порушень у дітей з ДЦП виникає проблема вибору найбільш ефективних авторських методик, що сприяють нормалізації рухової активності, формуванню рухових навичок, а також соціалізації та адаптації дітей дошкільного віку у соціум [2, 3]. Особливості закономірного та системного фізичного розвитку дитячого організму вказують на значимість саме виявлення рухових порушень на першому році життя. Виявлення затримки моторного розвитку надає можливість до запобігання подальшої затримки формування рухів, шляхом реалізації процесу фізкультурно-спортивної реабілітації, що направлені на усунення рухових порушень у дітей. Серйозну проблему тягне за собою порушення моторного, психічного та мовного розвитку в наслідок несвочасного первинного звернення (на другому році життя, у дошкільному віці і т. п.) в спеціалізовані заклади та початку корекційної роботи в рамках фізкультурно-спортивної реабілітації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже реалізація процесу фізкультурно-спортивної реабілітації для дітей дошкільного віку з ДЦП є актуальним об'єктом дослідження [4, 5]. Треба зазначити, що порушення рухів засвідчують не сформованість анатомо-фізіологічних компонентів рухових функціональних систем організму, затримку формування рухових якостей, що призводять до зниження кінцевого результату, а саме виду рухової діяльності. Відомо, що формування рухів дитини реалізується протягом першого року життя. У працях вітчизняних науковців, доведено що розвиток моторики відбувається поетапно. Таким чином

у міру формування верхніх відділів мозку останні починають контролювати і підпорядковувати собі діяльність нижче лежачих структур. Отже фізичний розвиток починається від оволодіння елементарними руховими навичками, такими як здатність повертатися збоку на бік, з живота на бік до самостійного сидіння, стояння і все це протягом першого року життя. В формуванні рухів головну роль грає кора великих півкуль та її філогенетична еволюція.

Процес оволодіння руховою навичкою проходить через три етапи: засвоєння чи визначення руху, що складається з узагальнення реакції (удосконалення рухів); аналізу та синтезу, а саме удосконалення рухів, що зв'язується з зовнішнім збудником; структуральний, тобто встановлення фізіологічного рухового стереотипу [6, 7].

Мета статті полягає у визначенні ефективності провадження програми фізкультурно-спортивної реабілітації направленої на корекцію рухових порушень у дітей дошкільного віку з ДЦП.

Виклад основного матеріалу. Завдання дослідження – узагальнити дані спеціальної науково-методичної літератури з обраної теми дослідження та визначити ефективність застосування запропонованої програми фізкультурно-спортивної реабілітації направленої на корекцію рухових порушень дітей дошкільного віку з ДЦП. Методи дослідження – аналіз даних спеціальної та науково-методичної літератури, педагогічне дослідження (експеримент (констатувальний та формувальний, тестування), математична обробка даних. У нашій роботі використовувався педагогічний експеримент, що обґрунтувався процесом виявлення ефективності впливу запропонованої програми фізкультурно-спортивної реабілітації для дітей з ДЦП. Методологічно робота здійснювалась у певних напрямках. Для визначення рівня рухової функції застосовувалась «Система оцінки крупних моторних функцій» (GMFCS) та рухові можливості за «Катрою тестом оцінки рухових можливостей дітей» (КТОРМД). Програма фізкультурно-спортивної реабілітації реалізувалась протягом 10 днів з урахуванням основних педагогічних та методичних принципів реабілітації згідно даних дослідження неврологічного статусу з подальшим визначенням рівня моторної функції за класифікацією GMFCS та рухових можливостей за КТОРМД.

Констатувальний експеримент застосовувався для визначення особливостей стану досліджуваного контингенту і отримання вихідного матеріалу та реалізації стратегії програми фізкультурно-спортивної реабілітації для дітей з ДЦП дошкільного віку та проведення подальшого формувального експерименту. Формувальний експеримент було проведено для визначення ефективності запропонованої програми фізкультурно-спортивної

реабілітації для дітей дошкільного віку з ДЦП. В програмі фізкультурно-спортивної реабілітації застосовували: дитячий масаж, Бобат-терапію та схему симетричного тейпування. Метою розробленої програми було покращити показники рухових можливостей дітей дошкільного віку з ДЦП. Запропоновану програму від стандартних існуючих відрізняв комплексний підхід до вирішення проблеми фізкультурно-спортивної реабілітації дітей з ДЦП з застосуванням методу Бобат-терапії та схеми симетричного кінезіотейпування м'язів поясу верхніх кінцівок та тулуба [1]. Запропонована програма фізкультурно-спортивної реабілітації реалізовувались в умовах спеціалізованого реабілітаційного центру дітям дошкільного віку з ДЦП, загальною тривалістю 10 днів та включала 1 стаціонарний курс по 10 – ть днів та реалізовувалась двох рухових режимах (щадно-тренуючому, тренуючому). За даною програмою

проходили реабілітацію 36 – ть дітей дошкільного віку з ДЦП, які склали експериментальну групу. У табл. 1 представлено результати оцінки за шкалою GMFCS. Необхідно зупинитись на основних ефектах, які засвідчили збільшення більш ніж вдвічі у дітей з 22,9% до 48,6% кількості дітей спроможних самостійно сідати на підлогу і лягати з сидячого положення, а також ходити без додаткових засобів пересування протягом одного курсу фізкультурно-спортивної реабілітації. При цьому, дітей з тотальним обмеженням моторної функції та неможливістю самостійно пересуватися, наприкінці програми ФР не відзначалось.

У таблиці 2 представлені дані оцінки рухових можливостей за КТОРМД на початку курсу, а у таблиці 3 наприкінці дослідження.

За даними наведеними у таблиці 3 визначається, що програма фізкультурно-спортивної реабілітації позитивно вплинула на формування

Таблиця 1

Зміна рівнів моторної функції за класифікацією GMFCS

Рівень GMFCS	На початку курсу	Наприкінці курсу
I рівень	8 / 22,9%	17 / 48,6%
II рівень	5 / 14,3%	6 / 17,4%
III рівень	12 / 34,3%	7 / 20,0%
IV рівень	7 / 20,0%	5 / 14,3%
V рівень	3 / 8,6%	0 / 0%

Таблиця 2

Аналіз показників рухової функції дітей на початку курсу фізичної реабілітації

Показники	Середньостатистичні показники 3,00, бал					
	x	Me	25%	75%	S	x
Лежачи на спині	4,06	4,00	4,00	4,00	0,64	4,28
Лежачи на животі	4,06	4,00	4,00	4,00	0,59	4,22
Поворот у бік	3,83	4,00	3,00	4,00	0,71	4,06
Поворот на живіт	3,74	4,00	3,00	4,00	0,74	3,86
Поворот у бік	3,49	3,00	3,00	4,00	0,78	3,67
Сидячи	3,31	3,00	3,00	4,00	0,68	3,61
На колінах	3,20	3,00	3,00	4,00	0,72	3,33
Навприсядки	2,97	3,00	2,00	0,92	3,19	3,00
Стоячи	3,09	3,00	3,00	4,00	0,78	3,67

Таблиця 3

Аналіз показників рухової функції дітей наприкінці курсу фізичної реабілітації

Показники	Середньостатистичні показники 3,00, бал					
	x	Me	25%	75%	S	x
Лежачи на спині	5,06	4,02	4,02	4,00	0,65	4,29
Лежачи на животі	4,08	4,01	4,01	4,02	0,60	4,23
Поворот у бік	3,84	4,02	3,01	4,01	0,74	4,07
Поворот на живіт	3,75	4,01	3,02	4,02	0,75	3,88
Поворот у бік	3,50	3,00	3,01	4,01	0,79	3,68
Сидячи	3,32	3,01	3,01	4,02	0,69	3,62
На колінах	3,22	3,02	3,02	4,01	0,73	3,34
Навприсядки	2,98	3,01	2,01	0,93	3,20	3,01
Стоячи	3,10	3,01	3,02	4,01	0,79	3,68

елементарних рухових навичок у вихідному положенні на спині дещо покращились, в першу чергу за рахунок збільшення відмінних варіантів.

Певне покращення відзначалось і в оволодінні руховими навичками у положенні на животі – за рахунок можливості самостійно приймати та утримувати дане вихідне положення. Не менш значущим є те, що програма позитивно вплинула на формування навички ходьби.

Висновки. За результатами наукового дослідження стало можливим стверджувати, що запропонована програма фізкультурно-спортивної реабілітації позитивно впливає на показники рухової функції та рівнів моторної функції у досліджуваних. Необхідно зазначити, що в ході експерименту визначається виражене поліпшення оволодіння основними елементарними руховими навичками, яке свідчить про ефективність застосування запропонованої програми досліджуваням.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Буховець Б. О., Долинський Б. Т., Дишель Г. О., Погорелова О.О. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуальних освітніх траєкторій у освітньо-виховному процесі учнів загальноосвітньої школи. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2021. № 3 (136). С. 15-21
2. Буховець Б. О., Дишель Г.О., Романенко С. С. Передумови побудови програми фізичного виховання дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. № 39. С. 263-267.
3. Долинський Б., Буховець Б., Дишель Г. Побудова та апробація системи фізкультурно-спортивної реабілітації на мозкову гемодинаміку дітей хворих на ДЦП. *Наука і освіта: науково-практичний журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2022. № 1. С. 54-60.
4. Буховець Б. О., Долинський Б. Т., Дишель Г. О. Методологія підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації індивідуальних освітніх траєкторій у навчально-виховному процесі. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 37. С. 179-182
5. Імас Є., Кашуба В., Буховець Б. З досвіду фізичної реабілітації дітей з дитячим церебральним паралічем із застосуванням засобів Бобат-терапії *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2018. № 4(66). С. 13-8.
6. Імас Є. В., Кашуба В. О., Буховець Б. О. Ефективність застосування інноваційного методу Бобат-терапії у фізичній реабілітації дітей з ДЦП. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2018. № 2. С. 9-14.
7. Bukhovets B. O., Romanchuk A. P. Bobath therapy in correction of psychomotor development of children with organic injuries. *Journal of Health Sciences*. 2014. № 4(06). P. 70-75.
8. Bukhovets B. O. Control psychophysical children's development under the correction movement disorder. *Journal of Education, Health and Sport*. 2016. № 6(2). P. 200- 210.
9. Kashuba V., Bukhovets B. The indicators of physical development of children with Cerebral Palsy as the basis of differential approach to implementation of the physical rehabilitation program of using Bobath-therapy method. *Journal of Education, Health and Sport for merly Journal of Health Sciences. Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz*. 2017. № 7(3). P. 835-49.
10. Kashuba V., Bukhovets B. Indicators of Cerebral Blood Flow Changes in Venous Vessels of Children With ICP in the Course of Physical Rehabilitation Using the Bobath Therapy Method. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. № 28. С. 156-163.

ANALYSIS OF THE RECOMMENDATIONS FOR THE USE OF MOBILE APPLICATIONS IN TECHNOLOGY LESSONS IN ELEMENTARY SCHOOL IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

АНАЛІЗ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЇ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

The mass use of distance education began in educational institutions of Ukraine during the quarantine period of 2019, but it became most widespread with the beginning of the war in February 2021. If earlier customers of distance education were usually mature citizens, busy with professional duties, then in the period from the beginning of the war in 2021 students of schools, vocational schools, college and university students. They started to conduct it remotely meetings, meetings, conferences, organize defense of theses. Remote communication using video communication began to be used not only for training, but also for managing enterprises and organizations, ministries and even countries. Everyone was convinced of how important it is remote form of communication and learning in particularly critical conditions situations. It is obvious that the skills and methods of distance learning will remain in demand at school, because most schools in Ukraine continue distance learning. Nowadays, phones, smartphones and tablet computers are no longer a novelty for students, even elementary school. In the course of technical progress, digital devices receive more and more powerful processors, which allows them to be used not only for communication, but also to perform more complex tasks with their help, to process a larger flow of information, to use various mobile applications in learning under mixed learning conditions. The article is devoted to one of the most relevant topics of modern education – the new Ukrainian school and the features of using mobile applications in elementary school lessons. In particular, the essence of such concepts as distance learning and the development of modern technologies is developing. The main features of the new Ukrainian school are highlighted and recommendations are provided for the use of mobile applications in technology lessons in elementary school in the conditions of distance learning.

Key words: *new Ukrainian school, technologies, face-to-face education, distance education, mobile phone, mobile education.*

Масове використання дистанційної форми навчання розпочалося у навчальних закладах України в період карантину 2019 року, однак

найбільшого розповсюдження отримало с початком війни у лютому 2021 року. Якщо раніше замовниками дистанційного навчання виступали, зазвичай, зрілі громадяни, зайняті виконанням професійних обов'язків, то в період з початку війни у 2021 році та учасниками дистанційного навчання стали учні шкіл, професійних училищ, студенти коледжів та університетів. У дистанційній формі почали проводити наради, засідання, конференції, організувати захист дисертацій. Дистанційне спілкування з використанням відео зв'язку почало використовуватися не лише для навчання, але й для управління підприємствами та організаціями, міністерствами і, навіть, країнами. Всі переконалися, наскільки важливою є дистанційна форма спілкування та навчання в умовах особливих критичних ситуацій. Очевидним є те, що навички та методики дистанційного навчання залишаться затребуваними в школі, адже більшість шкіл України продовжують дистанційне навчання. У наш час телефони, смартфони та планшетні комп'ютери перестали бути новинкою для учнів навіть початкової школи. У міру технічного прогресу цифрові пристрої одержують все нові та більш потужні процесори, що дозволяє використовувати їх не лише для зв'язку, а виконувати за їх допомогою більш складні завдання, обробляти більший потік інформації, використовувати різні мобільні додатки у навчанні при умовах змішаного навчання. Стаття присвячена однією з найбільш актуальних тем сучасної освіти – новій українській школі та особливостям використання мобільних додатків на уроках технології у початковій школі в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: *нова українська школа, технології, очне навчання, дистанційне навчання, мобільний телефон, мобільне навчання.*

UDK 37.018.43:004(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.10>

Varianytsia L.O.,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department
of Pre-School and Primary
School Education
Luhansk Taras Shevchenko
National University

Highlighting previously unresolved parts of the overall problem. Education based on the new ukrainian school (NUS) model has been implemented in all schools of Ukraine. One of the key components of new ukrainian school is the modern educational environment, which involves a review of changes in the physical, spatial and subject environment, programs and teaching aids. Each elementary school teacher will not only work in a bright and cozy classroom, but will also have a technically equipped

computerized place. The situation that is caused by war in Ukraine and the great changes in the system of education requires additional analyses of the recommendations on the use of mobile applications in technology lessons in elementary school in the conditions of distance learning that is actual nowadays.

Analysis of recent research and publications. The directions of using mobile devices in education have been studied by many domestic and foreign scientists. Thus, R. S. Gurevich, N. V. Kononets,

V. M. Kosyk, O. O. Nalivaiko, N. V. Rashevskaya, I. O. Teplitskyi, S. I. Tereshchuk, G. V. Tkachuk, T. A. Khomych, N. A. Chornous, S. V. Shokalyuk and others studied the place and role of mobile educational technologies in institutions of higher education, positive and negative aspects of mobile learning, components of mobile learning as an alternative to distance learning. S. O. Semerikov, M. I. Stryuk and N. V. Moiseyenko conducted a historical and technological review of mobile learning technologies, determined the characteristics of forms and technologies. Yu. V. Trius, V. M. Franchuk, N. P. Franchuk singled out the organizational aspects of the use of mobile learning in the system of professional training of future specialists. The use of mobile devices in secondary education institutions from technological and didactic aspects was considered by K. P. Osadcha, A. Z. Babich (in computer science classes), V. V. Bilous, N. O. Mamzenko, G. V. Skrypka (in classes history and geography), I. M. Bilyai (in mathematics lessons), S. S. Pudova, O. V. Slobodianiuk, S. I. Tereshchuk (in physics lessons), etc. However, the study of the use of mobile applications in technology lessons in elementary school in the conditions of distance learning.

The aim of the article. The aim of the article is to come up with the specific features of the new ukrainian school and to analyze the recommendations on the use of mobile applications in technology lessons in elementary school in the conditions of distance learning.

Presenting main material. Our institution has already created classrooms in which the conditions for children's education are aimed at the development of the child and his motivation to study. There are mobile workstations that can be easily transformed for group, team and project work. A separate discovery zone for those things that ignite the child's imagination. It contains board games, fun books and magazines. Some students prefer to work alone to complete assignments, read, write, count, or reflect. A spare table and chairs can be used for a quiet area. Also, the classrooms are equipped with modern technical means: a projector, a plasma TV, which help to improve the quality of education and to adapt to the environment faster. One of the key components of the New Ukrainian School concept is partnership pedagogy, which is based on close cooperation, communication, and interaction between students, teachers, and parents.

Parents of students of our school closely cooperate with teachers in the following way:

- participate in constant dialogue, including during morning meetings, trainings, parent meetings, round tables, conferences, etc.;
- organize additional communication (“parental meetings”, exchange of books and games);
- they help in the organization of educational activities, conducting classroom and extracurricular

activities, are participants in contests and competitions.

Joining the efforts of teachers and parents contributes to the personal growth of the child and facilitates the assimilation of the material. That is why the teaching staff of the educational institution tries to make school and home one whole for the child [1, p.113-119]. A special feature of new ukrainian school is the organization of such an educational environment that promotes the free development of a child's creative personality. For this purpose, the spatial and subject environment, programs and teaching tools have changed in our school, the share of project, team, and group activities in the pedagogical process has increased.

In turn, not only students, but also parents and teachers felt the changes in the educational process. Teachers have been quite responsible for the changes and standards of the new ukrainian school methodology, they are actively implementing them with the children. The preparation for work according to the new ukrainian school program of pedagogues – teachers of primary classes made it possible to fully ensure the personnel component of the introduction of the New Ukrainian School into the educational space. The teacher gained freedom of action – independently chooses educational materials, improvises and experiments.

According to the program of the New Ukrainian School, teachers teach children to read with understanding, to express their own opinion orally and in writing, to think critically and systematically, to manage emotions constructively, to assess risks, to cooperate with other people. School becomes closer to real life. Students will be able to practically apply the acquired knowledge in everyday life [2, p.7-16].

The main condition for ensuring continuity in education and training is the orientation of the pedagogical process of the children's preschool educational institution and school to the comprehensive development of the child's personality. In view of this, it is necessary to connect the programs, methods and forms of education in kindergarten and primary school, therefore the teachers of our school cooperate with children's preschool institution No. 322 of our neighborhood. They share experience and pedagogical developments, prepare excursions for preschoolers to school and conduct activities involving schoolchildren in kindergartens. It is important to mention that the new program is radically different from the traditional one. It was planned to create a “motivating” space for learning. Also, according to new ukrainian school, in the learning process, children will use tablets, multimedia boards, play intellectual and economic games. There were also plans to introduce electronic diaries to monitor performance and practice of online education.

The principle of conducting lessons will also change. According to the innovations, classes will

be practical cases, and the emphasis will shift from rote learning to the ability to think critically. Lessons must be conducted in Ukrainian and English, and in high school students (together with their parents) will be able to choose subjects. It is worth noting the nuances with homework. At new ukrainien schoo., they are not provided at all for students of the first grade. They begin to set d / z from the second grade, selecting the amount of tasks so that children spend no more than 45 minutes, 3rd graders – 70 minutes, and fourth graders – up to 90 minutes.

Assessment of knowledge begins only with the 3rd grade, and instead of report cards, junior school students are issued with a Certificate of Achievement. It will describe the qualities (current, acquired and changes) of each student according to 51 indicators. Even the teachers of NUS will stop announcing grades in the classroom. Only students and their parents will be able to find out the success rate and current score individually. You can find out more about the differences from the teachers themselves by going to Buki's blog.

Another difference of NUS is that interviews and competitions for admission to this or that school are canceled. The Ministry of Education hopes that in this way they will be able to guarantee equal rights for all children, regardless of the social status of the family. Analyzing the future of education, it is important to mention that the modern realities are such that more than 70% of graduates do not know what profession to choose and often enter universities at random or based on the advice of relatives and the possibilities of the family budget. Moreover, many students and parents (up to 80%) are convinced that at school children do not receive knowledge that would be useful to them in life [3, p.19-23].

The initiators of the reform decided to revive the value of the educational process through the introduction of a new program. It is planned that the transition to NUSH will help create a school of a new generation, where children will go with pleasure, where they will want to gain knowledge. According to the reform, students will be taught useful skills that will help reveal the child's potential and talents, which will facilitate the process of choosing a profession in the future. At the same time, due to the choice of priority subjects, students will be able to focus on obtaining knowledge in those areas that they will need in life. In addition, from 2019, individual disciplines in schools must be conducted by specialists of specialized organizations to ensure that children have the opportunity to learn practical skills [4, p.41-44].

Among the innovations we also note:

–creating a voucher with a certain amount. It will be equivalent to the costs that the state allocates for each student on average. Children and parents will decide how to distribute funds;

–duration of study is 12 years. However, this innovation is planned to be implemented no earlier than 2029, when new standards, trained teachers and textbooks will appear. NUS will allow students to switch from a 4-year bachelor's degree to a simplified 3-year system in most modern specialties;

–all children will be able to attend school, including and with special needs. At NUS, they will be able to study together with other students, but an individual development program will be developed for them, including correctional and rehabilitation classes, psychological and pedagogical support will be provided;

–cancellation of school uniform;

–students will be able to use various methods of individual study (externship, family or under the patronage of a teacher).

In the conditions of war, it can be difficult to organize mixed training, however, there are other models of its organization, which mainly concern training methods. All models of the distribution of the learning time of the lesson into synchronous and asynchronous modes are models of mixed learning. One of the effective methods is the “Flipped Class”, which stimulates students to be active participants in the educational process. Activity-based learning methods, step-by-step instructions for independent work can be used to teach students in asynchronous mode.

In other words, new ukrainian school will be interesting, useful and convenient for everyone, it will transform and improve the quality of education, which will allow to raise a more creative and motivated generation in the future.

1. Morning circles. The morning circle or meeting is one of the main features of new ukrainian school. This is the introductory part of the school day. Children, together with the teacher, sit on the mat to discuss the plan for the day, recall the past or talk about any other topic. It is important that the teacher sits down with the children, because his eyes should be at the same level as the children's. Such meetings bring children together and remove the fear of expressing themselves.

2. Intergation of subjects. Integration is the unification of different educational fields into one subject. In the elementary grades of the National University of Higher Education, there is the subject “I explore the world”, which includes the following fields of knowledge: natural sciences, language and literature, mathematics (both partially), social and health care, civics and history, informatics. Integration is necessary because young children do not divide the world separately, for example, into physics or chemistry. They perceive him as a whole, and therefore it is worth talking about him at school in this way. In addition, humanity is now faced with many global problems that cannot be solved with the help of a single field of knowledge. From an early age, children are taught to see intersubjective connections [5, p.142-148.].

3. Children do a lot of practical things. New ukrainien school is not about sitting at a desk with your hand on your hand. This is movement, educational games, experiments and a lot of creativity. Freezing ice, learning to pay for travel in public transport and shopping in a supermarket in order to be able to count money and be thrifty – this is how students learn at new ukrainien school.

4. Children are not graded. Instead, there is formative assessment. There are no grades in first or second grades. That is, students are not given the usual points or emoticons for correctly or incorrectly completed tasks (yes, an emoticon is also a grade). Instead, there is formative assessment – when students are not compared with each other or with a certain standard. The only thing that matters is how the student's results have changed compared to his/her results in the past. The absence of a score does not mean the absence of an assessment. The teacher monitors whether the students succeed in everything and what they need help with. For encouragement, the teacher does not use the word “wrong”, but says: “Well done, let's think about how we can improve your work”, “What would you change here?” etc. That is, the student must try to find and correct the error himself and feel like a winner.

5. Face to face meetings with parents which are issued with a certificate of achievement. Despite the absence of grades, parents should understand what is happening with their child's education. To do this, the teacher regularly meets with them to emphasize the student's strengths and advise how to improve what is not working. It is ideal if such meetings take place with the participation of the child – after all, there is nothing about him without him. Certificates of achievement are also provided at new ukrainian school. They are issued twice – after the first quarter (to fix the starting point) and at the end of the school year. It determines to what extent the child has mastered this or that competence or skill. Moreover, they take into account not only the academic side (whether the child can read and write), but also soft skills (for example, whether he does not conflict, whether he knows how to cooperate in a team and whether he shows initiative during the lesson).

6. Children's things are hanging on the walls. This is about changing the educational environment. We deliberately do not emphasize the new desks, because one may get the impression that, when talking about new ukrainian school, they mean only them. Although they are not the main thing. Changing the educational environment is also about whether, instead of the usual classroom corner, children's works, interesting facts about the world or about the students themselves hang on the walls. This is what motivates the most – the pride of having my picture hanging on the wall next to the pictures of my classmates. Based on the analyses of the modern

technologies, it is important to mention that the main means of implementing mobile learning in classes is a smartphone. This digital device has gathered all the latest technological advances: it has a processor, a touch screen and a powerful operating system that allows us to perform almost all the actions we need while working at a computer. With the help of a smartphone, you can work with the Internet, e-mail, listen to audio recordings, view videos and photos, open and create multimedia files, work with many business, educational and gaming applications. In other words, a smartphone is an analogue of a computer, but on a much smaller scale. But there are other devices that can be used in lessons: communicator (pocket computers), laptops, netbooks, tablet PCs and other mobile gadgets. Their main feature is small size, light weight and excellent functionality [6, p. 293-298].

In the period of war, it is very important to pay attention on the project, search, and research tasks will help the teacher to ensure a variety of cognitive activities and interest students. As a rule, the main part of such tasks is performed by students in asynchronous mode.

One of the types of organization of such training can be the systematic use of the “Flipped Class” technology, which involves providing students with tasks to familiarize them with new material before the teacher explains it in class. This can be watching a video, analyzing practical problem situations, processing the educational text and transforming it into another form – a table, infographics, charts, tests, etc. In this case, the role of the teacher and the very format of the lesson changes. The teacher creates conditions in order to increase the activity of students in the lesson. The teacher and the children in class can discuss the questions formulated by the students after watching the video, create a mental map together, model, discuss, etc. At the same time, it is worth mastering new material only after discussing completed tasks, feedback from the teacher or mutual evaluation of completed tasks. The proposed model is a variant of mixed learning, since students study half of the material independently in a distance format.

Our practical experience has confirmed that schoolchildren adapt to mobile technologies quite easily. It allows you to work with any component of e-learning that can be used with the help of mobile devices: information portals, e-books, mobile dictionaries and translators, testing systems, multimedia tools, software applications, means of information exchange, communication, etc. During an experimental study on the introduction of blended learning in computer science classes, we used mobile applications during preparation for the lesson, during the lesson and after the lesson as additional creative tasks. Thus, when conducting lessons using the “Flip Classroom” technology, students were offered

to familiarize themselves with a certain part of the theoretical material before the lesson. As educational material, we used existing video lectures from educational sites, textbook texts in electronic format, and self-developed flash presentations for lessons.

It is necessary to mention, that there are some advantages of the distance education, among which can be mentioned a sense of place, scale and the presence [7, p.28-37]. It should be noted that a sufficient number of ready-made information resources can be found in the web space. For example, on the websites "Teaching informatics at school", "Educational resource A. Bukach", YouTube channels "HelpInformatik.Net.Ua", "Lazarus lessons", "Task Informatics » and others have collected a lot of material that can be used in computer science lessons from the 2nd to the 11th grade as the main or additional material. The mobile application "School textbooks" (Google Play service) allows you to download electronic versions of textbooks on informatics and other subjects both comprehensively (useful for the teacher) and separately by class (useful for students) to your phone for free. However, the teacher must carefully analyze the material posted on the Internet for scientificity, logic, and adaptation to the age characteristics of the students. It should be noted that the video should be selected or developed independently by time – no more than 10 minutes, because after ten minutes of viewing the information, the students' attention decreases. In addition, there are other school subjects, so all teachers should follow the rules for homework.

The downloaded video will also be useful during the lesson when performing practical tasks and during independent homework. For each educational video, it is necessary to ask questions, develop interactive tasks, questions to search for clarifying information to focus students' attention on viewing. For example: 1. Based on the video materials, formulate three or four sentences that reveal the main essence of the material, record these sentences using an audio recording on the phone; 2. Based on the video materials, make a diagram, draw it on paper, take a picture and send it to the class group in Telegram [8, p.53-62].

When organizing a "Station Rotation" lesson in individual lessons of our study, one of the stations was called "Mobile". Students, sitting at their desks, during group work performed tasks that were sent to their phones or that they downloaded by scanning a QR code. For example, with the help of a phone, they watched a video without sound, on which an algorithm of a certain type was gradually assembled without demonstrating the finished result. The students had to write down the finished algorithm in a notebook and express their opinion about the results that will be obtained if the algorithm is run on a computer. Students are interested in various tasks that are completed in the LearningApps environment. It

should be noted that LearningApps is a simple, free tool for developing interactive electronic educational materials. The service offers a variety of tasks: quizzes with a choice of answers, crosswords, tasks for dividing into groups, by classes, establishing the correct sequence, and many others. Assignments can be developed and distributed using hyperlinks or a QR code [9, p.16-21].

There are several possible scenarios for returning to full-time training after the end of the quarantine. However, in any case of them, it is necessary to carry out a diagnosis and analysis of students' mastery of the material offered during distance learning teaching. Considering the fact that students study many subjects in basic school, it is extremely important to take to this process is enough time to avoid overload and unnecessary emotional stress. If possible, it is worth applying the activity monitoring method manifestations of mastered competences in addition to or instead of test papers based on the assimilation of theoretical information.

To ensure the implementation of educational programs of the institution if necessary, it is necessary: develop individual study plans; take time for additional consultations; adjust the calendar plans of the following periods for balanced inclusion of material that is forced missed during quarantine; if it is diagnosed that students are on different stages of mastering the material, to further ensure an effective educational process, it is advisable to use the method of mixed learning.

The main task of the information space of the institution is to create safe and comfortable conditions for the exchange of information between the participants of the educational process, storage of individual educational information of the participants of the educational process, joint work of the participants of the educational process.

An important component of the information space of an educational institution in the conditions of distance learning is the information transmission channels that exist in the settlement and access to them by participants in the educational process. As evidenced by the work experience during the distance learning period, the vast majority of participants got access to cable with a speed of 25-100 Mbit/s and mobile 4G Internet.

In such conditions, with the help of the Meet application, we were able to comfortably hold even meetings of pedagogical councils that lasted more than 2 hours and were attended by more than 70 participants. The teaching staff paid a lot of attention to the creation of rules of use and norms of behavior in the information space of the participants of the educational process of the institution. The following were developed, approved at the meetings of the Pedagogical Council and the Council of the complex and practically worked out with all users:

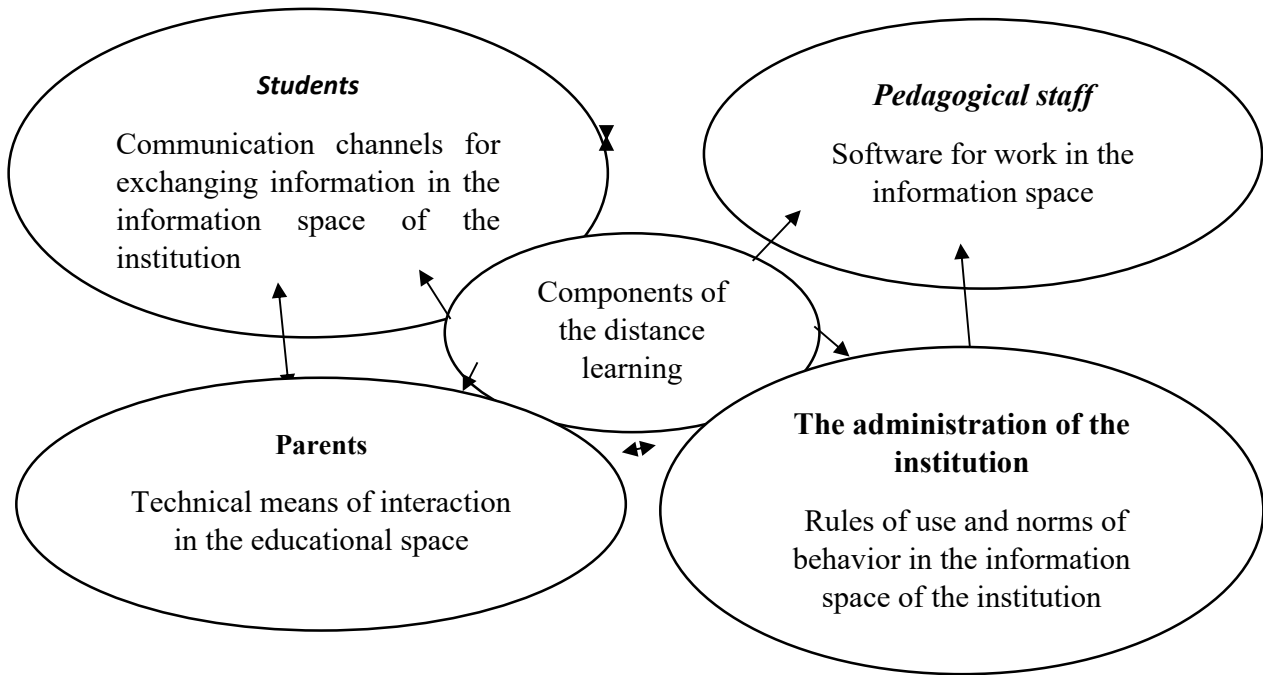

Figure 1. The components of the distance learning

Source: created by author

- instructions for working on the platform with a smartphone;
- instructions for working on the platform with the “Google Calendar” application;
- instructions for working on the platform with the “Meet” application;
- instructions for working with the “Google Drive” application;
- instructions for working with the “Google Classroom” application.

The description of the sources of the information is presented in the table 1.

It is important to analyze the effectiveness of the technologies used during distance learning during the quarantine, in particular, to continue using some of them for blended learning, electronic support of face-to-face classes, etc. For this, it is necessary to define practices and technologies that have confirmed their success, and apply them in the future. For example, technologies for organizing interactive surveys work great in face-to-face lessons, digital ones creative tasks can be used for project tasks approaches, and the practice of formative assessment should become usual, regardless of the form of organization of the educational process [10, p.11-15]. It is most likely that one or another form of blended learning will continue to be used, so the educational institution is worth it to investigate in detail possible technological solutions to ensure a continuous educational process, to organize professional development for teachers, to offer introductory courses or separate classes for students and parents.

Analyzing the recommendations regarding the usage of mobile applications in technology in

elementary school it is necessary to mention the following recommendations:

- educational orientation of the mobile application (the selected mobile application must solve an educational problem, be used for control, increase motivation and eliminate unnecessary distraction);
- availability of instructions or video tutorials on the use of this mobile phone application;
- clear interface (presence of standardized panels, buttons and working window, as well as clear rules for interacting with them);
- availability of an update (availability of continued product support by the manufacturer and frequency of its updating and improvement);
- availability of reverse support (possibility of sending requests to the manufacturer and receiving answers regarding the operation of the program, suggestions and wishes).

Among the special recommendations it is necessary to highlight:

- professional orientation (the category of the mobile application should be in within the professional field of training of future specialists or relatives industries);
- the quality of the presented developments (the development in the mobile application must have a certain level of detail that is sufficient to create a complete image, technological solution or conceptual proposal);
- availability of professional tools (availability of at least two tools to create an object, which must be different from each other, have parametric configuration

Table 1

The description of the source of information

The source of information	The description of the source
Gmail	e-mail is a core service of the G Suite for Education cloud platform. With the help of an e-mail address, registration is carried out on many network resources and services, as well as the exchange of data of any content.
Google Диск	cloud service included in the G Suite package. Google Drive combines the functions of a storage of digital materials and a set of tools and services for working with them, namely applications: for working with documents in a text editor (Google Docs), processing and analyzing data (Google Sheets), conducting surveys and testing (Google Forms), creating images (Google Drawings) and presentations (Google Presentations), creating your own maps (Google Maps), designing web pages (Google Sites). In addition to the mentioned basic services, applications created by Google's partners can be connected to the Drive
Google Calendar	is a cloud service for organizing time and planning events or tasks. The service is part of the G Suite cloud package. It ensures the implementation of planning tasks at the corporate level. In addition, the service is available to anyone who has a personal Google account.
Google Classroom	there is a cloud service to support blended learning. Its use makes it possible to simplify the processes of creating, publishing educational resources and tasks, as well as evaluating the level of educational achievements of students.
Google Meet	a cloud service that supports up to 250 participants for G Suite users, for creating video conferences, which makes it possible to conduct remote classes with students in synchronous mode.

Source: created by author

options, as well as recall existing ones material prototypes);

- the possibility of saving in various professional formats (the possibility saving in various popular raster, vector and 3D graphics formats);

- the availability of libraries (the presence of an additional database of stored tools, parameters of their setting, individual objects or their constituent elements and etc., which allows you to speed up the development process and bring it to automation);

- availability of simulation (availability of the possibility of applying object imitation or its characteristics, reproduction of certain properties or behavior corresponding physical or abstract system).

Conclusion. Long-term distance learning should take place using a special online platform. In order for children and teachers to be comfortable and understandable, it is important that such a platform is uniform for the entire school. It can be, for example, Google Classroom, Moodle, or a platform developed to the order of an educational institution. In turn, it is important for teachers to provide feedback to students and establish an evaluation system through clear criteria, deadlines for tasks, and the introduction of deadlines. Given that distance learning as an educational technology requires a systematic approach, schools should start developing full-fledged distance courses in basic subjects for primary school students. The advantage of full-fledged courses over sets of educational materials is their structure, step-by-step support for the student's independent work, and the availability of systematic feedback. Such courses can be used during mixed learning, forced distance learning, for the systematic application of the Flipped

Class learning technology. The availability of such courses will also make it possible to open classes with a distance form of education, the relevance of which is increasing.

As a result of the conducted experiment, it was discovered what to use mobile technologies in lessons in conditions of mixed learning are possible and effective. They are especially useful when preparing for a lesson, in project activities, in team work work during the performance of creative, practical-oriented tasks. Mobile devices significantly increase the motivation of schoolchildren due to their interest and capabilities to use non-standard means in lessons, allowing to study information in a form convenient for them and to independently manage their studies. They contribute to this modern mobile services, because it is possible to use them to communicate between teacher and students; there is fast feedback, visualization of information, differentiation, etc personalization when performing tasks, etc. Of course, certain ones arise in the process of implementation problems of a technical and technological nature, but the creative approach is optimistic the mood of the teacher and students help to overcome some inconveniences, to find a way out unforeseen situations.

REFERENCES:

1. Гуревич Р. С. Мобільне навчання – нова технологія професійної освіти XXI століття. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2012. № 20. С. 113-119.
2. Калініна Л.М., Лапінський В.В., Китайцев О.М., Косик В.М., Мельник О.М. Інформатизація освіти. Стан і перспективи реалізації. *Директор школи.* 2018. № 9-10 (825-826). С. 7-16.

3. Кривонос О., Коротун О. Змішане навчання як основа формування ІКТ-компетентності вчителя. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти.* 2015. Вип. 8(2). С. 19-23.

4. Рашевська Н. В. Мобільні інформаційно-комунікаційні технології навчання вищої математики студентів вищих технічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті; Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. К., 2011. 305 с.

5. Семериков С.О., Стрюк М.І., Моїсеєнко Н.В. Мобільне навчання: істор. і технологічний вимір. *Теорія і практика організації самостійна робота студентів ВНЗ:* монографія; за ред. проф.

О. А. Конавала. Кривий Ріг: Киреевський книжковий видавництво. 2018. С. 142-148.

6. Слободяник О. В. Мобільні додатки на уроках фізики. *Фізичний і математична освіта.* 2017. Суми. Вип. 4 (14). С. 293-298.

7. Трюс Ю.В., Франчук В.М., Франчук Н.П. Організаційно-технічні аспекти використання мобільних систем навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного ун-т імені М.П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтоване навчання системи.* Київ. 2019. Вип.12 (19). С. 53-62.

8. Федоренко О. Мобільне навчання як засіб формування самоосвітньої компетентність майбутніх учителів. *Електронні технології навчання.* 2016. № 1. С. 16-21.

9. Грушева А. А., Філіппова Л. Л. Мобільне навчання: за і проти. *Професійна освіта: проблеми і перспективи.* 2015. Вип. 8. С. 100-106.

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ОДНА ІЗ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

SOCIAL COMPETENCE IS ONE OF THE KEY COMPETENCES OF PRIMARY EDUCATION ACQUIRES

Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню питання соціальної компетентності як однієї з ключових компетентностей здобувачів початкової освіти. За результатами аналізу педагогічної літератури з зазначеної проблеми, нами було розглянуто суть поняття «соціальна компетентність», яку науковці обґрунтовують як «процес і результат засвоєння й активного відтворення особистістю соціально-культурного досвіду (комплексу знань, умінь, цінностей, норм, традицій) на основі її діяльності, спілкування, відносин; як інтегративний результат, що передбачає зміщення акцентів з їх накопичення до формування здатності застосовувати досвід діяльності при вирішенні життєвих проблем, брати на себе відповідальність, проявляти ініціативу, активність у командній роботі, попереджувати і вирішувати конфлікти, бути толерантним у складних ситуаціях, проявляти емпатійність». На основі аналізу моделей структури соціальної компетентності визначені такі компоненти структури соціальної компетентності молодшого школяра: мотиваційний, когнітивний, особистісний, поведінково-діяльнісний, рефлексивно-регуляторний.

Також виділені рівні та охарактеризовані показники сформованості соціальної компетентності здобувачів початкової освіти: високий (широкими і стійкими знаннями про дійсність у формі понять (зокрема про настрій, почуття, співпереживання); правила і норми поведінки в різних ситуаціях спілкування з дорослими й однолітками; широкими та стійкими соціальними інтересами, наявністю зовнішньої і внутрішньої мотивації до спілкування тощо); достатній (достатньо широкими і конкретними знаннями про дійсність, правила і норми поведінки в типових ситуаціях спілкування з однолітками і дорослими тощо); низький (неточними, обмеженими знаннями про дійсність або такі знання повністю відсутні; фрагментарними уявленнями про норми і правила поведінки в соціумі тощо).

Наведені конкретні приклади вивчення освітніх галузей в початковій школі, під час яких може формуватися соціальна компетентність.

Ключові слова: соціальна компетентність, здобувачі початкової освіти, освітній процес, технологічна, мовно-літературна, фізкультурна освітні галузі.

The article is devoted to the theoretical substantiation of the issue of social competence as one of the key competences of students of primary education. According to the results of the analysis of the pedagogical literature on the mentioned problem, we considered the essence of the concept of "social competence", which scientists justify as "the process and result of assimilation and active reproduction by an individual of social and cultural experience (complex of knowledge, skills, values, norms, traditions) on the basis of its activities, communication, relationships; as an integrative result, which involves a shift of emphasis from their accumulation to the formation of the ability to apply experience in solving life problems, take responsibility, show initiative, activity in teamwork, warn and resolve conflicts, be tolerant in difficult situations, show empathy". Based on the analysis of models of the structure of social competence, the following components of the structure of the social competence of a junior high school student were determined: motivational, cognitive, personal, behavioral-active, reflexive-regulatory.

Levels and characterized indicators of the formation of social competence of students of primary education are also highlighted: high (with broad and stable knowledge about reality in the form of concepts (in particular, about mood, feelings, empathy); rules and norms of behavior in various situations of communication with adults and peers; broad and stable social interests, the presence of external and internal motivation to communicate, etc.); sufficient (sufficiently broad and specific knowledge about validity, rules and norms of behavior in typical situations of communication with peers and adults, etc.); low (inaccurate, limited knowledge about reality or such knowledge is completely absent; fragmentary ideas about norms and rules of behavior in society, etc.).

Specific examples of the study of educational fields in primary school, during which social competence can be formed, are given.

Key words: social competence, students of primary education, educational process, technological, linguistic and literary, physical education fields.

УДК 373.3:005:336.2-029.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.11>

Васенко В.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки, теорії
і методики початкової освіти,
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Красюк Л.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки, теорії
і методики початкової освіти
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Ковтун Н.І.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки, теорії
і методики початкової освіти
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Реалізація нової освітньої парадигми в Україні, кардинальні зміни мети та змісту вітчизняної освіти, абсолютизація ціннісних положень, принципів гуманізації та демократизації, тісно пов'язані з послідовною реалізацією компетентнісного підходу, що забезпечує формування особистості, здатної повною мірою реалізуватися в різних сферах життя. Уміння продуктивно спілкуватися, налагоджувати партнерські взаємини у складному

світі комунікацій – означає бути успішним та ефективним.

У цьому контексті особливої ваги набуває формування соціальної компетентності особистості на якомога радніших етапах її розвитку. На вироблення ключових компетентностей, зокрема й соціальної, скеровує також інтеграція до Європейського і світового життєвого простору.

Формування соціальної компетентності у здобувачів початкової освіти є одним із найбільш

актуальних завдань сучасної початкової освіти, оскільки ця компетентність визначає успішність в їх повсякденному житті, стимулюватиме їх інтеграційні процеси, дозволяючи не тільки адаптуватися, але й активно впливати на життєві події, засвоювати певні соціальні позиції, змінювати навколишню дійсність і самого себе.

Соціальна компетентність здобувачів початкової освіти є тим керівним началом, що спрямовує процес їхньої соціалізації, пошуку свого місця в соціумі, адаптацію до його вимог та умов, дає змогу само реалізуватися в суспільстві. Сформована соціальна компетентність учня позиціонує його як відкриту до спілкування й суспільства особистість, готову правильно діяти в різних ситуаціях, сприймати, осмислювати й транслювати соціальну інформацію. Опановуючи соціальні стратегії, молодші школярі раніше стають свідомими особистостями з активною громадянською позицією, які прагнуть пізнати світ у всіх його проявах, закономірностях і суперечностях, а також готові змінювати реальність. Соціальна компетентність можна назвати особливою характеристикою новітніх моделей сучасних закладів освіти, які намагаються не лише навчити та виховати дитину, але й відшукати ресурси для її гармонійного розвитку, підготовки до самопрезентації в реальному соціумі, виробити здатність працювати на результат, робити вибір, обстоювати власну думку, приймати рішення, брати на себе відповідальність, попереджати й розв'язувати конфлікт, досягати компромісу тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Найбільш повно теоретичні засади формування соціальної компетентності особистості знаходимо у працях Р. Бадера, І. Беха, Н. Бібік, Н. Гавриш, С. Данилейко, М. Докторович, І. Єрмакова, А. Зольні, Л. Лепіхової, А. Мудрика, О. Пометун, А. Флієра, В. Шахрай, А. Хуторського та ін. Вікові особливості соціальної компетентності в здобувачів початкової освіти розкривають Н. Беккер, І. Зимня, Н. Калініна, О. Крузе-Брукс, І. Ніколаєску, О. Онопрієнко, О. Проценко, О. Савченко, В. Цветков та ін.

Питання сутності, структури й особливостей соціальної компетентності, створення її моделі були предметом дослідження багатьох науковців (В. Масленнікова, О. Михайлов, В. Радул, В. Слот, Х. Спанярд та ін.). Вирішення проблеми формування соціальної компетентності дітей різного віку знаходимо у працях низки вчених, серед яких: М. Гончарова-Горянська, М. Докторович, О. Кононко і т.д.

Одним із ключових завдань освітніх закладів має бути виховання громадянина з високим рівнем сформованості національної свідомості, громадянського патріотизму, суспільної активності, соціальних компетентностей. Такі завдання вирішуються у процесі соціалізації через засвоєння

людиною особистісних цінностей, соціальних норм та моделей поведінки. Цей складний і багатофакторний процес досліджували та аналізували такі відомі вітчизняні й закордонні вчені: А. Адлер, І. Бех, М. Бітянова, Л. Божович, Д. Джеймс, М. Монахов, Л. Сохань, О. Сухомлинська, М. Рубінштейн, К. Роджерс та ін. Найбільш усталеним є трактування терміну «соціалізація» як процесу «засвоєння людиною певної системи знань, норм і цінностей, які дозволяють їй функціонувати як повноправний член суспільства», відповідно «соціальний» як такий, що «пов'язаний із життям і стосунками людей у суспільстві [3, с. 1164]». Становлення особистості школяра тісно пов'язане із соціальним середовищем, що впливає на людину, вироблення її особистісних якостей, ціннісних орієнтацій, поглядів, переконань – поведінки загалом. Саме з поняттям соціалізації молодшого школяра науковці здебільшого пов'язують його розвиток, формування здатності враховувати соціальні умови, готовності пристосовуватися до соціального середовища, успішно реалізуватися в ньому.

Проблема дослідження соціальної компетентності особистості є предметом вивчення вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема фахівців у сфері філософії, психології й педагогіки (К. Абульханова-Славська, П. Анохін, О. Асмолов, Ф. Василюк, Л. Виготський, В. Давидов, С. Рубінштейн, В. Шадриков та ін.).

Дослідники висвітлюють різні аспекти феномена соціальної компетентності, а саме: підходи до її трактування (А. Аргайл, П. Берельсон, А. Гольдштейн, Ю. Жуков, О. Коблянська, В. Куніцина, Дж. Равен і т.д.); окремі якості особистості та психологічні чинники, що визначають соціальну компетентність, умови і фактори її соціалізації (А. Венгер, Б. Вульфів, І. Кон, А. Мудрик, А. Петровський та ін.), соціальне мислення й інтелект, моделі поведінки особистості (Д. Гілфорд, Ю. Ємельянов, Н. Кентор, Б. Саллівен, Р. Стернберг, Е. Торндайк і т.д.) тощо.

Як відомо, науковці визначають низку ключових компетентностей, конкретизуючи комплекс знань, умінь, навичок та цінностей: навчальна (уміння вчитися), громадянська, загальнокультурна, інформаційна, соціальна, здоров'язберігальна [2, с. 86-90].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень стосовно різних підходів до тлумачення поняття «соціальна компетентність» у науковій літературі майже не висвітлюється проблема ефективних засобів формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти в освітньому процесі.

В умовах реформування освіти в Україні особливо актуальною є проблема вироблення соціальної компетентності здобувачів початкової

освіти, зумовлена необхідністю пошуку належних шляхів підготовки їх до самостійного життя. Тому ваги набуває потреба розроблення теоретичних засад, визначення умов оптимізації формувати соціальну компетентність особистості.

Мета статті пролягає у визначенні поняття «соціальна компетентність», розриті компонентів, рівнів, сформованості даної компетентності здобувачів початкової освіти в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. На основі узагальнення результатів, опрацювання педагогічної, філософської та інших джерел конкретизовано суть поняття «соціальна компетентність». Як зазначає О.В. Іващенко, «соціальна компетентність – це якісна характеристика особистості, здатність адекватно оцінювати навколишню дійсність на основі повноти знань про неї, які дають змогу зрозуміти основну закономірність соціальної ситуації, вміння знаходити інформацію в невизначеній ситуації й упевнено будувати свою поведінку для досягнення балансу між своїми потребами, очікуванням, сенсом життя і вимогами соціальної дійсності, вміння задовольняти бажання, спираючись на норми [6, с. 3]».

Узагальнюючи наведені різними вченими визначення соціальної компетентності, услід за В. Коваленко, соціальну компетентність молодшого школяра будемо розуміти як здатність особистості, представлену відкритістю до суспільства, навички соціально важливих дій, готовність до сприймання соціально спрямованої інформації, відповідальності перед іншими за свої вчинки та вміння будувати свою поведінку в середовищі поєднаної реальності (реальному і віртуальному) відповідно до соціальних норм й суспільних цінностей [7].

Поняття соціальної компетентності здобувачів початкової освіти слід насамперед вивчати у контексті їх розуміння самих себе та організації взаємодії з однолітками, поведінки в групі, спілкування з дорослими (батьками, педагогами та ін.) тощо. Водночас О. Галакова визначає такі компоненти соціальної компетентності молодших школярів:

1) мотиваційний – включає в себе зацікавленість спілкуванням, визначення цінності взаємодії з людьми, прийняття норм моралі, етику й правил взаємодії з ними, розуміє неминучість відповідальності за свої вчинки; усвідомлює необхідність конструктивно взаємодіяти з іншими;

2) когнітивний – знання власних позитивних і негативних якостей; особливостей характеристик, вчинків різних людей, культур, норм і правил спілкування з однолітками і дорослими, конструктивних способів організації взаємодії в групі для досягнення спільного результату, розв'язання конфліктних ситуацій, самовираження (пояснення, переконання, повідомлення про свої почуття); уявлення про вербальні й невербальні засоби спілкування;

3) діяльнісний – засвідчує готовність до застосування названих знань, здатність до самопрезентації, самоорганізації та самоконтролю; вміння встановлювати контакти, взаємодіяти (знайомитися, створювати групу тощо), домовлятися, розв'язувати проблеми, дотримуватися норм і правил поведінки;

4) рефлексивний – передбачає здатність на основі наявних знань оцінювати й пояснювати свою поведінку, аналізувати вчинки інших, ситуацію і поводитися згідно з нормами [4, с. 125-126].

Слід підкреслити, що авторка формування соціальної компетентності учнів пов'язує із виробленням у них низки особистісних якостей, а саме: доброти, врівноваженості й активності, емоційної стійкості, чуйності, тактовності, чесності, уважності до людей, акуратності тощо [4, с. 126]. Названі характеристики значною мірою полегшують соціалізацію школярів, удосконалюють їхню комунікативну компетентність.

Своєю чергою Ю. Коротина, називає критерії сформованості соціальної компетентності здобувачів початкової освіти, серед яких: обізнаність дітей про об'єкти соціальної дійсності; соціальна спрямованість діяльності та готовність до неї; соціально важливі дії, підкреслюючи особливу роль когнітивного, мотиваційно-ціннісного й поведінкового складників, що включають в себе ціннісні орієнтації і соціальні настанови особистості [9, с. 148].

На думку О. Сидорової, соціальна компетентність утворена із пізнавального (вміння школяра розуміти вербальні і невербальні ознаки, правила роботи в групі); регулятивного (доброта, увага, шанобливе ставлення до співрозмовника, інтерес до соціального життя), особистісного (елементи самопізнання) і комунікативного (вміння не конфліктувати, вміння підтримати розмову і спілкуватися) компонентів [11, с. 91].

На основі аналізу моделей структури соціальної компетентності (М. Докторович, І. Зимня, О. Крузе-Брукс та ін.) визначені такі компоненти структури соціальної компетентності молодшого школяра: мотиваційний, когнітивний, особистісний, поведінково-діяльнісний, рефлексивно-регуляторний.

Мотиваційний компонент включає в себе потреби, інтереси та мотиви соціальної діяльності. До *когнітивного компонента* входять знання про соціальні групи, взаємодію, співробітництво, способи поведінки, що допомагають соціалізації в суспільстві. Особистісний компонент – цілі, наміри, життєві цінності, орієнтації та якості, що впливають на діяльність.

Поведінково-діяльнісний компонент – досвід поведінки, взаємодії, спільної діяльності, адаптації в різних життєвих ситуаціях.

Рефлексивно-регуляторний компонент включає прогнозування та саморегуляцію поведінки

й емоцій, адекватну самооцінку, самокорекцію. Структурні компоненти соціальної компетентності взаємопов'язані та взаємозалежні [5].

Важливо виокремити позицію низки дослідників (О. Баранова, Н. Арсентьєва), які уточнюють соціальну компетентність здобувачів початкової освіти, що потребують інклюзивного навчання, називаючи такі компоненти:

1) *афективно-ціннісний* передбачає емоційне ставлення, мотиви спілкування з оточуючими; ставлення до себе, прийняття себе й оточення з їх особливостями; усвідомлення власної унікальності, неповторності; ставлення до етичних норм, правил поведінки і взаємин між людьми різного віку, статі тощо;

2) *когнітивний* – уявлення про соціальні ролі (учитель, учень, товариш), свою сутність, здоров'я, можливості, значення колективу, розуміння емоцій, настрою за вербальними і невербальними ознаками; знання етичних норм поведінки, способів виходу з конфліктної ситуації; усвідомлення бажань, наслідків учинків, варіантів поведінки для досягнення мети;

3) *дієво-практичний* включає два складники: а) комунікативно-мовний; б) поведінково-рефлексивний;

4) *особистісний* – це толерантність, емпатія, упевненість, соціальна відповідальність за власну поведінку, позитивні настанови на саморозвиток, адекватна самооцінка, спрямованість на успіх [1, с. 17].

За висновками О. Кононко, ознаками сформованості соціальна компетентність молодших школярів є:

1) володіння елементарними знаннями про соціальні явища, події, людей, взаємини, способи їх налагодження; цінування, визнання значущості всього, пов'язаного із життям, зацікавленість ним;

2) означення словами, вербалізація основних соціальних явищ;

3) висловлення своїх вражень, пов'язаних із життєвими подіями та взаємини людей, художніми образами (змальовують, складають оповідання тощо);

4) уміння пов'язувати соціальну активність людей і власну з виконанням соціально прийнятих норм;

5) готовність реалізувати свої знання та інтереси в різних формах поведінки;

6) виявлення конструктивної творчості в поведінці;

7) здатність поєднувати особисті та соціальні інтереси [8, с. 125].

До сказаного окремі науковці (В. Коваленко) додають таку істотну характеристику соціальної компетентності молодших школярів як готовність до неперервного набуття власного досвіду про соціальну поведінку шляхом створення й аналізу

різних життєвих ситуацій у реальному та віртуальному житті.

1) мотиваційно-ціннісний складник:

- інтерес до читання як діяльності;
- емоційно-ціннісне ставлення до літератури;
- визначення образів-еталонів правильної поведінки;

- наполегливість у подоланні перешкод, негативних вчинків тощо;

- вміння контролювати і регулювати свої емоції;

2) когнітивно-діяльнісний складник:

- знання про якості особистості, яких вимагає життя в суспільстві;

- знання про себе, знайомих, настроїв, почуття, співпереживання, фізичну і психологічну природу людини, може їх пояснити;

- знання про норми спілкування, види спілкування, способи взаємодії;

- засоби самовираження, пояснення, переконання, повідомлення про свої почуття;

3) рефлексивно-оцінний складник:

- здатність організувати свою діяльність відповідно до норм поведінки;

- навички самостійного виконання нових завдань у нових ситуаціях;

- опанування різних правил, норм поведінки, звичаїв українського народу;

- вміння ставити цілі, завдання і реалізувати їх;

- навички передавати свої враження, пов'язані з художніми образами, подіями життя;

- здатність налагоджувати стосунки з людьми, аналізувати їхні вчинки й думки;

- володіння різними стилями й типами мовлення;

- толерантність у спілкуванні; уміння оцінювати й пояснювати свою і чужу поведінку;

- уміння знаходити, оцінювати, передавати і перетворювати її.

На основі аналізу наведених вище досліджень вважаємо за можливе встановити ступінь сформованості соціальної компетентності здобувачів початкової освіти за такими рівнями:

високий характеризується:

- широкими і стійкими знаннями про дійсність у формі понять (зокрема про настроїв, почуття, співпереживання); правила і норми поведінки в різних ситуаціях спілкування з дорослими й однолітками;

- широкими та стійкими соціальними інтересами, наявністю зовнішньої і внутрішньої мотивації до спілкування;

- вільним володінням засобами вербального і невербального спілкування, умінням виходити із конфліктних ситуацій з дорослими і однолітками;

- ініціативою у спілкуванні, здатністю до самооцінки поведінки, коригування власних дій;

– самостійною, упевненою поведінкою в нових ситуаціях.

достатній – характеризується:

– достатньо широкими і конкретними знаннями про дійсність, правила і норми поведінки в типових ситуаціях спілкування з однолітками і дорослими;

– ситуативним інтересом до соціально важливої діяльності;

– достатньою здатністю до самооцінки поведінки, коригування власних дій;

– мотивацією вступу в спілкування є бажання самореалізуватися, вийти з конфліктів з однолітками;

– уявленнями про такі головні засоби мови;

– ініціативність у спілкуванні у добре знайомих ситуаціях;

– достатнім проявом емоцій, умінь сприймати та оцінювати вчинки і дії добре знайомих людей тощо;

низький – характеризується:

– неточними, обмеженими знаннями про дійсність або такі знання повністю відсутні; фрагментарними уявленнями про норми і правила поведінки в соціумі;

– слабким інтересом до соціально значущої діяльності або його відсутністю;

– відсутність здатності до самооцінки поведінки;

– неадекватними емоційними почуттями, нездатністю самостійно подолати конфлікт;

– невпевненістю, несамостійністю в поведінці в незнайомих ситуаціях.

У державному стандарті початкової освіти зазначено: «Громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність у житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних із різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікувати себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя [12]».

Дану ключову компетентність під час вивчення фізкультурної освітньої галузі варто реалізувати через виховання організаторських здібностей школярів. Доречно формувати здатність здобувачів початкової освіти до організації гри чи іншого виду командної рухової діяльності; до спілкування в різних ситуаціях на засадах поваги та товариськості; невілювання конфліктних ситуацій, які можуть виникати у процесі спортивної діяльності; дотримання правил чесної гри: поважати суперника, здобувати перемогу чесним шляхом за рахунок ретельної підготовки, з гідністю приймати поразку.

При реалізації соціальної компетентності важливо сформувати в учнів початкової школи вміння цінувати підтримку, повагу до альтернативних думок і поглядів, а також толерантність; розуміння зв'язку між руховою активністю та здоров'ям; свідомого ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших.

Важливим шляхом щодо оптимізації процесу соціалізації здобувачів початкової освіти є використання на уроках фізичної культури ігрового методу навчання. Саме завдяки використанню ігрового методу є можливість застосування його і під час неігрових видів вправ. На кожному уроці фізичної культури, доречно застосовувати елементи ігрової технології:

– для навчання рухових дій (рухливі ігри, елементи спортивних ігор);

– для розвитку різних фізичних якостей (естафети, рухливі ігри);

– для флотування понять про норми громадської поведінки, виховання культурних навичок поведінки;

– для збільшення позитивних емоцій від занять фізичною культурою і тим самим підвищення інтересу до занять фізичними вправами.

Як зазначають науковці, гра сприяє розвитку рефлексії, оскільки в грі виникає реальна можливість контролювати те, як виконується дія, що входить в процес спілкування. Учень отримує досвід спілкування, вчиться гідно перемагати і програвати, не насміхатися над чужими хибами, формується відчуття безпеки і захищеності. Розвиваються такі якості, як цілеспрямованість, впевненість в собі, доброзичливість тощо.

Вчитель початкової школи не стільки контролює вивчення і відтворення учнями певних знань і відповідних умінь, а допомагає і підтримує його у процесі засвоєння і застосування нових знань на практиці з урахуванням його особистих здібностей та природних нахилів. Відповідно до цього змінюються традиційні підходи до змісту освіти, і зокрема, до вивчення технологічної освітньої галузі. Так, сучасний розвиток суспільства та виробництва потребує не лише навчання учнів запам'ятовувати і відтворювати техніко-технологічні знання та прийоми роботи інструментом, а й застосовувати такі знання та вміння на практиці – через розв'язання творчих завдань (виконання навчальних і творчих проєктів), формування відповідного досвіду.

Технологічна освітня галузь у початковій школі реалізується через урок «Дизайн і технологія».

Як зазначає О.Я. Савченко, основними завданнями уроків «Дизайн і технології» в початковій школі є: «вироблення навичок застосування традиційні та сучасні технології, раціонально використовувати матеріали; набуття досвіду поетапно створення корисних і естетичних виробів у партнерській взаємодії, від задуму до втілення в матеріали; формування культури праці, прагнення

вдосконалювати процес і результати проєктно-технологічної діяльності, свій життєвий простір [12, с. 220]».

На уроках «Дизайн і технології» вчителям доречно використовувати інтерактивні форми та методи навчання: самостійну й практичну роботу, роботу в парах, роботу в малих групах тощо. Участь у диспутах, дискусіях надає здобувачам початкової освіти можливість вільно висловлювати власні думки, обговорювати їх з іншими учнями класу, розвиває комунікативні навички, критичне та логічне мислення, увагу, пам'ять. Інтерактивні форми організації освітнього процесу з технологічної діяльності («Мозковий штурм», «Мікрофон», «Перестрілка», «Навчаючи-учись», «Коло ідей», «Спіймай помилку», «Дизайн-аналіз» тощо) допомагають задіяти всіх учнів,

Інтерактивні форми організації навчально-трудового процесу («Мозковий штурм», «Мікрофон», «Перестрілка», «Навчаючи – учись», «Коло ідей», «Спіймай помилку», «Дизайн – аналіз» тощо) допомагають задіяти всіх учнів, формують навички роботи в команді, виховують толерантність, гнучкість, уміння швидко адаптуватися, впевненість у собі, надають дитині можливість презентувати свої здібності та знання. Таким чином, в учнів формується соціальна компетентності.

Одним із ефективних інструментів на уроках «Дизайн і технології», у процесі формування соціальної компетентності є проєктна діяльність. Вона дає можливість в стінах школи формувати життєві компетентності, творчу особистість, пробуджує і розвиває в дитині талант, дає можливість дітям осмислено застосовувати свої знання, реалізує їх соціальні потреби, формує мотивацію до навчання.

Формуючи соціальну компетентність в освітньому процесі, здобувачі початкової освіти повинні вміти безконфліктно працювати, приймати рішення, робити вибір, брати відповідальність за виконану роботу.

На уроках літературного читання вчителі також формують у здобувачів початкової освіти соціальну компетентність. Це ми можемо побачити з наступних прикладів.

Вивчаючи усну народну творчість школярі мають змогу збагатити своє мовлення мудрими, доречними в різних ситуацій спілкування, удосконалити соціальний досвід та ін. висловами («Вік живи – вік учись», «Умій сказати – умій змовчати», «Сім раз відмір – раз відріж», «Де сила не візьме, там розум допоможе» тощо), висловлювати власні думки щодо предмета мовлення і т.д.

На уроці вивчення оповідання А. Дімарова «Для чого людині серце» формуємо у школярів поняття: «доброта», «сердечність», «співчуття», «щирість», «добре серце», «турбота» тощо. Виробляємо вміння соціальної поведінки: уважного, толерантного, співчутливого ставлення до людей,

формуємо емпатію, доброту, сердечність та ін. Пропонуємо учням згадати приклади ситуацій із свого життя, коли вони зустрічалися з добротою, співчутливістю людей. Поміркувати, як можна охарактеризувати добру людину, співчутливу людину, щирю людину тощо.

У процесі роботи над твором Ю. Ярмиша «Місто дружних майстрів» третьокласники опановують поняття: «дружба», «спільна робота», «чесність», «підступність» тощо. У ході обговорення різних епізодів та образів твору учні вчать оцінювати вчинки людей, характеризувати їх, відрізнити добро від зла, бачити негативну поведінку; міркувати й доводити свої думки, робити висновки та ін.

Завдання: Складіть характеристику двох майстрів – Лара і Кроса (Для виконання завдання клас ділимо на дві групи, кожна з яких характеризує одного героя):

<i>Характеристика Лара</i>	<i>Характеристика Кроса</i>
(добрий, щирий, чесний, працьовитий, готовий до співпраці ...)	(хитрий, підступний, гордий, зрадливий, самолюбивий...)

У результаті виконання завдання учні мають визначити, чи була дружною їхня команда, чи вдалося працювати злагоджено. Пропонуємо школярам визначити риси, характерні для дружної команди.

У результаті формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти на уроках літературного читання, здатності до рефлексивного аналізу власних дій, станів, намірів, усвідомлення своїх бажань виробляється готовність самостійно вирішувати завдання, пов'язані зі спілкуванням та взаємодією з однолітками й дорослими, збагачується їхній соціальний досвід, соціальна активність, ініціативність, відповідальність тощо.

Таким чином, в цілому можна стверджувати про зростання рівня соціальної компетентності здобувачів початкової освіти, що свідчить про ефективність впроваджених різних інноваційних технологій і створення умов, що сприяли на нашу думку успішному розвитку та формуванню згаданої компетентності.

Висновки. Отже, соціальна компетентність – «процес і результат засвоєння й активного відтворення особистістю соціально-культурного досвіду (комплексу знань, умінь, цінностей, норм, традицій) на основі її діяльності, спілкування, відносин; як інтегративний результат, що передбачає зміщення акцентів з їх накопичення до формування здатності застосовувати досвід діяльності при вирішенні життєвих проблем, брати на себе відповідальність, проявляти ініціативу, активність у командній роботі, попереджувати і вирішувати конфлікти, бути толерантним у складних ситуаціях, проявляти емпатійність [10, с. 6] ».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баранов В. В. Психолого-педагогічні умови формування соціальної компетентності виховання закладів соціальної реабілітації. Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. 2011. 13, Ч. 5. С. 7-13.
2. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські 11 перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 45-51.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Перун, 2001. 1440 с.
4. Галакова О. В. Модель розвитку соціальної компетентності молодших школярів. Вестник Воронежского государственного технического университета. 2012. Т. 8. № 10-2. С. 121-127. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/model-razvitiya-sotsialnoy-kompetentnosti-mladshih-shkolnikov> (дата звернення 8.01.2023).
5. Докторович М.О. Соціальна компетентність: співвідношення наукових категорій. Матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. «Наука та освіта – 2006».
6. Іващенко О.В. Формування соціальної компетентності учнів на уроках української мови та літератури на засадах міжпредметних зв'язків. Методичний посібник. Кривий Ріг, 2018. 46 с.
7. Коваленко В.В. Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : посібник / за наук. ред. проф.М. П. Лещенко. К., 2017. 192 с.
8. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника: (системний підхід). Київ, 2000. 336 с.
9. Коротина Ю. В. Структурно-содержательные особенности социальной компетентности младших школьников. Вестник Тамбовского университета. Серия : Гуманитарные науки. 2010. № 12 (92). С. 143-150.
10. Ніколаєску І.О. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів: Науково-методичний посібник. Черкаси: ОІПОПП, 2014.
11. Сидорова О. С. Игровые технологии в формировании социальной компетентности младших школьников на уроке иностранного языка *Наука и школа*. 2014. № 2. С. 90-93. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/igrovye-tehnologii-v-formirovanii-sotsialnoy-kompetentnosti-mladshih-shkolnikov-na-uroke-inostrannogo-yazyuka> (дата звернення 8.01.2023).
12. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти 1-2 класи. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. С. 220.

ВПЛИВ МЕТОДУ НАВЧАЛЬНО-ІГРОВОГО ПРОЕКТУВАННЯ НА ВИБІР ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

INFLUENCE OF THE EDUCATIONAL AND GAME DESIGN METHOD ON THE CHOICE OF PROFESSIONAL ACTIVITY

У статті досліджується як навчально-ігрове проектування на прикладі створення комп'ютерної гри впливає на розвиток особистості з точки зору професійної діяльності, на яких етапах проектування виникають складнощі і що є причиною, які фактори впливають на створення команди, розвиток яких навичок є визначальним для досягнення кінцевого результату та як цей досвід впливає на вибір майбутньої професійної діяльності. Виявилось, що тільки перший етап проектування, на якому відбувався обмін ідеями, вибір жанру гри, пошук матеріалу, розробка концепції проекту проходив без складнощів і дав позитивний результат. Під час його виконання студенти проявили свій творчий потенціал. Цей етап більш легкий для реалізації і не вимагав специфічних знань. Як тільки з'явилась необхідність у відповідальності перед командою, обмеження за часом, додаткові знання і вміння так виникли проблеми комунікування. В результаті дослідження було зроблено висновок що основним фактором, який приводить кінцевому результату є зацікавленість учнів, яка спонукає їх до конструювання знань і творчого розвитку. Також треба виділити вміння працювати в команді, бачення кінцевого результату і відповідальність. Це призводить до зміни професійної спрямованості і спонукає до росту і вдосконаленості в професійній діяльності. Щоб навчально-ігрове проектування давало більший ефект пропонується надавати учням можливість обирати напрям і тему проекту, це підвищить зацікавленість в кінцевому результаті та відповідальність за виконання роботи. Крім того більш уваги приділяти психологічному фактору, шукати методи гасіння конфліктів які виникають в процесі роботи, допомагати створювати більш комфортні умови роботи і спілкування, сприяти підвищенню відповідальності. В цілому використання навчально-ігрового проектування, яке відноситься до методів активного навчання сприяє виробленню навичок колективної діяльності та індивідуального стилю спілкування; розвитку впевненості в собі та підвищенню рівня самооцінки; розвитку творчого потенціалу; розвитку аналітичних, прогностичних, дослідницьких та креативних здібностей, визначенню зі сферою майбутньої діяльності.

Ключові слова: навчально-ігрове проектування, комп'ютерна гра, розвиток особис-

тості, командна робота, творчий потенціал, професійна діяльність.

The article examines how educational and game design, using the example of creating a computer game, affects personality development from the point of view of professional activity, at which stages of design difficulties arise and what is the reason, what factors influence the creation of a team, the development of which skills is decisive for achieving the final result and how this experience affects the choice of future professional activity. It turned out that only the first stage of design, during which the exchange of ideas, the choice of the game genre, the search for material, and the development of the project concept took place without complications and gave a positive result. During its performance, students showed their creative potential. This stage is easier to implement and did not require specific knowledge. As soon as there was a need for responsibility to the team, time constraints, additional knowledge and skills, communication problems arose. As a result of the research, it was concluded that the main factor that leads to the final result is the interest of students, which prompts them to construct knowledge and creative development. It is also necessary to highlight the ability to work in a team, vision of the final result and responsibility. This leads to a change in professional orientation and encourages growth and improvement in professional activity. In order for educational and game design to have a greater effect, it is suggested to give students the opportunity to choose the direction and topic of the project, this will increase interest in the final result and responsibility for the performance of the work. In addition, pay more attention to the psychological factor, look for methods of extinguishing conflicts that arise during work, help create more comfortable working conditions and communication, promote increased responsibility. In general, the use of educational and game design, which refers to methods of active learning, contributes to the development of collective activity skills and individual communication style; development of self-confidence and increasing the level of self-esteem; development of creative potential; development of analytical, prognostic, research and creative abilities, determination of the field of future activity.

Key words: educational and game design, computer game, personality development, teamwork, creative potential, professional activity.

УДК 378.147:377
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.12>

Григорова Т.А.,
канд. тех. наук,
доцент кафедри інформатики і вищої математики
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
Славко Г.В.,
канд. тех. наук,
доцент кафедри інформатики і вищої математики
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
Бриль Т.С.,
асистент кафедри інформатики і вищої математики
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

Під час стрімкого розвитку інформаційного суспільства, відбувається зміна підходу до навчання, а також до формування освіти. Змінюються вимоги до підготовки фахівців, які необхідні світу в якому глобальна комп'ютеризація, медіатизація та інтелектуалізація стають на перше місце.

Тож, на перший план у смисловому полі «знання» виходять «досвід» та «креативність» – творчі здібності людини, що дозволяють створювати

і втілювати в життя принципово нові ідеї та знаходити нові, оптимальні шляхи вирішення поставлених завдань.

Відомий теоретик гейміфікації навчання Джеймс Пол Джі пише: «Все що ми вважали важливим для функцій мозку, перш за все, дотримання правил логіки, обчислення – не є тепер важливим. Відбулася революція в теорії пізнання і нова теорія припускає, що люди вчаться через досвід. Наш

мозок може зберігати пам'ять про все, що ми пережили, і саме це дуже сильно впливає на процес навчання. Якщо слідувати цій логіці, каже він, то найкращий спосіб навчання – це створити умови для отримання хорошого досвіду» [1].

Все це активізує пошуки найефективніших методів подачі навчального матеріалу. Серед різних методів навчання, що сприяють активізації пізнавальної діяльності та розвитку творчих здібностей учнів є активні методи навчання – конструктивізм, кейс-навчання, проблемне навчання та експериментальне навчання [2]. Які приділяють основну увагу особистому досвіду студента (учня) долаючи пізнавальний конфлікт між наявним досвідом і новими фактами, а також навчають розв'язувати нестандартні завдання, у ході яких студенти (учні) засвоюють нові знання, здобувають нові вміння та навички.

До методів активного навчання відноситься навчально-ігрове проектування, як засіб особистісне орієнтованої дидактичної технології. Цей метод сприяє творчому характеру діяльності викладача та студентів, студенти при цьому є активними суб'єктами діяльності та власного особистісного й професійного зростання. У студентів формується вміння дослідницької та творчої діяльності. Участь у навчально-ігровому проєкті дає можливість викладачу і студентам (учням) розвивати свою творчу діяльність, за рахунок пошукової активності, критичного мислення, творчої уяви і творчою взаємодії. Творчий потенціал учасників навчально-ігрового проектування розвивається в процесі необхідності оволодіння різними видами та формами активності на кожному з етапів розробки та реалізації проєкту.

Педагогічною можливістю навчально-ігрового проектування є формування учителів. Воно актуалізується на основі альтернативних поглядів та концепцій, які пропонуються та розробляються у процесі навчально-ігрового проектування. Критичний аналіз на основі заглиблення у сутність та зміст проєкту, прогнозування можливих наслідків та співвіднесення їх з цілями проєкту та особистісними ціннісними орієнтаціями дає змогу вибрати найбільш правильний варіант вирішення певної педагогічної проблеми. Як в нормально розвинутій проєктній культурі зазначають науковці, критичний аналіз не менш важливий, ніж позитивна оцінка, тому що дозволяє виявити протиріччя досліджуваної проблеми, можливі негативні ефекти і наслідки навчально-ігрового проєкту [3].

У професійній педагогіці розробкою, дослідженням, упровадженням ігрових форм навчання займалися Е. Тоффлер, Джеймс Пол Гі, М. Бірштейн, В. Букатов, В. Платов, Т. Хлебнікова, О. Штепа, П. Щербань та ін. Джеймс Пол Джі описав принципи навчання [1], що реалізуються у комп'ютерних іграх. Серед них принципи,

що стосуються навчально-ігрового проектування: принцип дослідження, принцип множинності шляхів, принцип «смислу в контексті», інтертекстуальний принцип, принцип мультимодальності, принцип інтуїтивного знання, принцип «розбиття завдання на підзадачі», принцип поступового наростання складності завдань, принцип «сконцентрованого прикладу», принцип відкриття, принцип перенесення, принцип розподіленості, принцип груп за інтересами, принцип своєї людини. Останній принцип найбільш цікавий з точки зору пізнання: студент – «більше ніж учень, він – учитель і творець свідомості».

До педагогічних можливостей навчально-ігрового проектування відноситься суб'єкт-суб'єктна взаємодія вчителя та студентів (учнів), які у ході проектування набувають умінь культури спілкування, взаємовідносин, вирішення проблем шляхом пошуку та відбору інформації, навчання на своїх помилках, критичного мислення, аналізу ситуацій, прийняття альтернативних рішень тощо [3]. Дії повинні бути сумісними, тобто мета діяльності є для всіх однією, проте кожен учасник може мати власні завдання, умови їх вирішення. Процес проектування складається з трьох основних його етапів: підготовчий, технологічний, заключний [4].

На першому етапі всі учасники процесу в ході дискусії обговорюють стратегію дій і займаються пошуком інформації навколо завдання.

На другому етапі учні обирають шлях розв'язання проблеми.

На третьому етапі взаємодія учасників сприяє розвитку оцінно-рефлексивних умінь.

Якщо поглянути на процес навчально-ігрового проектування з точки зору критичного мислення, то можемо сказати, що його елементи від початку до кінця описують весь процес проектування, до них відносяться: точка зору, мета та завдання, питання, інформація (дані, досвід, факти тощо), інтерпретація та висновки, ідеї, припущення (аксіоми та гіпотези), оцінка, результати (наслідки).

Диференціація змісту спільної діяльності вчителя та студентів (учнів) на основних етапах навчально-ігрового проектування дозволяє конкретизувати їх задачі, коригувати дії обох сторін, дотримуватись алгоритму роботи у проєкті, організувати ігровий проєкт на належному рівні.

Процес створення комп'ютерної гри включає [5]:

1. Проектування
 - Мета: ідея, жанр, сеттінг.
 - Засіб: програмний код, ігровий движок.
2. Творчість
 - Ігрова механіка: об'єкти, управління, фізичний двигун.
 - Рівні: розстановка об'єктів (левелдизайн).
 - Графіка: арти, 2D, 3D моделі, анімації.
 - Фони, спецефекти, оформлення екрану і меню.

– Сюжет: скрипти, події, діалоги, розповіді, відеовставки.

– Звук: звукові ефекти, музика, озвучка.

3. Видання

– Відшліфовування: зведення матеріалу (а-версія), усунення помилок (b-версія).

– Продаж: реклама, локалізація, система продажу.

– Підтримка: випуск патчів, випуск додатків.

Важливими частинами з точки зору навчання у процесі створення ігор є перший і другий етап, але третій етап не можна виключати, це мета до якої повинні прагнути учні у своєму бажанні стати професіоналами. Основний упор в застосуванні навчально-ігрового методу робиться на розвиток професійних можливостей і вмінь студента (учня) і не розкрита складова як цей метод сприяє тому, щоб захоплення пройшло стадію вдосконалення, переросло в професійну діяльність і сприяло подальшому розвитку людини.

Метою роботи є дослідження методу навчально-ігрового проектування на прикладі створення комп'ютерної гри під час навчання, які етапи проектування надають можливість залучення студентів всієї групи, які фактори впливають на створення команди, розвиток яких навичок є визначальним для досягнення кінцевого результату та як цей досвід впливає на визначення напрямку майбутньої професійної діяльності.

Процес створення комп'ютерної гри починається з розробки концепції ігрового проекту, технічного дизайну і концепт-арту (творчість). Зміст концепції ігрового проекту включає назву, мету, жанр, сеттінг, куди входить: задачі учасників; тривалість виконання; стислий опис і відмінні риси проекту, який складається з набору правил і внутрішньої історії певного оточення тобто часу, місця та обставин, в яких розвиваються події; логотип і цільову аудиторію. Концепції формує повне уявлення про проект. Вміст технічного дизайну описує технічні вимоги, ігрову механіку, логіку програми і визначає утиліти, які будуть використані та мови програмування. Концепт-арт це повний дизайнерський опис гри тобто її контент, це графіка (растрова, векторна, 3D), музичне та звукове супровід, відеоряд, сценарій і текст а також матеріали, які будуть використані для просування гри (реклама, банери і інші). Все це супроводжує початкову фазу розробки під час якої формується команда.

На стадії розробки концепції ігрового проекту приймала участь вся група 3-го курсу в яку входило 20 чоловік (навчальний предмет командна розробка програмних пакетів). На цьому етапі відбувався обмін ідеями, вибір жанру гри, пошук матеріалу, розробка концепції проекту, опис ігрових персонажів у тому числі і графічні замальовки. Над вибором ідеї працював вся група, зупинилися

на тому, щоб створити гру на основі детективної новели. Ігри цього жанру ґрунтуються найчастіше на квестовій історії або іншій складовій (наприклад гонки, стрілянина, екшен і інші). Було розглянуто максимально схожі та популярні ігри, а саме This Is the Police 2, This War of Mine, The Mercury Man. Зроблено висновок, що в подальшій розробці обов'язково потрібно зробити упор на сюжет і графіку. Всі події сюжетної лінії в такій грі повинні відбуватись максимально раціонально і динамічно. Для розробки сеттінгу гри група поділилась на чотири команди, кожна з яких працювала окремо, при цьому було задіяна технологія мозкового штурму, прототипування. Творчий процес був настільки захоплюючий, що ніхто не залишився байдужим. Пропонувалось безліч ідей, більшість з них відкидалось, якщо вони були схожі на існуючі сюжети комп'ютерних ігор. Після обговорення напрацювань, було обрано сюжетну лінію, яка відповідала концепції обраного жанру і була найбільш цікавою із всіх запропонованих, яка включала основну стратегію гри, опис дійових осіб, завдання і сценарій проходження гри. На цьому етапі метод навчально-ігрового проекту виконав свої задачі та розкрив творчий потенціал кожного студента.

Для реалізації технічного дизайну була обрана мова UML. На цій стадії необхідно було визначитися з мовою програмування і описати технічні вимоги у вигляді діаграм. Реалізацію проекту було вирішено виконувати на платформі Java з використанням бібліотеки Slick2D/2D Java Game Library, яка включає підтримку зображень, анімацій, звуків, музики та багато іншого. На цьому етапі групи залишилися ті ж самі, але сама робота вимагала більше часу, технічні знання, більше взаємодії та відповідальності. Почалися перші труднощі в командах, розподілена робота не завжди виконувалась, а оцінювалась команда в цілому по результатам презентації. Почалися сварки на ґрунті відносин і відповідальності, деякі студенти не виконували свою частину вчасно, а інші не хотіли за це нести відповідальність і отримувати погану оцінку. Тільки та команда, сеттінг якої переміг працювала злагоджено, виконували все вчасно і показала кращий результат. Зацікавленість в роботі залишилась і після завершення предмету і три людини із команди обрали роботу над проектом в якості дипломної роботи.

Можна сказати, що зацікавленість в темі завдання, вміння працювати в команді, бачення кінцевого результату і відповідальність перед учасниками команди, це ті якості які вплинули на результат. Ключовим в переліку є зацікавленість, це як раз і є основним рушієм, зауважимо що команда склалась з учнів які мали середній бал задовільно, але тут почав працювати останній принцип навчання Джеймса Пол Джи, студенти почали

навчатися самі і допомагати своїм одногрупникам і не тільки учасникам команди. Подальша робота над проектом сприяла більш тісним взаємовідносинам, всі хлопці стали друзями.

Кожен учасник групи отримав свою роль і своє завдання:

- звукорежисер – розробка звукового супроводу, розробка модуля звукової комбінації;

- художник – розробка графічної підтримки для реалізації гри, розробка графічних спрайтів, локацій, персонажів, реалізація модуля діалогового вікна і інтерактивних кнопок, реалізація анімації в графічному редакторі.

- менеджер проекту, пректувальник і програміст в одному обличчі – проектування архітектури проекту, розробка концепту, розробка модуля взаємодії класів, модуля анімації об'єкта та катсцен, модуля налаштувань і save системою, модуля пересування персонажів.

Під час роботи було створено документацію необхідну для розробки: концепт проекту, технічний дизайн і концепт-арт. В концепті проекту було відображено призначення програмного забезпечення, а саме яким чином гра повинна виглядати. Локальну гру заснована на детективній новелі, що вона має 4 гілки сюжетної лінії. Кожна гілка сюжету, в залежності від вибору героя і виконаних дій призводить до різних кінцівок гри – 4 максимально можливі кінцівки гри. Гра складається з 5 екранних форм: меню, заставка, локації, катсцени, екран фінішу гри із стимулюючою інформацією. Меню гри містить команди: «Почати гру», «Продовжити», «Налаштування», «Вихід». Кожна локація супроводжується додатковим інформаційним екраном, на якому розміщуватиметься: завдання гравця, замітки. Екрани з катсценами запускаються по ходу гри автоматично. Екран з кат-сценою некерований і є елементом сюжету. Повернення в меню здійснюється за допомогою кнопки ESC. Збереження локацій гри і виконаних дій здійснюється на контрольних точках автоматично. Гравець самостійно не може виконувати збереження рівня локацій.

Завдання гравця: розслідувати вбивство (що і є зав'язкою сюжету). Боти – другорядні гравці, за допомогою яких гравець взаємодіє з основним сюжетом. У грі беруть участь 11 ботів: дружина детектива, шериф, бармен, чоловік жертви, криміналіст, головний лікар психлікарні, психопат, військовий, двірник, жертва, сусід. Взаємодія між ботами – організовано за допомогою діалогів (спливаючих вікон). Всі боти взаємодіють з гравцем шляхом переміщень. Форма переміщень і діалоги змінюються в залежності від гілки сценарію. Гра починається з повідомлення про вбивство одного з ботів (а саме жертви). Гра будується на 7 локаціях: будинок гравця, парк, лабораторія, психлікарня, бар, поліцейський ділянок, будинок

жертви. Головний герой (актор) пересувається між локаціями, проходячи по сюжету в залежності від обраної гілки. Гравець управляє головним героєм за допомогою кнопок миші і клавіш клавіатури: TAB і ESC. Після фінішного екрану відбувається повернення в основне меню гри. Гру можна почати спочатку і пройти ще раз. При старті нової гри, результати пройденої не враховуватимуться. У будь-який момент часу гравець може почати нову гру і перезаписати збереження.

Було розроблено логотип команди і логотип гри, що свідчить про бажання перетворити розроблену гру в бізнес проект.

Рис. 1. Логотип команди 419soft і логотип гри

Концепт-арт містив в собі сценарій гри, в якому головному герою потрібно розслідувати вбивство. Дії гри відбуваються в альтернативному всесвіті, близько 1980 року, в місті, який схожим за стилем і сценарієм на Шеффілд, проте в грі ця інформація не згадується. Сеттінг гри супроводжується атмосферою неонуар і частково кіберпанку.

Сценарій розділений на кілька гілок розвитку. Наприклад, один з важливих елементів: чи залишиться його дружина живою після закінчення гри. В одному з діалогів з шерифом, якщо гравець вибере дію "Випустити статтю з інформацією про психа", то гілка сюжету зміниться і почне виконуватися події, де його дружина вмирає за сюжетом. Якщо гравець вибере пункт "Розіслати орієнтування" (в тому ж діалоговому вікні), то в такому випадку його дружина залишиться жива. Цей поділ сюжету відбувається приблизно коли 60% гри пройдено і змінити хід сюжету після цього вибору не можливо.

Сюжет закінчується по різному завдяки модулю поділу сюжету. Якщо гравець обере дію, яка призведе до загибелі дружини головного героя, відбувається одна з подій, що приведе до наступного завершення гри. В залежності від того який вирок головний герой (гравець) винесе: звинуватить у вбивстві чоловіка жертви, психопата або колишнього військового; від сяде в тюрму, буде вбитий чи залишиться живим.

Якщо гравець вибрав гілку сюжету, де його дружина залишається жива, то гра може завершитися наступним чином, знову в залежності від того, який вирок буде висунуто головний герой сяде в тюрму, буде відсторонений від ведення справ, справа буде закрита і всі залишаться живі.

Діалоги гравця і ботів для кожної сцени описані в сюжеті. Над концептом проекту

і концепт-артом працювали всі учасники команди. Потім їх робота розділилась, координацію робіт виконував менеджер проекту.

Технічний дизайн включає наступні документи: діаграма компонентів, діаграм класів аналізу, діаграм класів проекту, діаграми кооперації, діаграм станів, діаграм послідовності, діаграми розміщення і діаграми розгортання.

Найбільш цікава з інформативної точки зору проекту – це діаграма компонентів, яка описує проект в цілому. На ній представлені основні компоненти і залежності між ними. В компоненті *Game.Core* розписані основні класи гри: *Game.Setting.java*, *Game.State.java*, *Main.java*, *Player.java*. До компонента *Game.Core.States* відносяться класи які відповідають за ігрові сцени і перемикання між ними: *Bedroom.java*, *BedroomDummy.java*, *Game.java*, *HouseGG.java*, *MainMenu.java*, *Street.java*, *StreetDummy.java*. Компонент *Core.UI.Buttons* розділяє активні кнопки.

Паралельно відбувалась розробка графічного контенту (леเวล дизайну) і звукового супроводу.

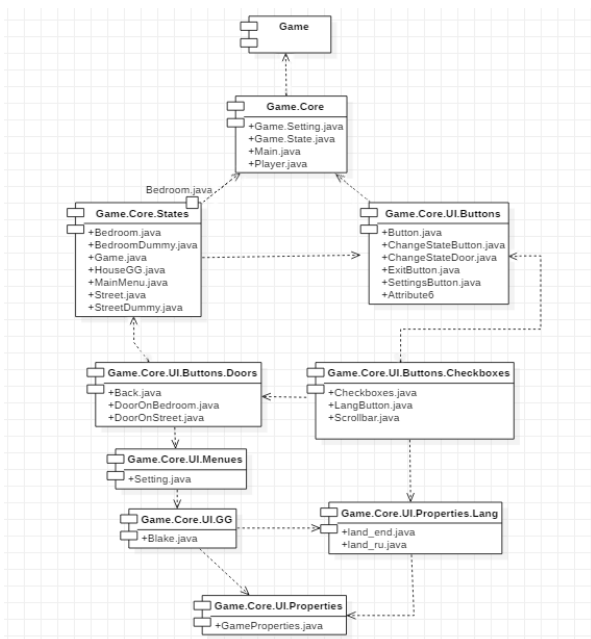

Рис. 2. Діаграма компонентів

Рис. 3. Ескіз і концепт головного героя і персонажі гри

Для левел дизайну кожен рівень – як окрема гра, не тільки в плані об'єктів, але і у візуальному плані. Від того, скільки варіантів проходження для кожного рівня, буде залежати потенціал перегравання. У грі багато базується на уважності гравця, вміння критично мислити та використовувати дедуктивний метод розбору задачі.

Розробка левел дизайну включає в себе наступні етапи:

- визначення підсумкової кількості рівнів;
- визначення часу необхідного для проходження кожного рівня гравцем;
- визначення основних етапів гри і отримання речових доказів на кожному рівні;
- визначення основних ігрових можливостей: ходити, взаємодіяти з NPC, збирати речові докази;
- розробка карт і рівнів [5].

Спочатку створюються образи героїв, ворогів, ігрових предметів, локацій (задніх фонів). Спочатку вони малюються або на папері, або на комп'ютері з використанням графічного планшета.

На основі концепту створюються двовимірні моделі (спрайти) за допомогою графічного редактора Photoshop. Двовимірні моделі для персонажів гри були створені під час розробки проекту.

Для ігрових об'єктів, які будуть пересуватися в ході гри, створюються анімації. Для гри була обрана спрайтова анімація. Один спрайт являє собою нерухому картинку, що швидко змінює одна одну. Під час такої анімації змінюється маленька частка екрану, де з'являються спрайти.

Локації малюються один раз без будь-яких змін. Спочатку були створені концепти локацій на папері, так само, як і персонажі.

Другим етапом створення було перенесення концепту до комп'ютеру та додавання кольорів та ефектів програмним забезпеченням Photoshop.

Візуальні спецефекти – це, ті ж анімації, тільки замість переміщення об'єктів в них відражають інтер'єр.

Використовують переміщення частинок и світлофільтрів:

- промені світла в різні боки при взятті бонусів;
- вогонь на палаючому будинку;
- димова завіса після вибуху гранати;
- лазерні промені з дула гвинтівок;

Рис. 4 . Спрайти головного героя

– накладення фільтрів розмиття при знаходженні під водою та фільтрів затемнення в місцях з поганим освітленням.

Використання спец ефектів додає грі яскравості, соковитості і експресивності. Локація бару була перемальована та дороблені ефекти за допомогою графічного планшету.

Оформити екран і меню потрібно не тільки в ігрових рівнях, а також в програмі, що об'єднує їх в єдине ціле – ігрове меню (рядки, кнопки, сторінки налаштувань). Меню гри – це візитна картка гри. На ігровому екрані є безліч елементів, до яких треба застосувати оформлення – мінікарта, меню швидкого вибору дій, інвентар героя, списки завдань, екрани діалогів. Скорочено це називається – GUI (Graphical User Interface – графічний інтерфейс користувача).

Було розроблено ще десять локацій це центральний вхід і внутрішній вигляд парку; дім головного героя – головна кімната, спальня і дім зі сторони вулиці; поліцейський департамент – головне приміщення, кабінет шерифа, кімната для допитів; лабораторія, дім жертви та сусіда.

Розробка першої кат-сцени розпочалася зі створення головного концепту. Спочатку було розроблено приблизний концепт першої кат-сцени з приблизною кількістю кадрів та розташуванням діючих персонажів, останньою відбувалася по кадрова реалізація кожної сцени у кат-сцені.

Усі розроблені графічні елементи підключалися поступово. Після запуску гри запускається клас MainMenu.java, який забезпечує відображення фону, загрузку нової гри, озвучування,

налаштування гри, вихід з гри, а також розміщення графічних об'єктів на екрані головного меню.

Після інтеграції графічних файлів в керування передається класу HouseGG.java за допомогою якого відбувається керування головним героєм в робочій кімнаті його будинку і подальший перехід до наступних локацій в залежності від вибору гравця або до спальні або на вулицю.

Роботу цих локацій забезпечують класи bedroom.java та street.java зі своїми методами.

Для створення звукового супроводу було створено документ, в якому визначається з тим, які звуки та треки будуть необхідні для створення гри. Треки повинні мати звучання в залежності від локації, тобто запобігти конфлікту звучання та атмосфері гри. Наприклад трек для будинку головного героя було створено легким, щоб він створював атмосферу безпеки, бо герою нічого не загрожує і він знаходиться у зоні комфорту.

Спочатку була описана основна мелодія, використовуючи програму для написання партитур Guitar Pro. В подальшому в формат MIDI вона була оброблена в програмі FL Studio. Для цього були накладені різноманітні звукові ефекти і зроблена компресія.

Для того щоб додати звукові ефекти в гру був використаний інтерфейс Java Clip, тому що він передбачає завантаження відтвореного файлу в пам'ять цілком при відтворенні невеликих файлів, було враховано той факт що файли будуть неодноразово відтворюватися [15].

Під час розробки основних класів, згідно архітектурни проекту, був створений package Game.Core. В класі Main.java були прописані всі State меню, які використовуються у всьому проекті:

```
this.addState(new MainMenu(MENU));
this.enterState(-1);
```

У методі Main.java реалізована система налаштування гри (в контейнері движка). Виставляється ширина і довжина розміру вікна. У функції `appc.setTargetFrameRate(60)` вказується число кадрів в секунду. В `appc.setAlwaysRender(true)` постійний рендер кадрів і в `appc.start()` старт процесу.

Рис. 5. Концепт локації Бар, локація Бар перенесена у ПК

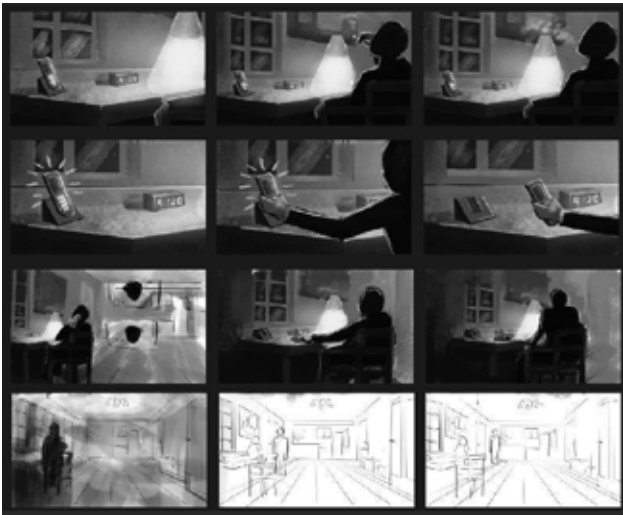

Рис. 6. Концепт катцени

```
public static void main(String[] args) {
    System.out.println(System.getProperty("java.
library.path"));
    settings=new GameSettings();
    AppGameContainer appc;
    try{
        appc = new AppGameContainer(new
Main("GAME"));
        appc.setDisplayMode(WIDTH, HEIGHT, settings.
isFullscreen());
        appc.setTargetFrameRate(60);
        appc.setAlwaysRender(true);
        appc.start();
    }
```

Була реалізована демонстраційна версія гри, яка була продемонстрована командою під час захисту і получила схвальні відгуки та високу оцінку. Підготовлений і реалізований проект, а також оцінка яку отримали студенти продемонстрували, що метод ігрового проекту дозволяє виявляти здібності і сприяти тому щоб спрямовувати їх в напрямку професійної діяльності, розвивати вміння кооперації і відповідальності в команді, розвивати вміння конструювати знання. Після закінчення університету цей досвід дозволив студентам отримати роботу, про яку вони мріяли, тобто роботу яка приносить задоволення. Продуктивність від таких робітників значно вища, ніж від тих, хто просто старанно працює за ради нагородження. Менеджер проекту працює на комп'ютерній фірмі менеджером розробки проектів, художник працює комп'ютерним дизайнером у достатньо великій компанії, звуко-режисер працює в компанії звукозапису техніком звукозапису. Вони працюють не за своєю спеціальністю «Середня освіта (інформатика)», а за

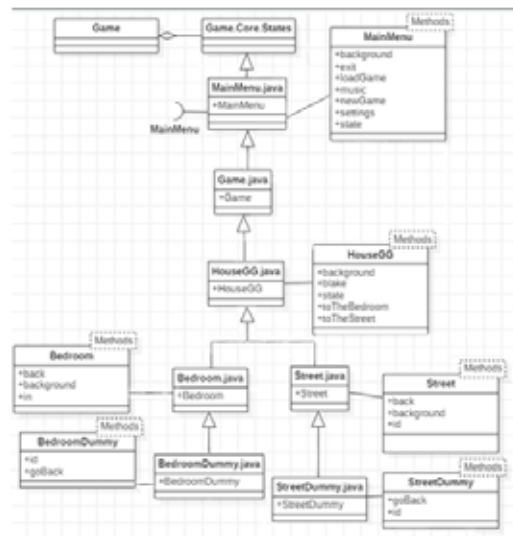

Рис. 7. Діаграма класів

професією котру вони змогли опанувати під час навчання.

Висновки. Дослідження показало, що використання навчально-ігрового проектування, яке відноситься до методів активного навчання сприяє виробленню навичок колективної діяльності та індивідуального стилю спілкування; розвитку впевненості в собі та підвищенню рівня самооцінки; розвитку творчого потенціалу; розвитку аналітичних, прогностичних, дослідницьких та креативних здібностей, визначенню зі сферою майбутньої діяльності. Треба зазначити, що навчально-ігрове проектування більш масштабно, що необхідно надавати учням обирати напрям і тему проекту, щоб підвищити зацікавленість в кінцевому результаті, більш уваги приділяти психофізичному фактору, шукати методи гасіння конфліктів які виникають в процесі роботи, допомагати створювати більш комфортні умови роботи і спілкування, сприяти підвищенню відповідальності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Gee James Paul. What Video Games Have to Teach Us about Learning and Literacy. New York: Palgrave Macmillan, 2003. pp. 2, 14, 203-210. URL: <http://newlearningonline.com/literacies/chapter-2/gee-on-what-video-games-have-to-teach-us-about-learning-and-literacy>
2. Пащенко М. І., Красноштан І. В. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2014. 228 с.
3. Пальчевський С. С. Педагогіка : навчальний посібник. Київ: Каравела, 2007. 576 с.
4. Funk J. B. Reevaluating the impact of video games. Clinical Pediatrics, 2003 v32 n2 p86-90
5. Моррис Д., Роллінгз Э. Проектирование и архитектура игр. Пер. с англ. Киев: Издательский дом "Вильямс", 2006. 1040 с.

ТЕСТОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ОЦІНЮВАННЯ КЛЮЧОВИХ І ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

TEST TECHNOLOGIES FOR ASSESSING KEY AND SUBJECT COMPETENCES OF THE STUDENTS

Стаття представляє огляд перспектив впровадження та використання платформ тестування в закладах освіти для оцінювання ключових і предметних компетентностей здобувачів освіти. Застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі не тільки задовольняє нагальні потреби в навчальній підтримці, але й забезпечує включення нових концепцій і знань у практику роботи майбутніх фахівців. Основним завданням створення систем тестування онлайн є надання допомоги викладачам в автоматизованому та адекватному оцінюванні ключових і предметних компетентностей здобувачів освіти. Розглянуто значення таких понять, як «тест», «тестування», визначено особливості їх смислових значень. Особливу увагу приділено опитуванню і системі тестового контролю знань як результату оцінювання майбутніх фахівців. Авторами було проведено опитування під час всеукраїнської науково-практичної конференції, яка відбулась у серпні 2022 року в форматі онлайн у м. Києві. В опитуванні взяли участь 45 педагогів, викладачів та науково-педагогічних співробітників. Установлено, що важливою умовою ефективного використання тестувань для оцінювання ключових і предметних компетентностей є: створення індивідуалізованих тестів, адаптованих під специфіку навчальних дисциплін, із максимальною кількістю залучення фахових термінів; створення тестів з оптимальною композицією, яка передбачає не лише вибір варіантів рішення, а й виконання завдань практичного виду, результати яких зможуть продемонструвати набуті здобувачами освіти фахові компетентності. Під час опитування респонденти відмітили Moodle, Google Form, Class Time, Online Test Pad та QUIZZZ як найбільш ефективні платформи. У статті аналізуються позитивні та негативні моменти (такі як: плагіат, недоброчесність тощо), вказуються шляхи підвищення об'єктивності оцінювання знань здобувачів освіти.

Ключові слова: тестування, адаптивний підхід, здобувачі освіти, компетентності, майбутні фахівці.

The article contains an overview of the prospects for the introduction and use of a testing platform in educational institutions to assess key and subject competencies. The use of the latest information and communication technologies in the educational process not only satisfies the urgent needs for educational support, but ensures the inclusion of new concepts and knowledge in the practice of future specialists. The main task of creating an online testing system is to help teachers in an automated and adequate assessment of the key and subject competencies of the students. The meanings of such a concept as a test, testing are considered, the features of their semantic meanings are determined. Particular attention is paid to the survey and the test knowledge control system as a result of the assessment for future specialists.

The authors conducted a survey during the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, which was held in August 2022 online in the city of Kyiv. The survey involved 45 teachers, lecturers and scientific and teaching staff. It has been established that an important condition for the effective use of tests for assessing key and subject competencies is the creation of individualized tests adapted to the specifics of the academic discipline, with the maximum number of professional terms involved; creation of tests with an optimal composition, providing not only a choice of solutions, but also practical tasks that allow revealing the professional competencies of the students. During the survey, respondents noted the most effective platforms: Moodle, Google Form, Class Time, Online Test Pad and QUIZZZ. The article analyzes positive and negative points (such as plagiarism, not virtue); ways to increase the objectivity of the assessment of student's knowledge are indicated.

Key words: testing, adaptive approach, students, competencies, future specialists.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.13>

Громик Л.І.,

канд. філол. наук,
викладач кафедри іноземних мов
Закладу вищої освіти «Подільський
державний університет»

Сопіна О.А.,

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри української мови
та славістики
Бердянського державного педагогічного
університету

Сіренко Р.Р.,

докт. наук із держ. упр., професор,
завідувач кафедри фізичного виховання
та спорту
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Розвиток науково-освітньої системи сучасного закладу вищої освіти має формуватися відповідно до вимог інтегрування в європейській освітній простір.

Важливою складовою освітнього процесу є контроль навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Без такого контролю важко та неефективно буде організований освітній процес. Перевірка і оцінювання знань майбутніх фахівців сприяють активізації їх пізнавальної діяльності, ґрунтовному засвоєнню знань, формуванню професійних компетентностей і навичок, тому використання різних методів і форм

контролю сприятиме підвищенню названих компетентностей [2].

Автори наголошують, що формування ключових компетентностей здобувачів освіти – важлива задача сучасного педагога, незалежно від дисциплін, які він викладає. Як свідчить аналіз наукових праць [2; 3], в умовах змішаного та дистанційного навчання особливо важливо приділяти увагу не лише наповненню засобів контролю матеріалами, а і правильному оцінюванню знань, оскільки академічна недоброчесність (плагіат, списування та ін.) є досить актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Формування професійних компетентностей

у процесі підготовки здобувачів освіти пов'язується із засвоєнням наукових знань із фахових дисциплін, з опануванням сучасних технологічних рішень та з формуванням вмінь і навичок використовувати теоретичні знання на практиці. Загальнодидактичним аспектам тестування майбутніх фахівців присвячені праці М. Андроса, А. Андрєєва, Д. Бодненка, О. Жильцової, Є. Михайличева, М. Челишкової та ін. Науковці І. Булах, Л. Кухар, В. Сергієнко, Г. Ткачук та ін. розрізняють тестування бланкове, комп'ютерне та комп'ютерне адаптоване.

Метою статті є:

- дослідження використання тестових платформ у дистанційному навчанні;
- здійснення аналізу методів тестового контролю;
- визначення напрямку їх удосконалення у світлі розширення розвивального аспекту тестів як одного з чинників підвищення якості підготовки майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти є невід'ємною складовою освітнього процесу, тому концептуальні зміни в українській освітній системі неможливі без перегляду та реалізації принципово нових підходів до оцінювання ключових і предметних компетентностей здобувачів освіти.

У педагогічній літературі під дидактичним (педагогічним) тестом описують підготовлений відповідно до певних вимог комплекс стандартизованих завдань, що дають змогу виявити в учасників тестування компетентності, які оцінюються певним чином за заздалегідь встановленими критеріями. Іншими словами, використання тестових завдань у процесі навчання дає можливість більш об'єктивно оцінити досягнення здобувачів освіти саме з позицій компетентнісного підходу. Перехід на компетентнісну модель навчання актуалізував задачу вимірювання показників, які визначаються компетентностями здобувача.

У законі України «Про освіту» в редакції 2020 року компетентність визначена як «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [7]. Як відомо, процеси соціалізації відбуваються в постійно змінному середовищі, а власне процеси проведення професійної діяльності – у межах компетенції, тому, на наш погляд, до законодавчовизначених понять доцільно додати інші визначення, які деталізують їх зміст з урахуванням наведених уточнень [9].

Контроль знань є важливим структурним компонентом освітнього процесу, виконує діагностичну,

навчальну, виховну та розвивальну функції. Ці функції реалізуються шляхом забезпечення зворотного зовнішнього (контроль, який здійснює той, хто навчає) та внутрішнього (самоконтроль того, хто навчається) зв'язків.

Під методами контролю розуміють сукупність способів, які дають можливість перевірити рівень засвоєння знань, сформованості вмінь і навичок, встановити результативність навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів навчання та педагогічної роботи викладача [6, с. 150].

Завдання в тестовій формі – перше основне поняття педагогічної теорії вимірювань. Воно визначається як педагогічний засіб, що відповідає вимогам, меті (кожне завдання створено для певної мети); має лаконічність; технологічність; однаковість правил оцінки відповідей; адекватність інструкцій форм і змісту завдання; правильність розташування елементів завдання; однаковість інструкції для всіх випробовуваних; правильність форми; коректність змісту [2].

У світовій практиці найпоширенішим методом контролю навчальних досягнень здобувачів знань вважають тестовий контроль.

Поняття «тестування» науковці визначають як метод педагогічної діагностики, за допомогою якого вибірка поведінки, що репрезентує передумови чи результати освітнього процесу, повинна максимально відповідати принципам зіставлення, об'єктивності, надійності й валідності вимірювань, повинна пройти опрацювання та інтерпретацію і бути готовою до використання в педагогічній практиці [1].

«Тест» у перекладі з англійської мови трактується як «досвід», «спроба». Тест містить серію відносно коротких випробувань, сукупність стандартизованих завдань (питань, завдань, ситуацій тощо). Результат виконання тестів дає можливість надійно, а, головне, об'єктивно виміряти знання, уміння та навички здобувача освіти, виявити його рівень розвитку та особистісні характеристики [10].

Ми погоджуємося з такою дефініцією тестування: «це одночасно і метод, і результат вимірювання; метод діагностики із застосуванням стандартизованих запитань та завдань, що мають певну шкалу значень» [7].

Зазначимо, що найважливіший елемент у системі дистанційного та змішаного навчання – навчальне тестування, яке потребує правильного формування з урахуванням особливостей здобувачів освіти дистанційних курсів, специфіки предметної галузі навчання і вимог щодо забезпечення якості знань.

При розробці професійно грамотних дидактичних тестів викладач повинен дотримуватись певних вимог щодо їх створення: аналізувати, розраховувати оптимальний час на виконання завдань; проводити експертизу тестових матеріалів тощо.

Впроваджуючи тестовий контроль, не слід забувати про перевірку якості тестів як загалом, так і окремих тестових завдань. Необхідно не тільки перевіряти тести на валідність та надійність, а і враховувати коефіцієнти складності та дискримінативності тестових завдань для здобувачів освіти.

Відмітимо основні функції, що виконує дистанційне тестування [4]:

- діагностична (можливість моментального виявлення рівня знань, оцінка когнітивного компоненту освітнього процесу),

- контролююча (тестування на початку освітнього процесу, моніторинг на певному відрізку освітнього процесу, рубіжний, заключний, оцінювальний, підсумковий контроль),

- навчальна (удосконалення знань здобувача освіти, їх систематизація при декількох спробах тестування),

- мотиваційна (заохочення до кращих результатів у здобувача освіти, розвиваючий компонент),

- виховна (можливість / неможливість розвинути волю, характер здобувача освіти, звичку до регулярної діяльності, дисциплінованість, акуратність, чесність, відповідальність),

- прогностична (інформація як для здобувача освіти, так і для викладача: чи достатньо сформувався певні знання, навички, уміння для засвоєння наступної частини інформації, прогноз змін у навчанні, з'ясування, які питання тесту викликали найбільші труднощі при наданні відповіді, відповідне корегування освітніх програм викладачем).

Реалізація освітнього процесу висуває певні вимоги до створення тестувань: підвищення рівня знань, умінь, навичок майбутніх фахівців при проходженні завдань тестів. До однієї з найважливіших умов підвищення ефективності процесу навчання у закладах вищої освіти належить продуманий і дієвий контроль викладача за засвоєнням здобувачами знань навчальних дисциплін, що вивчаються. Проходження тесту дозволяє здобувачам освіти оцінити, що вони знають, а що – ні. Відповідно вони можуть сконцентрувати зусилля в навчанні на тих областях, у яких їхні знання є недостатніми.

Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти може здійснюватися очно або дистанційно з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, зокрема, відеоконференцзв'язку» [8].

Отже, маємо суперечність між установленою формою контролю навчальних досягнень здобувачів освіти, що зводиться до накопичення оцінок у журналі та фіксації рівня знання-незнання, уміння-невміння, та прагненням побудувати процес навчання у вищій освіті на компетентнісних засадах, педагогіці партнерства, у першу чергу,

враховуючи абсолютну потребу використовувати інформаційно-цифрові технології. Вирішення проблеми полягає в імплементації сучасної світової практики проведення формульованого оцінювання в українське освітнє середовище.

Аналіз робіт науковців [1; 3; 7] дозволив виділити основні критерії створення тестів із метою перевірки ключових та предметних компетентностей здобувачів освіти:

- результативність перевірки: повнота, всебічність перевірки, пропорційність викладу всіх елементів вивчених знань, умінь;

- надійність тесту характеризується стабільністю показників при повторних вимірюваннях за допомогою того самого тесту або його еквівалентного замітника (надійність тестів істотно залежить від складності їх виконання, яка визначається співвідношенням правильних і неправильних відповідей на питання тесту);

- диференційованість тесту: здатність тесту відокремити тих, хто засвоїв матеріал на необхідному рівні, від тих, хто не досяг заданого рівня.

При складанні тестів необхідно керуватися такими правилами:

- однозначність завдань: тестові завдання не повинні допускати довільного тлумачення;

- однозначність відповідей: слід виключити можливість формулювання неоднозначних відповідей;

- відповідність вивченому: не можна включати відповіді, неправильність яких на момент тестування не може бути обґрунтована здобувачами освіти;

- вибір дистракторів: неправильні відповіді повинні бути побудовані на основі типових помилок і повинні бути правдоподібними;

- унікальність: питання не повинні повторювати формулювання підручника.

При вивченні будь-якої навчальної дисципліни є важливі теми, без знання яких неможливе засвоєння більш складного матеріалу у процесі навчання або які можуть знадобитися в роботі за фахом. Необхідно враховувати важливість певних розділів навчальної дисципліни, збільшити частку питань за цими розділами в загальній кількості питань.

Враховуючи вищевикладене, варто зауважити, що при оцінюванні предметних та ключових компетентностей із деяких дисциплін недостатньо лише оцінювання онлайн, необхідно використовувати альтернативні форми оцінювання, такі як:

- есе та письмові відгуки,
- критичне мислення,
- спільні завдання та робота у групах,
- відкриті проекти, які включають аудіо або відеотехнології.

Проведене нами опитування респондентів в форматі онлайн відбулося в серпні 2022 року

під час науково-практичної конференції «Назва». В опитуванні взяли участь 45 науково-педагогічних співробітників. Було визначено, що найбільш популярними платформами для проведення тестувань оцінювання ключових та предметних компетентностей здобувачів освіти є:

1. **Moodle** – система електронного навчання. Платформа moodle була одним із варіантів, за допомогою якої можна проводити тестування. Вона пропонує широкий спектр тестових вправ: множинний вибір, вірно/невірно, на відповідність, коротка відповідь, числові, есе, перетягування в текст, вбудовані відповіді (Cloze), випадковий вибір короткої відповіді, вставка пропущених слів. Перевагою цієї платформи є широкий спектр вправ та доступ і викладачів і здобувачів до неї. Недоліком є те, що для створення деяких вправ потрібен код.

2. **Google Form** – повнофункціональний інструмент для роботи з формами, який постачається безкоштовно разом з обліковим записом Google. Можна додати стандартне питання, зробити перетягування питань; налаштувати форму за допомогою простої фотографії або кольорової; збирати відповіді у Forms або зберігати їх у таблиці Google Sheets.

3. **Online Test Pad** – безкоштовний багатофункціональний сервіс для проведення тестувань. Конструктор передбачає велику кількість різних налаштувань та має зручний інструмент статистики.

4. **ClassTime** – онлайн-сервіс для проведення опитувань та різних тестувань. Надає можливість як створювати власні тестові завдання, так і використовувати бібліотеку готових тестів. Є національним доробком платформи дистанційного

навчання для закладів освіти. Здобувачі освіти приєднуються до тестування без реєстрації або з власним Google/Microsoft акаунтом.

5. **Kahoot** – інтерактивна навчальна платформа, яка дозволяє проводити зрізи знань, тестування, опитування, а також виклад нового матеріалу з будь-якої дисципліни в ігровій формі. Розрахована на різні вікові категорії користувачів – від молодшого шкільного віку до дорослих.

6. **Quizizz** – сайт містить велику кількість готових завдань з найрізноманітніших дисциплін та галузей, однак викладач може створювати нові оригінальні вікторини та публікувати їх у своєму профілі. Забезпечується виконання завдань класом у режимі реального часу та можливість викладача відслідковувати результати кожного здобувача освіти, формувати звітні дані за проведеним тестуванням.

Результати опитування респондентів представлені на рис. 1.

Підсумовуючи результати, можна стверджувати, що найбільш поширені тестові платформи для оцінювання ключових та предметних компетентностей є: Moodle (60%), Google Form (75%), ClassTime (50%), Online Test Pad та Quizizz (20%).

Можна зазначити, враховуючи отримані результати проведеного нами опитування, що тестовий метод контролю знань, незважаючи на його високий ступінь об'єктивності, не можна вважати абсолютно досконалим інструментом оцінювання знань і вмій. Тільки комплексне застосування тестових і традиційних методів контролю освітньої діяльності здобувачів освіти сприятиме, зрештою, підвищенню якості навчання в закладах вищої освіти.

Використання викладачами тестових платформ для оцінювання ключових та предметних компетентностей

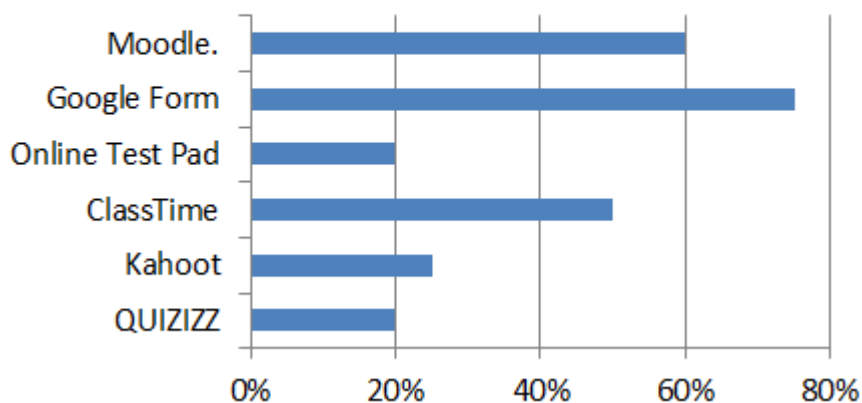

Рис. 1. Використання викладачами тестових платформ для оцінювання ключових і предметних компетентностей

Під час опитування респондентам було запропоновано дати відповідь на питання, яким чином використання навчальних тестів дає змогу підвищити ключові та предметні компетентності здобувачів освіти. На нашу думку, узагальнюючи відповіді респондентів, можна виділити такі основні позиції:

- необхідно використовувати тести з оптимальною композицією, яка передбачає обов'язкові практичні завдання, що розкривають фахові компетентності здобувачів освіти;

- кожне тестове завдання може мати будь-яке число варіантів рішень, характер яких має стимулювати здобувача освіти до серйозного аналізу фахових проблемних ситуацій;

- додавання професійних термінів, які можуть містити незначні відмінності у визначеннях, включати поняттєву компетенцію в кожен систему професійного тестування.

Висновки. Практика тестування досить широко застосовується для проведення вхідного, поточного контролю та оцінки рівня залишкових знань із певних дисциплін у процесі навчання. Однак, нагадаємо, що тестування в закладах вищої освіти проводиться для прийняття рішення щодо рівня професійної підготовки (компетентності) здобувача освіти за конкретною спеціальністю, тобто має дати відповідь на питання, чи опанував майбутній фахівець професійні компетентності та чи зможе він працювати за фахом. Отже, створення тестів є багатофункціональним процесом, який дозволяє швидше зрозуміти, як краще далі працювати зі здобувачем, а також допомагає викладачу скоригувати процес навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ingenkamp K. Pädagogische Diagnostik. 1991. URL: <https://sfbs.tu-dortmund.de/handle/sfbs/571> (дата звернення: 30.12.2022 р.).

2. Аванесов В. Форма тестових завдань: навчальний довідник для вчителів шкіл, ліцеїв, викладачів вузів та коледжів. М.: Центр тестування 2006.

3. Андрос М. Дистанційне тестування: український дискурс. 2020. URL: https://lib.iitta.gov.ua/718658/1/%D0%90%D0%9D%D0%94%D0%A0%D0%9E%D0%A1_%D0%94%D0%B8%D1%81%D1%82_%D1%82%D0%B5%D1%81%D1%82_2019_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB.pdf (дата звернення: 05.01.2023 р.).

4. Андрос М. Тестування як елемент ефективності проведення дистанційного навчання. *Післядипломна освіта в Україні*. 2017 URL: <https://www.ourboox.com/books/розвитокінформаційно-комунікаційно> (дата звернення: 02.01.2023 р.).

5. Кухар Л., Сергієнко В. Конструювання тестів: курс лекцій: навч. посіб. Луцьк, 2010. 182 с.

6. Ляшенко О.І., Жук Ю.О. Теоретико-методичні засади побудови моніторингових систем оцінювання якості вищої освіти: монографія. Київ: Конві принт, 2018. 160 с.

7. Положення про дистанційну форму здобуття вищої освіти, затв. наказом МОН від 8 вересня 2020 року № 1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 13.01.2023 р.).

8. Россошанська О.В. Складання тестових завдань для оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти з навчального курсу: методичні вказівки. Київ: ВНЗ Університет економіки та права «Крок», 2021. 36 с.

9. Тестування. Вікіпедія: вебсайт URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%81%D1%82> (дата звернення: 04.01.2023 р.).

ІННОВАЦІЙНІ ОЗДОРОВЧІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ
СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ГРУПINNOVATIVE HEALTH TECHNOLOGIES IN PHYSICAL EDUCATION
OF STUDENTS OF SPECIAL MEDICAL GROUPS

У цій статті проведено аналіз сучасних інноваційних технологій у сфері фізичного виховання та їх впровадження в освітній процес.

Теорія та практика фізичної культури впритул пов'язані з інноваційною діяльністю. Це розробка нової концепції фізичного виховання професійних спортсменів, створення оновленої системи підготовки, перехід від архаїчних методик до передових методів супроводу діяльності спортсменів всіх етапів. Застосування інноваційних технологій характерне не лише професійного спорту. Нові технології та методики тренування застосовуються при фізичній підготовці студентів у вузах. Завдяки цьому досягається грамотний розвиток фізичних здібностей та пробудження інтересу у студентів до занять фізкультурою.

Наголошується, що інноваційна освітня діяльність підкріплена нормативними документами. Підкреслюється, що фізичне виховання впливає не тільки на рухову активність особистості, а й на духовний і соціальний розвиток особистості. Досліджено, що сучасні інноваційні технології орієнтовані на вдосконалення навчального процесу, використання нових методів навчання для творчої, активної співпраці вчителя та учня.

Питання впровадження нових технологій у професійну освіту вивчаються тривалий час, але пандемія корона вірусу та військові дії на території України з 24 лютого 2022 року послужила поштовхом до прискорення впровадження інтернет-ресурсів в освітню практику. Педагогам з фізичного виховання необхідно було в найкоротші терміни організувати практичні заняття у дистанційній формі. Авторами були запропоновані різні способи вирішення цього завдання. Встановлено, що розвиток інформаційно-комунікаційних технологій сприяв появі сучасних мобільних додатків, які підвищують мотивацію студентів до бережливого ставлення до свого здоров'я, покращують працездатність та мобільність, допомагають контролювати стан свого здоров'я. Досліджено переваги вправ, змодельованих у віртуальній реальності, оскільки вони оптимізують рухові навички, залучають мотиваційні, когнітивні, сенсорні процеси до динамічної діяльності.

Ключові слова: інноваційні технології, фізичне виховання, студент, віртуальна

реальність, мобільний додаток, фітнес-програма, інформаційно-методичні системи.

This article analyzes modern innovative technologies in the field of physical education and their implementation in the educational process.

The theory and practice of physical culture are closely related to innovative activities. This is the development of a new concept of physical education of professional athletes, the creation of an updated training system, the transition from archaic methods to advanced methods of supporting the activities of athletes at all stages. The use of innovative technologies is characteristic not only of professional sports. New technologies and training methods are used in the physical training of students in universities. Thanks to this, a competent development of physical abilities and the awakening of students' interest in physical education is achieved.

It is emphasized that innovative educational activity is supported by normative documents. It is emphasized that physical education affects not only the motor activity of the individual, but also the spiritual and social development of the individual. It was investigated that modern innovative technologies are aimed at improving the educational process, using new teaching methods for creative, active cooperation between the teacher and the student. The issue of introducing new technologies into professional education has been studied for a long time, but the corona virus pandemic and military operations on the territory of Ukraine since February 24, 2022 served as an impetus to accelerate the introduction of Internet resources into educational practice. Physical education teachers needed to organize practical classes remotely as soon as possible.

The authors proposed various ways of solving this problem. It was established that the development of information and communication technologies contributed to the emergence of modern mobile applications that increase the motivation of students to take care of their health, improve work capacity and mobility, and help monitor their health. The benefits of exercises simulated in virtual reality have been studied, as they optimize motor skills, involve motivational, cognitive, and sensory processes in dynamic activity.

Key words: innovative technologies, physical education, student, virtual reality, mobile application, fitness program, information and methodological systems.

УДК 378.172

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.14>

Демиденко М.О.,

ст. викладач кафедри технологій оздоровлення і спорту
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Захарова І.Ю.,

ст. викладач кафедри технологій оздоровлення і спорту
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Карпюк І.Ю.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри технологій оздоровлення і спорту
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Постановка проблеми. Серед сучасних підходів у методології педагогічної діяльності як освітнього простору та її перетворення найважливішим є інноваційна діяльність. Інновація є результатом реалізації нових ідей з метою їх подальшого практичного використання для задоволення будь-яких потреб та потреб суспільства.

В сфері фізичного виховання інновації не виникають самі по собі – вони є результатом

застосування передового педагогічного досвіду, наукового пошуку.

Самостійна робота у вищій освіті розглядається як важлива складова навчального процесу. Якщо студент не може самостійно знайти, проаналізувати і узагальнити потрібну інформацію, визначити спосіб вирішення завдання, застосувати отримані знання на практиці, можна припустити, що він лише частково освоїв програму навчання.

Водночас самостійна робота має ґрунтуватися на систематизації отриманих у процесі фізичного виховання знань та умінь, удосконалювати досвід організації регулярних самостійних занять, формувати звичку до застосування засобів фізичної культури у повсякденній життєдіяльності.

Самостійне фізичне виховання студентів у період навчання в університеті може бути індикатором їх здатності підтримувати оптимальний рівень фізичної підготовленості майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на зростаючу значущість іновацій в освіті, інноваційним технологіям у фізичному вихованні наукова спільнота не приділяє належної уваги.

Проблема фізичного виховання молоді висвітлена у вітчизняних і зарубіжних працях: О. Кошелева [4], Н. Завидівська, І. Ополонець [2], Н. Корж [3], J. Brick [10].

Питання, пов'язані з інноваційними технологіями у фізичному вихованні розглядали зарубіжні дослідники В. Гружевський [1], І. Петренко [7], J. Lund, D. Tannehill [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак інноваційні педагогічні технології, побудовані на основі сучасних підходів в освіті та конкретизовані відповідно до особливостей фізичного виховання студентів спеціальних медичних груп (далі-СМГ) вивчені недостатньо, саме це сформувало мету нашої статті.

Мета статті – виявлення ефективності інноваційних оздоровчих технологій у фізичному вихованні студентів СМГ.

Виклад основного матеріалу дослідження. При розробці інноваційних технологій важливо враховувати, на якій із компонентів навчально-виховного процесу вони будуть націлені: завдання навчально-виховного процесу (оздоровчі, виховні, освітні), його спрямованість (формуюча, розвиваюча, тренувальна), підхід (колективний, диференційований, індивідуальний), способи організації (стандартизований, проектувальний, творчий), види спорту (базові, варіативні, факультативні) тощо. При цьому слід врахувати, що часткові інновації, що зосереджені на одному чи деяких елементах навчального процесу, не дадуть очікуваного ефекту. Тільки комплексні освітні інновації, що передбачають реалізацію основних умов становлення навчальної діяльності є значущими щодо досягнення результату [1, с. 20].

Важливим принципом розробки інноваційних технологій та методів є її спрямованість на якомога більші предмети дослідження, основними серед яких є: фізичне та психічне здоров'я, фізичний розвиток, підготовленість, працездатність, рівень фізкультурно-валеологічних знань, зміст фізкультурних потреб, мотивів та інтересів та, нарешті, спосіб життя в цілому.

Сьогодні у практичній та дослідній роботі фахівці з фізичної культури найбільшу увагу надають наступним інноваційним технологіям:

- особистісно орієнтоване фізичне виховання;
- спортивно-видовий підхід;
- рейтинговий підхід;
- спортивно-патріотичне виховання;
- інтелектуалізація фізичного виховання тощо [4].

Особистісно орієнтоване фізичне виховання включає цілі, завдання, методи та форми фізкультурно-освітнього процесу максимально орієнтовані на інтереси та потреби особистості студента.

Такий підхід передбачає вільний вибір виду, об'єму та інтенсивності рухової активності, оптимальність фізичного навантаження, наступність регламентованих та самостійних форм занять. Основною перевагою даного підходу є його орієнтація на переваги, перш за все, самого студента, а отже, висока зацікавленість студента в процесі фізичного виховання.

Спортивно-видовий підхід заснований на заняттях одним чи кількома видами спорту, з використанням науково-методичних напрацювань та технологій підготовки спортсменів, адаптованих до навчального процесу ЗВО та сприяють реалізації індивідуальної рухової потреби. Цей підхід, як і особистісно орієнтований, спрямований на виявлення у студентської молоді індивідуальних задатків, здібностей, особистісних установок та мотивації, потреб, домагань та інтересів, однак, спортивно-видовий підхід має на увазі також і формування спортивної культури, особистісну самоактуалізацію.

Рейтинговий підхід на сьогоднішній день стає дедалі більше поширеним. Система рейтингового контролю надає визначальний вплив, стимулюючи використання спеціальних методів, прийомів, операцій педагогічного впливу, орієнтованих на підтримку її функціонування. Система рейтингового контролю сприяє більш швидкій адаптації студентів за умов ЗВО. Вона дозволяє стимулювати їх до отримання вищого бала під час виконання контрольних вправ, «підтягування» відстаючих фізичних якостей до нормативних вимог, сприяє активної участі у спортивно-масовій роботі та змаганнях, регулярному відвідування занять із фізичного виховання.

Спортивно-патріотичне виховання включає ознайомлення студентів зі спортивним минулим своєї країни, регіону, міста або ЗВО, підтримання та формування традицій проведення різних спортивних заходів та, як наслідок, формування патріотизму у студентської молоді.

Необхідність підвищення інтелектуального потенціалу учнів призводить до того, що актуальним стало питання інтелектуалізації фізичного виховання, рішення якого нерідко вбачають

у наповненні заняття з фізичного виховання ігровими та іншими вправами, для виконання яких потрібна актуалізація інтелектуальних функцій [4, с. 98].

Однак є важливим у цьому випадку не втратити головну мету фізичного виховання – розвиток рухового потенціалу. Більше того, рухова активність як така має колосальний потенціал у розвитку особистості. Найчастіше питання фізичного виховання та інтелектуального розвитку студентів розглядаються ізольовано один від одного, однак, особлива роль рухів у розумовому розвитку показано багатьма дослідниками.

Психолог Н. Москаленко висловлює думку про те, що розвиток рухової та розумової сфер особистості взаємопов'язано найтіснішим чином, оскільки, з одного боку, за допомогою реалізації рухової діяльності відбувається розвиток самих пізнавальних процесів, з другого – пізнавальні процеси дозволяють людині контролювати та керувати рухами [6, с. 200].

У роботі Behzadnia B., Adachi P., Deca E., Mohammadzadeh H відбивається роль фізичних вправ у розумовому розвитку, що реалізується опосередкованим (через зміцнення здоров'я, розвиток фізичних здібностей) чи прямим (через увагу, сприйняття, пам'ять, уяву) методами [9, с. 10-19].

Таким чином, інноваційні процеси у фізичному вихованні, підготовці та перепідготовці фахівців для цієї освітньої галузі стали затребувані у суспільстві, внаслідок стійких тенденцій до ослаблення фізичних здібностей студентів, відмови від регулярного відвідування занять. Ці процеси знаходяться у прямій залежності від реформування освітньої системи в цілому, впровадження комп'ютерних технологій, приладового забезпечення фізичного виховання, якості та оснащеності спортивних споруд. Не вивчаючи глибоко теоретичні проблеми фізичного виховання, не проводячи фундаментальних досліджень і не формуючи принципово нових поглядів, ми постійно відстаємо й в практиці.

Якщо проводити класифікацію фізкультурно-оздоровчих програм за спрямованістю фізичного навантаження, то на сьогоднішній день існують три різновиди програм фізкультурно-оздоровчих занять залежно від стану здоров'я, фізичного розвитку кожного студента та можливості розподілу його в одну з медичних груп: підготовчу, основну (спортивного вдосконалення) або спеціальну.

У СМГ у програмах використовується комплексний підхід, який передбачає використання різних вправ. Вчені у сфері фізичного виховання та спорту вважають, що оптимальною структурою занять оздоровчого спрямування є така, в якій виділяють три частини: підготовчу, основну, заключну [5, с. 268].

Відповідно до структури фізкультурно-оздоровчої програми входять такі компоненти: розминка; аеробна частина; силова частина; компонент розвитку гнучкості (стретчинг); заключна частина. У заключній частині заняття найчастіше використовуються вправи на відновлення, дихальні вправи, зокрема це стосується популярних на сьогодні методик психофізичного регулювання, а також дихальної гімнастики зі східних оздоровчих систем. Обов'язковою умовою циклу занять з використанням фізкультурно-оздоровчих технологій є моніторинг розвитку фізичних якостей, ваги, відсоткового вмісту м'язової, кісткової, жирової тканини тіла, а також постави, розвитку опорно-рухового апарату.

Виходячи із зазначеного, фізкультурно-оздоровчі технології можна визначити як раціональний спосіб цілеспрямованої взаємодії учасників педагогічного процесу, в основу якого покладено різновиди рухової діяльності, спрямовані на отримання максимально можливого оздоровчого ефекту, реалізацію потреби людини у русі, здоров'я та дбайливому ставленні до неї через свідоме регулювання фізичну активність.

Результатом використання фізкультурно-оздоровчих технологій має бути досягнення мети, що полягає у тому, щоб реалізувати можливості оптимального фізичного розвитку, всебічного вдосконалення фізичних якостей у поєднанні з вихованням духовних та морально-вольових якостей студентів СМГ.

При регулярному використанні фізкультурно-оздоровчих технологій різних напрямів настає пролонгований оздоровчий ефект, підвищується мотивація до регулярних фізичних оздоровчих навантажень протягом усього життя, що, своєю чергою, формує стійку мотивацію до здорового способу життя в цілому; коригує, відновлює та розвиває функціональні можливості організму; зміцнює та зберігає здоров'я в цілому.

Сьогодні для технологій фізичного виховання у ЗВОГ України використовують різноманітне обладнання, серед якого можна виділити найбільш поширене та затребуване, а саме: обладнання для фізкультурно-оздоровчих програм та занять (кор-дошка, степ-платформа, дека-платформа, слайд, батут) еспандери для кор-дошки, фітболу та степ-платформи, гімнастичні палиці, штанги для аеробіки вагою від 1 кг до 10 кг, гантелі, м'ячі гумові, діаметром від 55 до 75 см (фітболи), медичні м'ячі від 1 кг до 5 кг, аксесуари для йоги (гімнастичні мати, пояси, блоки), кільце для пілатесу (ізотонічне), гумові стрічки, скакалки, циліндри та напівциліндри для пілатесу, обладнання для «ТРХ», а саме для підвісного тренування з власною вагою («ТРХ-петлі», «RIP-тренажер», диски для балансу, дошки для балансу), обладнання для рухової реабілітації захворювань опорно-рухового

апарату для використання на практичні заняття з фізичного виховання до спеціальних медичних груп (профілактори Євмінова, масажери).

На підставі педагогічного спостереження та аналізу визначено психологічні механізми оздоровчої дії музики, які можуть бути задіяні у фізкультурно-оздоровчих технологіях: катарсис (емоційна розрядка, регулювання емоційного стану); полегшення усвідомлення власних переживань; конфронтація із життєвими проблемами; підвищення соціальної активності; придбання нових засобів емоційної експресії. Тому музичний супровід використовується на практичних заняттях з фізичного виховання у зимовий період.

Для підвищення рівня здоров'я, інтересу до занять фізичним вихованням у СМГ існує необхідність оновлення змісту програм з фізичного виховання у ЗВО шляхом запровадження фізкультурно-оздоровчих програм та занять, які є практичним проявом фізкультурно-оздоровчих технологій.

Сьогодні у викладачів фізичного виховання ЗВО існують науково-методичні розробки, які надають можливість комплексно використовувати різні сучасні види рухової активності у процесі фізкультурно-оздоровчих занять зі студентами залежно від рівня загального здоров'я, індивідуальних особливостей, фізичної підготовленості, статевих відмінностей, що відповідають їх інтересам у формуванні мотиваційних пріоритетів, які сприяють розвитку позитивної мотивації до занять фізичним вихованням, формують основи самостійної оздоровчої діяльності та прагнення здорового способу життя.

У практиці фізичного виховання самостійна робота спрямована створення теоретичної бази, підвищення рівня знань про сутність фізичної культури та спорту та його впливу на організм людини, розвиток у певних, що навчаються умінь, необхідні організації самостійних занять фізичними вправами, але, на жаль, на даний момент зміст завдань, методичне забезпечення та способи оцінювання самостійної роботи студента розроблені недостатньо повно.

У реаліях сьогодення, ведення військових дій майже на всіх територіях України, та, як наслідок, перехід студентів на дистанційне навчання, найбільш важливим завданням викладача є стимулювання самостійної фізкультурної діяльності студентів.

До факторів, що перешкоджають ефективному вирішенню цього завдання можна віднести: недостатньо високу мотивацію студентів до самостійної роботи та фізичної культури в цілому, відсутність звички до самоорганізації регулярних занять фізичними вправами, недостатність знань і умінь, необхідні методично грамотного планування самостійних занять фізичними вправами, несформованість навичок оцінки рівня фізичної

та функціональної підготовленості задля забезпечення самоконтролю.

Викладачеві доводиться розраховувати на дисциплінованість та свідомість студентів, спиратися на дані самоконтролю, достовірність яких викликає сумніви. Найчастіше основною формою перевірки успішності з елективної фізичної культури є тестування рівня фізичної підготовленості, що проводиться протягом навчального року і дозволяє зафіксувати лише результат, але не дає інформації про сам процес самостійної діяльності студентів

У зв'язку з цим низка авторів описують досвід використання мобільних фітнес-додатків як засоби активізації самостійної роботи студентів [1; 6; 7; 9].

В. Грушевський звертає увагу на можливість застосування мобільних фітнеспрограм, що дозволяють здійснювати самоконтроль деяких функціональних показників при активних заняттях фізичного виховання та спортом [1, с. 22].

І. Петренко, вивчивши думку студентів, припустили, що загальнодоступність мобільних пристроїв може сприяти ефективному використанню мобільних фітнес-додатків для занять фізичного виховання [7, с. 500].

У дослідженні Р. Adachi із співавторами встановлено позитивний вплив мобільних фітнес-додатків на мотивацію студентів до занять фізичного виховання та формуванню звичок здорового життя [9, с. 15].

Аналіз науково-методичної літератури показав, що мобільні фітнес-додатки як засіб організації занять фізичного виховання не користуються популярністю в освітніх організаціях.

Серед причин зазначаються: недостатній рівень науково-методичної розробленості даного питання, слабка готовність викладачів до роботи з інтернет-ресурсами та мобільними додатками, низька якість інтернет-з'єднання та відсутність гаджетів в учасників освітнього процесу, необхідні взаємодії з цими додатками.

До переваг застосування мобільних фітнеспрограм студенти відносять: зручність підрахунку добової калорійності свого раціону, можливість складання меню та отримання інформації про користь та шкоду продуктів; наявність готових тренувальних програм, широкий спектр запропонованих вправ, докладний опис техніки виконання, механізмів відстеження результатів занять.

Основними недоліками додатків є велика кількість реклами (42,6%), надмірна настирливість повідомлень (25,5%), неточність результатів (22,3%); інші фактори (5,3%).

Узагальнюючи результати дослідження, можна відзначити, що значна частина студентів мають досвід використання мобільних програм. Ставлення до таких додатків загалом позитивне: студенти визнають їхню користь для регламентації

свого способу життя, систематизації занять фізичними. вправами, відзначають зручність у відстеженні функціональних показників, обсягу та інтенсивності навантаження.

Аналіз нашого та аналогічних досліджень дозволив сформулювати переваги використання мобільних фітнес-додатків для активізації самостійної фізичної діяльності студентів:

1. Враховується рівень готовності студентів до коригування свого способу життя та фізичного активності, інтерес до того чи іншого показника, виду діяльності.

2. При самостійній роботі програми можуть виступати як фактор, що стимулює студента до дотримання режиму тренувань, харчування, відпочинку.

3. Додатки, які добре зарекомендували себе, розробляються за участю фахівців, обізнаних у питаннях методики побудови фітнестренувань, режиму дня, харчування, і заслуговують на довіру користувачів.

4. Тренування розраховані на широку аудиторію, тому вправи та завдання припускають варіативність навантаження залежно від рівня фізичної готовності.

5. Наявність підказок, можливість оперативного самоконтролю дозволяють методично грамотно організувати тренування.

6. У студентів є можливість обмінюватися даними, порівнювати їх, змагатися, що може сприяти підтримці інтересу, прагненню до покращення результатів.

7. Можливість фіксувати результати, спостерігати їхню динаміку, формувати об'єктивні звіти про позанавчальну фізкультурну діяльність з дисципліни.

8. Використання мобільних фітнес-додатків в освітньому процесі дає викладачеві можливість побачити реальну картину позанавчальної фізкультурної активності студента, оцінити його щоденний прогрес, скоригувати програму самостійних занять, сформулювати індивідуальні завдання самостійної роботи.

У разі включення мобільного фітнес-додатку до навчального процесу як засобу організації самостійної роботи студентів з фізичного виховання обов'язковою умовою є управління його використанням з боку викладача за допомогою періодичного надсилання інформації з додатка для оцінювання результатів діяльності.

Поряд із корисними відомостями в інтернет міститься багато неперевіреної інформації, у тому числі й підроблені додатки, тому необхідна участь викладача у консультуванні студентів при виборі якісного продукту, оцінки якості роботи програми, розроблення індивідуальних завдань самостійної

роботи. Також педагог може надати допомогу у критичному осмисленні одержуваної інформації, адаптації пропонованого мобільними додатками навантаження до наявного рівню підготовленості та особистим потребам, грамотної інтерпретації результатів, творчий підхід до організації фізичного виховання.

Висновки. Таким чином, введення нових форм, технологій та методів у тренувальний процес студентів дасть низку переваг перед звичайними заняттями фізичного виховання. Дозволить оптимізувати навчальний процес, зробити його більш ефективним, допоможе спрогнозувати результати, пробудити інтерес студентів до фізичного виховання.

Згідно з проаналізованими даними, сучасна система навчання у вузі характеризується високою інтенсивністю освітнього процесу, інформаційною насиченістю. Студенти багато часу проводять в аудиторіях, бібліотеках, комп'ютерних класах, значний час займає підготовка до навчальних занять вдома. Все це не може не впливати негативно на стан різних систем організму.

Узагальнюючи літературні дані, можна констатувати, що ситуація ще погіршується і тим, що більшість студентів з ослабленим здоров'ям відсутня інтерес до фізичного виховання. Як правило, такі студенти не в змозі виконувати елементарні вправи, уникають фізичних занять. У зв'язку з цим, як і раніше, залишається важливим завдання підвищення їх рухової активності.

Узагальнення даних дослідження дозволило розкрити можливості мобільних фітнес-додатків для активізації самостійної роботи студентів. У зв'язку з тенденцією підвищення обсягу та значущості самостійної роботи при освоєнні програми елективного фізичного виховання в ЗВО виникає потреба в активізації самостійної фізкультурної діяльності студентів.

Мобільні фітнес-програми можуть бути використані як засіб, що сприяє більш активному та якісному використанню фізичних вправ у повсякденному житті студентів. У той же час для успішного вирішення освітніх завдань потрібне управління процесом їх використання з боку викладача. Однак незважаючи на явні переваги, мобільні фітнес-програми ще недостатньо широко представлені в освітній практиці.

Перспективи подальших досліджень. Одним із перспективних напрямів удосконалення систем фізичного виховання студентів є розробка сучасних інформаційно-методичних систем. Вважаємо, що дослідження сприятиме подальшій популяризації подібних засобів серед викладачів та їх впровадження у практику фізичного виховання студентів СМГ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гружевський В. О. Доцільність використання інноваційних технологій у формуванні особистісноорієнтованої мотивації студентів до фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. № 3. 2019. С. 19–24.
2. Завидівська Н., Ополонець І. Шляхи оптимізації фізкультурно-спортивної діяльності студентів вищих навчальних закладів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. Праць*. 2020. № 2 (10). С. 50–54.
3. Корж Н. Ефективність технології формування ціннісного ставлення студентів до фізичної культури в процесі самостійних занять. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017. № 3. С. 59–64.
4. Кошелева О.О. Оптимізація організаційно-методичних умов системи фізичного виховання у закладах вищої освіти. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.02 – Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, Дніпро, 2019. 160 с.
5. Круцевич Т., Малахова Ж. Проблеми реформувань у системі фізичного виховання закладів вищої освіти. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2020. № 1. С. 268-277.
6. Москаленко Н.В., Пічурін В.В. Зміст психофізичної підготовки у фізичному вихованні студентів спеціальності «Організація перевезень і управління на залізничному транспорті». *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2018. № 1. С. 197 – 202.
7. Петренко І. Г. Аналіз напрямків модернізації фізичного виховання студентів ВНЗ. / І. Г. Петренко, В. І. Гончар / *Молодий вчений*, 2018. № 2 (17). С. 497–500.
8. Скрипченко І.Т. Інновації в практичній складовій підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності у дитячо-юнацькому туризмі: практичний досвід. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 15 Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2020. Вип. 3К (123) 20. С. 399-405
9. Behzadnia B., Adachi P., Deca E., Mohammadzadeh H. Associations between students' perceptions of physical education teachers' interpersonal styles and students' wellness, knowledge, performance, and intentions to persist at physical activity: A self-determination theory approach. *Psychology of Sport and Exercise*. 2018. Vol. 39. P. 10–19.
10. Brick J. Interactive physical education games. *Livestrong*. May, 2021
11. Lund J., Tannehill D. Standarts-based physical education curriculum development. *Boston: Jones and Bartlett's Publishers*, 2015. 338 p.

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ВАЖКОЮ АТЛЕТИКОЮ НА ПРОЯВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕННОСТІ ШКОЛЯРІВ 9-11 КЛАСІВ

THE INFLUENCE OF HEAVY ATHLETICS ON THE EXHIBITION OF SPECIAL PHYSICAL FITNESS OF 9-11 GRADES SCHOOL STUDENTS

Встановити залежність щодо впливу занять важкою атлетикою на прояв спеціальної фізичної підготовленості школярів 9-11 класів. Дослідження проводилися в Харківській спеціалізованій школі I-III ступенів № 162 та Харківській спеціалізованій школі I-III ступенів № 93 Харківської міської ради Харківської області. Для розв'язання завдання була сформована група старшокласників, які систематично займалися у секції з силових видів спорту, а зокрема важкою атлетикою у складі 30 осіб. Вік випробовуваних дорівнював 15-17 рокам, стаж безперервних занять у секціях з важкої атлетики – 1,5 – 2,5 рокам. Представлено педагогічне тестування для визначення рівня спеціальної підготовленості школярів 9-11 класів, які займалися у секціях з важкої атлетики. Викладений в даній публікації матеріал, свідчать, що спеціальна фізична підготовленість школярів 9-11 класів, що тренуються у спортивних секціях з важкої атлетики загальноосвітніх школах, за більшістю показників відповідають одноліткам, але мають більш покращені показники та свідчить про те, що класична методика тренувального процесу, яка розроблялася для ДЮСШ є ефективною, але має свої суттєві недоліки стосовно збереження здоров'я школярів. У результаті проведеного тестування спеціальної підготовленості з використанням змагальних та спеціально-підготовчих вправ для важкоатлетів виявлено, що показники з кожним роком покращуються у всіх вправах ($p < 0,05-0,001$), особливо у класичному ривку штанги, що складав $40,2 \pm 4,4$ кг, в 10 класі збільшився до $56,6 \pm 4,3$ кг ($t=2,66$; $p < 0,05$), а в 11 класі результат досяг $69,8 \pm 4,2$ кг ($t=4,87$; $p > 0,001$). За два роки приріст результату склав $29,5$ кг ($t=4,10$; $p < 0,001$). У виконанні вправи класичному поштовху штанги становив $63,2$ кг, через рік підвищився на $14,9$ кг ($t=2,34$; $p < 0,05$), а в 11 класі на $30,0$ кг ($t=4,87$; $p < 0,001$). Виконання вправи присідань зі штангою на плечах у важкоатлетів 9-11 класів. Різниця результатів в період з 9 по 10 клас склала $15,0$ кг ($t=2,41$; $p < 0,05$), у наступний рік з 10 по 11 клас – $16,3$ кг ($t=2,56$; $p > 0,05$), за весь час досліджень результат підвищився на $31,6$ кг ($t=4,81$; $p < 0,001$). Показники станової тяги у важкоатлетів 9-11 класів. Різниця результатів з 9 по 10 клас становила $15,0$ кг ($t=2,41$; $p < 0,05$), у наступний рік з 10 по 11 клас – $17,9$ кг ($t=2,09$; $p < 0,05$), а за два роки приріст результату склав $32,9$ кг ($t=5,11$; $p < 0,001$).

Ключові слова: важка атлетика, підготовленість спортсменів, методика, спеціально-підготовчі вправи, тренувальний процес.

To establish the dependence on the influence of weightlifting classes on the manifestation of special physical fitness of schoolchildren of grades 9-11. The research was conducted in the Kharkiv Specialized School of I-III degrees No. 162 and the Kharkiv Specialized School of I-III degrees No. 93 of the Kharkiv City Council of the Kharkiv region. To solve the problem, a group of 30 high school students was formed, who systematically practiced in the strength sports section, in particular weightlifting. The age of the subjects was 15-17 years, the experience of continuous training in weightlifting sections was 1.5-2.5 years. Pedagogical testing is presented to determine the level of special preparedness of schoolchildren of grades 9-11 who were engaged in weightlifting sections. The material presented in this publication shows that the special physical fitness of schoolchildren of grades 9-11, who train in weightlifting sports sections of secondary schools, in most indicators correspond to their peers, but have more improved indicators and indicates that the classical method of the training process, which was developed for the Junior High School, is effective, but has its significant shortcomings in terms of preserving the health of schoolchildren. As a result of testing of special preparedness using competitive and special preparatory exercises for weightlifters, it was found that indicators improve every year in all exercises ($p < 0.05-0.001$), especially in the classic barbell jerk, which was 40.2 ± 4.4 kg, in the 10th grade it increased to 56.6 ± 4.3 kg ($t=2.66$; $p < 0.05$), and in the 11th grade the result reached 69.8 ± 4.2 kg ($t=4.87$; $p > 0.001$). In two years, the increase in the result was 29.5 kg ($t=4.10$; $p < 0.001$). In the performance of the classic barbell exercise, it was 63.2 kg, a year later it increased by 14.9 kg ($t=2.34$; $p < 0.05$), and in the 11th grade by 30.0 kg ($t=4.87$; $p < 0.001$). Performance of squats with a barbell on the shoulders of weightlifters in grades 9-11. The difference in results in the period from 9th to 10th grade was 15.0 kg ($t=2.41$; $p < 0.05$), in the next year from 10th to 11th grade – 16.3 kg ($t=2.56$; $p > 0.05$), the result increased by 31.6 kg during the entire research period ($t=4.81$; $p < 0.001$). Indicators of deadlift in weightlifters of grades 9-11. The difference in results from the 9th to the 10th grade was 15.0 kg ($t=2.41$; $p < 0.05$), the next year from the 10th to the 11th grade was 17.9 kg ($t=2.09$; $p < 0.05$), and in two years the increase in the result was 32.9 kg ($t=5.11$; $p < 0.001$).

Key words: weightlifting, preparedness of athletes, technique, special preparatory exercises, training process.

УДК 796.894:796.015.31.001.4
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.15>

Джим В.Ю.,
канд. наук з фіз. вих. і спорту, доцент,
професор кафедри атлетизму
та силових видів спорту
Харківської державної академії фізичної
культури

Мулик В.В.,
докт. наук з фіз. вих. і спорту, професор,
ректор
Харківської державної академії фізичної
культури

Канунова Л.В.,
канд. наук з фіз. вих. і спорту,
доцент кафедри атлетизму та силових
видів спорту
Харківської державної академії фізичної
культури

Поставлення проблеми у загальному вигляді.

Важка атлетика є олімпійським видом спорту, і дуже сильно користується популярністю серед учнівської та студентської молоді в Україні [9, с. 332; 10, с. 752]. У важкій атлетиці розглянуті питання щодо навчання й виконання змагальних

вправ за для покращення фізичної форми школярів [9, с. 332; 14, с. 429-434].

Популярність цього виду змагань викликає не тільки зацікавленість до нього, а також потребує відповіді на багато чисельні запитання спортсменів, любителів важкої атлетики від представників

науки, тренерського складу, щодо принципів і методів побудови тренувального процесу, відновлювальних засобів та засобів з попередження травматизму при організації занять [7, с. 8-15; 9, с. 332].

Слід зазначити, що за останні роки зазнала великих змін методика тренування, підґрунтям якої стали нові підходи до побудови тренувального процесу у важкій атлетіці, використання тренажерних та інших не традиційних пристроїв при цьому, передбачаючи урахування індивідуальних морфо-функціональних та психологічних особливостей організму школярів [1, с. 8–11; 8, с. 33-39; 11, с. 101-104].

Важливим також є визначення початку тренувань важкою атлетикою, послідовність засвоєння елементів техніки та розвитку рухових якостей. Поряд з цим виконання окремих елементів техніки потребує наявності визначеного рівня розвитку рухових якостей, які, так само, удосконалюються під час їх виконання [5, с. 10–16; 12, с. 58-64].

Ідея виникнення важкої атлетики, як комплексної системи самовдосконалення особистості, заснованої на фізичному, морально-етичному та духовному вихованні, пов'язана з відродженням давніх народних традицій, що передавались з покоління в покоління. Основна мета важкої атлетики – популяризація та підвищення ролі фізичної культури і спорту, патріотичне виховання, залучення дітей та юнацтва до здорового способу життя, виховання особистості в дусі добропорядності та любові до Батьківщини. Проте, всі вищезазначені положення мають бути впроваджені згідно регламентованого навчально-методичного програмного забезпечення підготовки спортивного резерву [6, с. 59–61; 13, с. 429-434].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останнім часом підвищується популярність різних силових видів спорту, а зокрема важкої атлетики серед українського населення різних вікових груп Ю. Вихляєв, С. Ермаков. Проте, продовжують національні традиції лише деякі вітчизняні види фізичного вдосконалення Е. Котов, К. Мулик, В. Мулик. О. Камаєв, Д. Безкоровайний; К.В. Пронтенко, Т.Г. Кириченко, В.В. Пронтенко; К.В. Мулик, В.В. Мулик окремих наукових працях розкрито значення рухової активності та формування культури здоров'я у школярів В. Олешко, В. Платонов, Ю. Вихляєв, А. Cornelius, В. Brewer, J. Van Raalte. В наших попередніх публікаціях [3, с. 51-58] наголошувалося про важливість створення секцій силових видів спорту в закладах загальної середньої освіти, як додаткової форми вдосконалення фізичної підготовленості учнів старших класів та студентської молоді. Проте, до затвердження на державному рівні навчальної програми з важкої атлетики, розвиток цього виду на території України здійснюється повільно. Тому, завданням даної

роботи було виявлення оптимального рівня фізичної підготовленості старшокласників, які систематично займаються у секціях з важкої атлетики.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Узагальнення науково-методичних матеріалів [1, с. 8–11; 14, с. 429-434; 16, с. 99–116] свідчать про сприятливу дію занять важкою атлетикою на розвиток м'язової сили в підлітковому і юнацькому віці. На думку [9, с. 332; 10, с. 752], найбільший темп приросту сили спостерігається у віці 14-15 років, силової витривалості – 15 та 17 років. Найчастіше хороші і відмінні річні темпи приросту м'язової сили, зазначає автор, спостерігалися у тих осіб, які мали середні або хороші вихідні результати в контрольних випробуваннях на прояв сили.

Доцільно звернути увагу на те, що для розвитку силової витривалості у школярів 15-17 років доцільно використовувати такі фізичні вправи, структура яких близька за технікою виконання до змагальних вправ. При цьому важливо поєднувати розвиток силової витривалості з удосконаленням техніки виконання вправ. Увага тренера повинна бути звернена на те, якою мірою юні спортсмени реалізують свої можливості. Підвищення рівня розвитку фізичних якостей при виконанні змагальних вправ пов'язане з тим, що в одних випадках на певних вікових етапах зростання фізичних якостей відбувається інтенсивно, а в інших – сповільнюється або навіть припиняється.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Дослідження, які складають основний зміст роботи, виконуються відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи у Харківської державної академії фізичної культури кафедри на кафедрі атлетизму та силових видів спорту: «Шляхи удосконалення тренувального процесу у силових видах спорту та одноборствах» (номер 0121U109184) на 2021 та 2023 рр.

Мета роботи встановити залежність щодо впливу занять важкою атлетикою на прояв спеціальної фізичної підготовленості школярів 9-11 класів.

Виклад основного матеріалу.

Дослідження проводилися в Харківській спеціалізованій школі I-III ступенів № 162 та Харківській спеціалізованій школі I-III ступенів № 93 Харківської міської ради Харківської області. Для розв'язання завдання була сформована група старшокласників, які систематично займалися у секції з силових видів спорту, а зокрема важкою атлетикою у складі 30 осіб. Вік випробовуваних дорівнював 15-17 рокам, стаж безперервних занять у секціях з важкої атлетики – 1,5 – 2,5 рокам. Теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури використовувався для вивчення ступеню актуальності напрямку дослідження, методи дослідження фізичного розвитку – для

визначення рівня загальної та спеціальної фізичної підготовленості старшокласників, які систематично відвідують секційні заняття з важкої атлетики, педагогічне тестування використовувалося для визначення рівня розвитку окремих фізичних якостей, які в сукупності відображають рівень підготовленості старшокласників, методи математичної статистики – для визначення середнього арифметичного, стандартної похибки середнього арифметичного та достовірності відмінності між показниками хлопців і дівчат однієї групи.

Дослідження показників змагальної та спеціальної фізичної підготовленості проводилися протягом трьох років у 30 школярів. Заміри показників реєструвалися щоразу на початку навчального року.

Дослідження були спрямовані на виявлення впливу занять важкою атлетикою за програмою ДЮСШ на прояв спеціальних фізичних якостей школярів 9-11 класів, які займаються важкою атлетикою.

Тестування рівня змагальної та спеціальної фізичної підготовленості проходило з застосуванням змагальних та спеціально-підготовчих вправ: ривок класичний, кг; поштовх класичний, кг; присідання зі штангою на плечах, кг; станова тяга, кг (табл. 1).

На початку досліджень у школярів 9 класу результат в ривку класичному складав $40,2 \pm 4,4$ кг, в 10 класі збільшився до $56,6 \pm 4,3$ кг ($t=2,66$; $p<0,05$), а в 11 класі результат досяг $69,8 \pm 4,2$ кг ($t=4,87$; $p>0,001$). За два роки приріст результату склав $29,5$ кг, ($t=4,10$; $p<0,001$), що є високим достовірним в покращеннях та свідчить про те, що класична методика тренувального процесу, яка розроблялася для ДЮСШ є ефективною, але має свої суттєві не достачі стосовно збереження здоров'я школярів. (табл. 2).

Результат в поштовху класичному у школярів також достовірно змінювався кожного року. В 9 класі середній показник складав $63,2$ кг, через рік підвищився на $14,9$ кг ($t=2,34$; $p<0,05$), а в 11 класі на $30,0$ кг ($t=4,87$; $p<0,001$), по відношенню до початкових даних, (табл. 3.27).

В дослідженнях показників спеціальної фізичної підготовленості у тестових вправах присідання зі штангою на плечах та станова тяга також було

отримано позитивні зміни (табл. 3). Проведене дослідження показало, що зміни результатів здійснювалися рівномірно, від року до року. При виконанні присідань зі штангою на плечах у важкоатлетів 9-11 класів, середній результат на початку дослідження становив $110,6 \pm 4,5$ кг, а за другий рік (10 клас) підвищився до $125,6 \pm 4,3$ кг, а в 11 класі досяг $141,9 \pm 4,7$ кг. Різниця результатів в період з 9 по 10 клас склала $15,0$ кг ($t=2,41$; $p<0,05$), у наступний рік з 10 по 11 клас – $16,3$ кг ($t=2,56$; $p>0,05$), за весь час досліджень результат підвищився на $31,6$ кг ($t=4,81$; $p<0,001$) (табл. 3).

У дослідженні показників станової тяги у важкоатлетів 9-11 класів, на початку дослідження виявлено середньо груповий результат $112,3 \pm 4,5$ кг, в 10 класі показник становив $127,3 \pm 4,3$ кг, а в 11 класі – $145,2 \pm 4,6$ кг. Різниця результатів з 9 по 10 клас становила $15,0$ кг ($t=2,41$; $p<0,05$), у наступний рік з 10 по 11 клас – $17,9$ кг ($t=2,09$; $p<0,05$), а за два роки приріст результату склав $32,9$ кг ($t=5,11$; $p<0,001$), що являється високою достовірною різницею приросту результату, (табл. 3).

Таким чином, результати, які характеризують вікову динаміку показників спеціальної фізичної підготовленості школярів протягом 9-11 класів, які займаються важкою атлетикою, свідчать про те, що найбільші темпи приросту по всім показникам спостерігаються протягом трьох років тренування.

Проведене дослідження підтвердило результати інших авторів [1, с. 8–11; 3, с. 51-58] необхідності врахування впливу тренувань на фізичні показники школярів 9-11 класів, які займаються важкою атлетикою. Також були розширені дані вітчизняних [5, с. 10–16; 7, с. 8-15; 9, с. 332] і зарубіжних авторів [15, с. 387 – 405; 16, с. 99–116] з питань підвищення рівня найбільш значущих показників спеціальної фізичної підготовленості на юний організм школярів, які займаються важкою атлетикою.

Висновки.

Викладений в даній публікації матеріал, свідчать, що спеціальна фізична підготовленість школярів 9-11 класів, що тренуються у спортивних секціях з важкої атлетики загальноосвітніх школах, за більшістю показників відповідають одноліткам, але мають більш покращені показники та свідчить

Таблиця 1

Показники спеціальної фізичної підготовленості школярів 9-11 класів, які займаються важкою атлетикою (n1=n2=n3=30)

№	Тести	9 клас	10 клас	11 клас
		$\bar{x}_1 \pm m_1$	$\bar{x}_2 \pm m_2$	$\bar{x}_3 \pm m_3$
1.	Ривок класичний, кг	$40,2 \pm 4,4$	$56,6 \pm 4,3$	$69,8 \pm 4,2$
2.	Поштовх класичний, кг	$63,2 \pm 4,4$	$78,1 \pm 4,6$	$93,2 \pm 4,3$
3.	Присідання зі штангою на плечах, кг	$110,6 \pm 4,5$	$125,6 \pm 4,3$	$141,9 \pm 4,7$
4.	Станова тяга, кг	$112,3 \pm 4,5$	$127,3 \pm 4,3$	$145,2 \pm 4,6$

Таблиця 2

Матриця вірогідності різниці результатів ривка класичного та поштовху класичного у школярів 9-11 класів, які займаються важкою атлетикою (n1=n2=n3=30)

Клас	10 клас	11 клас
9 клас	t=2,66; p<0,05 t=2,34; p<0,05	t=4,87; p<0,001 t=4,87; p<0,001
10 клас	-	t=2,20; p<0,05 t=2,40; p<0,05

У чисельнику – ривок класичний, у знаменнику – поштовху класичного

Таблиця 3

Матриця вірогідності різниці результатів присідань зі штангою на плечах та станової тяги у школярів 9-11 класів, які займаються важкою атлетикою (n1=n2=n3=30)

Клас	10 клас	11 клас
9 клас	t=2,41; p<0,05 t=2,41; p<0,05	t=4,81; p<0,001 t=5,11; p<0,001
10 клас	-	t=2,56; p<0,05 t=2,09; p<0,05

У чисельнику – присідання зі штангою на плечах, у знаменнику – станова тяга

про те, що класична методика тренувального процесу, яка розроблялася для ДЮСШ є ефективною, але має свої суттєві недоліки стосовно збереження здоров'я школярів.

У результаті проведеного тестування спеціальної підготовленості з використанням змагальних та спеціально-підготовчих вправ для важкоатлетів виявлено, що показники з кожним роком покращуються у всіх вправах (p<0,05-0,001), особливо у класичному ривку штанги, що складав 40,2±4,4 кг, в 10 класі збільшився до 56,6±4,3 кг (t=2,66; p<0,05), а в 11 класі результат досяг 69,8±4,2 кг (t=4,87; p>0,001). За два роки приріст результату склав 29,5 кг (t=4,10; p<0,001). У виконанні вправи класичному поштовху штанги становив 63,2 кг, через рік підвищився на 14,9 кг (t=2,34; p<0,05), а в 11 класі на 30,0 кг (t=4,87; p<0,001). Виконання вправи присідань зі штангою на плечах у важкоатлетів 9-11 класів. Різниця результатів в період з 9 по 10 клас склала 15,0 кг (t=2,41; p<0,05), у наступний рік з 10 по 11 клас – 16,3 кг (t=2,56; p>0,05), за весь час досліджень результат підвищився на 31,6 кг (t=4,81; p<0,001). Показники станової тяги у важкоатлетів 9-11 класів. Різниця результатів з 9 по 10 клас становила 15,0 кг (t=2,41; p<0,05), у наступний рік з 10 по 11 клас – 17,9 кг (t=2,09; p<0,05), а за два роки приріст результату склав 32,9 кг (t=5,11; p<0,001).

Перспективи подальших досліджень передбачають визначення впливу занять з важкої атлетики на функціональний стан юних школярів 9-11 класів, що займаються важкою атлетикою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безкоровайний Д. О. Вікові зміни статичної витривалості у школярів 15–17 років, які займаються армспортом. Педагогіка, психологія та медико-біоло-

гічні пробле- ми фізичного виховання і спорту. 2007. № 12. С. 8–11.

2. Вихляев Ю. М. Шляхи вдосконалення неформальної фізкультурної освіти студентів. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2014. Вип. 118 (2). С. 76–79.

3. Джим В.Ю. Аналіз розробленої методики тренувальних занять з пауерліфтингу учнів старшої загальноосвітньої школи. Академічні студії. Серія «Педагогіка», (3), (Січень 2023) 51-58. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.3.8>.

4. Джим В. Ю. Педагогические основы безопасности при занятиях бодибилдингом. New Trends in Teaching Social Science Subjects at Schools Specialized in Security: сборник трудов Международной научной конференции, Словакия, 2013. С. 111–118.

5. Джим В. Ю. Сравнительный анализ техники рывковых упражнений в тяжелой атлетике и гиревом спорте. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2013. № 11. С. 10–16.

6. Ермаков С. С., Иващенко С. Н., Гузов В. В. Особенности мотивации студентов с применением индивидуальных программ физической самоподготовки. Физическое воспитание студентов. 2012. № 4. С. 59–61. URL: <http://www.sportedu.org.ua/html/journal/2012-N4/index.html> (дата звернення 10.10.2022)

7. Котов Е. А. Формирование у студентов интереса к самостоятельным занятиям физическими упражнениями. Педагогіка, психологія та медико-біологіческие проблемы физического воспитания и спорта. 2003. № 14. С. 8-15.

8. Мулик К. В., Мулик В. В. Мотивация школьников та студентів до спортивно-оздоровчих занять з туризму. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. 2015. № 7. С. 33-39.

9. Олешко В. Г. Теорія та методика тренерської діяльності у важкій атлетиці: підруч. для студ. закл. вищої освіти з фіз. виховання і спорту. К. : Національ-

ний університет фізичного виховання і спорту України, Олімпійська література, 2018. 332 с.

10. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : учебн. для тренеров : в 2 кн. Київ. : Олимп. лит., 2015. Кн. 2. 752 с.

11. Тихорський О. А. (2019), «Використання методичного прийому «Дроп-сет» кваліфікованими бодібілдерами Харківщини у базовому мезоциклі», Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах. Т. 1. С. 1001-104.

12. Канунова Л.В., Плотніков Є.К., Півень О.Б., «Диференціювання навантажень в базовому мезоциклі зі СФП у юних гирьовичок 14-15 років з урахуванням фаз специфічного біологічного циклу», Слобожанський науково-спортивний вісник, № 5 (79), (2020) С. 58-64.

13. Tykhorskyi O. et al., «Anthropometrical changes of highly-skilled female bodybuilders during basic

mesocycle of annual preparation», *Gazzetta Medica Italiana-Archivio per le Scienze Mediche*. (2021) T. 180. №. 9. С. 429-434.

14. Tykhorsky O., Dzhyim E., Ponomarenko R., Petrenko I., Kanunova L., «Anthropometrical changes of highly-skilled female bodybuilders during basic mesocycle of annual preparation», *Gazzetta Medica Italiana – Archivio per le Scienze Mediche* 2021 September, № 180 (9), pp. 429-434.

15. Cornelius A. E., Brewer B. W., Van Raalte J. L. Applications of multilevel modeling in sport injury rehabilitation research. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*. 2007. Vol.5(4). pp. 387 – 405. doi:10.1080/1612197X.2007.9671843.

16. Vissek A. J., Watson J. C., Hurst J. R., Maxwell J. P., Harris B. S. Athletic identity and aggressiveness: A cross-cultural analysis of the athletic identity maintenance model. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*. 2010. Vol. 8(2). pp. 99–116. doi:10.1080/1612 197X.2010.9671936.

РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ В УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЯК ЧИННИКА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

FORMATION OF MOTIVATION TO ACHIEVE SUCCESS IN STUDENTS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES AS A FACTOR OF SOCIAL COMPETENCE

Наукове дослідження присвячене проблемі формування мотивації досягнення успіху в учнів з інтелектуальними порушеннями. Актуальність теми визначається сучасними тенденціями компетентнісного підходу в спеціальній освіті, спрямованого на формування успішної особистості учнів. Мотивація досягнення успіху є вагомим фактором формування особистості та є чинником соціальної компетентності. У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми розвитку мотивації досягнення успіху у загальній та спеціальній психології та педагогіці, який дав змогу розкрити психологічні особливості прояву мотивації досягнення успіху у поведінці, спілкуванні та діяльності; специфіку розвитку потребно-мотиваційної сфери учнів з інтелектуальними порушеннями. Визначено, що у дітей з інтелектуальними порушеннями переважають мотиви уникнення невдачі та байдуже ставлення до успіху. Обґрунтовано, що мотивація досягнення успіху формується в учнів шляхом створення відповідних умов у процесі навчання та у позакласній роботі. Визначено педагогічні умови формування мотивації досягнення успіху в учнів з інтелектуальними порушеннями, зокрема: 1) використання прийомів створення ситуації успіху на уроках, ефективність яких у роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями передбачає зміну форм та методів роботи з метою підсилення дії створеної ситуації успіху, акцентуації уваги на досягненнях, зацікавлення процесом навчання; 2) розробка та включення у план виховної роботи циклу виховних годин «Успіх у моєму житті», індивідуальних та групових бесід, системи доручень, створення куточка успіху; 3) командний підхід до створення ситуації успіху учням з інтелектуальними порушеннями; 4) залучення батьків до створення ситуації успіху учням з інтелектуальними порушеннями. Перспектива подальших досліджень полягатиме у розробці педагогічного інструментарію та методичних рекомендацій щодо реалізації педагогічних умов формування мотивації досягнення успіху в учнів з інтелектуальними порушеннями у процесі навчання та позакласної роботи.

The scientific research is devoted to the problem of formation of motivation to achieve success in students with intellectual disabilities. The relevance of the topic is determined by the modern trends of the competence approach in special education aimed at forming a successful personality of students. The motivation to achieve success is important for the formation of personality and is a factor of social competence. The article provides a theoretical analysis of the problem of the development of motivation to achieve success in general and special psychology and pedagogy, which made it possible to reveal the psychological features of the manifestation of motivation to achieve success in behavior, communication and activity; the specifics of the development of the need-motivational sphere of students with intellectual disabilities. It was determined that the motives of avoiding failure and an indifferent attitude towards success prevail among children with intellectual disabilities. It is substantiated that the motivation to achieve success is formed in students by creating appropriate conditions in the learning process and in extracurricular work. Pedagogical conditions for the formation of motivation to achieve success among students with intellectual disabilities have been determined, in particular: 1) the use of techniques for creating a situation of success in lessons, the effectiveness of which in working with children with intellectual disabilities involves changing the forms and methods of work in order to strengthen the effect of the created situation of success, accentuation of attention on achievements, interest in the learning process; 2) development and inclusion in the plan of educational work of the cycle of educational hours "Success in my life", individual and group discussions, a system of assignments, creation of a corner of success; 3) a team approach to creating a situation of success for students with intellectual disabilities; 4) involvement of parents in creating a situation of success for students with intellectual disabilities. The perspective of further research will consist in the development of pedagogical tools and methodological recommendations for the implementation of certain pedagogical conditions for the formation of motivation to achieve success in students with intellectual disabilities during study and extracurricular work.

УДК 376.2-056.36
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.16>

Докучина Т.О.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Ключові слова: мотивація досягнення успіху, особистість, соціальна компетентність, створення ситуації успіху, урок, позакласна робота, педагогічні умови, учні з інтелектуальними порушеннями.

Key words: motivation to achieve success, personality, social competence, creating a situation of success, lesson, extracurricular work, pedagogical conditions, students with intellectual disabilities.

Актуальність проблеми дослідження. Тенденції розвитку сучасної системи спеціальної освіти передбачають орієнтацію на особистість

учня, формування його соціальної компетентності. Відповідно до положень Нової української школи ключовими компетентностями визначаються ті,

які потрібні для «особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя» [6]. Результатом навчально-виховної діяльності має стати успішна особистість учня, який здатний реалізувати свої потенційні можливості у самостійному житті.

Першочерговим завданням педагогів повинно стати формування в учнів бажання та вміння навчатися, розвивати власні здібності, а також реалізовувати свої прагнення та можливості. Зважаючи на пізнавальну пасивність учнів з інтелектуальними порушеннями, актуалізується проблема формування мотивації досягнення успіху у цієї категорії дітей. Оскільки мотивація досягнення успіху є одним із чинників формування соціальної компетентності, що передбачає активність у різних сферах життя, вміння працювати самостійно та у взаємодії з іншими на досягнення результату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні аспекти проблеми формування мотивації досягнення успіху присвячена низка наукових праць вчених. Концептуальні положення про сутність успіху та мотивації досягнення розробили І. Бех, В. Джеймс, О. Романовський, С. Занюк, Х. Хекхаузен та ін. Вивченням проблеми забезпечення успіху учням у навчанні та стимулювання до його досягнення займалися У. Глассер, О. Максимова, Л. Ткачук та ін. В аспекті компетентнісного підходу М. Докторович, Дж. Равен, І. Ніколаеску та ін. розглядали мотивацію досягнення успіху як особистісне утворення, що лежить в основі соціальної компетентності.

У корекційній педагогіці та спеціальній психології вченими вивчались окремі аспекти проблеми формування мотивації досягнення успіху в учнів з інтелектуальними порушеннями у навчально-виховній діяльності. В. Бондар, А. Корнієнко, Н. Стадненко, І. Ужченко, та ін. досліджували провідні мотиви навчальної діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями. О. Гаврилов, М. Матвєєва, С. Миронова, М. Хоружа та ін. розглядали особливості стимулювання учнів з інтелектуальними порушеннями до активності у начально-виховній діяльності. В. Синьов розробив умови забезпечення успіху учням з інтелектуальними порушеннями при виконанні завдань, що відповідають за рівнем труднощів зоні найближчого розвитку. Все ж, попри значну кількість наукових досліджень проблема формування мотивації досягнення успіху в учнів з інтелектуальними порушеннями потребує подальшого вивчення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Мотивація досягнення успіху детермінує ефективність дій у різних видах діяльності, серед яких освітня є провідною для учнів. У процесі навчання вони не лише засвоюють

знання, а й отримують досвід соціальної взаємодії, оволодівають навичками соціальної поведінки, що є основою для формування соціальної компетентності. Вмотивованість на досягнення успіху як у навчальній діяльності, так і у спілкуванні та відносинах з оточуючими є вагомим умовою формування успішної особистості учнів в цілому та соціальної компетентності зокрема. Освітній процес має забезпечувати можливість досягнення успіху учнями для формування очікування та потреби його досягнення. Це зумовлює необхідність визначення, обґрунтування та апробації конкретних педагогічних умов формування мотивації досягнення успіху в учнів з інтелектуальними порушеннями у процесі навчання та виховання.

Метою нашої статті є визначення педагогічних умов формування мотивації досягнення успіху в учнів з інтелектуальними порушеннями у навчальній та позакласній роботі на основі теоретичного аналізу літературних джерел з визначеної проблематики.

Виклад основного матеріалу. Мотивація досягнення являє собою «прагнення людини досягти значних результатів, успіхів у діяльності» [4, с. 165]. Відтак, мотивація досягнення передбачає орієнтацію особистості на досягнення визначеної мети, бажаного результату. Визначальним у досягненні успіху є цілепокладання, адже саме воно сприяє виникненню мотивації та активізації діяльності на досягнення відповідної мети.

І. Бех наголошує, що для того, щоб мотивація досягнення формувалась та розвивалась у правильній тенденції важливим є переважаючі мотиви досягнення успіху над мотивами уникнення невдачі. Крім того, це сприятиме нормальному психічному розвитку самої особистості. Учні, вмотивовані на успіх, проявляють активність та докладають максимальних зусиль для досягнення бажаного результату. Переважаючі мотиви уникнення невдачі пригнічують учнів, порушують їх психічну рівновагу, породжують невпевненість у собі своїх силах і можливостях та негативно відображається на результатах діяльності [2, с. 7]. Невпевненість може призводити до замкненості у собі, небажанні розвиватись, спілкуватись з іншими, проявляти свої почуття. Вона також може проявлятися через соціальний страх, що не дає можливості розкритись у певній ситуації, досягти в ній успіху, а навпаки підвищує ймовірність виникнення невдачі, яка ще більше його зміцнює. Досягти успіху має більше шансів той учень, в якого переважають мотиви його досягнення, який є відкритим до спілкування та взаємодії з іншими, не зважає на перешкоди і впевнено йде до своєї мети.

М. Матвєєва, В. Синьов, О. Хохліна та ін. зазначають, що мотиваційно-потребова сфера учнів з інтелектуальними порушеннями характеризується незрілістю, епізодичністю мотивів,

відсутністю їх ієрархії та переважанням утилітарних потреб. У цих учнів виявляється неадекватна самооцінка, вони не в змозі критично оцінювати себе, результати своєї діяльності, що є негативним підґрунтям для формування мотивації досягнення успіху та сприяє переоцінці чи недооцінці своїх можливостей [8, с. 258].

Дослідження мотивації досягнення успіху в учнів з інтелектуальними порушеннями засвідчили переважання у них мотивів уникнення невдачі та байдужого ставлення до успіхів, що характеризується не усвідомленістю власних досягнень, відсутністю потреби пережити почуття успіху пасивністю у навчанні, не бажанні взаємодіяти з іншими, спільно виконувати діяльність для досягнення певної мети. Переважання мотивів уникнення невдачі є показником низького рівня сформованості мотивації досягнення, негативно позначається на розвитку особистості учнів та ускладнює процес формування їхньої соціальної компетентності [3].

С. Занюк зазначає, що зовнішніми чинниками, що впливають на досягнення успіху виступають ті обставини, які сприяють його досягненню чи навпаки перешкоджають цьому [4, с. 166]. У навчально-виховній діяльності вагомим зовнішнім чинником досягнення успіху учнями є компетентність педагога правильно організувати освітню діяльність та створити усі необхідні умови, які б дали можливість учням реалізувати свої потенційні можливості та досягти успіху. Доцільним є впровадження педагогіки успіху, яка розширює можливості розвитку успішної особистості та життєвої компетентності учнів. Ефективність впровадження ідей педагогіки успіху передбачає створення умов для переживання успіху учнями з метою стимулювання до його досягнення як у освітній діяльності, так і у повсякденному житті.

Аналіз літературних джерел дозволив визначено педагогічні умови формування мотивації досягнення успіху в учнів з інтелектуальними порушеннями у початковій та позакласній роботі [1; 2; 3; 5]:

1. Використання прийомів створення ситуації успіху на уроках. Реалізація прийомів ситуації успіху у роботі з учнями з інтелектуальними порушеннями передбачає зміну форм та методів роботи з метою підсилення дії створеної ситуації успіху, акцентуації уваги дітей на досягненнях, зацікавлення процесом навчання (проведення нетрадиційних уроків; використання методів формування пізнавального інтересу, інтерактивних методів навчання; урізноманітнення форм опитування; використання прийомів формування оцінювання та акцентуації уваги на успіхах учнів; надання диференційованої допомоги учням, яка поступово має скорочуватись при переході знань та вмінь із зони найближчого в зону актуального

розвитку). Учні орієнтовані на успіх потребують загальної підтримки їхнього очікування успіху. Більше уваги все ж потребують учні із переважанням мотивів уникнення невдачі та ситуативним переважанням мотивів досягнення. Наведемо приклади деяких прийомів, які доцільно використовувати у роботі з цими учнями:

– «Емоційне поглажування» – основна мета прийому полягає у тому, щоб стимулювати учнів до подальшої діяльності шляхом виділення їхніх навіть найменших успіхів, досягнень, позитивних результатів тощо.

– «Прихований інструктаж» – полягає у незначному натяку учням на те, як слід виконувати роботу. Наприклад: «Почни з...», «Зверни увагу на...», «Не забудь про...», «Перевір це». Тобто незначні підказки використовуються у вигляді непрямого впливу на учнів з метою створення ситуації успіху.

– «Подолання страху» – цей прийом спрямований на зняття тривожності та переживання учнів перед виконанням завдань. Наприклад: «Ми вже розв'язували такі завдання», «Це легке завдання», «Ти знаєш правильну відповідь». Реалізація прийому також може відбуватись шляхом створення сприятливих обставин для опитування учнів (тихе опитування, прийом «Світлофор» тощо).

2. Розробка та включення у план виховної роботи циклу виховних годин «Успіх у моєму житті», індивідуальних та групових бесід, системи доручень, створення куточка успіху. Орієнтованими тематичними блоками циклу виховних годин є такі: «Я і світ», «Значення навчання в житті людини», «Оцінка – кількісний та якісний результат діяльності», «Мій особистісний успіх». Індивідуальні та групові бесіди мають бути спрямовані на формування усвідомлення учнями можливостей досягнення успіху у різних видах діяльності, значення спілкування та взаємодії з іншими для досягнення цілей та ін. Організація доручень передбачає вияв довіри до учнів та забезпечення умов досягнення ними успіху як результату їх виконання. Створення куточку успіху передбачає акцентуацію увагу учнів на їхніх досягненнях. У куточку мають розміщуватись відзнаки учнів, отримані у конкурсах, змаганнях, папки-портфоліо.

3. Командний підхід до створення ситуації успіху учням з інтелектуальними порушеннями. Реалізація командного підходу передбачає взаємодію фахівців з метою цілісного впливу на дітей. Кожен фахівець, який працює з дитиною, має забезпечувати реалізацію створення ситуації успіху учням. Єдність та узгодженість дій фахівців буде запорукою успішного формування мотивації досягнення успіху в учнів.

Важливу роль у цій діяльності відіграє психолог, який реалізує основні завдання створення ситуації

успіху у психологічному аспекті роботи з дітьми та їхніми батьками. Зокрема, саме психолог має здійснювати діагностику мотивації досягнення успіху в учнів. Цей фахівець має надати інформацію педагогам і батькам про результати діагностики та спільно з ними вибудувати план заходів щодо ефективного формування мотивації досягнення успіху у процесі навчальної та виховної діяльності.

4. *Залучення батьків до створення ситуації успіху учням з інтелектуальними порушеннями.* Процес залучення батьків до створення ситуації успіху учням передбачає реалізацію таких етапів:

– Стимулювання батьків до взаємодії. З цією метою доцільним є проведення індивідуальних бесід з батьками, запрошення їх на уроки та виховні заходи, що передбачає встановлення довірливих стосунків, розкриття індивідуальних можливостей та досягнень учня, ролі сім'ї у розвитку дитини та досягненні нею успіхів у різних видах діяльності.

– Визначення методів та прийомів створення ситуації успіху учням та їх реалізація батьками. На цьому етапі слід проводити індивідуальні консультації для батьків, надавати рекомендації.

– Стимулювання батьків до власних пошуків методів та прийомів формування у дітей мотивації досягнення успіху. Завдання педагогів стимулювати батьків до творчого пошуку способів впливу на учнів. Для цього ефективним є запрошення батьків на виховні години, уроки, участь у проведенні виховних заходів, залучення до організації позакласної та профорієнтаційної роботи.

Висновки. Мотивація досягнення успіху є складовою соціальної компетентності, формування якої забезпечує розвиток успішної особистості учнів. Не сформованість потребо-мотиваційної сфери в учнів з інтелектуальними порушеннями негативно позначається на формуванні мотивації досягнення успіху, розвитку їхньої особистості в цілому. Особливості психічного розвитку учнів

з інтелектуальними порушеннями обумовлюють необхідність створення відповідних педагогічних умов формування мотивації досягнення успіху у процесі навчання та у позакласній роботі, що передбачають створення ситуації успіху учням, командну роботу фахівців закладу освіти та залучення до цієї роботи батьків. Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку педагогічного інструментарію та методичних рекомендацій щодо реалізації педагогічних умов формування мотивації досягнення успіху в учнів з інтелектуальними порушеннями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Автомонов П.П. Технологія педагогічного успіху. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2002. 180 с.
2. Бех І.Д. Педагогіка успіху: виховні втрати та їх подолання. *Педагогіка і психологія*. 2004. № 4 (45). С. 5-16.
3. Докучина Т.О. Результати дослідження мотивації досягнення успіху розумово відсталих учнів молодших класів у навчально-виховній діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2013. Вип. 23. С. 69-72.
4. Занюк С.С. Психологія мотивації. Київ : Либідь. 2002. 304 с.
5. Максимова О.О. Спрямованість вчителя на дитячий успіх. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2006. Вип. 9. С. 346-351.
6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
7. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія. Київ : Академвидав. 2006. 360 с.
8. Синьов В.М., Матвєєва М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталої дитини. Київ : Знання. 2008. 359 с.

УМОВИ УСПІШНОГО ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

CONDITIONS FOR THE SUCCESSFUL FORMATION AND DEVELOPMENT OF DIALOGICAL SPEECH OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Статтю присвячено проблемі підготовки майбутнього вчителя до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. На сучасному етапі розвиток інклюзивної освіти, проблема навчання дітей із мовленнєвими порушеннями набуває значної актуальності, де свідчать дослідження науковців, педагогів-практиків, численні публікації. Визначено, що огляд психолого-педагогічної літератури показав, як в Україні постійно зростає кількість дітей, у яких діагностуються порушення усного і писемного мовлення.

Тому, усім педагогічним працівникам в якому навчаються діти із порушеннями мовленнєвого розвитку, потрібно розумітися на основних теоретико – методологічних аспектах роботи з учнями, що мають особливі освітні потреби у зв'язку із порушеннями мовленнєвого розвитку, особливостях організації та надання їм необхідної корекційної допомоги в умовах освітнього процесу.

Проаналізовано сучасні наукові дослідження з даної тематики. В умовах гнучкої, варіативної соціальної практики підвищується значимість індивідуального підходу в навчанні як способу освоєння особистістю довільних вищих форм індивідуального навчання, при яких людина є активним суб'єктом соціального вибору. Визначена роль батьків під час розвитку діалогічного мовлення дітей із ТПМ. Подано характеристика до індивідуального підходу, який є органічною частиною педагогічного процесу, він допомагає залучити всіх дітей в активну діяльність з оволодіння програмним матеріалом. У педагогіці принцип індивідуального підходу повинен пронизувати всі ланки виховної та навчальної роботи з дітьми різного віку. Сутність його виражається в тому, що загальні завдання виховання, які стоять перед педагогом, що працює з дітьми, вирішуються їм за допомогою педагогічних впливів на кожну дитину, виходячи зі знання її психічних особливостей і умов життя. У статті доведено необхідність залучення здобувачів вищої освіти, майбутніх логопедів до використання нових інтерактивних форм, під час корекції мовленнєвих порушень у дітей та підвищення мотиваційного фактора й отримання нових знань.

Ключові слова: індивідуальність, гра, діалогічне мовлення, інклюзія, спілкування, компетентність

The article is devoted to the problem of preparing a future teacher to work with children with special educational needs. At the current stage, the development of inclusive education, the problem of teaching children with speech disorders is gaining significant relevance, as evidenced by the research of scientists, practicing teachers, and numerous publications. It was determined that the review of psychological and pedagogical literature showed that the number of children diagnosed with speech and written communication disorders is constantly increasing in Ukraine.

Therefore, all pedagogical workers who teach children with speech development disorders need to understand the main theoretical and methodological aspects of working with students who have special educational needs in connection with speech disorders, the peculiarities of the organization and providing them with the necessary corrective assistance in the conditions educational process.

Modern scientific research on this topic is analyzed. In the conditions of flexible, variable social practice, the significance of the individual approach to education increases as a way of personal mastering of arbitrary higher forms of individual education, in which a person is an active subject of social choice. The role of parents in the development of dialogic speech of children with TPM is determined. The characteristics of the individual approach, which is an organic part of the pedagogical process, is given, it helps to involve all children in active activities to master the program material. In pedagogy, the principle of an individual approach should permeate all aspects of educational and educational work with children of different ages. Its essence is expressed in the fact that the general educational tasks faced by a teacher working with children are solved by them with the help of pedagogical influences on each child, based on knowledge of their mental characteristics and living conditions. The article proves the necessity of involving students of higher education, future speech therapists in the use of new interactive forms, during the correction of speech disorders in children and increasing the motivational factor and obtaining new knowledge.

Key words: individuality, game, dialogic speech, inclusion, communication, competence.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.17>

Звєкова В.К.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри загальної педагогіки

і спеціальної освіти

Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Постановка проблеми. В даний час суспільство знаходиться на перехідному етапі розвитку: відбувається оновлення сучасного суспільства. У цих умовах актуальною є проблема соціалізації особистості дитини з ООП: з раннього дитинства дитина повинна засвоїти цінності суспільства, в якій їй належить жити. Процес становлення людини буде успішним в залежності від того, як дитина адаптується в навколишньому світі, чи знайде вона гідне місце в житті, чи зуміє реалізувати

власний потенціал і яким виявиться її ранній соціальний досвід. Гра в дитячому віці вкрай необхідна і є нормою.

Мета статті – обґрунтувати діалогічне мовлення у дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблему розвитку діалогічного та зв'язного мовлення вивчали та вивчають як психологи (Л.С. Виготський, Б.Д. Ельконін, С.Л. Рубинштейн,

А.Н. Леонтьєв, Л.І. Леушина та ін.), так і вчені, лінгвісти, методисти, педагоги (С.І. Тихеева, О.О. Фільоріна, К.Д. Ушинський, А.М. Бородич, Н.А. Орланова, О.С. Ушакова, М. Бахтін, Н. Арутюнова, Л. Якубинський та ін.).

Виклад основного матеріалу. Діалогічне мовлення є яскравим проявом комунікативної функції мови. Вчені-лінгвісти називають діалог первинною природною формою мовного спілкування. Робота по розвитку діалогічного мовлення спрямована на формування умінь, необхідних для спілкування, створення своїх реплік, питань, відбувається одночасно із сприйняттям чужого мовлення. Участь в діалозі вимагає складних вмінь:

- уважно слухати і правильно розуміти думку, виражену співрозмовником;
- формулювати у відповідь власний розсуд;
- правильно виражати його засобами мови;
- міняти услід за думками співрозмовника тему мовної взаємодії;
- підтримувати певний емоційний тон;
- слухати своє мовлення, вносити необхідні зміни і поправки (Кочерган, 2000).

Спостереження показали, що у дітей 2 – 5 років виражена потреба в самопрезентації, але в той же час є великі труднощі в спілкуванні. Особливо це стосується дошкільнят з мовленнєвими порушеннями. Таким чином, проблема формування діалогічного мовлення залишається однією з актуальних в теорії і практиці логопедії, оскільки це:

- по-перше: розвиток комунікативної функції мови, що саме по собі є необхідною умовою для успішної соціалізації;
- по-друге: діалог можна розглядати не лише як мету, але і як засіб практичного оволодіння мовою.

Механізми соціалізації дітей із тяжкими порушеннями мовлення мають свої особливості. Залежно від типу мовного порушення діти відчувають певні труднощі у засвоєнні системи культури та зразків поведінки у суспільстві. У них ускладнена взаємодія із соціальним середовищем, знижена здатність адекватного реагування на зміни. Вони відчувають труднощі у досягненні своїх цілей у межах існуючих норм, що може призвести до дисбалансу у поведінці. Якщо дитина постійно конфліктує, свариться, не вміє домовлятися і поступатися під час спільної діяльності, якщо їй важко дається налагодження дружніх та ігрових відносин з іншими дітьми, і вона вважає за краще бути на самоті серед колективу, то їй необхідна допомога оточуючих для формування навичок комунікативної поведінки. Більшість дітей, які відвідують дитячі садки, в комунікативному відношенні успішні. Вони здатні налагоджувати контакти, вміють домовлятися про спільні ігрові, трудові та навчальні дії, планують собі якісь завдання і намагаються виконувати їх. Вільно

викладають свої прохання, діляться враженнями та ставлять запитання. Але іноді буває і так, що у дитини-дошкільника відносини з однолітками складаються складно, тому важливо показати їй правильну модель поведінки в суспільстві. Звернути її увагу як на позитивні, так і на негативні приклади спілкування між людьми в повсякденному житті. Не треба жаліти добрих слів, потрібно хвалити малюка за кожне «чарівне» слово, за добрі справи, які він зробив, а головне подавати особистий приклад правильної поведінки та спілкування з оточуючими. Дитина живе в суспільстві, бачить взаємини дорослих між собою, копіює і переносить такі ж взаємини на спілкування з однолітками. Тут важливо побудувати спілкування з дитиною таким чином, щоб воно приносило задоволення та викликало бажання спілкуватися, і на перший план виступає гра як основний вид дитячої діяльності (Лопатіна, 2012).

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на тому що, за допомогою різного роду мовленнєвих ігор, завдань на виконання мимічних вправ, логоритміки дорослому легко впоратися з таким завданням як збагачення активного та пасивного словника дитини, допомозі дитині у формуванні правильної звуковимови та побудові складової мови, навчанні висловлювати свої думки. Але слід пам'ятати, що не потрібно перевантажувати дитину завданнями. Якщо дитина отримує дуже багато інформації, може статися те що дефекти мовлення переростуть у заїкуватість. Тому знання дитина повинна отримувати відповідно до віку та стану психічних процесів (Богуш, 2007).

Ваговим є те, що велику роль у соціальному становленні дитини грають батьки. Іноді батьки, через незнання або через свою педагогічну некомпетентність, не надають великого значення порушенням мовлення, які помічають у своїх дітей, а часом і не бачать їх. Вони не замислюються про те, що мовленнєві порушення спричиняють такі проблеми як порушення комунікативної сфери, а тим часом такі діти викликають тривогу, насамперед через те, що самостійно свої проблеми вони вирішити не можуть. Це серйозна проблема, яка заважає дітям почуватися вільно та комфортно в іграх, на заняттях та у повсякденному житті. І тут вирішальну роль відіграють саме дорослі, і нормальний розвиток дитини багато в чому залежить від того, як вони керуватимуть процесом розвитку, чи навчать малюків спілкуватися з оточуючими людьми, чи навчать їх ввічливому поведінню, вмінно домовлятися і поступатися один одному. Соціальна адаптація є одним із механізмів соціалізації (Гайдаєнко, 2006).

Таким чином, сформована мовленнєва компетентність веде до формування таких якостей особистості як адекватна самооцінка, самовладання, комунікативність, впевненість у своїх силах та

можливостях, відчуття своєї корисності та необхідності колективу однолітків. У дітей відбувається розвиток та активізація мовленнєвих, пізнавальних, емоційно-вольових та особистісних якостей, що сприяє формуванню їхньої позитивної соціалізації в суспільстві і це є базою для формування соціально-адаптивної особистості вихованця та передумовою до успішного освітнього процесу у школі.

Діалогічне мовлення у дітей з ТПМ можна розвивати в самих різних видах діяльності: ігрової, рухової, пізнавально-дослідницькою, ізодіяльності.

Завдання роботи по навчанню дітей з ТПМ діалогу:

- Розвивати уміння розуміти різноманітні ініціативні звернення (повідомлення, питання, спонукання);

- Вчити дітей вступати в мовне спілкування різними способами: повідомляти про свої враження, переживання; ставити питання; спонукати партнера по спілкуванню до спільної діяльності;

- Формувати у дітей уміння користуватися інтонацією, мімікою, жестами;

- Розвивати уміння наслідувати правила ведення діалогу.

При плануванні змісту роботи передбачають їх поступове ускладнення. Спочатку найбільш прості завдання, щоб на їх основі вирішити складніші (наприклад: засвоюючи різноманітність питань за змістом, діти спочатку вчать ставити питання пізнавального характеру, а пізніше питання соціально-особистого змісту) (Зданевич, 2020: 128).

Наступним етапом є проектування роботи по розвитку діалогічної сторони мовлення. Роботу починають від простого до складного.

Розглянемо основні методичні прийоми навчання дітей з ТПМ діалогічному мовленню.

Розмова вихователя з дітьми (непідготовлений діалог).

Це найбільш поширена, загальнодоступна і універсальна форма мовного спілкування в повсякденному житті. Дитині ж вона властива ще більшою мірою. Цей метод є найприроднішим методом залучення дітей до діалогу, оскільки стимулом до участі в розмові служать комунікативні мотиви.

Впродовж дня потрібно розмовляти з кожною дитиною, використовуючи для цього час приходу в дитячий сад, умивання, одягання, прогулянки. Тематика і зміст розмов визначається завданнями виховання, і залежить від вікових особливостей дітей.

Аналогічними по мірі комунікативності можна вважати і правильно організовані бесіди з дітьми (підготовлені розмови). Саме тому бесіди і розмови вихователів з дітьми розглядаються як традиційні способи постійної, щоденної мовної взаємодії педагога з дітьми.

Змістом бесід є програмний матеріал по ознайомленню дітей з навколишньою дійсністю: побутом, працею людей, життям природи, а також діяльність дітей в дитячому саду (ігри, праця, взаємодопомога і так далі).

Для формування навичок розмовного мовлення використовують метод словесних доручень. Можна дати дитині доручення сходити в сусідню групу за книгою, показати новій дитині іграшки, передати щось батькам і т.д., при цьому дають зразок словесного прохання, іноді пропонуючи дитині повторити, з'ясувавши, чи запам'ятала вона фразу. Ці доручення сприяють закріпленню форм ввічливої мови: «якщо не важко», «ви не змогли б», «будьте такі люб'язні» і т. д. На перший погляд здається усе це просто – використання ввічливої форми спілкування, але у дітей, особливо у дітей із ТПМ, на цьому етапі досить часто виникають певні труднощі, оскільки ці форми не використовуються удома усіма батьками, та і в дитячому саду не усі форми вживаються. Треба постійно нагадувати і використовувати особистий приклад ввічливого звернення. Зрештою діти не лише використовують відомі форми, але і вигадують свої (З, с. 210).

Для уміння слухати чуже мовлення корисні також ігри. Народна педагогіка знає багаторушливих ігор, які будуються як гра-драматизація по готовому сюжету і включають різноманітні діалоги персонажів. Це такі ігри, як «Фарби» (Мета: навчити дітей ставити питання і відповідати на них), «Пошта» (Мета: навчити дітей ставити питання і відповідати на них).

Такі настільні, дидактичні ігри як: лото, доміно, розрізні картинки, усі вони будуються на взаємодії гравців. Роль дорослого, організуючого взаємодію, коли діти освоюють ці ігри, велика. Потім діти починають управляти іграми самостійно. З'являються вказівки: твій хід, ходи, став фішку, не підглядай; виникають питання: Вишня – це фрукт? Телевізор – це меблі? Кукурудза – це овоч?

Сюжетно-рольові ігри сприяють формуванню і закріпленню діалогічних умінь. В процесі гри необхідно багато розмовляти з дітьми, внаслідок чого у дитини з'являється потреба в мовному спілкуванні. Збагаченню ігрових сюжетів сприяють екскурсії і цільові прогулянки, тематичні бесіди, оповідання про професії, показ ілюстрацій, дидактичні ігри, театралізовані ігри, ігри, які спонукують дітей до самостійної побудови діалогічних реплік. Це словесні ігри без готових текстів, телефонні ігри імпровізації, творчі види ігор: театральні і режисерські ігри з придуманим сюжетом. Режисерські ігри – найбільш складний етап в розвитку діалогічного мовлення, оскільки режисерська гра припускає уміння фантазувати, міркувати, розвивати і об'єднувати сюжети, відображати реальні і казкові події.

Особлива роль на цьому етапі відводиться словесним іграм, які допомагають правильно

направляти мовленнєву поведінку дітей на створення тих або інших реплік, уміння ставити питання і відповідати на них. Це такі ігри як: «Так і ні», «Заборонене слова», «Питання з підказкою» – участь в подібних іграх вимагає від дошкільнят зусилля пам'яті, думки, активізації знань дітей про предмети, природу.

Сюжетно-рольова гра. Вона відрізняється тим, що дія її відбувається в деякому умовному просторі. А граючі діти беруть на себе відповідні ролі (лікаря, продавця, солдата) і діють від імені цих ролей. Коли діти грають, вони не лише діють, жестикулюють і маніпулюють з іграшками, вони ще завжди пояснюють, що саме вони роблять. Причому слова дитини, яка пояснює гру, має бути комусь адресовані. Ігрова дія повинна мати партнера або глядача, якому необхідно пояснити, що означає той або інший предмет або дію.

У старшому віці лінія розвитку сюжетної гри – гра-фантазування.

Можна проводити ігри, спрямовані на уміння організувати спілкування з однолітками і дорослими («У гості до Бджілки», «Будуємо будинок для Ведмедика», «Приймаємо гостей»). Ці ігри триваліші за часом і багатіші за змістом. Тут вже не використовують ляльки і інші іграшки, а діти переймають ролі на себе, таким чином, діти включені в пряме, спрямоване один на одного, спілкування. Дітям цього віку притаманна наслідуваність, тому роль вихователя полягає в показі дій, емоцій, поясненні правил (не можна виходити з автобуса, якщо він не зупинився, не можна їхати без квитка) (Гайдаєнко, 2006).

Театралізовані ігри умовно можна розділити на дві підгрупи: ігри в театр і різні елементи театру в самодіяльних сюжетно-ролевих іграх. Для ігор першої підгрупи характерне орієнтування на глядача і установка на естетичну цінність дії. Ігри другої підгрупи розігруються для себе, «навмисно», не припускають глядача і не прагнуть до естетичної виразності.

Для розвитку спілкування з однолітками і розвитку діалогічного мовлення, важливе значення мають обидві підгрупи ігор.

При підготовці спектаклю велика увага приділяється виразності мови і рухів дітей. Відпрацьовуються дикція, інтонація, гучність мови, способи ігрової взаємодії з партнером.

Досвід участі в організованих театралізованих іграх діти використовують в самодіяльних іграх в театр, розігруючи рольові діалоги за мотивами казок, використовуючи ляльки, костюми, елементи декорацій. При цьому сюжет казки і досвід спільного розігрування спектаклю дозволяють дітям налагоджувати взаємодію, підшукувати репліки для рольового діалогу, діяти погоджено і отримувати радість від спілкування один з одним (Мартиненко, 2012: 240).

В іграх з ляльками діти проявляють більше самостійності і більше говорять, звертаючись до партнера по грі. У іграх з перевдягненням діти більше милуються собою і говорять для себе.

Ігри-драматизації – це особливі ігри, в яких дитина розігрує знайомий сюжет, розвиває його або вигадує новий. Ігри-драматизації є одним з видів театралізованих ігор. Важливо, що в такій грі дитина створює свій маленький світ і почуває себе хазяїном, творцем подій, що відбуваються. Вона управляє діями персонажів і будує їх стосунки. Дитина в грі перетворюється і на актора, і в режисера, і в сценариста. У такі ігри дитина ніколи не грає мовчки. Своїм голосом або голо-сом персонажа дитина промовляє події і переживання. Вона озвучує героїв, придумує історію, проживає те, що в звичайному житті їй прожити буває нелегко. Під час таких ігор відбувається інтенсивний розвиток мовлення, якісно і кількісно збагачується словниковий запас, розвивається уява, творчі здібності дитини, здатність управляти собою, утримувати увагу відповідно до сюжету, логічність і самостійність мислення (Мартиненко, 2012: 17).

Також чудовим прийомом, що створює ґрунт для діалогу дітей, являється спільне малювання ілюстрацій до оповідань і казок, колективні роботи.

Гарним засобом розвитку діалогічного мовлення дітей із ТПМ зарекомендувала себе традиція взаємодії і співпраці з дитячою бібліотекою. Співробітники бібліотеки часто розробляють і проводять різноманітні акції, заходи та театралізовані вистави (5, с. 50).

Успішне здійснення коректувальної роботи залежить від контакту вчителя-логопеда з вчителем початкових класів. Однією з найважливіших умов роботи є вироблення єдності вимог до учня-логопата з боку вчителя і логопеда. Логопед повинен прикласти максимум зусиль, щоб переконати вчителя в необхідності дуже уважно і обережно оцінювати роботу учня, який відвідує логопункт. Логопед зобов'язаний навчити педагога відрізнити логопатичну помилку від помилки, обумовленої не вивченням правил з граматики (Колупаєва, 2006).

Висновки. Важливу роль у розвитку діалогічного мовлення дітей із ТПМ грає робота з батьками. На батьківських зборах предметом обговорення можуть бути наступні теми: «Спілкуємося в дитячому садочку і вдома», «Розвиток діалогічного спілкування дошкільнят», «Спілкування дітей з однолітками», «Щастя – це коли тебе розуміють», «Поговори зі мною, мама», «З пальчиками граємо – мову розвиваємо», «Чому діти різні?», «Вплив батьківських установок на розвиток дітей», інші.

Тому, усім педагогічним працівникам в якому навчаються діти із порушеннями мовленнєвого розвитку, потрібно розумітися на основних теоретико – методологічних аспектах роботи з учнями,

що мають особливі освітні потреби у зв'язку із порушеннями мовленнєвого розвитку, особливостях організації та надання їм необхідної корекційної допомоги в умовах освітнього процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник. За ред. А.М. Богуш. Київ: Вища школа, 2007. 542 с.
2. Гайдаєнко В.В. Формування звуковимови у дітей дошкільного віку / В.В. Гайдасенко, А.В. Іващенко, Г.М. Лисенко. Кам'янець-Подільський : Звонік, 2006. 183 с.
3. Дитина. Програма навчання і виховання дітей дошкільного віку від двох до семи років / Наук. кер. програмою: О.В. Проскура, Л.П. Кочина, В.У. Кузьменко, Н.В. Кудикіна. / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головн. упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 3-є вид., доопр. та доп. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2012. 303 с.
4. Зданевич Л. В., Цегельник Т. М. Формування готовності майбутнього вихователя до розвитку мовлення дошкільників із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти. Київ: Інноваційна педагогіка, 2020. 22 (1). С. 126–130.
5. Інклюзивна освіта від А до Я : поради для педагогів і батьків / Укладачі Н.В. Заєркова, А.О. Трейтак. Київ, 2016. 68 с.
6. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ. «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
7. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. / Кочерган М.П. Київ: Видавничий центр «Академія», 2000. 368 с.
8. Лопатіна Г.О. Методика навчання діалогічного мовлення дітей молодшого дошкільного віку. дисерт. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук. 13.00.02 – теорія і методика навчання (українська мова). Бердянськ, 2012. 213 с.
9. Мартиненко С. М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика : монографія. Київ : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008. 434 с.
10. Марченко І. С. Спеціальна методика початкового навчання української мови. Навчально-методичний посібник. Київ: ВД «Слово», 2010. 285 с.
11. Мартиненко І. В. Методика формування комунікативних вмінь у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення / І. В. Мартиненко. Логопедія. 2012. № 2. С. 228 – 295.
12. Олійник О.М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський, 2017. 163 с.
13. Полевикова О.Б. Аналіз підходів до розвитку діалогічного мовлення дошкільників. *Педагогічні науки*: зб. наук. праць. Херсон, 2015. Вип. 67. С. 132-139.
14. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94 (дата звернення 18.01.2023).
15. Романишина Л., Бопко І., Лоїк Г. Шляхи удосконалення підготовки майбутніх учителів до роботи в інклюзивному середовищі. *Педагогічні науки: теорія, історія, педагогічні технології*, 2021. 5 (109). С. 245–251.
16. Шеремет М.К. Сучасні підходи до подолання порушень звуковимови / М.К. Шеремет. Педагогіка та методика: спеціальні. *Збірник наукових статей НПУ ім. М.П. Драгоманова*, 2001. Випуск 1. URL: http://npu.edu.ua/ebook/book/html/D/ikpp_kl_Hrestomatiya_z_logopedii/370.html (дата звернення 14.01.2023).
17. Шеремет М.К. Логопедія: підручник / [За ред. М. К. Шеремет]. Київ: Видавничий Дім „Слово“, 2010. 376 с.

АЛЬТЕРНАТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

ALTERNATIVE METHODS OF TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE IN THE CONTEXT OF DISTANCE LEARNING

Стаття присвячена актуальній проблемі у методіці викладання української мови як іноземної під час дистанційного формату навчання. У статті наведені прізвища та аналіз досліджень наукових матеріалів сучасних науковців-методологів. Поставлена та окреслена мета цього дослідження. У статті наводяться різні методи викладання, від класичних до сучасних. Аналізуються сучасні методики викладання української мови як іноземної. Виокремлюються та відзначаються методики викладання української мови як іноземної доцільні до дистанційного формату навчання.

Описуються сучасні альтернативні методи викладання іноземних мов, серед яких виокремлюються альтернативні методи придатні для викладання української мови як іноземної. До таких відноситься груповий метод викладання української мови як іноземної, який є одним з найефективніших методів в цій навчальній дисципліні, на думку сучасних дослідників. Відзначаються мета, особливості та переваги цього метода для долучення його до процесу викладання при дистанційному навчанні. Описується дискусійний метод, який добре функціонує при дистанційному навчанні. Доречним при такому форматі навчання вважається приділяти увагу й звичайному прослуховуванню тексту, при якому у студентів добре розвиваються мовленнєві навички.

У статті описується програмований метод навчання та наводяться особливості, переваги та недоліки його застосування в процесі дистанційного навчання студентів. Також описуються важливі фактори для ефективного дистанційного навчання. Наведені рекомендації охоплюють технічні засоби, методики викладання та емоційні складові процесу викладання в першу чергу з боку викладача.

Наприкінці статті у витязі описуються переваги кожного, з зазначених у дослідженні методів та особливостей дистанційного формату, які покращують процес навчання в таких умовах.

Ключові слова: українська мова як іноземна, дистанційне навчання, комунікативний метод, програмований метод, дискусійний метод.

The article is devoted to an actual problem in the methodology of teaching the Ukrainian language as a foreign language during the distance learning format. The article gives the names and analysis of researches of scientific materials of modern methodologists. The purpose of this study is set and outlined. The article presents various teaching methods, from classical to modern. Modern methods of teaching Ukrainian as a foreign language are analyzed. Methods of teaching the Ukrainian language as a foreign language suitable for the distance learning format are singled out and noted.

Modern alternative methods of teaching foreign languages are described, among which alternative methods suitable for teaching Ukrainian as a foreign language are singled out. These include the group method. The communicative method of teaching Ukrainian as a foreign language is described, which is one of the most effective methods in this educational discipline, according to modern researchers. The purpose, features and advantages of this method for including it in the teaching process in distance learning are noted. The discussion method is described, which functions well in distance learning. It is considered appropriate for this format of education to pay attention to the usual listening of the text, during which the students' speaking skills develop well.

The article describes the programmed learning method and indicates the features, advantages and disadvantages of its application in the process of distance learning of students. Important factors for effective distance learning are also described. The given recommendations cover technical means, teaching methods and emotional components of the teaching process primarily from the teacher's side.

At the end of the article, an extract describes the advantages of each of the methods and features of the distance format mentioned in the study, which improve the learning process in such conditions.

Key words: Ukrainian language as a foreign language, distance learning, communicative method, programmed method, discussion method.

УДК 37:378.091.31.041
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.18>

Авдєєнко Ю.І.,
ст. викладач кафедри мовної підготовки
Харківського національного
автомобільно-дорожнього університету

Постановка проблеми. Дистанційне навчання в теперішні часи та у сучасних реаліях набуває все більшої актуальності, активно розвивається та має багато перспектив у майбутньому. Для повноцінного навчання іноземних студентів, засвоєння нової інформації, вивчення й закріплення навичок

та інших характерних навчальному процесу явищ, викладачу необхідно володіти та застосовувати великий спектр інструментів викладача. Насамперед мова йде про методи викладання. Методів викладання мови як іноземної велика кількість, до загальних відносяться: перекладні, прямі,

комунікативні, свідомо-практичні, граматико-перекладні. Ці методи долучати до процесу викладання за умов присутності викладача та студентів в реальному навчальному середовищі, тобто аудиторії. Дистанційне навчання з його головною особливістю – навчання відбувається через віртуальний зв'язок, коли викладач та студент знаходяться в різних місцях та спілкуються через інтернет або телефонний зв'язок – потребує інших підходів до викладання. Застосування в процесі дистанційного навчання багатьох класичних методів викладання може бути недоречним та потребує інших, альтернативних методів викладання.

Аналіз останніх джерел та публікацій.

Питання методики викладання української мови як іноземної досліджували сучасні науковці Г.Ю. Шелест, Л.В. Пікулицька, Л.І. Байдак, З.П. Бакум. Альтернативні методи викладання досліджувались С.Д. Дешко, Л.Я. Лихочвор, Л.М. Гуня, І.М. Хом'як. Методики викладання в умовах дистанційного навчання присвячені дослідження Н.В. Бойко, Ю.Л. Татаринцева, Д.І. Маракушин, Г.О. Сирова, Н.М. Чаленко.

Мета статті – аналіз методів викладання української мови як іноземних, методик викладання в умовах дистанційного навчання та виокремлення тих, що є найбільш ефективними для викладання української мови як іноземної при дистанційному навчанні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасні методисти С.Д. Дешко, Л.Я. Лихочвор, Л.М. Гуня відносять до альтернативних методів навчання велику кількість підходів, методів та способів навчання мови. У медології вивчення іноземних мов виділяють метод повної фізичної реакції, сугестивний метод, драматико-педагогічний метод, мовчазний метод, груповий метод та інші. Усі ці методи неможливо використати при викладанні української мови як іноземної, але деякі з них достатньо доречно долучити до практики викладання. Дослідники відзначають, що проведення навчальної діяльності у парах (груповий метод) є найефективнішою та результативною. При такому навчанні студенти по черзі у парах спілкуються один з одним та відпрацьовують на практиці теоретичні знання, які отримали на занятті, тобто усі повинні говорити, що каже про більшу імовірність того, що кожен студент на занятті відпрацює мовний матеріал [3]. При використанні такого підходу у практиці викладання української мови як іноземної викладач повинен уважно слідкувати за студентами та виправляти помилки або коригувати вимовляння. Такий підхід краще за все використовувати при навчанні студентів в аудиторії. Але, в умовах дистанційного навчання, такий підхід також можливо долучити з додаванням часу на відпрацювання матеріалу у парах.

На думку деяких дослідників методик викладання української мови як іноземної, необхідно

приділяти найбільше уваги лексико-граматичній системі мови. Але більша кількість науковців вважає, що пріоритетною при вивченні мови повинна бути комунікативність. Така орієнтованість передбачає використання мови з самого початку її вивчення. Мета вивчення мови визначає методику навчання. Іноземні студенти обирають українську для вивчення, щоб спілкуватися, будувати діалог в повсякденному житті в країні, вільно читати, користуватися профільною науковою літературою, читати, розуміти та вільно перекладати фахові тексти, знайомитися з культурою та подорожувати Україною. Вивчення мови, як засобу спілкування, передбачає вдосконалення чотирьох видів мовленнєвої діяльності студентів: аудіювання, читання, говоріння та письма. Повноцінне вивчення мови передбачає використання на заняттях інтерактивних методів навчання та оптимальне поєднання групової, індивідуальної та фронтальної форм організації навчального процесу [1, с. 228].

Комунікативний підхід вимагає, щоб на занятті мовні складові (граматика, лексика, синтаксис тощо) використовувались не окремо, а в тексті, з зазначенням взаємодії усіх мовних явищ та окресленням особливостей його вживання у мовленні. Комунікативний підхід вимагає, щоб з самого початку вивчення мови, усі вправи були максимально наближені до реальних ситуацій, з якими стикається студент у житті [8, с. 52-54]. Комунікативний метод доречно та необхідно залучати до процесу викладання при дистанційному навчанні. Цей підхід може повністю реалізовуватися та добре функціонувати в процесі навчання через інтернет та інші засоби віртуального зв'язку.

Дослідники методики викладання української мови як іноземної Пікулицька Л.В. та Байдак Л.І. у своїх роботах розповідають про дискусійний метод навчання. Студенти мають змогу багато спілкуватися, покращувати навик будови діалогу, відстоювання власної думки, приймати доводи співрозмовників. На думку науковців, при такому методі студент найкраще засвоює навчальний матеріал. Традиційна схема: пояснення викладача, нотатки студентів, відтворення студентами навчального матеріалу – не є найефективнішим способом вивчення мови [5, с. 11]. При дистанційному навчанні дискусійний метод розширить засоби вивчення української мови, покращить засвоєння мовного матеріалу та допоможе розвивати студентам навички, необхідні у процесі навчання.

Для взагалі для повноцінного вивчення української мови як іноземної, студент повинен під час читання добре розуміти тексти українською мовою. Серед методистів достатньо поширеним є прийом прослуховування тексту в грамзапису. Після цього текст читає викладач. Таке читання називається

зразковим. На практиці під час прослуховування тексту студенти слідкують за текстом, чують інтонацію та звертають увагу на вимову й правопис слів [9, с. 233]. Такий метод навчання доступний для викладання під час дистанційного навчання, націлений на покращення мовленнєвих навичок, роботи з текстом та загального розуміння української мови.

В методиці навчання виділяють метод програмованого навчання. Підхід програмованого навчання розвивається під значним впливом ідей проблемного навчання. Найпоширеніша зараз реалізація діалогової взаємодії реалізується через метод «меню», коли учень в режимі «іспиту» дає двійкові відповіді «так» чи «ні» на поставлене питання та відсилається до відповідного навчального матеріалу, в залежності від відповіді. Такий метод навчання орієнтовано на допомагає створити середовище для самостійної роботи студентів, що обумовлює керованість навчального процесу, яка є характерною рисою програмованого навчання. При такому підході, викладач повинен заздалегідь розписати варіанти процесу навчання, які залежать від помилок і відповідей студентів. Завдяки програмованому підходу, відбувається наближення до індивідуально-орієнтованого навчання. Це трапляється тоді, коли рівень знань учня управляє процесом навчання. Тобто, неправильні або правильні відповіді учня та помилки різних типів представляють собою сигнал, який суттєво впливає на подальші кроки в навчанні. Але, зауважимо на тому, що вся система управління заздалегідь розписана в самовчителі та не може змінюватися в ході освітнього процесу. У програмі навчальний матеріал поділяється на теми та кроки. Ще є кадри, які є найменшими елементами навчального матеріалу та вивчаються одразу. До теоретичних положень наводяться приклади, які підтверджують їх. Та проводиться тест або інший різновид контролю знань для перевірки засвоєння нового матеріалу після його вивчення [7, с. 136].

На практиці використовують різні елементи програмованого навчання, до них відносяться: автоматизація контролю знань учнів (тести, як види екзаменаційного контролю), використання інформаційних середовищ та тренажерів для консультування учнів.

Останнім часом навчальні заклади усіх рівнів та спеціалізацій навчання почали впроваджувати дистанційне навчання. Але така форма навчання вимагає від викладача вищий рівень дисципліни та ефективного планування дистанційного курсу для його успішного завершення. Такі зміни спричинили нову хвилю методичних досліджень та створення нових й коригування класичних методів викладання. Одна з ефективних технологій дистанційного навчання, яку виділяють методисти – вебінар. Можливості, які надає інтернет, дали змогу у форматі вебінару зберегти головну ознаку практичного

заняття – інтерактивність, яка забезпечує моделювання функцій доповідача, слухача, що працюватимуть інтерактивно, з комунікацією за сценарієм проведення такого заняття. Тому вебінар ототожнюють з класичним заняттям в аудиторії [2].

Під час дистанційного навчання викладачу потрібно більше зусиль приділяти встановленню контакту зі студентом, для того, щоб розуміти як засвоює учбову інформацію студент, як в нього формуються відповідні навчальні навички та чи потрібно коригувати викладання для покращення процесу навчання. Харківські дослідники рекомендують поєднувати синхронну та асинхронну форми навчання. На їх думку, це допоможе скоротити час на перевірку тестових завдань, надає можливість проведення онлайн консультацій та прийому онлайн відпрацювань. Також дослідники рекомендують використовувати під час навчання онлайн платформу Moodle [4, с. 103].

Сучасні дослідники методик викладання при дистанційному навчанні рекомендують для проведення ефективного процесу навчання, дотримуватися наступних рекомендацій:

- Акцентувати увагу на емоційному залученні студентів. Якщо емоційний стан викладача в доброму стані, то імовірність встановлення емоційного контакту зі студентом з початку заняття підвищується, що добре впливає на процес навчання.

- Дисциплінувати студентів. З початку уроку нагадувати умови, яких необхідно дотримуватися на протязі заняття (необхідність запису конспекту та практичних вправ) та наголошення на тому, що наприкінці заняття буде перевірка вивченого матеріалу (тест, вікторина, опитування тощо).

- Персоніфікація. Студентам важливо та приємно, коли до них звертаються та цікавляться їх думкою, враженнями, тому важливо інколи питати про їх досвід, який має відношення до теми заняття.

- Побудова уроку на основі метода Колба. Цей метод відрізняється від класичного, де спочатку викладається теоретичний матеріал, а після закріплення його на практиці. В методі Колби, активізується процес міркування з самого початку заняття. Викладач ставить цікаве питання, студенти починають міркувати над відповіддю, а потім розповідається теорія, яка таким чином уважно слухається студентами.

- Використання технологій. Такий підхід передбачає використання сучасного технологічного обладнання (комп'ютер, проектор та ін.) та різноманіття програм та додатків, які можна використовувати в процесі навчання (Zoom, GoogleMeet, Canva, Poll Everywhere, Kahoot та ін.).

- Більше спілкування зі студентами під час проведення заняття. Заняття повинні бути максимально інтерактивними, сприяти спілкуванню та залучати учнів до дискусії.

- Рефлексія після заняття. Наприкінці уроку бажано поставити декілька питань студентам для рефлексії або запропонувати записати відеовідгук про враження від заняття [6, с. 300-303].

Висновки. З наведених вище методів ми можемо зробити висновки, що при дистанційному форматі навчання викладач і студент має більше вільного часу, але такий формат потребує від учасників навчального процесу приділяти більше зусиль концентрації, дисципліні та менеджменту часу для того, щоб навчання не погіршувалося, а залишалось ефективним.

Усі аналізовані методи ми вважаємо доречними та доцільними при викладанні української мови як іноземної при дистанційному форматі навчання. Метод парного навчання, тобто проведення навчання у парах, ми вважаємо корисним при викладанні мов та залучення його до дистанційного навчання бачимо доречним. Комунікативний підхід дає змогу розвивати комунікативні навички, покращувати мовлення та загальне знання мови однаково як при очному навчанні та і при дистанційному форматі навчання. Дискусійний метод, так само, як і комунікативний акцентовано на розв'язанні мовлення тому доречний при такому форматі навчання. Зразкове читання дає змогу студентам краще сприймати мову на слух та, повторюючи, покращувати свої мовленнєві навички. Програмований метод ширше, ніж вищезазначені та також підходить для дистанційної форми навчання.

Варто зазначити, що дослідники особливостей дистанційного формату навчання бачать велику кількість різних засобів, як технічних так і методичних для покращення навчання при таких умовах. Дистанційний формат у теперішні часи перспективний напрямок, який згодом буде розвиватися та вдосконалюватися.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бакум З.П. Українська мова як іноземна: лінгводидактичні проблеми. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Вип. 5. 2010. С. 226-232.
2. Бойко Н.В. Застосування інноваційних методів навчання української мови в умовах карантину. International scientific e-journal ЛОГОΣ. № 8. 2020. [https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.08.04.html]
3. Дешко С.Д., Лихочвор Л.Я., Гуня Л.М. Альтернативні методи навчання іноземних мов. Наукові конференції. Філологічні науки. [http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1838].
4. Маракушин Д.І., Сирова Г.О., Чаленко Н.М. Адаптація іноземних студентів 1-го курсу ХНМУ в умовах дистанційного навчання. Інноваційні технології навчання: досвід впровадження та перспективи розвитку: матеріали LIV навчально-методичної конференції ХНМУ (Харків, 17 березня 2021 р.). Харків. 2021. С. 94-105.
5. Пікулицька Л.В., Байдак Л.І. Сучасні прийоми навчання українській мові як іноземній у вищій школі. Materials of the XII International scientific and practical Conference «Science and Civilization – 2017». 2017. С. 7-13.
6. Татаринцева Ю.Л., Бившева Т.Ф., Погода О.В., Овчарова І.А. Особливості ефективного викладання в умовах дистанційної освіти. Results of modern scientific research and development : proceedings of the 11th International Scientific and Practical Conference, Madrid, 16-18 January, 2022. С. 299-303.
7. Хом'як І.М. Програмоване навчання. Вісник Львівського університету. № 50. 2010. С. 135-143.
8. Шелест Г. Ю. Вивчення української мови як іноземної: проблеми, нові методики, перспективи. Закарпатські філологічні студії. Вип. 3. 2018. С. 51-55.
9. Шелест Г. Читання як один з аспектів вивчення української мови як іноземної. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 27. 2020. С. 231-235.

ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВINFORMAL EDUCATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING
OF FUTURE TEACHERS

Актуальність проблеми обумовлена сучасними викликами інформатизації, цифровізації та глобалізації, входження України в європейський та світовий простір, які ставлять перед закладами вищої освіти завдання підготовки фахівців, а, особливо, вчителів, здатних до постійного самонавчання, саморозвитку й самовдосконалення.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сутності, форм та результатів зарахування інформальної освіти майбутнім педагогам. Задля реалізації мети необхідним є розв'язання таких завдань: 1) обґрунтувати сутність та форми здобуття інформальної освіти; 2) визначити специфіку реалізації та зарахування результатів інформальної освіти у процесі вивчення майбутніми педагогами педагогічних освітніх компонентів (педагогіка, соціальна педагогіка).

У процесі наукового пошуку використано методи аналізу, синтезу, узагальнення, умовисновків, моделювання.

Визначено, що інформальна освіта є видом самостійного оволодіння здобувачами освіти інтегральною та системою загальних і фахових компетентностей; процесом і результатом самостійно організованого, не інституціоналізованого вдосконалення студентами власних компетентностей, через різні форми здобуття знань; потрібною для особистісного та професійного становлення майбутнього педагога, оскільки формує soft skills, необхідні для майбутньої професійної діяльності; мотивує студентів до самоосвітньої діяльності в зручний для них час, в певній локації; гнучка за змістом та методами.

До форм інформальної освіти віднесено відвідування театрів/кіно, перегляди новин, телепередач, відео-презентацій, -лекторіїв, конференцій, вебінарів, семінарів, курсів, тренінгів; участь у громадських проєктах, мотиваційних лекціях тощо; до методів – читання літератури, робота з інформаційними гаджетами, презентації доповідей.

Наведено приклади визнання та зарахування результатів інформальної освіти здобувачів освіти в процесі вивчення освітніх компонентів педагогіка та соціальна педагогіка.

Ключові слова: інформальна освіта, формальна освіта, неформальна освіта, май-

бутні педагоги, освітній компонент, soft skills, самоосвіта.

The urgency of the problem is due to the modern challenges of informatization, digitization and globalization, Ukraine's entry into the European and world space, which set higher education institutions the task of training specialists, and especially teachers, who are capable of constant self-learning, self-development and self-improvement.

The purpose of the article is to substantiate the essence, forms and results of enrollment in informal education of future teachers. In order to realize the goal, it is necessary to solve the following tasks: 1) justify the essence and forms of obtaining informal education; 2) to determine the specifics of implementation and enrollment of the results of informal education in the process of studying pedagogical educational components (pedagogy, social pedagogy) by future teachers. In the process of scientific research, methods of analysis, synthesis, and generalization were used. assumptions, modeling.

It was determined that informal education is a type of self-mastery by students of an integral and system of general and professional competences; the process and result of self-organized, non-institutionalized improvement of students' own competencies through various forms of knowledge acquisition; necessary for the personal and professional development of the future teacher, as it forms soft skills necessary for future professional activity; motivates students to self-educational activities at a time convenient for them, in a certain location; flexible in content and methods.

Forms of informal education include visiting theaters/cinemas, watching news, TV shows, video presentations, lectures, conferences, webinars, seminars, courses, trainings; participation in public projects, motivational lectures, etc.; to methods – reading literature, working with information gadgets, presenting reports.

Examples of recognition and enrollment of the results of informal education of education seekers in the process of studying the educational components of pedagogy and social pedagogy are given.

Key words: informal education, formal education, informal education, future teachers, educational component, soft skills, self-education.

УДК 37:378.091.31.041

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.19>

Бартків О.С.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Дурманенко Є.А.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Дурманенко О.Л.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Сучасні виклики інформатизації, цифровізації та глобалізації, входження України в європейський та світовий простір ставлять перед закладами вищої освіти завдання підготовки фахівців, а, особливо, вчителів, педагогічних працівників, здатних до постійного самонавчання, саморозвитку й самовдосконалення. Професія педагога потребує постійного особистісного розвитку, самоствердження, самозбагачення власних компетенцій. У цьому контексті важливим

чинником особистісного та професійного становлення майбутнього вчителя є інформальна освіта.

У Законі України «Про освіту» (ст. 8), визначено, що «особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів» [11]. Інформальна освіта у цьому документі

визначена як «(самоосвіта) – освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям... Результати навчання, здобуті шляхом інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством» [11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання значимості і сутності інформальної освіти підкреслюють у своїх дослідженнях А. Баталова, О. Жихорська, Л. Мартинець, О. Самойленко, Л. Сігаєвата ін. Так, А. Баталова наголошує на взаємозв'язку між формальною, неформальною та інформальною освітою при підготовці фахівців. Авторка акцентує увагу на конвергенції та взаємодоповнюваності цих видів освіти, механізмах їх взаємодії [3, с. 2]. Такі ж ідеї висвітлює О. Жихорська, яка досліджуючи питання інтеграції формальної, неформальної та інформальної видів освіти, наголос робить на виваженому й оптимальному їх поєднанні задля формування та розвитку професійної компетентності фахівців. Учена визначає особливості реалізації інформальної освіти у процесі формування професійної компетентності студентів [6, с. 195]. Уже О. Самойленко визначає умови, необхідні для успішного самонавчання: вільний доступ до джерел і засобів навчання; володіння навичками організації навчальної діяльності; кваліфікована допомога у навчанні тощо [12, с. 191].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений аналіз поглядів учених засвідчує їх увагу до проблеми інформальної освіти, проте потребує ґрунтовнішого розкриття специфіки реалізації та зарахування результатів інформальної освіти у процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сутності, форм та специфіки зарахування результатів інформальної освіти майбутнім педагогам. Задля реалізації мети необхідним є розв'язання таких завдань: 1) обґрунтувати сутність та форми здобуття інформальної освіти; 2) визначити специфіку реалізації та зарахування результатів інформальної освіти у процесі вивчення майбутніми педагогами педагогічних освітніх компонентів (далі ОК) (Педагогіка, Соціальна педагогіка).

У процесі наукового пошуку використано **методи** аналізу, синтезу, узагальнення. умовисновків, моделювання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сьогодні зміна освітніх парадигм сприяє формуванню *soft skills* («м'яких навичок/компетентностей»), що сприяють успішній самореалізації, досягненню особистісного та професійного успіху здобувачів освіти. До таких якостей належать:

– індивідуальні якості (вміння приймати рішення та вирішувати проблеми, чітко ставити завдання та формулювати цілі, позитивне мислення та оптимізм, орієнтація на клієнта та кінцевий результат),

– комунікаційні якості (вміння зрозуміло формулювати думки, вміння взаємодіяти з різними типами людей, структурувати й модерувати наради, відповідати аргументовано, зрозуміло, вчасно і ввічливо, готувати та робити якісні презентації, враховувати культурні та міжнаціональні особливості),

– управлінські якості («грати» в команді, об'єднувати та мотивувати команду, навчати та розвивати членів команди, передбачати та запобігати ризикам, чітко планувати та керувати часом) [7, с. 13].

Одним із шляхів ефективного формування *soft skills* є інформальна освіта. Аналіз поглядів учених (О. Жихорська, К. Коваль, Л. Мартинець, О. Самойленко та ін.) засвідчує неоднозначність у трактуванні поняття інформальної освіти.

У вікіпедії інформальну освіту (англ. Informal education) потрактовано як форму освіти, що є цілеспрямованою або ретельно спланованою, але не інституціоналізованою (менше організована і структурована, ніж формальна і неформальна освіта); може включати навчальну діяльність в родині, на робочому місці, за місцем проживання і в повсякденному житті; її спрямованість визначається самостійно, родиною або соціумом [4]. Тотожне визначення знаходимо і в наукових доробках А. Баталової, яка лише доповнює, що інформальна освіта визначає законодавче врегульоване право людини на самоосвіту; її визнання як вагової складової системи освіти [3, с. 2]. У свою чергу, Л. Мартинець інформальну освіту розглядає як процес, що протікає протягом життя, в якому кожен набуває погляди, цінності, навички, знання з повсякденного досвіду й отримує освітній вплив з ресурсів середовища, починаючи від сім'ї та сусідів, від професійної діяльності, спілкування, ігор, від бібліотеки та ЗМІ [8, с. 16]. Аналізуючи думки О. Самойленко, визначаємо, що інформальна освіта – це освіта самостійного навчання; більш автономна, незалежна від зовнішніх дій; гнучка у проявах (за часом, місцем, формами та методами, змістом навчання); цікава і, одночасно, відповідальна для майбутнього педагога. Саме різні курси, гуртки за інтересами, заняття в громадських об'єднаннях із метою збагачення знань, самонавчання є видами інформальної освіти [12, с. 191].

Ураховуючи погляди науковців та досвід власної роботи у закладі вищої освіти, робимо висновки, що інформальна освіта є видом самостійного оволодіння здобувачами освіти інтегральною (О. Бартків, Є. Дурманенко визначають її як

здатність здобувачів освіти реалізовувати комплексні спеціалізовані завдання з розвитку, навчання, виховання школярів та дітей дошкільного віку [1]) та системою загальних та фахових компетентностей. Інформальну освіту трактуємо як процес і результат стихійного, самостійно організованого, неінституціоналізованого удосконалення студентами власних компетентностей, через різні форми здобуття знань; потрібна для особистісного та професійного становлення майбутнього педагога, оскільки формує *soft skills*, необхідні для майбутньої професійної діяльності; мотивує студентів до самоосвітньої діяльності в зручний для них час, в певній локації; гнучка за змістом та методами. До форм інформальної освіти відносимо відвідування театрів/кіно, перегляди новин, телепередач, відео-презентацій, -лекторіїв, конференцій, вебінарів, семінарів, курсів, тренінгів; участь в громадських проєктах, мотиваційних лекціях тощо; до методів – читання літератури, робота з інформаційними гаджетами, презентації доповідей і ін.

У цьому контексті важливо не ототожнювати інформальну і неформальну освіту, хоча форми здобуття цих видів освіти подібні. Проте, визначальною ознакою неформальної освіти є її альтернативність та доповнюваність до формальної освіти (короткострокові або низько інтенсивні програми, що надаються у вигляді коротких курсів, семінарів або майстер класів) [3]. А інформальна освіта є добровільною, за бажанням самостійно організованою діяльністю, в зручний час, в зручному місці; має на меті удосконалення особистістю власних компетентностей та здобуття додаткових навичок, умінь, розширення кругозору.

Якщо у процесі освіти впродовж життя інформальній освіті відводиться пріоритетне значення, то в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів усі три види освіти інтегруються, взаємодоповнюючи та поглиблюючи компетентності особистості (рис. 1).

У процесі вивчення ОК Педагогіка, Соціальна педагогіка інформальна виконує низку функцій.

Узявши до уваги погляди О. Самойленко [12], пріоритетними визначаємо такі (рис. 2).

Отже, як засвідчує аналіз рис. 2, функція цілеутворення визначає мету інформальної освіти з вказаних ОК; є основоположною у структурі професійно-особистісного саморозвитку студента; дозволяє успішно визначати інноваційні цілі на основі власного вибору і реалізовувати їх у процесі навчання; сприяє пошуку активних форм і методів самонавчання; дає змогу вільно мислити, бачити проблему, визначати вихід з неї, обґрунтовувати та реалізовувати власні інноваційні ідеї [12, с. 191].

Пізнавально-розвивальна функція спрямована на формування системи компетенцій про сутність соціально-педагогічних явищ і процесів; удосконалення здобувачами освіти власних загальних та спеціальних компетентностей з Педагогіки та Соціальної педагогіки; розвиток критичного мислення, психічних процесів та саморозвиток.

Компенсационно-коригувальна функція має на меті поглиблення, закріплення та удосконалення системи компетенцій, які не були сформовані у процесі вивчення ОК, та коригування знань відповідно до вимог освітніх компонентів.

Уже активнісно-рефлексивна функція передбачає активність здобувачів освіти у виборі змісту, способів і засобів самоосвітньої діяльності; сприяє формуванню особистісного «Я», критичної оцінки себе та своєї діяльності, виховує студента як суб'єкта своєї активності; актуалізує прагнення розглядати різні прояви навколишнього середовища як ситуації для власного саморозвитку, порівнювати свої успіхи і досягнення своїх одногрупників.

Мотиваційно-аксіологічна функція спонукає студентську молодь до поглиблення компетенцій з ОК та спрямована на усвідомлення значимості інформальної освіти у майбутній професійній діяльності і визнання її як особистісної цінності. Мотивація до інформальної освіти полягає також в тому, що її результати можуть бути зараховані студентам у процесі вивчення освітніх компонентів.

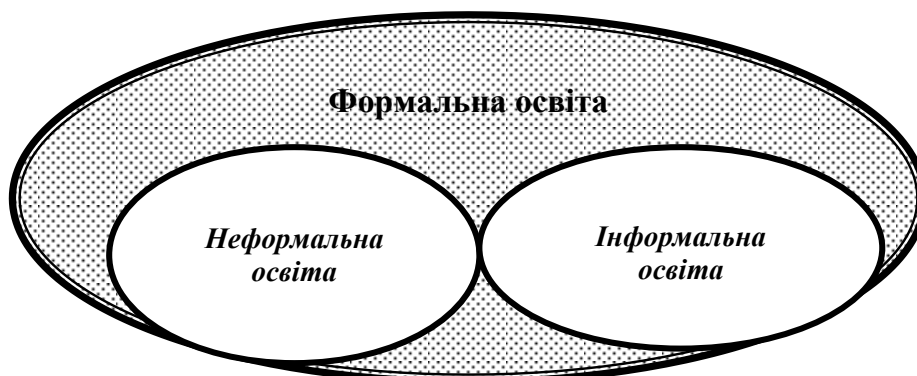

Рис. 1. Взаємозв'язок та взаємодоповнюваність формальної, неформальної та інформальної освіти

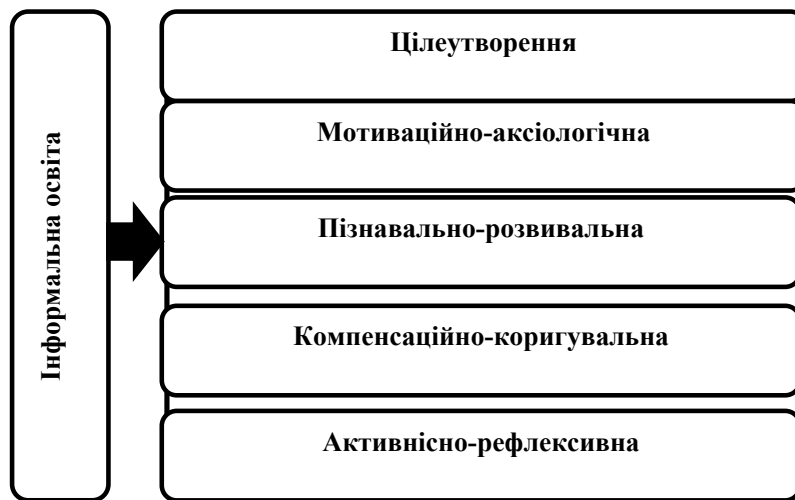

Рис. 2. Функції інформальної освіти

Варто зазначити, що вказані функції взаємопов'язані та взаємодоповнюють одна одну в процесі інформальної освіти.

У ході вивчення ОК Педагогіка та Соціальна педагогіка розвиваємо прагнення та мотивацію майбутніх педагогів до інформальної освіти, оскільки її результати зараховуємо при вивченні окремих тем або питань освітнього компоненту. Відповідно до Наказу МОН України «Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти» [10], приймаємо рішення про визнання результатів інформального навчання здобувачів освіти як результатів вивчення тем/розділу чи індивідуальних науково-дослідних завдань (далі ІНДЗ) ОК.

Зміст ОК «Педагогіка» та «Соціальна педагогіка» містить значні можливості для визнання результатів інформальної освіти [2; 5]. Відповідно до Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки [9], зараховуємо студентам участь у Міжнародних/Усеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах, вебінарах на дистанційних платформах «Всеосвіта», «На урок» відповідно до теми чи окремого питання, чи ІНДЗ ОК. Поряд з цим, пропонуємо студентам низку online-інструментів для вчителів MozaWeb, mozaBook, «Prometheus, Освіторія, Тулбокс, студія онлайн-освіти EdEra та ін., працюючи на яких, при бажанні, вони можуть поглибити власні професійні компетентності і презентувати результати за семінарських та практичних заняттях. На засіданні кафедри затверджуються можливі форми інформальної освіти, за якими будуть визнаватися її результати (форми інформальної освіти прописані у силабусах ОК [2; 5]). Аналогічний механізм визнання результатів

інформальної освіти є і в освітньому процесі КЗВО «Луцький педагогічний коледж» ВОР.

Так у ході вивчення теми «Технології інтерактивного навчання» як результати інформальної освіти за заявами здобувачів освіти зарахували їх доповіді та презентації участі у вебінарах «Методи інтерактивного навчання» (за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=211oYn9nfCA>); «Інтерактивні методи дистанційного навчання» (за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=WilNdDnt1Ns>) [2]. Уже з теми «Технологія відбору форм організації навчання в сучасній школі», а саме одного з її питань «Вимоги до уроку. Гігієнічні вимоги до уроку» як результати інформальної освіти зарахували презентацію здобувачами освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта (Інформатика)» та 012 «Дошкільна освіта» доповіді на практичному занятті за наслідками участі у конференції «Пріоритети в освіті: інформаційна гігієна та медіаграмотність» (<https://naurok.com.ua/conference/media-literacy/study>) [2; 5]. Поряд з цим, за підсумками участі у VI Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених, студентів та аспірантів «Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук» (м. Луцьк, 11 листопада 2022р.) (https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21283/1/tezy_akt2022.pdf) із отриманням сертифікату, трьом студентам другого-третього курсів спеціальностей 014 «Середня освіта. Математика», «Середня освіта. Географія» (А. Октисюк, О. Невірець, О. Оласюк) зараховано результати вивчення теми «Технології відбору та структурування змісту навчального матеріалу» [2].

Висновки і пропозиції. Отже, одним із видів професійної підготовки майбутніх педагогів є інформальна освіта. За результатами наукового аналізу визначаємо її як добровільну, здійснювану за власним бажанням (стихійно), самостійно

організовану діяльність здобувачів освіти, в зручний для них час та локації, спрямовану на удосконалення власних компетентностей, *soft skills* з певної теми чи розділу, індивідуального науково-дослідного завдання ОК. До форм інформальної освіти відносимо відвідування театрів/кіно, перегляди новин, телепередач, відео-презентацій, уроків, конференцій, вебінарів, семінарів, курсів, тренінгів; участь в громадських проєктах, мотиваційних лекціях тощо; до методів – читання літератури, робота з інформаційними гаджетами та ін. Результати інформальної освіти за заявами зараховуємо як результати вивчення окремих тем/питань чи ІНДЗ з ОК.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз проблеми. Ґрунтовного дослідження потребують питання визначення ефективних форм самоосвітньої діяльності здобувачів освіти у процесі інформальної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бартків О.С., Дурманенко Є.А. Інтегральна компетентність як база у підготовці майбутнього вихователя. *Науковий журнал «Acta Paedagogica Volynienses»*. 2022. №1. С. 18-25.
2. Бартків О.С. Педагогіка (Сучасні педагогічні технології) : силабус ОК підготовки студентів за спеціальністю 014 «Середня освіта (Географія, Математика...)» : <https://vnu.edu.ua/sites/default/files>.
3. Баталова А. Б. Взаємозв'язок між формальною, неформальною та інформальною освітою при підготовці фахівців: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. «Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця», (Суми, 5-6 грудня 2019 р.). Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2019. Ч. 2. С. 166-167.
4. Вікіпедія. Інформальна освіта : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0>
5. Дурманенко Є.А. Соціальна педагогіка: навчальна програма ОК підготовки студентів за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» : URL: <http://ipc.org.ua/wp-content/uploads/2021.pdf>.
6. Жихорська О.В. Сутність інтеграції видів освіти у підготовці навчально-допоміжного персоналу ВНЗ. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2014. № 4 (25). С. 194-198.
7. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного університету*. 2015. № 2. С. 162-167.
8. Мартинець Л. А. Залучення педагогів до професійного розвитку у неформальній та інформальній освіті: *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. № (61).06. 2017. С. 15-16.
9. Положенням про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки : URL: (https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/1_Визнання_резул_татів_ВНУ_ім._Л.У._2_ред.pdf).
10. Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти: наказ № 130 МОН України від 08 лютого 2022 р.: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-22#Text>.
11. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145- VIII.: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
12. Самойленко О. А. Інформальна освіта в системі особистісного та професійного розвитку дорослого. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2019. Вип. 1 (157) / НУЧК. С. 188–194.

КОУЧІНГ В ОСВІТНЬОМУ КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

COACHING IN THE EDUCATIONAL CONTEXT OF TRAINING FUTURE TEACHERS OF VOCATIONAL TRAINING

Сучасна освіта ставить нові задачі, пов'язані не тільки з навчанням, але і з розвитком нових компетентностей. В перехідні епохи, для яких характерні глибокі системні зміни, суспільство висуває системні вищі професійної освіти запит на розвиток вільної, відповідальної, комунікативно активної особистості, яка усвідомлює право вибору і вміє цей вибір здійснювати, діє свідомо і відповідально. Якість модернізації сучасної вищої освіти багато в чому залежить від характеру впровадження інноваційних процесів і визначається особливостями такої інновації, інноваційним потенціалом середовища і педагогічного колективу. За таких умов педагог зобов'язаний знаходити, опановувати і адаптувати нові знання, щоб потім навчити цьому своїх учнів. У свою чергу, здобувачі освіти повинні сприймати ці знання активно, інакше у них не сформується навички самоосвіти, які на сьогоднішній день сприймається чи не єдиною стійкою особистісною конкурентною перевагою. В реалізації цих завдань значну допомогу може надавати використання коучінгу або деяких його елементів. Коучінг має бінарну основу: його можна розглядати як метод навчання/виховання, а також як інноваційну технологію. Коучінг як метод – це спосіб роботи з учнями, який розкриває унікальні особливості людини; метод коучінгу не вчить, а допомагає навчатися, якісно керувати власним розвитком та саморозвитком.

Як технологія навчання коучінг сприяє оптимізації освітнього процесу за допомогою досягнення мети з мінімальними витратами часу; синтезу результатів, отриманих у суміжних науках: науковості і відтворюваності процесу навчання та його результатів. Коучінг – це інноваційна технологія допомоги у навчанні, тому сучасний педагог повинен бути ще і тренер-коучем, який активізує генерацію ідей здобувачів відносно пошуків вирішення складних задач, досягнення мети, планування та організації саморозвитку. Саме ці поняття аналізуються у статті, присвяченій розгляду ролі та місця коучінгу як інтерактивної технології в освіті.

Накопичений досвід використання інноваційних технологій навчання в професійній освіті, зокрема коучінгові технології, дає підстави стверджувати, що коучінг порівняно з традиційним навчанням має суттєві переваги, до яких можна віднести: поліпшення продуктивності діяльності; швидке навчання, що приносить радість задоволення; встановлення гарних сприятливих умов спілкування; виявлення талантів та лідерів групи; сприяння самостійності; спрямованість у майбутнє.

З точки зору освітніх технологій коучінг, безумовно, належить до інтерактивних технологій навчання. Саме тому освітній процес, який відповідає сучасним умовам та викликам, має бути сфокусованим на рецепієнтах, тобто саме на тих, хто навчається. При цьому роль викладача дедалі більш

схожа на ту, що відіграє тренер або консультант, та полягає у тому, щоб скеровувати здобувачів, одночасно розкриваючи і використовуючи при цьому їхній власний внутрішній потенціал.

Ключові слова: коучінг, менторинг, інтерактивні технології.

Modern education poses new tasks related not only to learning, but also to the development of new competencies. In times of transition, which are characterized by sweeping changes, society puts forward a request to the system of higher professional education for the development of a free, responsible, communicatively active individual who is aware of the right to choose and knows how to make this choice, acts consciously and responsibly. The quality of modernization of modern higher education largely depends on the nature of the implementation of innovative processes and is determined by the features of the environment and the teaching staff. Under such conditions, the teacher is obliged to find, master and adapt new knowledge in order to then teach it to his students. In turn, those seeking education must actively perceive this knowledge, otherwise they will not develop the skills of self-education, which today is perceived as almost the only sustainable personal competitive advantage.

The use of coaching or some of its elements can provide significant help in the implementation of these tasks. Coaching has a binary basis: it can be seen as a method of learning/education and also as an innovative technology. Coaching as a method is a way of working with students that reveals the unique features of a person; the coaching method does not teach, but helps to learn, to qualitatively manage one's own development and self-development.

Taken as a learning technology, coaching contributes to the optimization of the educational process by achieving the goal with minimal expenditure of time: synthesis of results obtained in related sciences: scientificity and reproducibility of the learning process and its results. Coaching is an innovative technology to assist in learning, therefore a modern teacher should also be a trainer-coach who activates the generation of ideas of achievers regarding the search for solving complex problems, achieving goals, planning and organizing self-development. These very concepts are analyzed in the present article devoted to the consideration of the role and place of coaching as an interactive technology in education.

Own experience of using innovative learning technologies in professional education, in particular coaching technology, gives reason to claim that coaching compared to traditional learning has significant advantages, which can be attributed to: improvement of activity productivity; fast learning that brings joy of satisfaction; establishment of good favorable conditions of communication; identification of talents and leaders of the group; promoting independence; orientation to the future.

The accumulated to date experience of using innovative learning technologies in professional

УДК 37.08

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.20>

Бахтіярова Х.Ш.,
канд. пед. наук, доцент,
професор кафедри філософії
та педагогіки
Національного транспортного
університету

education, in particular coaching technology, gives reason to claim that coaching compared to traditional learning has significant advantages, which can be attributed to: improvement of activity productivity; fast learning that brings joy of satisfaction; establishment of good favorable conditions of communication; identification of talents and leaders of the group; promoting independence; orientation to the future. From the point of view of educational technologies, coaching certainly belongs to interactive

learning technologies. That is why the educational process, which corresponds to modern conditions and challenges, should be focused on the recipients, that is, on those who study. At the same time, the role of the teacher is more and more similar to that played by a coach or consultant, and consists in guiding the achievers, while simultaneously revealing and using their own inner potential.

Key words: coaching, mentoring, interactive technologies.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Поява нових освітніх стандартів та директивних документів МОН України (Наказ «Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти» № 776 від 16.07.2018 р.; Наказ України «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями) для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» № 1460 від 21.11.2019 р.; Наказ «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями) для другого (магістерського) рівня вищої освіти» № 1435 від 18.11.2019 р.; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року» № 419-р від 12 червня 2019 р.) потребує суттєвої зміни самої концепції підготовки майбутнього педагога професійного навчання.

Істотні зміни при цьому торкнулися саме психолого-педагогічної, а відтак і методичної складової процесу підготовки майбутнього педагога. Найбільш релевантним підходом для формування професійних компетенцій, що пред'являються до сучасного викладача фахових інженерних дисциплін, на наш погляд, є коучинговий підхід у навчанні, який, як зазначає І.М. Дичківська, є «одним із найефективніших особистісно-орієнтованих підходів гуманістичної парадигми освіти» [1].

Цікава сама етимологія слова «коучінг», яке має угорське походження і широко стало вживатися в Англії у XIVст. У перекладі воно позначало віз, карету. У цьому проглядається і змістовне тлумачення терміну коучінг як «те, що швидко рухається й терміново досягає мети». Пізніше цим терміном ще називали репетиторів, спортивних тренерів, консультантів, інструкторів, тобто фахівців певної галузі, що допомагають у досконаленні фаху.

«Коучінг – це розкриття потенціалу людини з метою максимального підвищення його ефективності. Коучінг не навчає, а допомагає навчитися» – так визначає сутність коучінгу засновник цієї технології Тімоті Голві, який в описі коучінгу виділяв три основних принципи: 1) партнерство; 2) розкриття потенціалу; 3) результат діяльності(в різних її видах) [8].

З 80-х років XX коучінг був офіційно визнаний у бізнесі. Сьогодні існує більш ніж 500 видів коучінгу, починаючи з VIP-коучінгу і закінчуючи соціальною роботою. Як окрема професія коуча сформувалася на початку 90-их років XX ст. у США і офіційно визнана у 2021 році завдяки Міжнародній Федерації Коучів.

У дискурс української освітньої системи це поняття увійшло як технологія, яка сприяє підвищенню результативності навчання, максимально швидко досягненню мети шляхом активізації здібностей, досконалості мистецтва спілкування в площині учень-викладач, формуванню професійної компетентності, «м'яких» (soft-skills) і «твердих» (hard-skills) навичок.

Аналіз останніх досліджень. Результати аналізу наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених свідчать про те, що у вищій професійній освіті нагромаджено певний досвід використання інструментів коучінгу. [1-10.]. Окремим питанням його застосування у роботі зі здобувачами освіти присвячено статті Дичківської І.М., Кошечко Н.В., Комар О.А., Пометун О.І., Пироженко О.В., Романова С.М. та ін. [1-5].

На Заході проблемою коучінгу в контексті освіти на сучасному етапі займаються як окремі дослідники-практики – А. Браун, Т. Голві, Дж. Джеймсон, К. Колетт, так і соціальні інституції – як, наприклад, Національний Коледж Шкільного Лідерства Великобританії (The National College for Leadership of Schools and Children's Services) та Лондонський Міський Інститут Профспілок (The City and Guilds of London Institute). [6-10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження наукових праць свідчить про потребу вивчення сутності інноваційних технологій навчання, зокрема коучінгу як інтерактивної технології в педагогічній діяльності майбутнього інженера-педагога.

Мета статті полягає у дослідженні практичного використання складових коучингового навчання в діяльності педагога професійного навчання, уміння генерувати креативні рішення здобувачів, коли виникають нові цілі мотивувати їх до пошуку оригінальних шляхів досягнення мети.

Виклад основного матеріалу. В основі коуч-підходу в освіті – вміння викладача формулювати важливі професійні питання в привабливій формі,

які змушують здобувачів замислитися, шукати правильні, а іноді й креативні рішення, стимулюють до творчості. В узагальненому вигляді застосування коучінгового підходу в освіті передбачає діалоговий характер наукового спілкування у форматі чотирьох етапів проектування (Натхнення – Впровадження – Прихильність – Завершення) та чотирьох питань планування та реалізації навчальної діяльності, звернених до суб'єктної позиції здобувача освіти: (Чого ти прагнеш (хочеш)? Що стане найкращим результатом? Чому тобі це важливо? Що робитимеш?) За допомогою таких спонтанних практичних під час заняття запитань здобувачі мусять, насамперед, підвищити власну працездатність, а не зупинятися на створенні тільки теоретичних обґрунтувань. Тому важливим аспектом є попередній практичний досвід тих, хто навчається, адже саме він повинен стати тією базою, що уможливорює професійне зростання.

В таких умовах саме коучінг дає педагогу можливість експериментувати з новими навчальними стратегіями; спрямовувати дії тих, хто навчається, уважно відслідковувати природній розвиток подій з подальшим його коригуванням. При цьому створення довірчих відносин за допомогою застосування психологічних технік (приєднання; тони голосу; глибинне слухання та ін.), застосування спеціальних технік, що забезпечують візуалізацію цілей, виявлення цінностей, моделювання внутрішнього стану та рефлексії задоволеності (колесо балансу; шкалування; лінія часу; декартові координати та ін.) актуалізує внутрішні ресурси особистості здобувача освіти і супроводжує його в процесі розвитку за самостійно знайденими на цьому шляху рішеннями та допомагає спланувати їхнє досягнення, пізнати себе та свій потенціал.

В узагальненому вигляді до переваг застосування коучінгу можна віднести: поліпшення продуктивності діяльності; швидке навчання, що приносить радість задоволення; встановлення гарних сприятливих умов спілкування; виявлення талантів та лідерів групи; сприяння самостійності; спрямованість у майбутнє.

Власна практика використання коуч-підходу у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання дає гарні результати. В рамках використання принципів коучінгу нами проводяться індивідуальні коуч-сесії для здобувачів, спрямовані на формування мотивації успішного навчання та усвідомленого підходу до оволодіння професією інженера-педагога; супровід в ефективній роботі над навчальними, науковими та соціально-значущими проектами; моделювання індивідуальної траєкторії навчання, саморозвитку та планування кар'єри.

Перед вивченням нового курсу після вступної лекції здобувачам пропонується поміркувати та написати есе, орієнтуючись на такі питання:

– який найкращий результат я чекаю від вивчення цього курсу?

– відповіді, на які питання хочу знайти, чому навчитися?

– чому вивчення цього курсу важливе для мене особисто та для мого майбутнього фаху-педагог професійного навчання?

Ці есе аналізуються і потім, під час занять, до змісту курсу включається матеріал за запитам студентів, особливо в рамках обговорення на семінарських і практичних заняттях.

Після закінчення вивчення курсу ці есе повертаються студентам з метою порівняльної оцінки з отриманим результатом, визначення ступеня задоволеності своїх очікувань та реально отриманої користі.

Найактивніше коучінговий підхід використовується нами під час педагогічної практики, яку здобувачі проводять у закладах фахової передвищої освіти. Вже на настановчій конференції перед її початком ми пропонуємо здобувачам одну з коучінгових технік, що дозволяє усвідомити та візуалізувати свою успішну модель професійного розвитку, а саме образи «Я – успішний викладач!» і «Урок моєї мрії!». При цьому здобувачі освіти, виконуючи цю роботу індивідуально, наповнюють створені образи особистісним змістом, оцінюють вже наявні для цього способу ресурси і бачать свої «точки зростання». Ці техніки істотно підвищують ступінь усвідомленості та мотивації майбутньої педагогічної діяльності, дозволяють визначити конкретні дії підвищення її ефективності.

У процесі планування уроків і позакласних заходів проводяться індивідуальні та групові коуч-сесії для студентів за запитам, що у них виникають. Зворотний зв'язок під час обговорення уроків також дається у коучінговому форматі. Цьому сприяють такі питання: Що ти хотів зробити на цьому уроці? Що вийшло насправді? Що особливо добре вдалось? Що зробив би інакше? Як тобі це вдалося і що сприяло отриманому результату? При цьому акцент робиться на закріплення одержаного позитивного результату, а невдалі моменти розглядаються як цінний досвід для подальшого професійного розвитку та цілеспрямованої роботи над цим.

Коучінговий підхід використовується нами і під час підсумкової конференції за результатами педпрактики. В анкеті зворотний зв'язок активно використовуються відкриті питання, зокрема з елементами шкалування. Наведемо деякі з них:

– Які Ваші особисті якості та професійні вміння допомагали Вам у роботі викладача фахових дисциплін в галузі транспорту?

– Що Вам ще хотілося б розвинути для вдосконалення своєї підготовки до професії майбутнього викладача

– На скільки Ви задоволені результатом своєї діяльності під час педпрактики? (-10: абсолютно

незадоволений; 0: байдужий; 10: абсолютно задоволений)

– Чому корисному Вас навчила ця педагогічна практика?

– На скільки Ви відчували себе педагогом професійного навчання під час педагогічної практики? (-10: абсолютно не моє; 0: байдужий; 10: це моя місія)

– Що б Ви зараз зробили інакше, якби знову повернулися до роботи в коледжі?

– Що Вам найбільше сподобалося під час роботи у коледжі?

– Що Вам удалося в діяльності викладача інженерної дисципліни найкраще?

– Які почуття ви при цьому відчували, що відчували?

– Чому саме

– У яких ролях Вам хотілося б реалізувати себе в освіті і наскільки?

Відповіді на подібні питання сприяють більш усвідомленому оволодінню професією, набуття особистісних смислів свого навчання, формування розуміння його особистісної та суспільної значущості. В результаті здобувач стає активним учасником освітнього процесу зі внутрішньою навчально-пізнавальною мотивацією та відповідальністю, а отриманий ним досвід роботи в коучинговому форматі може бути використаний у процесі власної педагогічної діяльності.

Феномен «коучинг» у роботі з майбутніми педагогами професійного навчання надає можливість оцінити, наскільки сформовані у здобувачів ті результати, що є важливими саме до них. Коуч фіксує розвиток особистісних якостей, про які більшість здобувачів або взагалі не здогадується, або здогадується, але не використовує як основу для подальшого розвитку.

Таким чином, коучинг як інноваційна технологія навчання створює умови для розвитку особистості, здатної до реалізації своїх потенційних можливостей, прийняття від повідальних рішень у майбутній професійній діяльності.

Висновки. Як феномен освітніх технологій коучинг, безперечно, належить до новітніх інтерактивних технологій навчання. З метою відповідності сучасним вимогам та викликам сучасний освітній процес має бути сфокусованим безпосередньо на реципієнтах, тобто на тих, хто здобуває освіту. При такому підході дещо змінюється як роль викладача – від традиційного ментора-наставника до дедалі більшого уособлення тренера або консультанта – так і його функціонал, що знаходить

всій вияв у скеровуванні здобувачів, розкриваючи і використовуючи при цьому їхній власний внутрішній потенціал. Перспектива подальших досліджень полягає в усвідомленні та вивченні змісту коучинга як такого, що формує суб'єкта, здатного мислити та використовувати свій інтелектуальний та особистісний потенціал самостійно.

ПОДЯКИ

Результати, викладені у статті, було отримано в рамках міжнародного Erasmus+: KA2 CBHE проекту «New mechanisms of partnership-based governance and standardization of vocational teacher education in Ukraine (PAGOSTE)» (609536-EPP-1-2019-1-DE-EPPKA2-CBHE-SP).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академкнига, 2004. 351 с.
2. Кошечко Н. В. Інноваційні технології навчання студентів з педагогічної конфліктології. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогіка»*. 2018. Т. 1, № 7. С. 31–36.
3. Романова С. М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. URL: <http://ecobio.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/viewFile/2145/2136> (дата звернення: 20.01.2023).
4. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Черкас. нац. ун-т імені Богдана Хмельницького. Черкаси, 2011. URL: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/> (дата звернення: 20.01.2023).
5. Пометун О. І., Пирожено Л. В. Сучасний урок : інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник. Київ : А.С.К., 2004. URL: http://pedagogika.ucoz.ua/knygy/Suchasnyj_urok.pdf (дата звернення: 20.01.2023).
6. Уитмор Дж. Коучинг высокой эффективности : новый стиль менеджмента. Развитие людей, высокая эффективность: [пер. с англ.]. Москва : Международная академия корпоративного управления и бизнеса, 2005. 168 с.
7. Аткинсон М., Чойс Р. Т. Наука и искусство коучинга: внутренняя динамика : пер. с англ. Киев : Companion Group, 2009. 208 с.
8. Голви Т. Максимальная самореализация : работа как внутренняя игра : пер. с англ. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2007. 263, [1] с.
9. Кови С. Р. Семь навыков высокоэффективных людей : мощные инструменты развития личности / пер. с англ. О. Кириченко. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2006. 374 с.
10. Дауни М. Эффективный коучинг : уроки коуча для коучей / пер. с англ. Е. Гладкова. Москва : Добрая книга, 2008. 288 с.

ЗМІСТ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ЗВО З ПОЗИЦІЇ АКМЕОЛОГІЇ

THE CONTENT OF FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALITIES AT HIGHER EDUCATION INSTITUTION ACCORDING TO ACMEOLOGY

У статті розглядається питання змісту іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей у ЗВО з позиції акмеології, що є однією із складових елементів в організації навчальної діяльності та вважається науковим способом вивчення максимальних можливостей людської природи. Нові потреби підготовки вчителя в системі вищої педагогічної освіти спонукають до розвитку акмеологічної позиції особистості, тобто до формування у майбутніх фахівців установки на досягнення вершин професіоналізму. Справжній професіоналізм пов'язаний, як правило, із сильною та стійкою мотивацією, особливим емоційним настроєм на здійснення певної діяльності, на досягнення у ній унікального, неординарного результату.

Вивчення іноземної мови з позиції акмеології може бути засобом, метою, потрібним елементом самореалізації, творчим процесом, який сприятиме виникненню додаткових когнітивних навичок та допомагатиме людині досягти вищого рівня розвитку. Володіння іноземною мовою забезпечить майбутньому спеціалісту доступ до професійної інформації, до ділової комунікації із закордонними партнерами, що сприятиме його професійному та особистісному зростанню.

У дослідженні зроблено спробу узагальнити, систематизувати та теоретично осмислити весь комплекс підходів, теорій та уявлень, пов'язаних із вивченням іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей у ЗВО з погляду акмеології.

У цілому результати дослідження відкривають великі можливості щодо подальших теоретичних, експериментальних досліджень фундаментального і прикладного характеру.

Предметом подальшого дослідження може стати розробка технологій формування готовності до конкретних видів діяльності з урахуванням гендерних, вікових, посадових особливостей, а також підготовка викладачів щодо освоєння методик та технологій керівництва процесом розвитку готовності до діяльності учасників освітнього процесу.

Ключові слова: навчальна діяльність, ЗВО (заклад вищої освіти), студенти, немовні спеціальності, іноземна мова, акмеологія.

The article considers the issue of the content of foreign-language training of students of non-linguistic specialities at higher education institution according to acmeology, key element in the organization of learning activities and is considered scientific way of exploring maximum potential of human nature. New needs of teacher training in the system of higher pedagogical education encourage to the development an adjustment for reaching the professionalism heights among future specialists, in other words, on the development of acmeological position of the person.

Foreign language learning according to acmeology can be a tool, a goal and a necessary element of self-realization, and creative process, which contributes to the development of additional cognitive skills and helps a person achieve the highest level. Foreign language knowledge provides future specialist with access to professional information, business communication with foreign partners, which helps to his professional and personal growth.

This research attempts to generalize, systematize and understand theoretically a wide range of approaches, theories and ideas concerned with the studying foreign-language training of students of non-linguistic specialities at higher education institution according to acmeology.

In general, the results of the study open great opportunities for further theoretical and experimental researches of fundamental and applied nature.

The subject of further research may be the development of technological facilities of forming readiness for concrete types of activities, taking into account gender, age-related, job characteristics, as well as training of teachers for mastering the methodology and technology of managing the process of developing readiness to activities of educational process participants.

Key words: learning activities, higher education institution, students, non-linguistic specialities, foreign language, acmeology.

УДК 378.018.8:373.5.011.3-051.81*243]:37.013.75(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.21>

Бондар Г.О.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні акмеологія вважається науковим методом вивчення максимальних можливостей людини. Вона визначає закономірності, фактори та умови, що сприяють прогресивному розвитку зрілої особистості та її високим професійним досягненням, які забезпечують ефективність реалізації особистісно-професійного потенціалу людини та оптимізацію її професійної діяльності [2, с. 59].

Як наголосила Наріжна Л., використання акмеологічного підходу в сучасній вищій професійній освіті посилює професійну мотивацію студентів, стимулює розвиток їхнього творчого потенціалу, дає можливість виявляти і використовувати ресурси для досягнення успіху в професійній діяльності [3, с. 148].

Момент досягнення професіоналізму фіксується декількома показниками: вільне володіння різними сторонами діяльності, володіння всіма технічними засобами професії, високий рівень

професійної ерудиції, створення власних оригінальних способів та методів діяльності, сформованість професійно-важливих особистісних якостей.

Отже, акмеологічна наука ставить за мету комплексний розвиток особистості в умовах досягнення найвищих результатів у продуктивній діяльності.

Вивчення іноземної мови з позицій акмеології може бути і засобом, і метою, і потрібним елементом самореалізації, і творчим процесом, який не тільки сприятиме виникненню додаткових когнітивних навичок, а й допомагатиме людині досягти вищого рівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор, в яких розглядають цю проблему і підходи її розв'язання. При цьому виділити невирішені частини загальної проблеми, яку досліджують у статті. Проблеми формування акмеологічних аспектів у розвитку професійних умінь у студентів ЗВО описані багатьма вітчизняними вченими:

акмеологічний підхід до формування професійної компетентності студентів у вищому навчальному закладі (І. Драч);

акмеологічний підхід у підготовці учителів до візуалізації навчальної інформації в процесі формування професійної компетентності бакалаврів в умовах професійно-практичної підготовки (Г. Брянцева, О. Брянцев);

теорія та методика фахової підготовки майбутніх учителів музики на акмеологічних засадах (В. Федоришин);

акмеологічний підхід до побудови іншомовної лінгвоосвітньої траєкторії учнів (О. Бодик, І. Тюкалова);

формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників на засадах акмеологічного підходу в закладах вищої освіти (А. Келемен);

акмеологічні технології викладання іноземної мови у вищій школі (Л. Наріжна);

формування економічної культури майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами акмеологічних технологій (Г. Реброва);

теорія і практика професійної акмеології (О. Вознюк, О. Дубасенюк А., Ю. Костюшко О., Н. Осадчук П., Н. Сидорчук).

Можна погодитись з Федоришиним В., що попри численні й вагомні теоретичні й прикладні результати надбання поза увагою залишається проблема комплексного дослідження теорії та практики оптимізації фахової підготовки студентів на акмеологічній основі в педагогічному університеті як результату педагогічно організованого процесу і перспектив самореалізації творчого потенціалу особистості. До сьогодні не визначено сутність та зміст цього феномена, потребують розробки акмеологічні основи підготовки майбутніх учителів

в контексті європейського освітнього простору й провідні наукові підходи до фахової підготовленості студентів на акмеологічних засадах, а також принципи, функції, методи та умови її формування в педагогічних університетах [4, с. 5-6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Таким чином, актуальні потреби системи освіти у підвищенні якості підготовки шкільного педагога та недостатня розробленість теоретичних засад організації та оптимізації професійної діяльності викладачів щодо підготовки майбутніх спеціалістів у ЗВО зумовили вибір теми дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд питання щодо змісту іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей у ЗВО з погляду акмеології.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Зараз складно уявити собі будь-якого спеціаліста без знання бодай однієї іноземної мови. Володіння іноземною мовою забезпечує майбутньому спеціалісту доступ до професійної інформації, до ділової комунікації із закордонними партнерами, що сприяє його професійному та особистісному зростанню.

Останнім часом у галузі теорії та методики навчання іноземної мови у немовному ЗВО відбулися кардинальні зміни. Зовсім недавно у процесі навчання робився акцент на формування набору знань, умінь та навичок, в даний час новий підхід апелює до розвитку та реалізації «Я»-концепції, створення спеціальних умов для розвитку мовної особистості, розкриття всіх її умінь.

Курс навчання іноземної мови у ЗВО продовжує шкільний та забезпечує підготовку до подальшої самостійної роботи за спеціальністю, яка потребує використання знання іноземної мови в умовах конкурентного професійного середовища. Маючи величезний освітній потенціал процес навчання іноземної мови у ЗВО, з одного боку, активізує лінгвістичну підготовку, за рахунок поповнення знань з професійної діяльності, міжкультурної комунікації, а з іншого боку, формує індивідуальні, особистісні характеристики та характеристику діяльності.

Професійна спрямованість навчання іноземної мови у немовному ЗВО вимагає наявності у студентів систематизованих знань за фахом із самого початку навчання, що важко здійснити в умовах бакалаврату, коли студенти вивчають іноземну мову відповідно до навчального плану на 1-2 курсах.

Програми вузівської підготовки ставлять перед педагогом глобальні завдання: надати міцні знання у сфері професійної діяльності та навчити навичкам роботи у цій галузі. Мета процесу навчання – отримати максимально високу енерговіддачу від

студентів під час набуття ними відповідних умінь. І знову ж таки – без мотивації цього неможливо досягти в жодній дисципліні [4, с. 3].

Але специфіка дисципліни «іноземна мова» полягає в тому, що мотивування до іншомовного спілкування має бути особистісно усвідомленим, добровільним, оскільки мозок у разі зовнішнього агресивного впливу на особистість блокуватиме канали сприйняття інформації. В результаті досягти високого рівня володіння іноземною мовою практично неможливо.

Практика показує, що ключову роль в акмеологічно-орієнтованому навчанні іноземної мови відіграє саме здатність студента у подоланні бар'єрів. Дослідження показують, що найсильніші бар'єри на шляху до успішного вивчення іноземної мови – це низька самооцінка студента, страх, відсутність емпатії між тими, хто навчається та навчає [1, с. 37].

Особлива увага приділяється роботі над негативним ставленням до інновацій, страхом проявити самостійність, пасивністю, емоційною нестабільністю, безвідповідальністю або, навпаки, підвищеною відповідальністю і перфекціонізмом, високим рівнем тривожності.

На жаль, не всі сучасні студенти, які пройшли процес іншомовної підготовки у звичайній середній школі та що вступили до університету, мають високу думку про власні знання у цій галузі. Цей факт підтверджує і зріз знань з іноземної мови на початку навчального року у студентів-першкурсників. Порівнюючи себе на першому ж занятті з іншими студентами, більш підготовленими завдяки навчанню в спеціальних мовних школах, гімназіях чи ліцеях, такі учні губляться, починають комплексувати, замовкають надовго, іноді до кінця курсу навчання або намагаються нівелювати свої невдачі під маскою блязня.

Дослідження доводять необхідність усунення даних демотиваторів на початковому етапі та подальшого створення продуктивного навчально-розвиваючого середовища, яке здатне не лише знімати негативні блоки, а й інтегрувати отримані знання з новими у рамках професійної підготовки студентів.

Кожному педагогу-практику в галузі іншомовної підготовки студентів відомо, що без сильної мотивації дуже складно вивчити іноземну мову. Проте достеменно не відомо, як можна мотивувати тих, у кого не розвинена само-мотивація. Чи існують способи усунення цієї проблеми? По-перше, викладач може усунути перешкоди, що заважають студентам мотивувати себе, по-друге, він може створити середовище, в якому само-мотивація сформується сама і без будь-якого примусу.

Сьогодні існує необхідність пошуку таких завдань, які стимулювали б сприйняття інформації з першого разу і сприяли її збереженню.

Викладачі, які навчають іноземної мови, можуть впливати через новизну матеріалу, інтенсивність його повторення, складність поставленого завдання, врахування потреб та інтересів студентів, задоволення потреб під час використання знань з іноземної мови.

Студенти сьогодні мають вміння самостійно працювати з інформацією, отримувати з неї знання та навчатися за її допомогою новим видам діяльності. Вони змушені переробляти безмежні обсяги інформації, постійно вносити корективи, успішно приймати критичні рішення. Майбутньому спеціалісту необхідно бути в курсі всього нового, що відбувається у його професійному середовищі з метою участі у міжкультурних професійних контактах

Для успішної роботи з цифровими джерелами інформації студентам необхідні знання та навички, а потім і компетентність у галузі інформаційно-комунікативних технологій. Ця обставина вважається бар'єром, який долають не всі студенти у силу матеріальних, фінансових і психологічних причин. Роль викладача полягає в тому, щоб він на своєму прикладі показав, для чого потрібні інформаційно-комунікативні технології, як можна їх використовувати, які безмежні можливості вони відкривають у плані і пізнання, і розваги. Для тих, хто має обмежене уявлення про інформаційно-комунікативні технології, може стати мотивуючим знайомство з новими для них і такими, що зацікавляють саме їх технологіями (як технологічно і функціонально, так і змістовно) [3, с. 148].

Таким чином, розвиток мовної особистості засобами іноземної мови відбувається у професійно-орієнтованому та особистісно-орієнтованому напрямках. У цьому зв'язку простежується акмеологічна складова, що дозволяє формувати професійні та особисті якості майбутнього фахівця і проектувати їх розвиток у постнавчальній діяльності.

Узагальнюючи все вищезазначене можна зробити висновок, що дати вчителю рецепти на всі випадки його професійного життя неможливо, але навчити самостійно і нестандартно мислити, спираючись на наукові знання, – необхідно, як зазначає Бодик О., Тюкалова І. [1, с. 36].

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку

У дослідженні зроблено спробу узагальнити, систематизувати та теоретично осмислити весь комплекс підходів, теорій та уявлень, пов'язаних із вивченням іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей у ЗВО з погляду акмеології.

У цілому результати дослідження відкривають великі можливості щодо подальших теоретичних, експериментальних досліджень фундаментального і прикладного характеру.

Предметом подальшого дослідження може стати розробка технологій розвитку готовності до конкретних видів діяльності з урахуванням гендерних, вікових, посадових особливостей, а також підготовка викладачів щодо освоєння методики та технології керівництва процесом розвитку готовності до діяльності учасників освітнього процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бодик О., Тюкалова І. Акмеологічний підхід до побудови іншомовної лінгвоосвітньої траєкторії учнів. *The content of philological education in the system of English teachers and philologists professional training: monograph* / ed. Yuliya Fedorova. Sofia: VUZF Publishing House "St. Grigorii Bogoslov", 2020. С. 23–49.

2. Брянцева Г., Брянцев О. Акмеологічний підхід у підготовці учителів до візуалізації навчальної інформації в процесі формування професійної компетентності бакалаврів в умовах професійно-практичної підготовки. *Інформаційні технології в освіті та науці: зб. наук. пр. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2019. № 11. С. 57-61.*

3. Наріжна Л. М. Акмеологічні технології викладання іноземної мови у вищій школі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2017. № 26. том 2. С. 147–149.*

4. Федоришин В. Теорія та методика фахової підготовки майбутніх учителів музики на акмеологічних засадах: автореф. дис. ... док. пед. наук 13.00.02. Київ, 2014. 46 с.

МЕТОДИ РОЗВИТКУ ЗВУКОРЕЖИСЕРСЬКИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

METHODS OF DEVELOPING SOUND-DIRECTING SKILLS OF FUTURE MUSIC TEACHERS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва – розвитку звукорежисерських навичок. Мета статті – проаналізувати та узагальнити методи розвитку звукорежисерських навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва. Методологія. Використання в навчальному процесі запропонованих нами методів було спрямоване на стимулювання навчальної та розумової активності здобувачів вищої освіти, спонукання їх до цілеспрямованого й свідомого виконання тих дій, які необхідні для формування звукорежисерських навичок в цілому. У дослідженні використано комплекс методів: теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури – для зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, визначення понятійно-категорійного апарату, обґрунтування методів формування звукорежисерських навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва. Практичні методи дослідження: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, метод вільних асоціацій, відеометод, метод майстер-класу. Найбільш цінним у розвитку звукорежисерських навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва є можливість підготовки та озвучення «живого» концертного дійства, що передбачає підбір музичного матеріалу, вибір якісної фонограми «мінус» чи інструментального акомпанементу, підготовка учасників концерту в класі (визначення сильних та слабких сторін виконання твору), формування навичок роботи на сцені (постова, міміка, жести), розстановка мікрофонів та звукопідсилювальної апаратури на сцені, робота з мікрофоном. Для забезпечення розвитку звукорежисерських навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва нами було організовано міні концерт, де кожен студент зміг спробувати себе в ролі звукорежисера. Робота організувалася у декілька етапів: підготовчий (підбір репертуару, обговорення форми проведення та технічних засобів); основний (робота над обраним репертуаром, відпрацювання вмінь співи в мікрофон, робота зі звукопідсилюючою апаратурою); сам концерт. Наукова новизна полягає в тому, що в роботі обґрунтовано методи формування звукорежисерських навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва. Отже, формування звукорежисерських навичок значно збагачує змістовий компонент професійної підготовки студентів спеціальності «Середня освіта. Музичне мистецтво». Запропоновані нами методи дають базові знання з музичної акустики та звукорежисури, знайомлять із новаціями в галузі технічного забезпечення мистецьких заходів, формують в майбутніх учителів музичного мистецтва компетентності, необхідні для організації та проведення концертів.

Ключові слова: звукорежисура, здобувачі вищої освіти, мікшерний пульт, акустичні системи, мікрофон.

The purpose of the work is to analyze and generalize the methods of developing sound engineering skills of future music teachers.

Methodology. The use of the methods proposed by us in the educational process was aimed at stimulating the educational and mental activity of students of higher education, encouraging them to purposefully and consciously perform those actions that are necessary for the formation of sound engineering skills in general. The research used a set of methods: theoretical - analysis, synthesis, generalization of psychological-pedagogical, educational-methodical literature - to compare different views on the researched problem, define the conceptual-categorical apparatus, justify the methods of forming the sound engineering skills of future music teachers. Practical research methods: explanatory and illustrative, reproductive, free association method, video method, master class method. The most valuable in the development of sound engineering skills of future music teachers is the opportunity to prepare and voice a "live" concert performance, which involves the selection of musical material, the selection of a high-quality "minus" phonogram or instrumental accompaniment, the preparation of concert participants in the classroom (determining the strengths and weaknesses of the performance of the work), formation of stage work skills (posture, facial expressions, gestures), placement of microphones and sound amplification equipment on stage, working with a microphone. To ensure the development of sound engineering skills of future music teachers, we organized a mini-concert where each student was able to try himself as a sound engineer. The work was organized in several stages: preparatory (selection of the repertoire, discussion of the form of performance and technical means); basic (work on the selected repertoire, practicing the skills of singing into a microphone, working with sound-amplifying equipment); the concert itself.

The scientific novelty lies in the fact that the methods of formation of sound directing skills of future music teachers are substantiated in the work.

Conclusions. Therefore, the formation of sound engineering skills significantly enriches the content component of the professional training of students of the specialty "Secondary education. Musical art". The methods offered by us provide basic knowledge of musical acoustics and sound engineering, introduce innovations in the field of technical support for artistic events, and form future music teachers the competencies necessary for organizing and holding concerts.

Key words: sound engineering, students of higher education, mixing console, acoustic systems, microphone.

УДК 378.784.792
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.22>

Бондарчук А.Я.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри пісенно-хорової
практики та постановки голосу
Рівненського державного гуманітарного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Підготовка здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) вимагає підсиленої уваги до сучасних медіатехнологій. Саме це спонукає до введення в навчальний процес нових дисциплін, таких як: «Сценічна культура та основи звукорежисури», «Естрадний вокал», «Івент-менеджмент» та інші. Кожен з цих курсів передбачає оволодіння студентами базовими основами звукорежисури, адже сьогодні без цього не можливе проведення будь-якого сценічного дійства. Сучасний вчитель музичного мистецтва повинен бути не лише високопрофесійним музикантом, який володіє музичним слухом, естетичним смаком, вокальними навичками та навичками гри на інструменті, а й експертом у галузі музичного обладнання (мікшерний пульти, акустичні системи, мікрофон тощо) [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проаналізувавши цілий ряд наукової літератури з даного питання, а саме: Болгарський А. Г. «Сучасні проблеми підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до роботи в загальноосвітній школі» [1]; Василенко Л. М. «Теорія та методика вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на гедоністичних засадах» [2]; Гаврілова Л. Г. «Система формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій» [3]; Дрожжина Н. В. «Функції мікрофону у вокальному виконавстві на естраді» [4]; Рибніков О. «Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів музики до використання цифрового електронного музичного інструментарію у професійній діяльності. Проблеми підготовки сучасного вчителя» [5]; Ростовський О. Я. «Проблеми і перспективи музично-педагогічної освіти в Україні» [6], ми погоджуємося з думкою дослідників, що підготовка сучасного вчителя музичного мистецтва має відбуватися з урахуванням останніх досягнень у розвитку музично-комп'ютерних технологій, що включає в себе і звукорежисуру. Науковці сходяться в тому, що окрема увага повинна зосереджуватися на розширенні палітри музично-педагогічної діяльності вчителів музичного мистецтва.

Також нами були проаналізовані науково-методичні праці у сфері естрадного вокального навчання (В. Антонюк, Б. Гнидь, Н. Гребенюк, Л. Дмитрієв, А. Саркісян, Ю. Юцевич) та дослідження механізмів звукорежисерської підготовки майбутнього фахівця (Л. Василенко, Л. Гавриленко, І. Гринчук, Т. Жигінас, О. Маруфенко, О. Прядко, А. Ткачук та ін.).

Дослідження феномену звукорежисерської підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва та пошук шляхів її розвитку були проведені багатьма вченими та педагогами, зокрема: А. Артемовою,

Д. Аршаповою, І. Ганич, М. Гарсія, О. Гашенко, Джо Естіл, В. Ємельяновим, О. Монд, В. Морозовим, Сетем Ріггсом, І. Цукановою та іншими.

Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати наявність суперечностей між потребою у звукорежисерській підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва і недостатньою обґрунтованістю теоретико-методологічних основ зазначеної проблеми.

Мета дослідження – проаналізувати та узагальнити методи розвитку звукорежисерських навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Об'єкт дослідження. Процес розвитку звукорежисерських навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Предмет дослідження. Методи розвитку звукорежисерських навичок.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити більш конкретні завдання, а саме:

- проаналізувати стан дослідженості проблеми в науковій літературі;
- вивчити питання специфіки функціонування методів розвитку звукорежисерських навичок у світовій практиці;
- визначити особливості та розкрити основні методи розвитку звукорежисерських навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Вивчення здобувачами вищої освіти таких навчальних дисциплін як «Сценічна культура та основи звукорежисури», «Естрадний вокал», «Івент-менеджмент», «Естрадний вокальний ансамбль» не може відбуватися без оволодіння ними базовими знаннями основ звукорежисури: вміння розрізняти якість музичного звуку, акустичні характеристики співацького голосу та за допомогою музичного обладнання підсилити звучання не зіпсувавши його. Відповідно, цей процес передбачає як вільне володіння студентами теоретичними знаннями, так і практичними вміннями користуватися мікшерним пултом, акустичними системами, мікрофоном [6].

Звукорежисерські навички – це комплекс автоматизованих творчих (музичний смак, відмінний слух) та технічних (акустика, звукове технічне обладнання) дій спрямованих на забезпечення якісного звукового оформлення музичного дійства [4].

Звукорежисеру необхідно володіти комплексом теоретичних знань та творчих навичок, адже створення унікального звукового середовища – це надзвичайно складний художній процес.

У системі навчально-виховної діяльності майбутніх вчителів музичного мистецтва важливе значення мають ті аспекти підготовки, які максимально наближують студентів до умов реальної практичної діяльності. Сучасний вчитель музичного мистецтва, музичний керівник, керівник

колективу тощо не повинен залежати від звуко-режисера, а сам володіти навичками та вміннями роботи із звуковою технікою (підсилювачі, мікшерські пульти, акустичні системи, мікрофони) [3].

Знайомство здобувачів вищої освіти з основами звукорежисури починається з розуміння поняття звуку та його властивостей. Проаналізувавши ряд науково-технічної літератури, було з'ясовано, що звук – це хвиля. Кількість коливань повітря на секунду називається частотою звуку, а амплітудою звукової хвилі є половина різниці між найвищим і найнижчим значенням щільності [5].

Для майбутньої роботи над звуком під час мистецьких заходів здобувачам вищої освіти повинна надаватися можливість знайомства з різними його властивостями: звуковисотністю (яка залежить від частоти коливань); тембром (що залежить від форми звукової хвилі); гучністю (яка залежить від амплітуди звукової хвилі); тривалістю звуку тощо.

Варто зазначити, що при роботі зі звуком основна увага повинна концентруватися на вмінні працювати над якістю звучання голосу та музичних інструментів, які мають визначену висоту, а також з електронними звуками чи звуками ударних інструментів, які мають невизначену висоту. Адже, якісний звук – це, перш за все, максимальне відображення реального звучання інструментів, співо-чих голосів без сторонніх шумів.

Не менш важливим у процесі формування звукорежисерських навичок майбутнього вчителя музичного мистецтва є вміння враховувати гучність звуку та динаміку. Варто зауважити, що потрібно зважати на акустику приміщення, виконавську інтерпретацію музичного твору, голос тощо. Оптимальний вибір гучності, контрастність відтворених динамічних відтінків впливає на цілісне сприйняття слухачами мистецького заходу [2].

Більш детально зупинемося на технічних засобах роботи звукорежисера, а саме: акустика, захист від акустичних шумів, моделювання акустики. А для цього нам потрібно познайомитися з мікшерним пультом, акустичними системами, мікрофоном.

Найважливішим етапом є техніка безпеки. Потрібно пам'ятати, що апаратура під'єднана до мережі, яка має 220V. Під мікшерний пульт варто підкласти резиновий килимок, акустичні системи повинні стояти на відповідних стійках.

Розглянемо більш уважно мікшерний пульт, так як від цього апарату залежить якість та ефективність звукопідсилення. Це пристрій, який призначений для мікшування звуку. Також у його функції входить обробка та спрямування звукових сигналів. Канали пульта можуть бути монофонічними та стереофонічними. Такі пульти використовують під час проведення концертів та студійних записів. Мікшерні пульти бувають аналоговити та

цифровими. Ми ж свою увагу зосередимо на аналоговій будові звукорежисерського пульта.

Зовнішній вигляд мікшерних пултів може бути абсолютно різним, проте розуміння принципу його дії, дозволяє швидко орієнтуватися в конфігурації. Базова функція будь-якого звукорежисерського пульта – мікшування і регулювання рівня декількох сигналів. Це відбувається за допомогою багатьох регуляторів, кнопок, входів, виходів тощо. Проте, ми спробуємо виокремити найбільш важливі:

- 1) кількість мікрофонних входів;
- 2) кількість інструментальних входів та стерео-пар;
- 3) наявність блоку звукових ефектів.

Уся поверхня мікшерного пульта поділена на зони з умовними вертикальними та горизонтальними лініями, що позначають канал та його номер. Горизонталі – еквайзер, панорама, ефект (позначаються англійськими літерами). Принципи з'єднань однакові абсолютно для усієї техніки: «Out» – це значить «з», тобто сигнал, що виходить назовні (на підсилювач, на акустичні системи та ін.). «In» – означає «в», тобто сигнал, що надходить (на мікшерський пульт).

Якщо говорити про акустичні системи (колонки), перевагу варто надати таким, які не потребують внутрішнього підсилювача. Такі колонки називаються активними.

Мікшерний пульт та колонки потребують комутації. Для цього потрібні кабелі, які з'єднують пульт з колонками та пульт з мікрофоном, а також мережеві кабелі.

Знайомлячи здобувачів вищої освіти з мікрофонами, варто наголосити на тому, що вони бувають конденсаторні (із зовнішнім джерелом напруги), електретні, динамічні та радіомікрофони.

Принципи підбору та підключення звукопідсилюючого апарату починаються з комутації. Мережевий шнур подається до розетки, яка має 220 V та з'єднується двома кабелями з акустичними системами (колонками). Ще один кабель подається на мікрофон, а інший на джерело подачі мінусовки або інструменту, який буде акомпанувати. Далі робота проводиться зі звуком (баланс, реверберація, частотність, фідбек тощо).

Найбільш цінним у розвитку звукорежисерських навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва є можливість підготовки та озвучення «живого» концертного дійства, що передбачає підбір музичного матеріалу, вибір якісної фонограми «мінус» чи інструментального акомпанементу, підготовка учасників концерту в класі (визначення сильних та слабких сторін виконання твору), формування навичок роботи на сцені (поставка, міміка, жести), розстановка мікрофонів та звукопідсилювальної апаратури на сцені, робота з мікрофоном.

Для забезпечення розвитку звукорежисерських навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва

нами було організовано міні концерт, де кожен студент зміг спробувати себе в ролі звукорежисера.

Робота організувалася у декілька етапів: підготовчий (підбір репертуару, обговорення форми проведення та технічних засобів); основний (робота над обраним репертуаром, відпрацювання вмінь співу в мікрофон, робота зі звукопідсилюючою апаратурою); концерт.

На підготовчому етапі використовували пояснювально-ілюстративний метод. Підбір репертуару відбувався за допомогою перегляду концертів, а також ілюстрації викладачем. Пояснювали, яка цінність того чи іншого твору, який його педагогічний потенціал.

Сформувавши репертуар перейшли до репродуктивного методу, який забезпечив нам розвиток вмінь відтворювати певні вокальні прийоми безпосередньо в мікрофон. Аналізували певні моменти подачі звуку, його атаки та звуковедення.

Під час використання методу вільних асоціацій намагалися спонукати здобувачів вищої освіти до інтуїтивного сприйняття звучання та до дискусії на цю тему.

Відео метод допоміг формувати відчуття смаку. Відеоматеріалами слугували виступи співаків з «живих» концертів. Студентів залучали до обговорення та аналізу звукорежисерської сторони, манери поведінки на сцені.

Метод майстер-класу передбачав навчання та конкретне заняття із вдосконалення практичної майстерності, що проводилося фахівцем у сфері звукорежисури. Майстер-клас – це одна з форм ефективного навчання, адже інформація надходить від авторитетної особи, яка не лише розповідає, а й показує наочно, як застосовувати на практиці ті чи інші прийоми, а процес навчання є активним та проводиться, зазвичай, у невимушеній обстановці.

Завдання майстер-класу полягало в передачі досвіду шляхом прямого і коментованого показу, послідовності дій, методів, прийомів і форм звукорежисерської діяльності, а також, спільне відпрацювання методичних підходів і прийомів; рефлексія власної професійної майстерності учасниками майстер-класу, надання допомоги слухачам у визначенні завдань саморозвитку і формуванні індивідуальної програми самоосвіти та самовдосконалення.

Використання в навчальному процесі запропонованих нами методів було спрямоване на стимулювання навчальної та розумової активності

здобувачів вищої освіти, спонукання їх до цілеспрямованого й свідомого виконання тих дій, які необхідні для формування звукорежисерських навичок в цілому.

Висновки. Отже, формування звукорежисерських навичок значно збагачує змістовий компонент професійної підготовки студентів спеціальності «Середня освіта. Музичне мистецтво». Запропоновані нами методи дають базові знання з музичної акустики та звукорежисури, знайомлять із новаціями в галузі технічного забезпечення мистецьких заходів, формують в майбутніх учителів музичного мистецтва компетентності, необхідні для організації та проведення концертів.

Проведене дослідження не висчерпує всіх питань, що стосуються проблеми музично-естетичного смаку підлітків. Потребує спеціальних досліджень проблема розробки новітніх технологій естрадно-співацької діяльності підлітків, визначення педагогічної доцільності естрадно-виконавського репертуару у роботі з учнями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Болгарський А. Г. Сучасні проблеми підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до роботи в загально-освітній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти*. 2015. № 18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2015_18_21 (дата звернення: 10.11.2022)
2. Василенко Л. М. Теорія та методика вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на гедоністичних засадах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Київ, 2014. 455 с.
3. Гаврілова Л. Г. Система формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Київ, 2015. 656 с.
4. Дрожжина Н. В. Функції мікрофону у вокальному виконавстві на естраді. *Харківського державного університету ім. І. П. Котляревського*. 2005. Вип. 15. С. 77–86.
5. Рибніков О. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів музики до використання цифрового електронного музичного інструментарію у професійній діяльності. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини*. 2012. № 6 (Ч. 2). С. 168–175.
6. Ростовський О. Я. Проблеми і перспективи музично-педагогічної освіти в Україні. *Збірник наукових праць Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка*. 2001. Вип. 2. С. 83–89.

GRAPHIC EDUCATION AND PROSPECTS OF ITS IMPROVEMENT FOR JUNIOR STUDENTS OF ARCHITECTURAL AND ART DIRECTION

ГРАФІЧНА ОСВІТА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ МОЛОДШИХ СТУДЕНТІВ АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЬОГО СПРЯМУВАННЯ

Graphic education is one of the most important parts of professional architectural and art activity. "As long as the creative activity of a person exists, the work on transferring the experience of this activity has the same amount of time," the classics say. The article is devoted to the study of the search for new forms and the improvement of teaching methods and the organization of the process of complex graphic training of undergraduate students in the architectural and artistic direction. They include additional exercises that repeatedly fix the attention of students on important methodological principles. This is the repetition and consolidation in the minds and practical work of students of a set of methodological provisions or the stage of completing a task, aimed at developing the creative abilities of students. The article provides illustrations that are examples of the application of the theory and practice of Descriptive Geometry, Drawing, Painting. It is to solve a wide range of problems. Due to that, the purpose of the study is to identify the most important methodological features of teaching graphic disciplines and improve some differentiated approaches to their study by first and second year students of creative specialties. The set goal determines the need to solve the following tasks: to study and systematize the scientific and methodological experience of teaching graphic disciplines for students of architectural and art specialties, to identify modern artistic concepts in the methodology, as well as the most effective teaching methods and possible ways to increase students' interest in the disciplines being studied. To achieve the set goal and solve problems, the following methods were used: the study and analysis of literature on the methodology of teaching, the problems of enhancing the process of teaching graphic disciplines, the analysis of graphic works of students, the questionnaires and interviews of students, the conducting experimental classes with trial and control individual tasks, additional exercises at different stages, etc. The research results were tested and corrected in the educational process, which implies the development of this topic in the future.

Key words: *graphic disciplines, improvement of forms and methods of teaching, interdisciplinary communication, students of the architectural and artistic direction.*

Графічна освіта – одна з найважливіших сфер професійної архітектурної та мистецької діяльності. «Скільки часу існує творча діяльність людини, стільки часу

нараховує і робота з передачі досвіду цієї діяльності», стверджують класики. Стаття присвячена дослідженню питань пошуку нових форм та удосконалення методів викладання та організації процесу комплексної графічної підготовки студентів молодших курсів архітектурного та художнього спрямування. Вони включають додаткові вправи, які неодноразово фіксують увагу студентів на важливих методичних завданнях, повторюють і закріплюють у свідомості та практичній роботі студентів комплекс методичних принципів, окремо взяті методичне положення або етап виконання завдання, розраховані на розвиток творчих здібностей студентів; контрольні заходи щодо оволодіння та використання методичних принципів та ін. У статті наведено ілюстрації, що є прикладами застосування теорії та практики нарисної геометрії, малюнка, живопису для вирішення широкого спектра завдань. Таким чином, метою дослідження є виявлення найважливіших методичних особливостей викладання графічних дисциплін та удосконалення деяких диференційованих підходів до їх вивчення студентами першого та другого курсів творчих спеціальностей. Поставленою метою обумовлена необхідність вирішення наступних завдань: вивчити та систематизувати науково-методичний досвід викладання графічних дисциплін для студентів архітектурних та художніх спеціальностей, визначити сучасні художні ідеї та концепції в методіці, виявити найбільш ефективні методи викладання та розглянути можливі шляхи підвищення зацікавленості студентів досліджуваними дисциплінами. Для реалізації поставленої мети використувувалися такі методи: вивчення та аналіз літератури з методології викладання та проблем активізації процесу навчання графічним дисциплінам; аналіз графічних робіт студентів; анкетування та розмови зі студентами; проведення експериментальних занять із пробними та контрольними індивідуальними завданнями, додаткові вправи на різних етапах тощо. Результати досліджень апробувалися та коригувалися у навчальному процесі, що передбачає розвиток цієї тематики в подальшій перспективі.

Ключові слова: *графічна освіта, удосконалення форм і методів викладання, міждисциплінарний зв'язок, студенти архітектурного і художнього напрямку.*

УДК 378.12

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.23>

Brednyova V.P.,

Cand. Tech. Sci., PhD,
Professor at the Department
of Descriptive Geometry
and Engineer Graphic
Architectural and Art Institute
of Odessa State Academy
of Civil Engineering and Architecture

Prokhorets I.M.,

Senior Lecturer at the Department
of Drawing, Painting
and Architectural Graphics
Architectural and Art Institute
of Odessa State Academy
of Civil Engineering and Architecture

Mikhaylenko E.V.,

Senior Lecturer at the Department
of Architectural Design
Architectural and Art Institute
of Odessa State Academy
of Civil Engineering and Architecture

Smychkovska O.M.,

Senior lecturer at the Department
of Fine Arts
State institution "Southern Ukrainian
National Pedagogical University named
after K. D. Ushinsky"

Problem statement. The professional tasks of graduates of creative specialties of higher educational institutions imply the need to master manual graphics, which, first of all, contributes to the development of abstract thinking and practical skills. The study of new forms and the improvement of existing

methodological principles of teaching is an urgent problem of research in this direction.

Analysis of resent research and publications. In the scientific literature devoted to modern problems transformation of higher education, there is a significant amount of research on improving

the methodology of teaching graphic disciplines to students of creative specialties in universities [1, 89-94; 2, 103-113; 3, 38-42; 6, 54-57; 10, 143-148; 12, 84-89 and etc.]. It should be noted that different teachers generally have different approaches to the methodology and forms of studying the improvement of teaching methodology. Our point of view is that these issues are a complex problem and requires differentiated consideration separately for different forms of training sessions (lectures, practice, consultations, etc).

The purpose of the article. The essence and purpose of the qualitative renewal of specialized higher education in the 21st century is the training of a specialist capable of mastering any art specialty. It is to determine the necessary body of knowledge that makes up the basic scientific and theoretical training of future graduates of higher educational institutions. It is advisable first of all to refer to the content and analysis of the forms and methods of graphic disciplines studied by undergraduate students, which is the main **purpose** of this work.

Presentation of the main materials. The formation of professional graphic training for future architects and artists begins from the first year of study. It can be emphasized that pre-university graphic training is also important. The introduction of modern forms and methods into the practice of teaching is to expand students' understanding the ways transmitting information in graphic images, to contribute their high motivation for high-quality learning and prepare

for the perception and ability to transfer large objects of the architectural environment or art paintings on a plane. The introduction of modern forms and methods into the practice of teaching, expanding students' ideas about the ways of transmitting information in graphic images, contributes to their high motivation for high-quality learning, prepares them for the perception and ability to convey large objects of the architectural environment or art paintings on a plane. It is problem of students' graphic training to change conditions. It is quite often considered in the scientific literature and discussed at various methodological seminars and international conferences [4; 5, 17-21; 11, 326-331; 14, 127-143; 15, 152-156; 16, 317-325; 17 and etc.]. The formation of professional graphic training for future architects and artists begins from the first year of study. It be emphasized that pre-university graphic training is also important.

The experimental base of our research is the graphic works of 110 junior students of the Architectural and Art Institute of the Odessa Academy of Civil Engineering and Architecture and 24 works of a students of the South Ukrainian National Pedagogical University in the Department of Fine Arts. Graphic education practically consists of training students in related disciplines such as *Descriptive Geometry*, *The Art of Type*, *Drawing and Painting*, *Graphic Design* and *Fine Art* [7, 167-173; 8, 101-104; 9, 74-77; 13, 36-37; 18, 11-14 and etc.]. At the heart of any kind is a special art form, so the aspects of integration and synthesis of practical tasks are relevant.

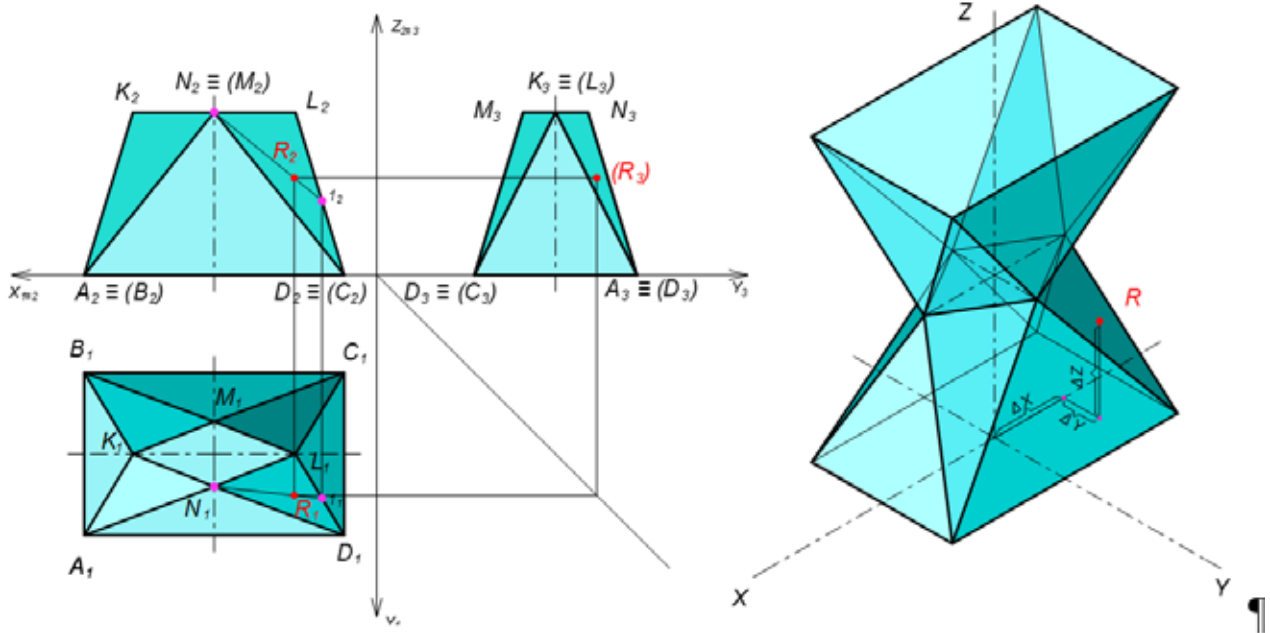

Fig. 1. Drawing a polyhedral surface

Fig. 2. Hearst Tower. New York, Manhattan. A visual representation of the formation of a polyhedral surface

Descriptive Geometry is one of the most difficult disciplines for first-year students to master for many reasons. In this case, the drawing, built according to certain rules, occupies a leading position here. In addition, a feature of this discipline is the rapid increase in the complexity of the educational material, which requires mandatory retention in memory

of the content of the previous sections. Our opinion is that in learning process great attention should be paid to individual work with students, motivating their work with examples from modern architecture (Fig. 1–4).

Such examples serve as a good school for students in developing their professional graphic competencies.

When teaching the disciplines of Drawing, Graphic Design, Fine Arts, traditional tasks are performed with an increase in the complexity of their implementation in pencil and paints (Fig. 5-6).

Junior students of the Institute of Architecture and Art always take part in the traditional Scientific and Practical Conference of Students and Young Scientists “ARCHITECTURAL DRAWING IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL EDUCATION” in such sections “*Fine disciplines in the conditions of modern education*” and “*Architectural drawing: problems, methods, techniques*” (Fig. 7-8).

Conclusions. When studying any discipline the student first acquires knowledge. Then, performing exercises, the student forms skills and abilities and, finally, applies the acquired knowledge. Knowledge is acquired more firmly when the student understands what it is for and where it can be applied. The basic knowledge acquired by students will be good if the learning process is creative and arouses interest among students. This can be achieved using interdisciplinary links between related disciplines. But if we want to have excellent, competent specialists we should not forget the saying of the ancient Chinese philosopher Confucius: “only by cherishing the old, one can create the new.”

In the future, the authors plan to continue research in this direction in order to improve the forms and methods of teaching graphic disciplines and improve interdisciplinary communications.

Fig. 3. Royal Ontario Museum in Toronto, Architect Daniel Libeskind

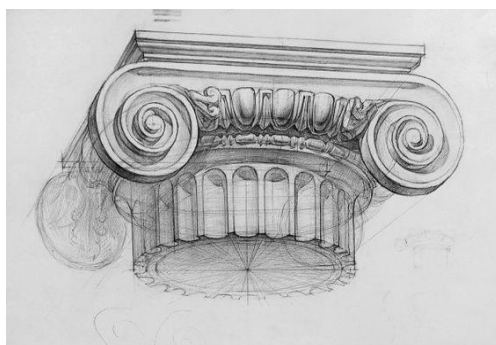
Fig. 4. Guggenheim Museum Bilbao (1997). Canada. Architect. Frank Gehry

a) Greek vase

b) Gypsum decoration

c) Ionic capital

d) Doric capital

e) Venera's head

f) Laocöon's head

Fig. 5. Graphic tasks in the discipline Drawing, Graphic design

a)

b)

Fig. 6. Graphic tasks for the discipline Fine Arts

Fig. 7. Decorative composition. "Odesika" series. Vorontsovsky Palace

a) academy lobby interior

b) decorative lattice gate

Fig. 8. Decorative composition. "Odesika" series

REFERENCES:

1. Беспалько, В. П. Проблемы образовательных стандартов в США и России. Педагогика. 1995. № 1. С. 89-94.
2. Биркович Т.І., Варивончик А.В., Мазур Б.М. Особливості навчання студентів професійної майстерності в мистецьких закладах вищої освіти: *Питання культурології*. 2021. № 2. С. 103-113.
3. Bredniova V. On the improvement of the methodology of engineer staff' s graphic training on the basis of optimization of psychological and pedagogical approaches. *Modern Tendencies in Pedagogical Education and Science of Ukraine and Israel: Ariel University*. 2016. Issue № 7, pp. 38–42.
4. Bredniova V.P., Dzhuguryan T.G., Marchenko V.S. *Engineering graphics: навч. посіб.* Odesa: 2008. С. 204.
5. Бредньова В.П., Смичковська О.М., Прохорец І.М. Про формування графічних компетенцій студентів архітектурних і художніх спеціальностей. *Науковий Вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету*. 2018 № 1(120). С. 17-21.
6. Бредньова В.П., Прохорец І.М., Смичковська О.М., Михайленко Е.В. Удосконалення методології викладання графічних дисциплін і моніторинг якості успішності студентів у вищій школі. *Журнал наукових праць «Інноваційна педагогіка» Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*. 2021. № 32. С. 54-57.
7. Бредньова В.П. Шляхи формування професійної графічної компетентності майбутніх архітекторів. *Регіональні проблеми архітектури та містобудування*. Збірник наукових праць. 2021. № 14. С. 167-173.
8. Бредньова В.П., Прохорец І.М., Михайленко Е.В. Research on the methodology of teaching graphic disciplines with the purpose of developing the creative potential of higher education students. *International scientific and practical conf. Pedagogy and Psychology in the Modern World: Teaching and Learning*. Wloclawek, Republic of Poland, 2021, volume 2, p. 101-104.
9. Brednyova V. P., Prokhorets I.M., Mikhaylenko E.V. Research of differentiated approaches to development of creative potential of students of architectural and artistic direction (англ.). *Дослідження диференційованих підходів до розвитку творчого потенціалу студентів архітектурно-художнього напрямку*. *Журнал наукових праць «Інноваційна педагогіка» – Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*. 2022. № 43. С. 74-77.
10. Бредньова В.П., Смичковська О.М., Яворська Н.М., Яворський П.В. Сучасні тенденції графічної підготовки здобувачів творчих спеціальностей. *Журнал наукових праць «Інноваційна педагогіка» Причорноморського наук.-дослідного інституту економіки та інновацій*. 2022. № 47. С. 143-148.
11. Воєвідко Л. М. Компоненти фахової підготовки студентів мистецьких спеціальностей: *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. № 18. С. 326–331.
12. Галицан О., Койчева Т., Курлянд З. Фасилітаційна компетентність викладача вищої школи як суб'єкта педагогічної діяльності: *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Оdesa: 2019. Вип. 4(129). С. 84-89.

13. Коновець С. С. Особливості професійної підготовки вчителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах: Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2011. № 22. С. 36–47.

14. Мерфи, П. Д. Взгляд в будущее: профессиональное образование в XXI столетии. Высшее образование в Европе. Европейский центр по высшему образованию ЮНЕСКО. 1993, т. XVIII, № 4. С. 127-143.

15. Супрун, Л.И., Супрун, Е.Г., Дмитриева, К.Ю. Использование междисциплинарных связей при обучении графическим дисциплинам: *Современные наукоемкие технологии*. 2019. № 4. С. 152-156.

16. Ткачук. О, Бредньова В., Смичковська О. Міждисциплінарні зв'язки дисциплін образотворчого циклу з графічними. Науковий журнал Сумського державного педагогічного університету ім А.С. Макаренка *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021, № 5(109). С. 317-325.

17. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе. – М: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. С. 437.

18. Щолокова О.П. Модернізація фахової мистецької освіти у контексті сучасних гуманістичних ідей: *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. 2007. № 4(9). С. 11–14.

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

FORMATION OF BUSINESS COMMUNICATION SKILLS OF FUTURE MANAGERS OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS

В епоху гострої конкуренції та глобальних змін успішність роботи будь-якої організації, зокрема освітньої, залежить від умінь керівника організувати ефективну роботу. Усе це вимагає від управлінця креативності, самодостатності, відповідальності. Він має розуміти, як створити комфортний освітній простір у закладі освіти, реалізувати успішні ідеї щодо покращення роботи освітнього закладу, забезпечити сприятливі умови для самореалізації педагогів і дітей. Усе це можливо тільки за наявності в керівника вмінь вибудовувати ефективну комунікацію з колективом освітнього закладу, а також учнями, їхніми батьками, керівництвом, партнерами й конкурентами. Тому формування та вдосконалення комунікативних умінь, зокрема вмінь ділового спілкування, є пріоритетним напрямом підготовки сучасних менеджерів освіти. Метою статті є аналіз шляхів формування вмінь ділового спілкування майбутніх керівників закладів освіти.

У статті доведено, що потрібно формувати в майбутніх менеджерів освіти мовленнєві уміння: правильно, з дотриманням прийнятих у суспільно-мовленнєвій практиці мовних норм викладати свої погляди; добирати найбільш доречні в певній ситуації мовні засоби з урахуванням мети, умов, сфери спілкування та психічного стану партнера по комунікації; дотримуватися літературно-нормативної вимови; точно та однозначно вживати слова, терміни, словосполучення, граматичні конструкції, обирати тон і стиль спілкування, різні способи привернення уваги, чітко формулювати питання; виділяти головне, суттєве, робити чіткі висновки й узагальнення; користуватися мовленнєвим етикетом відповідно до мовленнєвих форм; риторичні вміння: установлювати зворотний контакт з аудиторією, володіти увагою слухачів; викладати зміст виступу без опори на текст; раціонально використовувати теоретичні положення та фактичний матеріал у викладенні; формулювати питання до слухачів та вміння передбачити питання слухачів; володіти технікою мовлення; полемічні вміння: аргументовано, але водночас етично доводити свій погляд, демонструвати високий рівень техніки ведення дискусій; спростовувати докази опонентів і вміло вислуховувати їх; захищатися від некоректних співрозмовників, дотримуватися правил ведення полеміки; володіти технікою запитань і відповідей; невербальні уміння: оптимально поєднувати вербальні і невербальні засоби спілкування; контролювати свою експресивну поведінку; вибирати найбільш доцільні в ситуації невербальні засоби; технічні вміння: використовувати нові засоби Інтернет-спілкування, можливості програми Microsoft Word або інші програмні засоби обробки текстів, пошукові системи мережі Інтернет.

Значну роль у формуванні культури ділового спілкування має використання ділових ігор, характерною особливістю яких є імпрові-

заційне розігрування учасниками процесу заданої проблемної ситуації професійної взаємодії, у ході якої вони виконують ролі різних персонажів.

Ключові слова: ділове спілкування, уміння, навички, уміння ділового спілкування, ділова гра.

In the era of intense competition and global changes, the success of any organization, in particular an educational one, depends on the manager's ability to organize effective work. All this requires creativity, self-sufficiency, and responsibility from the manager. He must understand how to create a comfortable educational space in an educational institution, implement successful ideas for improving the work of an educational institution, and provide favorable conditions for the self-realization of teachers and children. All this is possible only if the manager has the skills to build effective communication with the staff of the educational institution, as well as students, their parents, management, partners and competitors. Therefore, the formation and improvement of communication skills, in particular business communication skills, is a priority area of training of modern education managers.

The purpose of the article is to analyze ways of forming business communication skills of future managers of educational institutions.

The article proves that it is necessary to form speech skills in future education managers: to express one's views correctly in compliance with the language norms accepted in social and speech practice; choose the most appropriate language means in a certain situation, taking into account the purpose, conditions, sphere of communication and the mental state of the communication partner; adhere to literary and normative pronunciation; accurately and unambiguously use words, terms, phrases, grammatical constructions, choose the tone and style of communication, different ways of attracting attention, formulate questions clearly; highlight the main, essential, make clear conclusions and generalizations; use speech etiquette in accordance with speech forms; rhetorical skills: to establish feedback with the audience, to hold the listeners' attention; to explain the content of the speech without relying on the text; rationally use theoretical provisions and factual material in the presentation; formulating questions to listeners and the ability to anticipate listeners' questions; to have the technique of speech; polemical skills: argue argumentatively, but at the same time ethically prove one's point of view, demonstrate a high level of discussion techniques; refute the evidence of opponents and skillfully listen to them; protect yourself from incorrect interlocutors, follow the rules of polemics; to have the technique of questions and answers; non-verbal skills: optimally combine verbal and non-verbal means of communication; control your expressive behavior; choose the most appropriate non-verbal means in the situation; technical skills: use new means of Internet communication, capabilities of Microsoft Word or other word processing software, Internet search engines.

УДК 378.147: 371
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.24>

Будяньська В.А.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки, іноземної
філології та перекладу
Харківського національного
економічного університету імені
С. Кузнеця

A significant role in the formation of the culture of business communication is played by the use of business games, a characteristic feature of which is the improvisational acting out by the participants of the process of a given problematic

situation of professional interaction, during which they play the roles of different characters.

Key words: *business communication, ability, skills, business communication skills, business game.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Зараз в Україні відбуваються перетворення, що стосуються також і управлінської галузі. Змінюються стиль, методи управління, пред'являються нові вимоги до сучасних керівників. Цілком зрозуміло, що в епоху гострої конкуренції та глобальних змін успішність роботи будь-якої організації, зокрема освітньої, залежить від умінь керівника організувати ефективну роботу. Усе це вимагає від управлінця креативності, самодостатності, відповідальності. Він має розуміти, як створити комфортний освітній простір у закладі освіти, реалізувати успішні ідеї щодо покращення роботи освітнього закладу, забезпечити сприятливі умови для самореалізації педагогів і дітей. Усе це можливо тільки за наявності в керівника вміння вибудовувати ефективну комунікацію з колективом освітнього закладу, а також учнями, їхніми батьками, керівництвом, партнерами й конкурентами. Отже, формування та вдосконалення комунікативних умінь, зокрема вміння ділового спілкування, є пріоритетним напрямом підготовки сучасних менеджерів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У педагогічній літературі ряд досліджень присвячений розвитку комунікативного потенціалу особистості (Г. Ковальов, О. Леонт'єв та інші); комунікативних умінь (А. Мудрик, Т. Шепеленко та інші); комунікативної компетентності (М. Канале, С. Савігнон, А. Фітцпатрік, Ю. Жуков, А. Панфілова, Є. Руденський та інші); стилю професійного спілкування (Т. Аргентова, Т. Чмут та інші); риторичної майстерності (О. Зарецька, С. Мельникова, Г. Сагач та інші).

Сучасні дисертаційні дослідження аналізують окремі питання професійної комунікативної культури майбутніх менеджерів (Н. Долгополова, С. Королюк, В. Лівенцова, О. Мармаза, В. Черевко та інші).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

Однак, незважаючи на велику кількість досліджень, питання формування вміння ділового спілкування майбутніх керівників закладів освіти висвітлено недостатньо. Усе це зумовило вибір теми даного дослідження.

Метою статті є аналіз шляхів формування вміння ділового спілкування майбутніх керівників закладів освіти.

Завдання статті:

- довести актуальність теми дослідження;
- проаналізувати поняття «уміння», «навички»;

- проаналізувати уміння й навички ділового спілкування;

- довести доцільність застосування ділових ігор під час підготовки менеджерів освіти;

- зробити відповідні висновки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

З позицій діяльнісного підходу вміння розглядаються як «складне психічне утворення, що формується на основі системи навичок, які належать до одного й того ж виду діяльності для виконання певної діяльності» [8, с. 229-230]. Уміння реалізуються за умовою свідомого контролю, проявляються в нових умовах, у вирішенні нових завдань. На відміну від навичок, яким притаманний стереотипний, механічний характер, уміння ділового спілкування характеризуються певним рівнем творчості: адже умови спілкування ніколи не повторюються повністю, і щоразу доводиться добирати потрібні сучасні засоби. А це означає, що прийоми навчання таких умінь ділового спілкування мають відрізнятися від прийомів навчання навичок ділового спілкування [7].

Уміння визначаються також як «складна система усвідомлюваних дій, які забезпечують продуктивне застосування знань у нових умовах відповідно до поставленої мети» [9, с. 28]. До структури вміння входять прості дії – операції, опанувавши які, студент починає свідомо використовувати їх як прийом і переносити в нові умови навчально-пізнавальної діяльності.

Щодо співвідношення вміння та навичок у дослідженні комунікативних здібностей особистості, А. Кідрон вважає, що навички спілкування виражаються, з одного боку, у мистецтві використовувати засоби спілкування, а з іншого – у запасі схем орієнтації в інтеракції (еталони сприйняття та паттерни поведінки). Уміння спілкуватися базується на цілеспрямованому використанні навичок відповідно до ситуації та вимог. Узявши за основу класифікації специфічні схеми орієнтації та шаблони поведінки, автор виокремлює такі класи вміння: гностичні або пізнавальні, гностико-експресивні, експресивні, експресивно-інтеракційні та інтеракційні [5].

А. Ксенофонтowa визначає вміння як певний стан підготовленості людини до дій на основі знань і досвіду. Комунікативні вміння в дослідженні автор описує як спосіб висловлення ідей, поглядів, хвилювань, ставлень, стратегії впливу на інших. У структурі вміння, на думку автора, можна виокремити змістовий і операціональний компоненти [6].

Інші дослідники визначають комунікативні вміння як систему комунікативних дій, які використовують знання про спілкування й дозволяють

вільно орієнтуватись і діяти в когнітивному просторі. У структурі комунікативних умінь виокремлюють такі вміння: сприймати інформацію; моделювати власну інформацію; аналізувати отриману інформацію; передавати власну інформацію; коригувати спілкування.

Комунікативні вміння в дослідженні Н. Долгополової поділяються на такі групи: орієнтувальні вміння; інформаційно-аналітичні вміння; прогностичні вміння; полемічні вміння; візуально-презентативні вміння; креативні вміння; рефлексивні вміння [2].

Комунікативні вміння, на думку Р. Немова, складаються з уміння адаптуватися до контактів міжособистісного характеру та до людей, які беруть у них участь, правильно сприймати й оцінювати їх самих та їхні вчинки, взаємодіяти з ними та налагоджувати доброзичливі взаємини в різних соціальних ситуаціях [10].

Три групи комунікативних умінь виокремлює С. Єлканов: 1) уміння сприймати й розуміти іншу людину, уміння «подавати себе», самовиражатися; 2) уміння зближувати погляд – свій і співрозмовника; 3) уміння управляти спілкуванням, вносити в нього необхідні корективи [3].

Комунікативні вміння складаються з уміння спілкуватися на людях, уміння через правильно створену, керовану систему спілкування організувати спільну з діловими партнерами творчу діяльність, уміння цілеспрямовано організувати ділове спілкування й управляти ним [1]. Це лише найбільш важливі групи комунікативних умінь. Вони, у свою чергу, містять велику кількість інших умінь, наприклад, уміння встановлювати психологічний контакт, уміння «завойовувати» ініціативу в спілкуванні, уміння організувати «приспосовування» в спілкуванні тощо [4].

О. Леонтьєв співвідносить комунікативні вміння з чотирма етапами мовленнєвої діяльності, виокремлюючи, відповідно, чотири групи вмінь: 1) уміння швидко й правильно орієнтуватися в умовах спілкування; 2) уміння правильно спланувати своє мовлення, правильно вибрати зміст акту спілкування; 3) уміння знаходити адекватні засоби для передачі цього змісту; 4) уміння забезпечити зворотний зв'язок. «Якщо ланка акту спілкування буде порушена, то спілкування не буде ефективним», – вважає дослідник [7, с. 33].

Відтак, комунікативні вміння загалом визначають як складну систему усвідомлюваних дій, які забезпечують продуктивне й творче застосування раніше набутих знань і навичок у нових умовах відповідно до поставленої мети та ситуації ділового спілкування. До структури комунікативних умінь входять прості дії – операції, опанувавши які, студент починає свідомо використовувати їх як прийом і переносити в нові умови ділового спілкування. Розвинуті вміння свідчать про якість

виконання дії, комунікативний досвід особистості, який дає позитивне перенесення й забезпечує можливість на професійному рівні виконувати певну діяльність у нових умовах ділового спілкування. Після низки етапів формування комунікативних умінь переростає в комунікативну майстерність. Комунікативні вміння описують способи висловлення ідей, поглядів, хвилювань, ставлень, стратегії та тактики впливу на інших тощо.

До знань, умінь, навичок ділового спілкування, окрім лінгвістичних умінь, відносять і паралінгвістичні. Паралінгвістичні вміння забезпечують швидку орієнтацію в ситуаціях професійної взаємодії, адекватне, неупереджене й точне сприйняття особистісних властивостей і дій партнерів по спілкуванню, розуміння їхніх прихованих мотивів та емоційних станів, індивідуальних, вікових і соціально-рольових особливостей. Це вміння за жестами, мімікою, рухами, експресивною поведінкою й зовнішністю людини розуміти її емоційний стан, відчувати справжні мотиви її дій, бачити за «маскою» справжнє обличчя співрозмовника, визначати тип особистості, особливості її характеру й темпераменту, інтелектуальний і культурний рівень; уміння об'єктивно, без стереотипів оцінювати партнера, співрозмовника на основі спостереження за його зовнішністю, манерою одягатися й особливостями мовлення; уміння спостерігати та виокремлювати найбільш змістовні ознаки в поведінці партнера по спілкуванню; уміння слухати та чути співрозмовника, адекватно застосовувати прийоми активного слухання [11, с. 77].

Паралінгвістичні вміння визначають такі: уміння оптимально поєднувати лінгвістичні і паралінгвістичні засоби спілкування; уміння вибирати найбільш доцільні в ситуації засоби невербального спілкування: пози, жести, міміку; тілесний дотик; просодіку; екстралінгвістику; проксемику; візуальне спілкування.

Навички використовувати технічні засоби (телефон, телекс, факс) і засоби Інтернет-спілкування нами визначено так: навички дистанційного спілкування характеризуються просторовим і тимчасовим розділенням. До специфічних вимог віддаленого спілкування належать: адресність, відомість відправника, обов'язковість. До найсучаснішого технічного засобу ділового спілкування ми відносимо і мережу Інтернет. До навичок використовування засобів Інтернет належать: пошук, аналіз, презентація, оформлення інформації для ділового спілкування, інтерактивність, гнучкість, швидкість, використання нових засобів спілкування, зміна способів самопрезентації, сприяння комунікативній відкритості й толерантності, професійний характер, необхідність дотримання норм мережного етикету.

До навичок Інтернет-спілкування також належать навички використовування електронної пошти, сервісу прямого спілкування WWW,

протоколу передачі файлів FTP, засобів пошуку інформації Gopher, WAIS, вилучений доступ Telnet, електронні дошки оголошень, мережні новини Usenet або телеконференції, списки розсилання, електронні бази даних, електронна біржа тощо.

Глобальна інформатизація суспільства висуває нові вимоги до майбутніх менеджерів освіти: досконале володіння інформаційними технологіями для аналізу й опрацювання великих обсягів інформації, для обміну даними поза межами підприємства; широке використання можливості мережі Internet. Уміння і навички інформаційних основ формують здатність до структурування інформації та її логічного аналізу. Навички застосовувати відповідні програмні продукти (експертні системи, автоматизовані середовища, бази знань тощо) значно розширює аналітичні можливості майбутнього менеджера освіти, збільшує ефективність прийняття ним обґрунтованих рішень.

Отже, потрібно формувати в майбутніх менеджерів освіти *мовленнєві* уміння: правильно, з дотриманням прийнятих у суспільно-мовленнєвій практиці мовних норм викладати свої погляди; добирати найбільш доречні в певній ситуації мовні засоби з урахуванням мети, умов, сфери спілкування та психічного стану партнера по комунікації; дотримуватися літературно-нормативної вимови; точно та однозначно вживати слова, терміни, словосполучення, граматичні конструкції, обирати тон і стиль спілкування, різні способи привернення уваги, чітко формулювати питання; виокремлювати головне, суттєве, робити чіткі висновки й узагальнення; користуватися мовленнєвим етикетом відповідно до мовленнєвих форм; *риторичні* уміння: установлювати зворотний контакт з аудиторією, володіти увагою слухачів; викладати зміст виступу без опори на текст; раціонально використовувати теоретичні положення та фактичний матеріал у викладенні; формулювати питання до слухачів та уміння передбачати питання слухачів; володіти технікою мовлення; *полемічні* уміння: аргументовано, але водночас етично доводити свій погляд, демонструвати високий рівень техніки ведення дискусій; спростовувати докази опонентів і вмільо вислуховувати їх; захищатися від некоректних співрозмовників, дотримуватися правил ведення полеміки; володіти технікою запитань і відповідей; *невербальні* уміння: оптимально поєднувати вербальні і невербальні засоби спілкування; контролювати свою експресивну поведінку; вибирати найбільш доцільні в ситуації невербальні засоби; *технічні* уміння: використовувати нові засоби Інтернет-спілкування, можливості програми Microsoft Word або інші програмні засоби обробки текстів, пошукові системи мережі Інтернет.

Значну роль у формуванні культури ділового спілкування має використання ділових ігор, характерною особливістю яких є імпровізаційне

розігрування учасниками процесу заданої проблемної ситуації професійної взаємодії, у ході якої вони виконують ролі різних персонажів. Предметом подальшого обговорення виступають не ситуації самі по собі, а ігрова взаємодія учасників: їх форми і засоби спілкування, способи вирішення проблемних ситуацій і конфліктів, їх ефективність, позиції, соціальні та міжособистісні ролі тощо. Використання ігрових методів у процесі комунікативної підготовки надзвичайно продуктивне. У штучно створених умовах студент програє різні життєві й виробничі ситуації, що є необхідним моментом для його розвитку, зміни соціальних позицій, ролей у суспільстві, для формування професійних інтересів, потреб, навичок і, урешті-решт, для формування його особистості.

Ділова гра дозволяє суттєвим чином активізувати навчально-пізнавальну та комунікативну діяльність студентів, оскільки їй притаманні такі особливості, як: 1) відтворення структури й функціональних ланок майбутньої професійної діяльності в ігровій навчальній моделі; 2) актуалізація в студентів потреби в комунікативних знаннях і вміннях, що забезпечує осмисленість навчання, перехід від пізнавальної мотивації до професійної; 3) комплексне забезпечення навчального і виховного ефектів; 4) сприяння поступовому переходу від організації й регуляції освітньої діяльності викладачем до її самоорганізації та саморегуляції студентами.

Під час підготовки майбутніх менеджерів освіти ми використовували ділові ігри, що проводилися за певною моделлю, яка мала три етапи: підготовчий, основний, аналітичний.

На підготовчому етапі визначалася тема гри, формулювалася основна мета гри, опрацьовувалася проблемна ситуація, здійснювалося розроблення ігрових правил і процедур, розроблявся регламент, організаційна структура, програма гри, сценарій, визначалися ролі, які будуть виконуватися під час гри. На цьому етапі відтворюються й вивчаються інформаційні знання, які становлять змістову характеристику ситуації, яка моделюється в гри.

На основному етапі здійснювалося власне проведено гри. Аналітичний етап передбачав осмислення, аналіз і оцінку комунікативного процесу та ігрової взаємодії учасників: їх спілкування, способи вирішення проблемних ситуацій і конфліктів, соціальні та міжособистісні ролі, позиції, які обирали учасники в процесі рольової взаємодії, їх активність та самостійність, результативність взаємодії, переваги і недоліки; перспективи подальшого вдосконалення ділового спілкування. Тематика ігор визначалася згідно з принципом професійної спрямованості, з урахуванням особливостей професійної діяльності майбутніх менеджерів освіти.

З метою формування культури ділового спілкування майбутніх менеджерів освіти використовувалися різні ділові ігри. Ділові ігри дозволяють

максимально активізувати професійну зацікавленість студентів, задовольнити їх потреби у швидкому оволодінні діловим спілкуванням. З метою формування в студентів критичного аналізу усних доповідей, підготовки й викладання матеріалу, тренування вміння виступати та аргументувати, використовувалася ділова гра в формі ділової бесіди. На цьому етапі ми активно використовували розігрування ролей (інсценізація або в інших класифікаціях інсценування). Розігрування ролей є більш простим методом порівняно з діловою грою, оскільки потребує менших затрат часу та засобів на розроблення та впровадження.

Наведемо приклад ділової гри, що ми застосували під час підготовки майбутніх менеджерів освіти.

Ділова гра «Підготовка та проведення педагогічної ради».

Мета гри – проаналізувати шляхи вдосконалення роботи педради закладу освіти – органу управління освітнім закладом, що передбачає колегіальне прийняття рішень; удосконалити уміння й навички ділового спілкування.

Кількість осіб: не менше 9.

Хід гри: Учасники розподіляються на три групи. Дві групи мають запропонувати свій варіант підготовки та проведення педагогічної ради з теми «Стан інформативно-методичного забезпечення навчального предмета, його вплив на результативність і якість освітнього процесу». Перша група розробляє педагогічну раду за традиційною методикою, друга – за інноваційною.

Кожна з груп отримує картку з таблицею, у якій зазначено суттєві характеристики кожної методики проведення педради (етап розроблення, етап підготовки, етап проведення педради, етап ухвалення рішення).

Третя група – це група експертів, які мають проаналізувати запропоновані методики, визначити їх недоліки та переваги; проаналізувати, як відбувалося ухвалення колективних рішень. Вони роблять загальний висновок про роботу груп, розроблені ними методики та формулюють пропозиції та рекомендації.

Висновки

Сучасний керівник освітнього закладу має розуміти, як створити комфортний освітній простір у цьому закладі, реалізувати успішні ідеї щодо покращення його роботи, забезпечити сприятливі умови для самореалізації педагогів і дітей. Усе це можливо тільки за наявності в керівника вміння вибудовувати ефективну комунікацію з колективом освітнього закладу, а також учнями, їхніми батьками, керівництвом, партнерами і конкурентами. Тому формування та вдосконалення комунікативних умінь, зокрема вміння ділового спілкування, є пріоритетним напрямом підготовки сучасних менеджерів освіти. До умінь ділового спілкування

ми відносимо *мовленнєві вміння*, що передбачають з дотриманням прийнятих у суспільно-мовленнєвій практиці мовних норм викладати свої погляди з урахуванням мети, умов, сфери спілкування та психічного стану партнера по комунікації; *риторичні вміння*: установлювати зворотний контакт з аудиторією, володіти увагою слухачів; володіти технікою мовлення тощо; *полемічні вміння*: аргументовано, але водночас етично доводити свій погляд, демонструвати високий рівень техніки ведення дискусій тощо; *невербальні вміння*: оптимально поєднувати вербальні і невербальні засоби спілкування тощо; *технічні вміння*: використовувати нові засоби Інтернет-спілкування, можливості програми Microsoft Word або інші програмні засоби обробки текстів, пошукові системи мережі Інтернет.

Значну роль у формуванні культури ділового спілкування має використання ділових ігор, що дозволяють відтворити структуру й функціональні ланки майбутньої професійної діяльності в ігровій навчальній моделі.

Перспективи подальших наукових розвідок

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок ми вважаємо розроблення комплексу ділових ігор, що можуть бути застосовані в процесі підготовки майбутніх керівників освітніх закладів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бодалев А.А. Диалог как форма психологического воздействия. Москва : Изд. АПН СССР, 1987. С. 17–27.
2. Долгополова Н.Ф. Развитие коммуникативных умений студентов-менеджеров в условиях университета: дис. ... канд. пед. наук. Оренбург, 1998. 162с.
3. Елканов С.Б. Профессиональное самовоспитание учителя. Москва, 1986. 97с.
4. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении: книга для учителя. Москва: Просвещение, 1987. 190 с.
5. Кидрон А.А. Коммуникативная способность и ее совершенствование: авт. дис. ... канд. психол. наук. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1981. 19 с.
6. Ксенофонтова А.Н. Проблема речевой деятельности в педагогическом процессе: учебное пособие к спецкурсу. Оренбург: Из-во ОГПУ, 1995. 100 с.
7. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. Москва : Академия, 2005. 288 с.
8. Ломов Б.Ф. Формирование графических знаний и навыков в учащихся. Москва : Изд-во АПН РСФСР, 1959. 270 с.
9. Максимова В.Н. Межпредметные связи в учебно-воспитательном процессе современной школы. Москва : Просвещение, 1987. 357с.
10. Немов Р.С. Психология: В 3 кн. Кн. 1. Общие основы социально-психологической теории. Москва: Мысль, 1971. 352с.
11. Рембач О.О. Формування культури ділового спілкування майбутніх міжнародників-аналітиків у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2005. 369 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

PECULIARTIES OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING IN THE CONDITIONS OF THE FORMATION OF AN INNOVATIVE EDUCATIONAL PARADIGM

У статті визначено провідні концепти професійно-педагогічної підготовки в умовах становлення інноваційної освітньої парадигми у контексті сучасних трансформаційних перетворень у соціумі.

Доведено необхідність створення цілісного професійного освітнього інформаційного середовища, яке сприятиме становленню та розвитку системи інноваційної освіти на основі впровадження інноваційних педагогічних та інформаційних технологій з метою забезпечення мобільності, стабільності, ефективності підготовки фахівців.

Обґрунтовано думку про те, що модернізація професійної освіти передбачає уточнення та оновлення її змісту на основі вимог сучасного суспільства та виробництва; компетентність фахівця як освіченої та професійно успішної особистості визначається здатністю реалізувати отримані знання, уміння та навички у конкретній соціально-професійній діяльності.

Визначено, що ключові зміни у змісті освіти і в організації освітнього процесу у вищій школі передбачають: розвиток електронного навчання та перехід на якісно новий інформаційний рівень з метою підвищення ефективності управління освітнім процесом; переведення студента з пасивної позиції об'єкта навчально-пізнавальної діяльності в активну, рефлексивно-дослідницьку позицію суб'єкта; забезпечення єдності глибокої теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців.

Розкрито сутнісні характеристики тьюторської технології навчання, яка реалізується на засадах індивідуалізації, спрямовується на побудову індивідуального маршруту професійної освіти, надає студентам з різними освітніми особливостями та потребами можливість гнучкого освоєння обраної освітньої програми.

Акцентовано на значущості процесу диверсифікації, для якого характерним є підвищення гнучкості освітнього процесу, модернізація змісту і технологій підготовки фахівців; удосконалення механізмів посилення її практичної спрямованості; осучаснення моделей соціального та професійного обліку фахівця відповідно соціального замовлення.

Ключові слова: освітня парадигма, професійна освіта, професійна підготовка спеціалістів, модернізація, тьюторинг, індивідуалізація навчання, диверсифікація.

The article defines the leading concepts of professional and pedagogical training in the conditions of the formation of an innovative educational paradigm in the context of modern transformational transformations in society.

The need to create a holistic professional educational information environment, which will contribute to the formation and development of the system of innovative education based on the introduction of innovative pedagogical and information technologies in order to ensure mobility, stability, and efficiency of specialist training, has been proven.

The opinion that the modernization of professional education involves clarifying and updating its content based on the requirements of modern society and production is substantiated; the competence of a specialist as an educated and professionally successful individual is determined by the ability to implement the acquired knowledge, abilities and skills in a specific social and professional activity.

It was determined that the key changes in the content of education and in the organization of the educational process in higher education include: the development of electronic learning and the transition to a qualitatively new information level in order to increase the efficiency of the management of the educational process; transfer of the student from the passive position of the object of educational and cognitive activity to the active, reflective and research position of the subject; ensuring the unity of deep theoretical and practical training of future specialists. The essential characteristics of tutoring learning technology, which is implemented on the basis of individualization, is aimed at building an individual route of professional education, provides students with various educational characteristics and needs the opportunity to flexibly master the chosen educational program.

Emphasis is placed on the significance of the diversification process, which is characterized by increasing the flexibility of the educational process, modernization of the content and technologies of training specialists; improvement of mechanisms for strengthening its practical orientation; modernization of the models of social and professional accounting of the specialist according to the social order.

Key words: educational paradigm, professional education, professional training of specialists, modernization, tutoring, individualization of training, diversification.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.25>

Вишківська В.Б.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
педагогічного факультету
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Кондратенко Л.І.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри інформаційних
технологій і інновацій
Приватного вищого навчального
закладу «Українсько-американський
університет Конкордія»

Мирошніченко В.М.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри ділової іноземної мови
та перекладу
Харківського національного
технічного університету «Харківський
політехнічний університет»

Постановка проблеми. XXI століття більшість учених пов'язують із настанням епохи інновацій у сфері професійної освіти. Формування інноваційної економіки, потреба в швидкій адаптації до запитів і вимог динамічного світу вимагає модернізації системи освіти, що є основою динамічного економічного зростання і соціального розвитку

суспільства, фактором благополуччя громадян і безпеки країни.

Парадигма розвитку сучасного суспільства спрямована на розширення функції освіти як соціокультурного феномена, як одного з найважливіших чинників соціальної стабільності, культури, виховання креативної, мобільної особистості,

підготовки відповідальних фахівців, які вміють досягати поставлених цілей в динамічних освітніх ситуаціях за рахунок володіння методами вирішення широкого класу професійних завдань, готових здійснювати інноваційну діяльність, постійну рефлексію з приводу знань про світ, культуру, людину.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Особливості становлення нової освітньої парадигми досліджують М. Овгіннікова, В. Безрукова, Є. Пінчук та ін.

Основним тенденціям сьогодення, які обумовлюють зміни освітньої парадигми присвячено праці В. Лугового, В. Кременя.

Проблеми створення й використання інновацій у вищій школі, умови їх ефективного функціонування, проектування інноваційних педагогічних технологій організації взаємодії викладачів і студентів знайшли відображення у працях Г. Бекер, Е. Брукінг, Дж. Коулман, М. Волинської, М. Ільїна та ін.

Неабиякий науковий інтерес становить для дослідників і проблема диверсифікації як сучасної тенденції оновлення вищої професійної освіти. Різні її аспекти розглянуті у роботах таких зарубіжних та вітчизняних учених: І. Ансофф, О. Білоус, В. Білошапки, О. Гаврилюк, Г. Загорій, С. Ілляшенко, М. Корінко, М. Портера та ін.

Предметом особливої уваги є проблема індивідуалізації освітнього процесу у вищій школі та підготовки студентів до різних видів професійної діяльності (А. Алексюк, В. Володько, М. Євтух, В. Лозова, О. Пехота, І. Унт та ін.).

Водночас, залишаються недостатньо дослідженими питання впровадження нової стратегії професійної підготовки, яка передбачає модернізацію змісту, методів і форм освітнього процесу з урахуванням таких чинників як відкритість, самоорганізація, саморозвиток, креативність мислення тощо. Зазначені чинники стають базовими в розробці і впровадженні новітніх технологій навчальної діяльності, які забезпечують нестандартні підходи до навчання, повноту і високу якість предметних знань, актуалізацію міжпредметних зв'язків, наукову-дослідницьку роботу, професійне становлення і професійну адаптацію майбутнього фахівця.

Мета статті – визначити провідні концепти професійно-педагогічної підготовки в умовах становлення інноваційної освітньої парадигми у контексті сучасних трансформаційних перетворень у соціумі.

Виклад основного матеріалу. В історії розвитку людства із другої половини ХХ століття настала постіндустріальна епоха, яку називають «інформаційним суспільством», «суспільством знань», у якому найважливішу роль відіграють знання та інформація, а освіта експансується у всі

громадські інститути та організації, стає їх провідною функцією.

XXI століття учені назвали століттям «культуроцентричного суспільства», в якому навчальні заклади стають центрами культури і науки, забезпечуючи в умовах нової соціокультурної освітньої парадигми перехід від простої передачі знань, умінь та навичок, до формування готовності діяти в динамічно змінних соціальних умовах, брати участь у плануванні власного розвитку і розвитку країни, здатності передбачати наслідки своїх дій [2].

Очевидно, світ змінюється. Нове суспільство потребує і нової парадигми розвитку професійної освіти – освіти сталого суспільства, у якій має бути враховано: – прискорення темпів розвитку, що потребує підвищення рівня та скорочення циклів оновлення знань; – зменшення періодів оновлення технологічних процесів, що вимагає постійного навчання та освіти людини «впродовж життя»; – швидкий розвиток електронної комунікації, Інтернету, інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечує можливість масового навчання людей, незалежно від віку та місця проживання.

Збагачується, своєю чергою, і поняття «кваліфікація працівника», зокрема такими характеристиками, як розширення і ускладнення необхідних знань, спроможність виконувати нові функції, які вимагають більш високих інтелектуальних, психологічних якостей. Основою проектування змісту професійної освіти, розробки діагностичних методик, що визначають рівень розвитку ключових кваліфікацій, стає сучасна модель випускника, на яку, як на професійний еталон (суб'єктивне уявлення про якості та поведінку особистості, що виявляються у трудовій професійній діяльності) спрямовується професіоналізація особистості [8, с. 56]. При цьому слід взяти до уваги, що на процес професійного формування особистості впливають внутрішні та зовнішні чинники (індивідуальні характеристики особистості та соціальні фактори мотивуючого характеру, які забезпечують інтелектуальне та психологічне становлення особистості майбутнього фахівця) [13]. Сьогодні затребуваного працівника має характеризувати здатність до прийняття рішень, самостійність у роботі, розуміння виробничої системи, вміння оволодівати новими технологіями і методами праці.

Техніко-технологічна складова вирішальною мірою впливає на трудовий потенціал і визначає якість праці, а також потребує підвищеної уваги до проблеми накопичення знань фахівців, професійних навичок і досвіду [12, с. 103]. Інноваційна парадигма розвитку вищої професійної освіти, як стверджує Г. Климова, передбачає такий спосіб організації діяльності закладу вищої освіти, який забезпечує підготовку спеціалістів під час

продукування нових знань і трансформації їх у товар, якого потребує суспільство [7]. Сучасна тенденція інкорпорування ідеалів ринку в освітній процес, в організацію наукової роботи вищої освіти примушує заклад вищої освіти жити не за логікою соціального інституту, а за логікою виробництва. Тому очевидно, що в умовах суспільства знань і економіки знань, університети мають якомога швидше адаптуватися до принципово нової соціокультурної ситуації, до нової динаміки ринку праці, який потребує постійного оновлення спеціалізованих професійних знань і відповідно, нових форм їх трансляції і використання у навчанні [5, с. 45].

На сьогодні, деякі новації вже реалізовано. З-поміж них: перехід на дворівневу систему підготовки кадрів; перегляд змісту основних освітніх програм відповідно до вимог МОН України та їх подання за модульним принципом; реалізація компетентнісного підходу; впровадження бально-рейтингової системи оцінки й контролю якості освіти замість п'ятибальної [7].

Зміни у змісті освіти і в організації освітнього процесу у вищій школі також передбачають:

- розвиток електронного навчання та перехід на якісно новий інформаційний рівень з метою підвищення ефективності управління освітнім процесом. Особливого значення при цьому набуває інформаційна культура викладача, яка включає світоглядний та технологічний компоненти. Світоглядний компонент складається з етичних, психологічних, соціальних, емоційно-естетичних характеристик та відображає ціннісне ставлення викладача до роботи з інформацією. Технологічний – з інформаційних умінь, пов'язаних із освоєнням раціональних прийомів самостійного пошуку та обробки інформації із застосуванням комунікативних технологій. Інформаційна культура вимагає, перш за все, від викладача і від студента нових знань та умінь, особливого стилю мислення, що забезпечує їм необхідну соціальну адаптацію до змін і гарантує гідне місце в інформаційному суспільстві та виконує регулятивну, пізнавальну, комунікативну функції [9; 11];

- переведення студента з пасивної позиції об'єкта навчально-пізнавальної діяльності в активну, рефлексивно-дослідницьку позицію суб'єкта, при взаємній взаємодії з викладачем, що націлює на використання переважно інтерактивних та активних методів навчання. Поступово така взаємодія спонукає до продуктивної пізнавальної та практичної діяльності [1];

- забезпечення єдності глибокої теоретичної та практичної підготовки шляхом поєднання аудиторної діяльності студентів теоретико-методологічного характеру з добре продуманою керованою самостійною роботою студентів та реалізацією різних рівнів пізнавальної діяльності (від виконання найпростіших операцій та досягнення конкретних

показників попереднього рівня до досягнення високоефективної творчої діяльності на подальших рівнях).

Особливу увагу слід зосередити на підвищенні ролі безперервної самоосвіти студентів. Ми глибоко переконані в тому, що по справжньому ефективним освітнім процес стає лише за активної та узгодженої взаємодії викладача, як керівника самостійної роботи студента, та самого студента, готового до самоосвітньої діяльності [3]. Реалізувати дану умову можна у процесі розвитку у студентів потреби в самоосвіті, що спонукає до усвідомленої розумової діяльності, яка, своєю чергою, набуває особистісного сенсу і пов'язується з певними перспективами не тільки в навчальній діяльності, а й у подальшій професійній.

Реалізація цієї потреби пов'язана з удосконаленням освітніх методик на основі формування індивідуальних програм, орієнтованих на інноваційні технології та взаємодію освіти, науки й практики.

Одним зі способів успішної реалізації даних методик є впровадження тьюторської діяльності в освітній процес закладу вищої освіти. На думку Н. Дем'яненко, тьютор – це універсальна педагогічна професія в реалізації ідеї індивідуалізації освіти на будь-яких її щаблях [3, с. 9]. Він виступає наставником, здатним тактично спрямовувати тьюторанта у навчально-професійних питаннях, забезпечувати розробку та реалізацію індивідуальних освітніх програм, професійних маршрутів.

Можна стверджувати про те, що система тьюторингу як засобу підтримки навчальної діяльності студентів з урахуванням особливостей їх особистості, пізнавальних стратегій, освітніх та професійних потреб є поєднанням використання таких його функцій, як створення особливого середовища міжсуб'єктного співробітництва між тьютором та студентом, формування індивідуальної освітньої траєкторії й підтримки з ключових дисциплін, що розширює це середовище за межі навчального простору. В основі тьюторської технології лежить системне поєднання компетентнісного підходу, особистісно-орієнтованої освіти та концепції безперервного навчання, що дозволяє створити варіативну освітню методичку з можливістю гнучкого використання основних методичних прийомів індивідуалізованого навчання.

Індивідуалізація освітнього процесу активізує пізнавальну діяльність студента і веде до зміни ролі викладача з традиційно-контролюючої на управлінську: формування установок, визначення інформаційного середовища, включення індивідуалізованої форми організації навчання до структури заняття. Така реорганізація спрямована на підвищення якості навчання, забезпечення його «прозорості», покращення методичного забезпечення, збільшення мобільності студентів та

викладачів і здійснюється шляхом відбору змісту, який може коригуватися, синтезуватися в індивідуальні програми та елективні навчальні дисципліни, а також розвитком науково-дослідної діяльності студентів [4, 33-34].

Таким чином, індивідуалізація навчання являє собою динамічну систему, яка характеризується цілісністю, особистісною спрямованістю та охоплює усі ланки процесу навчання (мету, зміст, методи, засоби) [6].

У контексті розгляду проблеми розвитку сучасної професійної освіти необхідно зауважити і про процес диверсифікації, для якого, як зазначає П. Ясінець характерним є підвищення гнучкості освітнього процесу, модернізація змісту і технологій підготовки фахівців; удосконалення механізмів посилення її практичної спрямованості; осучаснення моделей соціального та професійного обліку фахівця відповідно соціального замовлення, створення умов для побудови індивідуальних освітніх траєкторій, які забезпечуються наявністю варіативних навчальних програм для різних типів професійних навчальних закладів та ін. [14]. Концептуальним підґрунтям такої ідеї, як доводить Л. Оліфіра, стають принципи випереджувального характеру освіти, демократизації, відкритості, доступності, гнучкості, особистісної спрямованості та неперервності [10, с. 157 – 170].

Модернізація системи вищої освіти за цими напрямками передбачає перенесення акценту з процесу навчання на його результати, зміну ролі викладача, організацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії, продуктивного партнерства. Означені зміни потребують ряду змістово-процесуальних перетворень у всіх компонентах педагогічної системи: в цінностях, цілях, змісті, процесі й результатах навчання і виховання, в характері діяльності викладачів і студентів, формах і методах навчання і виховання, контролю і самоконтролю, в інформаційно-освітньому середовищі тощо [7].

Відтак, на разі у вітчизняній системі професійної освіти реалізується новітня методологія підготовки фахівців, яка досліджує не тільки кваліфікаційну, а й компетентнісну модель спеціаліста. Рівень сформованості професійної компетентності визначається розвиненістю наступних складових: науково-дослідної (здійснення збору, аналізу, обробки та систематизації науково-технічної інформації; вміння брати участь у всіх фазах досліджень; вміння використовувати досягнення науки та техніки, передовий вітчизняний та зарубіжний досвід); організаційно-управлінської (здійснення взаємодії з фахівцями суміжного профілю). Важливе місце займають якісні характеристики особистості, які формуються сучасними професійними освітніми технологіями і визначають перспективу та стратегію її подальшого професійного шляху [13].

Вище викладене засвідчує, що в умовах інноваційної парадигми розвитку сучасного суспільства щодо професійної підготовки фахівців необхідно дати відповіді на наступні запитання: як необхідно організувати освітній процес, аби випускник ЗВО був конкурентоспроможним, професійно мобільним; як підвищити адаптованість випускників до життєдіяльності в умовах наростаючого динамізму та невизначеності, підготувати їх як активних суб'єктів «освіти впродовж життя», коли зміна спеціальності, професії, місця роботи відбувається не один раз.

Висновки. Отже, парадигма розвитку сучасного суспільства актуалізує інноваційно-діяльнісні координати освіти в проблемно-смысловому просторі особистості, її спрямуванні до багатофакторного самопізнання, самореалізації, саморозвитку.

Вивчення методологічних та теоретико-практичних питань розвитку вищої педагогічної освіти дозволяє стверджувати про її прагнення привести професійну підготовку у відповідність до нових соціальних реалій та нових стандартів. Державна політика у сфері вищої освіти передбачає запровадження різноманітних актуальних програм освіти, альтернативних технологій навчання та авторських методик викладання у поєднанні з інноваційними концепціями формування професійних знань та навичок студентів, елективних курсів, програм практичної підготовки спеціаліста та програм самоосвіти, що передбачають можливість формування індивідуальної траєкторії навчання студента. Усе це у комплексі сприятиме забезпеченню сучасної якості освіти на основі збереження її фундаментальності та відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства, держави; дозволить поєднати прагматику професійної підготовки фахівця з "прагматикою" фундаментальних знань, завдяки яким інноваційне суспільство забезпечить потреби цивілізаційного розвитку, збереже і посилить його гуманістичний потенціал, наповнить життя і діяльність людини смислами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вишківська В.Б. Суб'єктність студентів у навчальному процесі необхідна умова формування професійної компетентності. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2008. Вип.8 (18). С. 2-4.
2. Воронкова В.Г. Філософія: Навч. посібник. К.: ВД „Професіонал”, 2004. 526 с.
3. Дем'яненко Н. М. Тьюторство як професія та інструмент індивідуального супроводу в освіті. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Історико-педагогічні студії: зб. наук. пр. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 11–12. С. 5–11.
4. Індивідуалізація навчального процесу на шляху європейської інтеграції вищої освіти України: Матеріали міжнародної науково-методичної конференції. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. 179 с.

5. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія / за ред. П. Ю. Сауха. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 444 с.

6. Єремєєва В.М. Індивідуалізація як перспективний спосіб створення технологічних систем професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя. Професійна педагогічна освіта: системні дослідження: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 210-230.

7. Климова Г.П. Інноваційний розвиток вищої освіти України: методологічний аспект аналізу. Право та інноваційне суспільство. 2013. № 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2013_1_10.

8. Лапшина В.Л. Професіоналізація: сутність та структура поняття. Соціологія, 2005. С. 54-58.

9. Левшин М. М. Педагогічна сутність поняття “інформаційна культура особистості”. Вища освіта України. 2002. № 3. С. 67–74.

10. Оліфіра Л. М. Диверсифікація неперервного підвищення кваліфікації керівних і педагогічних працівників в умовах відкритої післядипломної освіти / Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент: кол. монографія / за наук. ред. М. О. Кириченка, Л. М. Сергєєвої. Київ: Вид-во Ін-ту обдарованої дитини НАПН України, 2018. 440 с.

11. Степанов В.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті. Вісник Харківської державної академії культури. 2010. Вип.30. С. 173–179.

12. Тельнов А.С. Управління якістю праці на промислових підприємствах: Монографія. Хмельницький: ХНУ, 2005. 290 с.

13. Ягупов В.В. Військова психологія: [підручник] / В.В. Ягупов. К.: Тандем, 2004. 656 с.

14. Ясінець П. С. Професійна підготовка у ВНЗ. Київ: Лібра, 2008. 212 с.

EXPERIENCE OF USING THE ZOOM PLATFORM FOR ORGANIZATION FOREIGN LANGUAGE DISTANCE LEARNING AT UNIVERSITY

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМИ ZOOM ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВНЗ

The article deals with modern means of information and communication technologies that are used in the process of language training of students in higher educational institutions. What are the specifics of distance learning a foreign language at a university? Its main feature is the mediated nature of telecommunications communication teacher-student and the associated limited opportunities for their interpersonal interaction, on the other hand, it is this form of education that allows for the maximum activation of students' independent work, which is especially important in the context of university education, as the future specialist should be able to independently organize their cognitive activity.

The system is viewed through the prism of the model technology acceptance model, which allows you to analyze how students accept and use technology in their teaching. The main aim of this article is to study the effectiveness of using the Zoom platform to prepare useful lessons to improve the success of students studying foundation of foreign languages by distance mode at the university. We would like to share our analyze the experience of using the Zoom virtual platform in the process of organizing distance learning from the point of view of the students. The article presents the results of students' surveys that illustrate the perception of students in terms of the usefulness and ease of use of the utilized software. The article pays particular attention to the estimation of the main characteristics and didactic capabilities of the Zoom virtual platform for organizing distance learning foreign language classes at a university. The article draws conclusions on the advantages and disadvantages of the software, describes the stages of work and offers methodological recommendations as well as lists the main difficulties that teachers and students at Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics have encountered in the course of language education.

Key words: foreign language teaching, Online education, student feedback, distance learning, virtual platform Zoom, e-learning courses.

У статті розглядаються сучасні засоби інформаційно-комунікаційних технологій, які використовуються в процесі мовної підго-

товки студентів вищих навчальних закладів. У чому полягає специфіка дистанційного навчання іноземної мови у ВНЗ? Основною її особливістю є опосередкований характер телекомунікаційного спілкування викладача і студента і пов'язана з цим обмеженість можливостей їх міжособистісної взаємодії, з іншого боку, саме така форма навчання дозволяє максимально активізувати самостійну роботу студентів, що особливо важливо в контексті університетської освіти, оскільки майбутній фахівець має вміти самостійно організувати свою пізнавальну діяльність.

Система розглядається крізь призму моделі сприйняття технології, яка дозволяє проаналізувати, як студенти сприймають і використовують технології у своєму навчанні. Основною метою статті є дослідження ефективності використання платформи Zoom для підвищення успішності студентів, які дистанційно вивчають іноземні мови у ВНЗ. Хочемо поділитися нашим аналізом досвіду використання віртуальної платформи Zoom в процесі організації дистанційного навчання з точки зору студентів. У статті представлені результати опитування студентів, які ілюструють сприйняття студентами корисності та зручності використання цього програмного забезпечення. У статті особливо увагу приділено оцінці основних характеристик та дидактичних можливостей віртуальної платформи Zoom для організації дистанційного навчання іноземних мов у ВНЗ. У статті зроблено висновки щодо переваг та недоліків програмного забезпечення, описано етапи роботи та запропоновано методичні рекомендації, а також перераховано основні труднощі, з якими викладачі та студенти Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця зіткнулися під час вивчення іноземної мови.

Ключові слова: навчання іноземних мов, онлайн-освіта, зворотній зв'язок студентів, дистанційне навчання, віртуальна платформа Zoom, електронні навчальні курси.

UDC 372.811

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.26>

Hontarenko I.S.,
Phd (Pedagogics),
Associate Professor at the Department of Pedagogy, Foreign Philology and Translation
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
Zaharova H.V.,
Phd (Pedagogics),
Associate Professor at the Department of Pedagogy, Foreign Philology and Translation
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Introduction.

Modern challenges facing the educational system make teachers and students switch to a distance learning format in the remote access mode using information and communication technologies and modern educational platforms. Problems of choosing effective digital learning resources and services, as well as the tools needed to organize online meetings with students in distance format is currently one of the most relevant in the educational domain [1].

The need of modern society for specialists who are fluent in use a foreign language at the level of everyday communication and in professional activity,

necessitates the search for new constructive ideas for solving the problem of optimizing the teaching of foreign languages. Distance learning is a form of organization of the educational process, which is based on the use of the latest information and communication technologies and provides effective interactive and informational interaction between all participants of the educational process, regardless of location their stay.

The problem of using the development of the latest information technologies in the educational process of higher education educational institutions were engaged in such domestic and foreign blacksmiths, teachers and methodologists, like A. Andreev,

who devoted his educational works on distance educational technologies [1], R. Gurevich, who studied online learning using Internet resources [2], R. Clark and R. Mayer, who described methodical support remotely the training [3] and others.

In recent years, in connection with the rapid growth of the role of information technologies in the educational process, many studies have been conducted, which specifically relate to the use of information and communication technologies in teaching a foreign language: O. Oliynyk [7], I. Postolenko [8], S. Romanyuk [9].

Statement of the goals and methods. The main aim of this article is to study the effectiveness of using the Zoom platform to prepare useful lessons to improve the success of students studying foundation of foreign languages by distance mode at a university.

Results.

Despite a number of didactic advantages of the program, such as synchronous interactions in various formats through web conferencing, chat, interactive whiteboard and breakout rooms, the program has a number of difficulties, which must be taken into account when organizing distance learning and conducting online classes. Free the version of the program has a number of significant restrictions on time, settings and the number of participants. Online interaction depends on the quality of the Internet connection and the willingness of the participants of the online lesson to use all program settings and tools. It should also be noted a number of difficulties that are related to external factors such as: technical difficulties and difficulties of connection and video broadcasting; necessity registering participants and granting access to each conference through a password or personal ID teachers; lack of experience with the program; emotional difficulties associated with the constraint of students speak to the camera, ask questions in a chat or go online from your workplace due to different social economic living conditions.

Distance learning is a flexible system of education, allowing to acquire knowledge where and when it is convenient for students. In general, the electronic textbook for teaching foreign languages allows you to:

1. to individualize the process of learning and control;
2. increase the activity of students;
3. to intensify the process of learning and control;
4. increase the motivation of students;
5. create the necessary conditions for independent work;
6. to develop self-esteem among the students;
7. to develop a cognitive interest in learning a foreign language;
8. create a comfortable learning environment [2].

There are several functions that a computer performs in distance learning. Let us briefly discuss the most important of them:

1. communicative (carried out by imitating in the electronic textbook the activities of the teacher as a partner in verbal communication in a foreign language, implemented in the form of a student's interactive interaction with a computer);
2. organizational-stimulating (realized since the computer acts as technical support for the organization of the educational process in the implementation of distance learning, imitation of the organizational-stimulating function of the teacher is possible);
3. informative (it is the ability to store and process large volumes of information presented in the form of information support informational personnel);
4. training (there is a unique opportunity to develop strong skills in teaching foreign languages);
5. managing (amplified by instant feedback);
6. controlling and correcting (carried out in the form of 1) acceptance and recognition of students' answers, 2) analysis and determination of the correctness of the answers received, 3) saving the results obtained, 4) setting the result for performing a specific test).

In fact, performing numerous functions, a computer can play the role of students:

- 1) the teacher;
- 2) an expert;
- 3) activity partner;
- 4) a tool of activity;
- 5) the trainee.

Teachers of disciplines of the language course of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics also faced these problems, which arose primarily due to the specifics of the subject "Foreign language", the main purpose of which is the formation of students' foreign language communicative competence, which implies the presence of skills in oral and written communication in a foreign language in situations of intercultural and professional communication [8]. Because most disciplines are presented in the EIEE of the university in electronic form, which allows you to develop such aspects of speech as listening, reading and writing, teachers needed a platform for organizing practical online classes in order to formation of speaking skills [8], [9]. Zoom was chosen to organize distance learning disciplines of the language cycle ("Foreign language (by professional direction)", " Business communication in a foreign language (ENGLISH)", " Advanced study of a foreign language by specialty (English)", " Foreign language of academic and professional communication"). This program allows you to organize a synchronous online communication between the teacher and students in a remote format. Experience in using the program six months (March-June and September-December 2022) in the practice of teaching English at the university allowed to develop a step-by-step algorithm for working on the platform online using various program tools for solving

various educational problems. This step-by-step work algorithm can be presented in Table 1.

The results of the survey show that respondents rate the program as easy to use. (85.7%). While 6% disagree and express a negative attitude towards this criterion. It should be noted that the fact that the study has certain limitations in terms of sample size and 6% is the opinion of only three students.

Despite the vast majority who find the program easy to use, the study found difficulty in obtaining easy access to the program: 53% of respondents express their full or partial disagreement, answering the question of ease of access. This moment can be explained by the criterion of safety and privacy, which is created by using a password, login and personal conference ID.

Users need to register and wait for the connection. Such features of the system are necessary know in advance in order to spend as little time as possible organizing an online meeting with all participants and maintaining confidentiality. The vast majority of respondents believe that the program is useful for classes (73.5%) and effective for distance learning (69.4%). These results allow us to conclude that despite certain difficulties in obtaining easy access to the system, students perceive the system as easy in use (about 86%). These data allow us to talk about the acceptance of this technology by students and the need to use despite certain barriers, the removal of which will reduce students' concerns. Reducing the perceived risk associated with the difficulties of entering the system, will have a positive impact on the overall experience of using Zoom.

We make an attempt to analyze the features of the Zoom server for online foreign language classes. Using a computer The Zoom app has a number of advantages. Let's dwell on them in more detail. First of all, the main advantage is the possibility of individual bilateral of the telecommunication communication of the student with the teacher and with other higher education institutions in the process of learning. So, the "teacher – audience" format remains unchanged and, in our opinion, is not inferior to the eye (contactful) learning.

The main advantage of the Zoom application is that it provides information and certain remote lessons

can be recorded and played back at any time when it will be necessary to refer to the previously studied material. Another point is the wide range of possibilities of this program, in particular – working with Word, Doc, Pdf format documents, using the function White Board and use of audio and video materials in the learning process.

So, Zoom is a service for conducting video conferences and online meetings. The application has several significant features. First, a meeting can be organized by any user, who created the account. The free version of the program allows can conduct a 40-minute video conference, but during the pandemic, the service removed this restriction. The paid version of the program unlimited time costs \$15 per month.

The Zoom application is convenient for video conferencing, work, individual and group classes, in our case – for teaching another earthly language, which involves the use of various types of work at higher education institutions. Users can use the app on a stationary computer, as well as on mobile terminals (phones, tablets, etc.). You can connect to a Zoom video conference with any user by link or conference ID. An event (lesson, seminar, exam, assessment, meeting, etc.) can be scheduled in advance, and also make a permanent link, that is, for standing meetings at a certain time.

The sequence of downloading the Zoom application is as follows. Firstly, the user needs to go to the download page of the program zoom.us/download and click the "Download" button in the "Zoom for conferences". The program will automatically download [1].

After that, you need to register for the service: enter your email e-mail address to which the registration confirmation letter will arrive. Then you will need to enter your first and last name and create an open site password. After this procedure, you need to log in to Zoom using by entering your email and password.

Now the application is ready for use: you can create your own no-conference, and connect to others using the 9-digit ID code. If you have created your conference and invited participants, you can in several ways: by sending a link (URL) to the conference;

Table 1

Algorithm for organizing phased work in Zoom

Stage of work	Zoom tools	Types of work and educational activities
1. familiarization with the educational material	message board, screen demonstration, chat for questions, reaction (raise hand option)	lecture, explanation of lexical grammar material, question-answer tasks
2. training	message board, screen demonstration, session hall	development of educational material in training exercises (letter, speaking, listening)
3. application	message board, screen demonstration, chat for questions, Reaction Session Rooms	practice writing and speaking speeches
4. control	session rooms, screen demonstration	discussion, report message with presentation, mini-project

by sending a 9-digit ID code; or by sending an invitation by mail.

The entire procedure for creating or connecting a conference in Zoom takes place in a matter of minutes and does not require the professional knowledge of the dedicated user of information technologies. Zoom allows you to record any web conference in the form of videos so that it is convenient to view them later if necessary. A record is stored either on local storage or in the cloud. Local storage -is to save the video file to your computer. Cloud storage, is more reliable because the information is stored on remote servers.

Conclusions.

In conclusion, we consider it important, based on the experience gained, to formulate a number of methodological recommendations, which can help teachers use the Zoom program when teaching a foreign language to university students more effectively. The use of Zoom requires the teacher to take into account the didactic capabilities of the program and external factors that can negatively influence the intention of students to use the system.

Creating favorable psychological and pedagogical conditions and taking into account methodological principles will undoubtedly promote more effective implementation of the program in the educational process. To these influential conditions, it is necessary to include the following: clear planning of the training session and selection of the necessary training content during relationships using certain program tools for the best presentation of the material; digital competence and necessary digital skills to work in the program; style of pedagogical communication and pedagogical technologies for involving students in online communication; ethics of online communication and protection of personal spaces and opinions of the interlocutor [5]. The use of technology requires a general "orchestration" (orchestration) training session conducted on the platform [6]. This characteristic is inherent in the organization of training, mediated by technology (technology enhanced learning), when planning and conducting classes in distance or online format is associated not only with the ability

to present the material and competently build pedagogical communication, but also adjust and adjust technologies (educational regulation) in such a way that interactivity did not interfere, but contributed to effective synchronous or asynchronous communication [3]. These recommendations are typical not only for working in Zoom but also for building online learning and communication in general.

REFERENCES:

1. Адамова І. З., Уграк М. І. Використання інтернет-технологій у навчальному процесі. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2014. Вип. 1. С. 374–379. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2014_1_50.
2. Гуревич Р., Кадемія М. Навчання в мережі за допомогою електронних навчальних курсів. Проф.-техн. освіта. 2007. № 4. С. 24–27.
3. Clark R. & Mayer R. E-learning and the science of instruction: Proven guidelines for consumers and designers of multimedia learning. San Francisco: Pfeiffer, 2016. 527 p. (3).
4. Киянка В., Шаповал Т. Ресурси мережі інтернет як складова дистанційного навчання. Вісник Львівської національної академії мистецтв. Львів : Вид-во ЛНАМ, 2013. Вип. 24. С. 103–110.
5. Олійник О. В. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних ВНЗ. Лінгвістичні дослідження. 2014. Вип. 38. С. 238–246.
6. Постоленко І. С. Ефективне навчання англійської мови дистанційно. Порівняльно-педагогічні студії. 2015. № 1. С. 104–108.
7. Романюк С. М. Дистанційне навчання іноземної мови: порівняльний аналіз сучасних платформ та онлайн-сервісів. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія. 2016. № С. 318–325.
8. Hontarenko I. S. PECULIARITIES IN DISTANCE LEARNING OF FOREIGN LANGUAGE USING MOODLE PLATFORM / I. S. Hontarenko // Educational Challenges. – Vol. 26. – Issue 2. – P. 52–62.
9. Hontarenko I. STUDENTS' INDEPENDENT WORK IN STUDYING FOREIGN LANGUAGE BASED ON LMS MOODLE1/ I. Hontarenko // Educational Challenges. – Vol. 27. – Issue 2. – P. 66–78.

САМООСВІТА ОСОБИСТОСТІ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА
ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ В МАЙБУТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІPERSONAL SELF-EDUCATION AS A NECESSARY COMPONENT
OF PROFESSIONAL SELF-REALIZATION IN FUTURE ACTIVITIES

У статті охарактеризовано сутність понять «самоосвіта особистості» і «професійна самореалізація особистості» та окреслено зв'язок між ними. Визначено, що самоосвіта особистості є необхідною складовою професійної самореалізації в майбутній діяльності, що досягається шляхом постійного самовдосконалення, самовиховання та саморозвитку.

Проаналізовано, що проблема професійної самореалізації більше досліджена у філософії та психології і розглядається як максимальний рівень досягнення досконалості й означає велич і значущість особистості, повернення до душевної гармонії, розвитку людських якостей і характеристик, які за сприятливих умов розгортаються, що дає можливість особистості стати тим, ким вона може стати.

Обґрунтовано, що у філософському та психологічному аспектах питання професійної самореалізації тісно пов'язане з процесами самосвідомості, самопізнання, самооцінки, самовизначення, самоорганізації, самовдосконалення, саморозвитку, а отже, із цілісним розвитком особистості.

Визначено, що в педагогіці професійну самореалізацію розглядають у контексті пізнавальної та творчої діяльності та водночас як процес, спрямований на самовиховання, самоосвіту, самовдосконалення особистості, активізацію її внутрішнього потенціалу під впливом соціального середовища.

Актуалізовано зв'язок професійної самореалізації із самоосвітою особистості, оскільки реалізація власного потенціалу, нахилів, здібностей фактично неможлива без постійної роботи над собою, самоосвітньої діяльності, а також самовиховання, самовдосконалення та саморозвитку.

Розкрито функції самоосвіти в процесі професійної освіти у закладах вищої освіти та роль викладача, що постає керівником, консультантом, організовує й контролює здійснювану роботу. Доведено, що гармонійне формування особистості у закладах вищої освіти, її всебічний розвиток, опанування певної сукупності загальнонаукових і професійних знань, навичок та вмінь приведе до професійної самореалізації в майбутній діяльності.

Ключові слова: самоосвіта особистості, професійна самореалізація, самовдосконалення, саморозвиток, особистісно-професійне зростання.

The article describes the essence of the concepts of "self-education of the individual" and "professional self-realization of the individual" and outlines the relationship between them. It is determined that personal self-education is a necessary component of professional self-realization in future activities, which is achieved through constant self-improvement, self-education and self-development.

It is analyzed that the problem of professional self-realization is more studied in philosophy and psychology and is considered as the maximum level of achieving perfection and means the greatness and significance of the individual, the return to mental harmony, the development of human qualities and characteristics that unfold under favorable conditions, which enables the individual to become what she can become. It is substantiated that in philosophical and psychological aspects, the issue of professional self-realization is closely related to the processes of self-awareness, self-knowledge, self-evaluation, self-determination, self-organization, self-improvement, self-development, and therefore, with the integral development of the individual.

It is determined that in pedagogy, professional self-realization is considered in the context of cognitive and creative activity, and, at the same time, as a process aimed at self-education, self-education, self-improvement of the individual, activation of his internal potential under the influence of the social environment.

The connection between professional self-realization and personal self-education has been updated, since the realization of one's own potential, inclinations, and abilities is actually impossible without constant work on oneself, self-education, as well as self-education, self-improvement, and self-development.

The functions performed by self-education in the process of professional education in higher educational institutions and the role of the teacher, who acts as a manager, consultant, organizes and monitors the work carried out, are disclosed. It has been proven that the harmonious formation of personality in institutions of higher education, its comprehensive development, mastery of a certain set of general scientific and professional knowledge, skills and abilities will lead to professional self-realization in future activities.

Key words: personal self-education, professional self-realization, self-improvement, self-development, personal and professional growth.

УДК 378.017

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.27>

Гребінь-Крушельницька Н.Ю.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри тюркології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Зі зміною освітньої парадигми сьогодення вимагає від особистості широкого діапазону можливостей, розвиненого інтелекту, здатності до постійної самоосвіти та самовдосконалення, спрямованості на творчу самореалізацію. Важливим у цьому контексті, на нашу думку, є зв'язок професійної самореалізації із самоосвітою особистості, оскільки реалізація

власного потенціалу, нахилів, здібностей фактично неможлива без постійної роботи над собою, самоосвітньої діяльності, а також самовиховання, самовдосконалення та саморозвитку.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Результати аналізу наукової літератури свідчать про те, що проблему професійної самореалізації особистості досліджували вітчизняні та зарубіжні

вчені: Л. Коган, І. Кон, Л. Коростильова, В. Муляр, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фромм. З'ясуванню сутності професійної самореалізації особистості сприяв аналіз педагогічних досліджень А. Ковальової, І. Краснощок, І. Лебедика, Л. Левченко, Н. Лосєвої, В. Радула, В. Райка, Л. Рибалко, І. Шендрик та ін. Питанням самоосвіти особистості присвячені праці О. Бурлуки, О. Василенко, І. Жукевич, М. Дубінки, Н. Ничкало, І. Сидоренко, Н. Сидорчук та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений нами аналіз філософських, психологічних та педагогічних джерел дає змогу стверджувати, що питання професійної самореалізації більше досліджені у філософії та психології, а педагогічний аспект цієї проблеми практично мало розроблений та потребує подальшого вивчення.

Метою статті є науково-теоретичне обґрунтування концептів самоосвіти та професійної самореалізації особистості як логічно взаємопов'язаних компонентів, що імплементуються в особистісно-професійне зростання в майбутній діяльності шляхом самовдосконалення, самоосвітньої діяльності та саморозвитку.

Виклад основного матеріалу. Проблему самореалізації особистості, реалізації її потенційних можливостей для досягнення найвищих результатів діяльності досліджували вітчизняні і зарубіжні філософи Л. Антропова, Л. Коган, І. Кон, М. Михайлов, М. Муляр, Л. Сохань, М. Недашковська, Г. Нестеренко, Л. Никифорова, О. Чуйкова, І. Чхеайло. Так, у філософії професійну самореалізацію трактують як максимальний рівень досягнення досконалості, що означає велич та значущість особистості. Варто зазначити, що, на думку більшості філософів, поняття самореалізації не існує ізольовано, воно тісно пов'язане з процесами самосвідомості, самопізнання, самооцінки, самовизначення, самоорганізації, самовдосконалення, саморозвитку, а отже, із цілісним розвитком особистості.

У психології професійну самореалізацію розглядають як результат наполегливої праці та повернення до душевної гармонії через самоаналіз, усвідомлення суперечливих чинників свого існування, розвитку людських якостей і характеристик, які за сприятливих умов розгортаються, що дає можливість особистості стати тим, ким вона може стати (А. Маслоу, К. Роджерс, С. Рубінштейн, Е. Фромм, К. Хорні). Однак і філософи, і психологи одноставні в тому, що процес професійної самореалізації перебуває у взаємодії з процесами самосвідомості, самовизначення, самоорганізації, самовдосконалення, саморозвитку, що продукують цілісний розвиток особистості та сприяють реалізації її стратегії життя.

У педагогічних дослідженнях професійну самореалізацію розглядають більше як процес пізнавальної та творчої діяльності, що спрямований на самовиховання, самоосвіту, самовдосконалення особистості, активізацію її внутрішнього потенціалу під впливом соціального середовища. Науковці І. Зязюн, Г. Карпенчук, І. Краснощок, І. Лебедик, В. Радул, Л. Рибалко та ін. вважають, що самовиховання, самоосвіта, самовдосконалення входять до структури професійної самореалізації та стверджують, що головною метою на сучасному етапі є досягнення вихованцем згоди із самим собою, заняття самоосвітою, самовдосконаленням, пошук життєвого смислу і самореалізація потенційних можливостей, активне самоствердження в суспільному житті [5, 7–9].

Л. Рибалко зазначає, що самоосвіту необхідно розглядати як свідому і самостійну пізнавальну діяльність із метою найповнішої самореалізації людини, яка бажає розкривати і розвивати власний потенціал протягом життя [8].

С. Грищенко також вказує на те, що надзвичайно важливу роль у всебічному та гармонійному розвитку особистості відіграє самоосвіта. Дослідниця визначає, що самоосвітою є систематичне самостійне навчання особистості: «Самоосвіта є джерелом отримання знань. Різноманітні знання за своїм змістом виконують різні функції. Теоретичні знання розширюють кругозір особистості і сприяють формуванню її світогляду, що визначає ставлення до різних сторін дійсності, до самої себе, власної діяльності. Оволодіваючи ними, особистість формує себе, власну життєву позицію. Отже, самоосвіта є самовихованням» [3, с. 149].

Педагог О. Василенко, своєю чергою, переконує, що сутність самоосвіти полягає в тому, щоб особистість самостійно формувала себе з метою самореалізації і самовдосконалення. Крім того, дослідниця вказує на те, що самоосвіта має не тільки практичну значущість, а й велике виховне значення: вона формує самостійність і як сукупність певних інтелектуальних умінь і навичок, і як рису особистості, забезпечує розвиток особистості в період дорослого життя [2, с. 13].

Тож педагоги вважають, що шлях до самореалізації починається з процесу самоосвіти, самовиховання особистості, визначення її пріоритетів, систематичного та цілеспрямованого самостійного збагачення новими знаннями, потреби в самовдосконаленні, постановки високої мети.

Погоджуємось з думкою О. Бурлуки, що сьгодні освіта розглядається як відкритий процес, що відбувається не тільки в стінах спеціальних навчальних закладів під керівництвом викладачів-професіоналів, а й у структурах неінституціалізованого характеру. Це здійснюється на основі освоєння особливостей і закономірностей процесів самоосвіти, яка стала одним із чинників виживання

особистості в сучасних умовах, способом досягнення життєвого успіху. Самоосвіта дозволяє особистості виробляти життєву стратегію незалежно від обставин і ситуацій, що складаються в її професійній і соціальній біографії. Самоосвіта сприяє самовизначенню особистості, що відбувається завдяки самостійній організації навчальної, пізнавальної діяльності, полягає в управлінні цією діяльністю, у формуванні активної життєвої позиції [1, с. 72–73].

На нашу думку, в сучасних умовах розвитку освіти досить важливим є компонент самостійності особистості, тобто вміння свідомо організувати свою діяльність, здійснювати самоосвіту для більш повної реалізації потреб, установок, цілей та прагнень професійної самореалізації. С. Грищенко вважає, що самодіяльність – це діяльність за власним бажанням, особиста ініціатива, яка неможлива без творчості. Самостійність, своєю чергою, формує творчі здібності та можливості самостійно освоювати нові досягнення в процесі навчання у закладах вищої освіти, дає змогу опанувати нові методи і форми роботи без додаткового навчання та здатність самому рухатись разом із науково-технічним прогресом, який прискорюється [3, с. 218–230].

Варто зауважити, що в процесі самоосвітньої діяльності вагомою є роль викладача-наставника, адже незважаючи на домінування самостійної пізнавальної діяльності студентів, викладач виконує низку таких необхідних функцій, як організація, керівництво, консультування та контроль здійснюваної роботи. Так, значне місце серед них посідає ефективне управління самостійною роботою: завдання та вказівки викладача, рекомендована спеціальна література, отримання студентами допомоги щодо теоретичних питань чи практичних аспектів їх застосування, вчасне зазначення недоліків та порад для їх усунення.

Вчені С. Калаур та Н. Олексюк зазначають, що досягнення максимальної самореалізації в професії передбачає насамперед не випадковий, а цілеспрямований та обдуманий вибір місця навчання. Саме заклад вищої освіти, де студент здобуває майбутню професію, відіграє одну з провідних ролей у процесі позитивної професійної самореалізації. Розвиток у студентів умінь самореалізуватися під час навчання як особистості та як суб'єкта діяльності обов'язково включає розвиток: інтелекту; емоційної сфери; стійкості до стресів; упевненості у собі й самосприйняття себе як майбутнього фахівця; позитивного ставлення до світу й прийняття інших; самостійності, автономності; мотивації самоактуалізації, самовдосконалення [4, с. 2].

Дослідниця Т. Медведовська виділяє низку функцій, які виконує самоосвіта в процесі професійної освіти у закладах вищої освіти:

– спонукає студента стати активним учасником навчального процесу;

– є критерієм оцінювання навчальних досягнень студентів;

– виконує функцію глобалізації знання та швидкого взаємообміну за допомогою мережі «Інтернет»;

– є мотивувальним чинником самовдосконалення та професійного зростання фахівця після завершення підготовки у закладі вищої освіти;

– забезпечує реалізацію принципу «освіта протягом усього життя», сприяючи постійному вдосконаленню знань відповідно до наукового та технологічного розвитку суспільства [6, с. 118].

Погоджуємось із думкою І. Зязюна, що необхідно створювати ситуацію діалогу – це означає так організувати навчання, щоб забезпечити умови: а) для активної позиції особистості учня/студента в пізнавальній діяльності, її переходу в самодіяльність; б) для задоволення природної потреби учня/студента в міжособистісному спілкуванні з викладачем та аудиторією під час спільної пізнавальної діяльності; в) для самовираження учня/студента в навчанні, його самореалізації і самоствердження в майбутньому [9].

З огляду на викладене вище вважаємо, що гармонійне формування особистості, її всебічний розвиток та повне розкриття творчих сил, опанування певної сукупності загальнонаукових і професійних знань, навичок і вмінь приведе до професійної самореалізації в майбутній діяльності. Для цього педагог має забезпечити належну підтримку, надавати необхідні консультації під час самостійної роботи, щоб закласти відповідні механізми самовизначення, самореалізації, самовдосконалення в умовах навчально-пізнавальної діяльності, які сприятимуть становленню творчої особистості.

Висновки. Під час проведення нашого дослідження було проаналізовано, що шлях до самореалізації починається з процесу самовиховання особистості, визначення її пріоритетів, систематичного та цілеспрямованого самостійного збагачення новими знаннями, потреби в самовдосконаленні, постановки високої мети. Самореалізацію особистості у діяльності забезпечує саморозвиток особистості.

Отже, на основі внутрішньої спрямованості особистості, її активності, ініціативи, самовиховання, самоосвіти, прагнення розвиватися, самовдосконалюватися та самостверджуватися відбуваються процеси її розвитку та саморозвитку, що в кінцевому результаті ведуть до професійної самореалізації та продуктивної діяльності в майбутньому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бурлука О. Самоосвіта особистості в парадигмі сучасної освіти. *Вісник НУОУ імені Ярослава*

Мудрого : зб. наук. пр. Харків : Право, 2021. Т. 4. № 51. С. 72–82.

2. Василенко О. В. Самоосвіта як системоутворюючий фактор освіти дорослих. *Іншомовна підготовка працівників ОВС до проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року в Україні* : тези доп. Другої наук.-практ. конф. (Київ, 16 лют. 2012 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 13–15.

3. Грищенко С. В. Самовиховання особистості : монографія. Чернігів : Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, 2009. 252 с.

4. Калаур С. М., Олексюк Н. С. Доцільність використання акмеологічного підходу для самореалізації майбутнього фахівця. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]: Психолого-педагогічні науки*: зб. наук. пр. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. № 4. С. 83–86.

5. Карпенчук С. Г. До вершин досконалості... : наук.-метод. посіб. з проблем самовиховання. Рівне : Волин. береги, 2009. 260 с.

6. Медведовська Т. Самоосвіта студентів вищих навчальних закладів в Україні та її роль у процесі професійної підготовки фахівців в умовах Болонського процесу. *Слов'янськ : Вища шк., 2010. Вип. 5. С. 114–118.*

7. Радул В. В., Краснощок І. П., Лебедик І. В. Дослідження особливостей самореалізації особистості : монографія. Київ : «Імекс-ЛТД», 2009. 352 с.

8. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : монографія. Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. 443 с.

9. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – Київ : Вища шк., 1997. 349 с.

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ КРЕАТИВНОГО ПИСЬМА СТУДЕНТІВ МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З ВИКОРИСТАННЯМ АВТЕНТИЧНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ

FORMATION OF THE FUNDAMENTALS OF CREATIVE WRITING OF STUDENTS OF LANGUAGE SPECIALIZATIONS USING AUTHENTIC LITERARY WORKS

У статті висвітлено питання формування основ креативного письма студентів мовних спеціальностей з використанням автентичних літературних творів. Проаналізовано сутність поняття «креативне письмо». На основі аналізу наукової літератури окреслено основні характеристики креативного письма студентів мовних спеціальностей та визначено послідовність дій викладача в процесі організації цього виду навчання. Особлива увага приділяється практичним аспектам формування основ креативного письма на основі врахування навчальних стилів студентів на заняттях з практики англійської мови. Авторами визначено етапи формування основ креативного письма, інтегрованого у контекст аудиторних та позааудиторних форм роботи студентів з вивчення курсу дисципліни, зазначеної попередньо: підготовчий, тренувальний, етап вільного письма. Підготовчий етап полягає у формуванні навичок здійснення письмової мовної діяльності як креативної і допомагає автору сконцентрувати свою увагу на проблемі, акумулювати ідеї і знайти найкращі шляхи, щоб їх висловити. Тренувальний етап реалізує діяльнісний компонент письмової компетентності і поєднання умінь писемного мовлення з активною пізнавальною діяльністю студента. Етап вільного письма полягає у висловлюванні у письмовій формі думок, почуттів, емоцій, спонтанних ідей, незважаючи на граматику, стилістику, орфографію. Представлено практичну ілюстрацію кожного етапу в процесі основ креативного письма студентів мовних спеціальностей з використанням автентичних літературних творів, конкретизовано навчальні стратегії, зокрема метакогнітивні, які набувають цілеспрямованого розвитку на кожному етапі на заняттях з практики англійської мови. Креативне письмо автори вважають дієвим засобом оптимізації формування іншомовної комунікативної компетентності студентів мовних спеціальностей.

Ключові слова: креативне письмо, навчальні стилі студентів, іншомовна комунікативна компетентність, автентичні матеріали, літературні твори, студенти мовних спеціальностей.

The article deals with the problem of the formation of the fundamentals of creative writing of students of language specializations using authentic literary works. The analysis of the concept 'creative writing' is suggested. Creative writing is viewed as a necessary condition of a learner centered approach to students in the educational process. The features and characteristics of creative writing in the educational process of high school are highlighted and the consistency in its implementation by high school teacher is described. Creating writing is defined as effective means of professional lifelong development of contemporary teachers. It gives students an opportunity to take charge of their own foreign language learning, set goals to address their needs, choose the appropriate learning strategies, taking into account their learning preferences, evaluate the outcomes of their learning. Particular attention is paid to the practical aspects of creative writing of students of language specializations using authentic literary works based on taking into account the learning styles of the students in the process of their foreign language communicative competence formation. Three stages of creative writing into the process of teaching English to students using authentic literary works are described. Preparatory stage is aimed at giving students an opportunity to define their learning styles and supply them with attributable learning strategies and concrete recommendations concerning the tasks to cope with. Drill stage gives students an opportunity to work independently on the task, plan their actions, choose learning strategies and resources taking into account their learning styles, create their own learning product. Stage of free writing is aimed at the analysis of the previous stage, self-monitoring and reflection of the learning process and evaluation of the learning products and outcomes of the students. The authors attract special attention to different groups of metacognitive strategies which can be developed at each stage of the learning process. It is concluded that the use of creative writing of students of language specializations using authentic literary works will improve the process of prospective foreign language teachers' foreign language communicative competence development.

Key words: creative writing, learning styles, foreign language communicative competence development, authentic materials, literary works, students of language specializations.

УДК 378:37.011.3:316.61

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.28>

Григор'єва Т.І.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри міжкультурної
комунікації та іншомовної освіти
Житомирського державного
університету імені Івана Франка
Михайловська О.В.,
асистент кафедри теоретичної
та прикладної лінгвістики
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Кулак В.О.,

викладач кафедри англійської мови
з методиками викладання в дошкільній
та початковій освіті
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Вміння ефективно спілкуватися в сучасному світі є одним з найважливіших якостей, які людина повинна набути не пізніше, ніж протягом перших шкільних років. Навчити студентів спілкуватися безумовно не так просто, як міг би собі уявити непрофесіонал. Відмінності між студентами дуже високі, і у кожного з них свій підхід, свій спосіб

розуміння і засвоєння інформації. Щоб навчити студентів успішно спілкуватися, викладач повинен ретельно обирати види діяльності, що сприяють розвитку уяви, творчості, ентузіазму студентів, а також удосконалюють навички читання і письма. Критичне мислення, створення потужних текстів або як засіб спілкування з навколишнім світом, або як засіб художнього самовираження-це навички,

яким можна і потрібно навчатися з ранніх етапів навчання.

У сучасному світі цінуються не тільки люди, які володіють іноземними мовами, але і безумовно люди, здаті виражати себе в письмовій формі. Однак, при наявності великої кількості методичних досліджень все ж відсутні спеціальні дослідження, присвячені методиці формування умінь та навичок творчого письма на у навчання студентів мовних спеціальностей, що і зумовлює актуальність даного дослідження

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання формування культури писемного мовлення були висвітлені в роботах таких науковців як В. Буренко, І. Гейко, Л. Калініна, О. Комар та інші. Серед авторів, які досліджували проблему креативного письма, можна зазначити наступних вітчизняних та зарубіжних науковців: О. Віслобокова, О. Гладка, Дж. Кемерон, А. Ламатт, О. Пеліщенко.

Науковці й учителі щедро діляться досвідом використання літературних творів на уроках іноземної мови. Д.А. Руснак пропонує використовувати автентичні твори для формування у студентів англомовної граматичної компетентності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи те, що існує багато наукових напрацювань, перерахованих вище дослідників, питання розвитку навичок творчого письма на заняттях англійської мови у вітчизняній методиці викладання іноземних мов до нашого часу все ж не отримало належного теоретичного обґрунтування. Тому поставлена мета реалізується через ряд завдань: розкрити сутність і зміст поняття “креативне письмо”; визначити вплив креативного письма на розвиток пізнавальних умінь студентів; охарактеризувати лінгвістичні основи формування креативного письма; проаналізувати психологічні особливості студентів мовних спеціальностей; схарактеризувати автентичні тексти і їх використання на заняттях англійської мови; розкрити етапи формування креативного письма.

Метою нашої статті є узагальнити особливості використання автентичних текстів для навчання креативного письма на заняттях англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Письмо – це безумовно неперевершене надбання людей, яке на пряму сприяє розвитку та постає невідомою частиною усіх сфер нашого життя. Письмо є одним з чотирьох видів мовної діяльності, що формують комунікативну систему людини та забезпечують її різноманітне соціокультурне буття.

У психології та фізіології письмо визнають найскладнішим видом мовленнєвої діяльності, до якої залучаються всі мовленнєві аналізатори. Матеріальну базу письма складають орфографічні та

графічні навички. Як і говоріння, письмо є експресивним та продуктивним видом мовленнєвої комунікації.

Останнім часом стає популярною методика креативного письма. Орієнтація процесу навчання сприяє тому, що креативне письмо стає невідомою частиною навчання письмової мови іноземною мовою. В процесі вивчення англійської кожна діяльність є значимою і надважливою. Проте, письмо займає лідируюче місце. Під час письма ми висловлюємо свої переживання, стани, думки, міркування, як реакцію чи відповідь на певну отриману інформацію.

Метою навчання письма є формування у студентів письмової комунікативної компетенції, яка включає володіння письмовими знаками, вміння грамотно побудувати зміст та форму письмової мови [6].

У свою чергу, **креативне письмо** – це особливий вид писемного мовлення, що відбувається на рефлексивній основі і результатом якого є оригінальний продукт – нарис, розповідь, вірш, п'єса тощо. Технології креативного письма узагальнюють провідний педагогічний досвід і дозволяють перетворити освітній простір у творчий. Саме, тому необхідно формувати, творче середовище для навчання, що сприятиме розвитку пам'яті, спостережливості, уяви, критичного мислення. У процесі написання творчих робіт відбувається саморефлексія та самоствердження учнів, вони навчаються працювати самостійно та співпрацювати з іншими, процес навчання стає таким, що стимулює і дає наснагу та можливість пережити успіх та позитивне сприйняття оточуючих [2, с. 19].

Дослідники виділяють такі ознаки креативного письма як особливого виду діяльності: головна мета креативного письма – самовираження автора; креативне письмо суб'єктивне за суттю; креативне письмо передбачає нестандартність мислення автора; креативне письмо передбачає звернення до уяви; креативне письмо передбачає свободу творчості, можливість реалізації нестандартних думок, почуттів, ідей; креативне письмо відбувається на рефлексивній основі; креативне письмо реалізується в жанрах розповіді, нарису, п'єси, вірша тощо [1, с. 19-21].

Користуючись визначенням, яке запропонувала дослідниця Габрієла Поммерін ми можемо також охарактеризувати “кеативне письмо” як такий вид довільного письма, яке здійснюється під впливом асоціацій до певного предметного, образного чи мовного імпульсу та сприяє прояву та розвитку “креативності”, тобто оригінальності, винахідливості, дару відкриття, відкритості та гнучкості [3, с. 28]. Винахідливість і дар відкриття Г. Поммерін характеризує як мужність і мотивацію для винайдення нових мовленнєвих висловів або “оживлення” вже існуючих та свідомого ухилення

від мовленнєвих норм. Відкритість передбачає толерантність щодо таких відхилень, а також вільне, часто експериментальне поводження з мовою та схвалення спонтанних асоціацій.

Орієнтація процесу навчання сприяла тому, що креативне письмо стає невід'ємною частиною навчання письмової мови іноземною мовою. Найважливішою метою навчального креативного письма є породження та підтримання радості у процесі письма. Письмові креативні завдання мають величезний навчальний потенціал і можуть бути використані на кожному занятті з іноземної мови [6, с. 83].

Письмові творчі завдання дають чималий навчальний потенціал і можуть бути використані на кожному занятті з іноземної мови. Але найбільш вони ефективні при роботі з обдарованими дітьми. Психологами та педагогами було наведено такі переваги креативного письма: 1. Креативне письмо сприяє розвитку мовної комунікації на всіх її рівнях (граматика, лексика, фонологія тощо). 2. Слугує створенню плацдарму для мовних експериментів. 3. Продукує ситуацію успіху. 4. Мотивує студентів для успішного навчання.

Л. Кузьміна зазначає, що, якщо від читання ми в першу чергу очікуємо інтелектуальної насолоди, то письмо швидше пов'язане з великим старанням і зусиллями [5]. Для того, щоб успішно вмотивувати студентів прикласти певні зусилля, постаратися і щоб доставити їм насолоду від творчості в процесі письма, можна використати як приклад потенціал креативного письма. Л. Кузьміна виділяє такі етапи навчання креативного письма: 1) постановка мети написання; 2) визначення потенційного адресанта повідомлення; 3) організація і дослідження матеріалу; 4) своєрідна передача інформації; 5) взаємообмін ідей та думок у колективі; 6) донесення сенсу написаного листа до адресанта; 7) використання змістовних глибоких зв'язків; 8) конструктивне оперування граматичними та лексичними формулами; 9) намагання створити граматично правильну конструкцію; 10) врахування правил етикету; послідовність викладу думок [3].

Про необхідність навчання творчому письму говорить І. Tompkins (2000) в своїй роботі «Seven Reasons Why Children Should Write Stories». Він таким чином аргументує інтегрування креативного письма у навчання: 1) ігровий навчальний процес; 2) творче захоплення; 3) дослідження та експерименти з функціями мови; 4) стимулювання уяви; 5) розвиток мовленнєвих функцій; 6) пошук власної індивідуальності; 7) навчання читанню та письму.

Навчання креативного письмового мовлення базується та складається з різноманітних мовних вправ: вправи, основані на формуванні вміння складати повідомлення письмово; письмово-мовні вправи з опорою на друкований текст;

письмово-мовні вправи, котрі базуються на аудіюванні, читанні, усному спілкуванні. Креативне письмове мовлення, яке відточене на практиці, дозволяє виконати переклад твору чи тексту з пам'яті, за паном, за тезами відповідно до рішення чітко означеного питання чи поставленої проблеми.

У процесі формування навичок креативного письма англійською мовою, студенти стикаються з певними складнощами, які ми можемо розділити на такі групи: а) індивідуальність студентів; б) іноземна мова; в) умови здійснення навчального процесу.

Креативне письмо надає можливість студентам використовувати наявні лексичні та граматичні навички, проявити свою індивідуальність, усвідомити різницю між культурами, використовувати власні письмові твори для тренування навичок читання та умінь говоріння [4].

Вчитель повинен звернути увагу на формування і вдосконалення вмінь студентів починати, продовжувати та закінчувати листи такого типу, об'єднуючи всі необхідні мовленнєві зразки у контекст. Окрім цього, не варто забувати про послідовний, логічний виклад інформації, використання різних лексичних компонентів та актуалізацію раніше отриманих знань.

Ключем якісного і швидкого формування навичок креативного письма у студентів постає використання автентичних матеріалів. Автентичні твори мають ряд переваг перед навчанням, так як в них відображаються факти та особливості національної культури. За допомогою автентичних матеріалів студенти здобувають нові лінгвокраїнознавчі та соціолінгвістичні знання, інформацію про культурні цінності носіїв мови, що вивчається, і у такий спосіб формується їхня соціокультурна і лексична компетентність. Відтворене в текстах живе реальне життя викликає інтерес студентів, готовність обговорювати матеріал, вступати в дискусію, а успішне розуміння веде до підвищення мотивації у подальшому вивченні мови. Студенти, стикаючись з соціокультурними, а також з лінгвістичними аспектами мови, що вивчається: афоризмами, ідіомами і фразеологічними одиницями, отримують можливість порівнювати і аналізувати, знаходити подібності та відмінності у розвитку двох культур і мов. Включення у роботу автентичних матеріалів також створює сприятливий ґрунт для розвитку комунікативних умінь студентів.

Процес навчання креативному письму студентів здійснюється послідовно в три етапи, кожен з яких має свою технологію написання, мету та включає в себе виконання різних видів вправ (табл. 1).

Завдання підготовчого етапу полягає у формуванні навичок здійснення письмової мовної діяльності як креативної. Тому у широкому розумінні підготовчий етап включає все, що допомагає автору

Таблиця 1

Етапи навчання креативному письму

Етап креативного письма	Технології написання	Мета	Види вправ
Підготовчий	Змістова та мовна антиципація	Формування вмінь реалізації письмової мовленнєвої діяльності як креативної	Рецептивні
Тренувальний	по прикладу, по картинці	Розвиток аналітичних умінь і умінь структурно-семантичної реорганізації креативного тексту	Рецептивно-продуктивні
Етап вільного письма	Написання: по темі, за комунікативною ситуацією	Навчання креативного письма, розвиток і вдосконалення вмінь складання креативного тексту	Продуктивні

сконцентрувати свою увагу на проблемі, акумулювати ідеї і знайти найкращі шляхи, щоб їх висловити. Такий етап стимулює уяву автора та створює базу для подальшого письма.

На **першому, підготовчому етапі**, ми використовуємо комунікативні вправи, спрямовані на підготовку до написання листа та на його смислову та мовну антиципацію. На даному етапі ми також використовуємо рецептивні вправи, спрямовані на розпізнавання, ідентифікацію та диференціацію складових частин повідомлення на основі використання вербальних та зображувальних опор та ознайомлення зі структурою листа вцілому. Наведемо приклад.

Вправа 1 спрямована на смислову антиципацію.

Мета: розвиток вміння аналізувати інформацію; вміння слухати іншу людину та поважати альтернативну думку.

Завдання: read the title of the story and write your associations next to each ray of the sun.

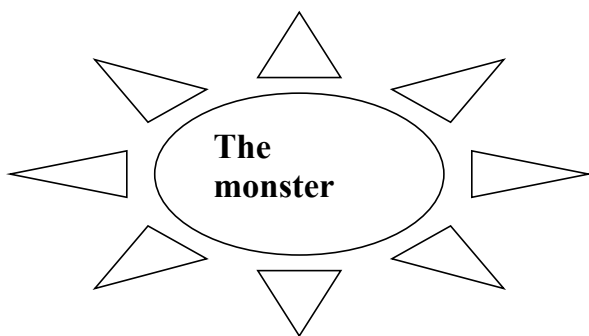

Рис. 1

Хід виконання: Студентам пропонується прочитати заголовок твору та записати їхні асоціації біля кожного промінчика сонця з заголовком тексту. Студенти висловлюють все, що спадає їм на думку, та записують всі ідеї на дошці. Коли кількість ідей стає достатньою, їх подання слід припинити. Далі слід згрупувати та проаналізувати найбільш вдалі ідеї та знайти (з допомогою викладача) ті, які найбільш підходять до твору.

Спосіб контролю: фронтальний контроль вчителя у поєднанні з взаємоконтролем.

Вправа 2 спрямована на формування інформаційних, соціальних та конструктивних вмінь в опорі на життєвий досвід студентів.

Мета: швидке знаходження підходящого рішення.

Завдання: As you know, before writing the body of your story, you have to state the subject of what you are going to write. In pairs make a list of 5-8 subjects you typically use for your stories. Compare your ideas to the answers of your groupmates.

Хід виконання: Викладач нагадує студентам про структуру листа-розповіді, звертаючи увагу на подання теми (subject). Студентам пропонується розподілитися на пари та придумати 5-8 тем для листів. Оскільки поточна тема, яка вивчається – це тема «Сімейні стосунки», то їм рекомендується вигадувати відповідні теми. На даний вид діяльності студентам дається 4-5 хв. Кожна пара зачитує свої теми, а інші звіряються, на випадок, якщо ідеї різних пар збігаються. Студенти самі обирають 5 найвдаліших тем для написання листа-розповіді та записують їх на дошці.

Спосіб контролю: взаємоконтроль.

Вправа 3 спрямована на формування інформаційних (вміння систематизувати навчальну інформацію), рецептивних та соціальних умінь з опорою на наочність та власний досвід студентів.

Мета: розвиток пам'яті та інтегрованого сприймання інформації студентами за допомогою наочності, активізації розумової діяльності та власного досвіду, а також побудова конструктивних відносин в групі.

Завдання: Work in fives. Look at the pictures, think of the suitable vocabulary and write it down. Say what activities the pictures present (рис. 2).

Хід виконання: Викладач пропонує студентам декілька картинок із зображенням різних ситуацій або з натяком на них. Студенти повинні обрати будь-яке зображення та написати якнайбільше слів або виразів, які мають відношення до певної картинки. Викладач може запропонувати підібрати вирази із активного вокабуляру, що подається в підручнику. Студенти працюють в малих групах по 5 чоловік. Виконання роботи за даною технологією буде ефективнішим, якщо групи працюватимуть

біля дошки, оскільки, якщо одна з них не назвала всі слова, члени інших груп можуть додати свої. Якщо цій роботі надати елементу змагання (наприклад, яка група набере більше слів за темою), то вона викличе ще більший інтерес в студентів.

Завдання такого типу визначає напрямок майбутнього листа-міркування, наприклад: *My friends and I, Sport in our life.*

Спосіб контролю: взаємоконтроль: студенти уважно слухають відповіді один одного і намагаються виправляти помилки, якщо вони є (або фронтальний контроль з боку викладача: за кожне правильно підібране слово команда отримує 1 бал. Команда, яка набирає найбільше балів, виграє).

Тренувальний етап передбачає виконання рецептивно-продуктивних вправ, які реалізуються в повному або частковому відтворенні учнем сприйнятого ним навчального матеріалу. Це вправи з опорами (написання листа-розповіді чи листа-міркування за поданим планом; написання кінцівки до поданого тексту тощо). На даному етапі реалізується діяльнісний компонент письмової компетентності, який полягає у поєднанні умінь писемного мовлення з активною пізнавальною діяльністю студента.

На другому, тренувальному етапі, ми використовуємо репродуктивні та репродуктивно-продуктивні вправи.

Репродуктивні вправи тренувального етапу спрямовані на організацію роботи студентів щодо опрацювання листа на основі використання вербальних опор. Репродуктивно-продуктивні вправи даного етапу передбачають використання вербальної та зображувальної наочності з метою контрольованого викладачем або самим студентом написання даного листа.

Виконуючи вправи репродуктивного характеру студенти відтворюють певний сприйнятий

матеріал у своєму індивідуальному стилі.

Під час виконання таких вправ вони можуть замінювати чи додавати лексичні одиниці, звукувати чи розширювати речення, об'єднувати прості речення в складні.

Вправа 1 спрямована на формування рецептивних (вміння аналізувати інформацію), міжособистісних (уміння спілкуватися один з одним).

Мета: розвивати вміння формулювати власну думку, дискутувати; вміння віднайдення спільного правильного рішення щодо розв'язання навчальної проблеми та активізації особистого досвіду.

Завдання: Group up. Read the text and say what you have learned about the author's relations with the characters. Then rate the text on the – politeness scale.

Хід виконання: Група розподіляється на 2 великі групи (команди). Кожна команда отримує надрукований текст. Їх завдання – прочитати ці тексти та виявити, в яких стосунках знаходяться автор та герої тексту. Потім команди пропонують свої відповіді, а викладач за необхідності коригує неправильні варіанти.

Команда, яка запропонувала найправильніші варіанти отримує від 2 до 5 балів. Наступним кроком команд є заповнення трьох шкал. Група, яка першою справляється з завданням, оголошує про це.

Викладач вивішує на дошку таблицю з вже готовими шкалами. Команди порівнюють результати. Команда, яка правильно справилася із завданням, отримує 10 балів (рис. 3).

Спосіб контролю: фронтальний контроль викладача з елементами самоконтролю.

Вправа 2

Мета: навчити будувати цілісні абзаци тексту листа-розповіді за поданою темою; розвивати

Рис. 2

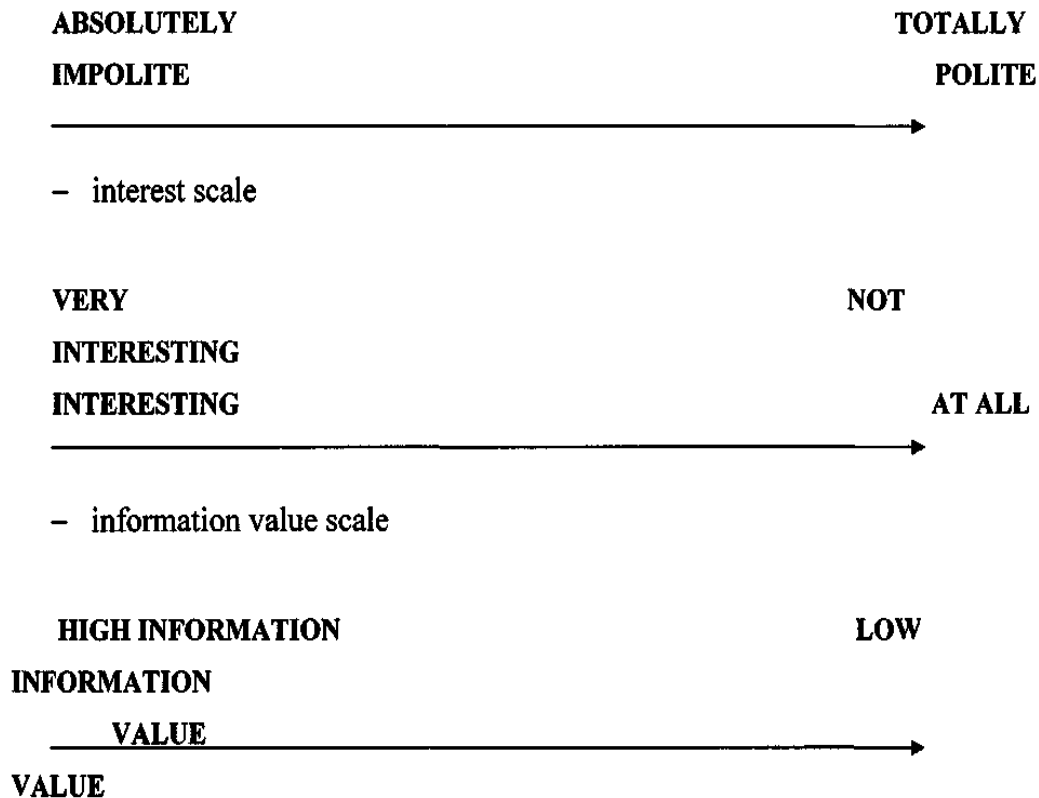

Рис. 3

вміння формулювати власну думку і правильно її виражати.

Завдання: Imagine you are going to write to your favourite character of the story. Study the following plan and think what you would write next to each point.

- Describe your family;
- Tell him/her about the latest events in your family;
- Express your emotions.

Write not more than 12 sentences and when you are finished, compare your texts to your partner's.

Хід виконання: Викладач пропонує студентам написати листа своєму улюбленому герою з твору про те, що відбувається у їх сім'ї. Студенти обирають адресата повідомлення і в парах придумують, а потім записують тексти. Потім представник кожної пари зачитує текст листа, а інші студенти слухають і перевіряють, чи не пропущений якийсь із пунктів плану. Коли всі повідомлення зачитані, студенти обирають найкраще.

Спосіб контролю: взаємоконтроль:

1) Групи обмінюються роботами і перевіряють помилки. Потім роботи повертаються і представники груп зачитують виправлений варіант.

2) Групи перевіряють роботи одна одної, але в роботах не вказані імена/звертання. Потім роботи повертаються, представники груп зачитують їх, а слухачі намагаються вгадати, кому адресоване повідомлення.

Вправа 3

Мета: сформування уміння креативно та логічно викладати матеріал з опорою на літературний твір; розвиток уміння працювати над цілісним літературним твором; уміння правильно формулювати думки на основі прочитаного.

Завдання: read the given part of the text (beginning or ending). Imagine that you are the main character of the story. Write the missing part of the story as a character.

Хід виконання: Група ділиться на 2 групи, кожна з яких придумує собі назву. Кожній групі викладач пропонує початок або кінець літературного твору, пропонує написати пропущену частину тексту від імені головного героя історії. Кожен студент з певної групи подає свої ідеї, студенти разом обирають найкреативніший варіант.

Спосіб контролю: взаємоконтроль.

Останнім етапом навчання креативного письма є «етап вільного письма». Ідея вільного письма полягає у висловлюванні у письмовій формі думок, почуттів, емоцій, спонтанних ідей, незважаючи на граматику, стилістику, орфографію. У результаті студент отримує «сирий», часто такий, що не має значущості та цінності, матеріал; але долає бар'єр невпевненості у власних силах та здібностях створити креативний письмовий твір [6].

На третьому, самостійному етапі, ми пропонуємо використовувати продуктивні вправи,

спрямовані на самостійну і творчу роботу учнів. Вони повинні вміти самостійно обирати та використовувати мовленнєві кліше, оформляти лист-розповідь та лист-міркування.

Вправа 1

Мета: формування умінь комбінувати та систематизувати інформацію з метою отримання цілісного тексту; вміння всебічно розкривати тему з опорою на прийоми генерування ідей.

Виконується колективна робота над літературним твором з метою побудови конструктивних відносин в групі, визначення свого місця в ній.

Завдання: Sit in a circle and write one sentence that describes the main character of the literary work. You may also tell about his life. Say whether he is a good or a bad character. Ask your friend about his/her favourite character from this story. Pass the letter to your right-hand neighbour.

Хід виконання: студенти сідають в коло і колективно складають повідомлення описуючи головного героя прочитаного літературного твору, пишучи тільки по одному рядку та передаючи лист один одному. Той, хто пише наступний рядок, повинен перевірити, чи у попередньому немає помилок. По закінченні викладач або один зі студентів – «листоноша» – зачитує повідомлення.

Якщо у когось є ще доповнення, то їм дозволяється дописати їх у вигляді постскрипту або додати до основного тексту. Потім лист «відправляють» або залишають в аудиторії.

Спосіб контролю: взаємоконтроль у поєднанні з фронтальним контролем з боку викладача.

Вправа 2

Мета: формування умінь самостійної творчої роботи з опорою на власну ініціативу студентів.

Виконується індивідуальна або групова робота, спрямована на розвиток умінь творчо використовувати мовні та мовленнєві засоби для реалізації комунікативного наміру.

Завдання: Imagine that you are the main character of the story and you have quarreled with your friend. Now you understand that you were wrong and are ready to do something to make it up. Write an essay based on the literary work events "what makes a good friend".

Хід виконання:

Студентам пропонується уявити, що вони головні герої прочитаного літературного твору, які посварилися з другом. Потрібно написати есе на запропоновану тему, базуючись на подіях твору.

Цю вправу викладач зазвичай пропонує виконати вдома, але її можна виконувати і в аудиторії, як індивідуально, так і в малих групах.

Спосіб контролю: фронтальний контроль з боку студентів інших груп: листи виставляються в аудиторії. Студенти і інших груп обирають 3 найкращі листи.

Вправа 3

Мета: формування вміння творчо підходити до навчальної інформації та творчо реалізовуватися в навчальному процесі з опорою на невербальну комунікацію.

Виконується робота в групах з метою реалізації особистісно-творчого досвіду та набуття нового соціального досвіду засобами невербальної комунікації (mime-based writing).

Завдання: Split into 2 groups. Take turns miming the news you want to break to your friend connected with the literary work you read. The other group will write a letter about it.

Хід виконання: Група ділиться на 2 великі групи. Одна група намагається за допомогою міміки зобразити певні події із нещодавно прочитаного літературного твору, в той час як друга намагається їх відгадати, оскільки їй необхідно написати листа-розповідь на основі загаданих подій.

Потім групи міняються місцями. На даний вид роботи дається не більше 15 хвилин.

Кожна з груп визначає «авторитетну особу», яка буде зачитувати готового листа. Потім групи визначають, чи правильно вони зрозуміли свого опонента, коли той імітував події.

Перемагає команда, яка найточніше визначила події, продемонстровані суперником.

Спосіб контролю: взаємоконтроль.

Такі завдання підвищують творчу письменницьку мотивацію навіть в найсоромязливіших та замкнених студентів, які до цього намагалися розтягнути одне речення на кілька рядків, написавши його великим почерком.

Висновки та результати дослідження. Підводячи підсумок зазначеного відмічаємо, що запропоновані вправи можуть бути не стільки засобом навчання, які даються паралельно з усним або письмовим викладом матеріалу, скільки ключем до вирішення практичних завдань, вони активізують не тільки пізнавальну, а й розумову діяльність студентів, тим самим мотивуючи студента, роблячи його успішним. Однак, для систематизації роботи по формуванню письмового висловлювання необхідний методично правильно підібраний комплекс вправ, використання і поєднання нетрадиційних і традиційних форм організації навчальної діяльності, безперервність і послідовність у викладі матеріалу. Важливо, щоб студенти усвідомили реальну можливість користуватися мовою як засобом спілкування та часто використовували у своєму навчанні вправи з креативного письма. Окрім цього, ми можемо зробити висновок, що креативне письмо є одним з дієвих способів розвитку писемного мовлення. Оптимальним підходом навчання творчому письму є орієнтація саме на процес письма, так як він дозволяє найбільш ґрунтовно опрацювати етапи творчого письма та досягти успіхів на інших етапах вивчення англійської мови.

Перспективами подальших досліджень у визначеному напрямі є потреба в більш ширшому дослідженні можливостей даної технології навчання методистами, відповідно, до розширення комплексу вправ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Азімов, Е.Г. Матеріали інтернету на уроках англійської мови. *Іноземні мови в школі*. 2001. № 6. С. 19-21.
2. Бориско Н.Ф. Тенденції розвитку учебно-методических комплексів с учетом новых информационных и коммуникационных технологий. *Іноземні мови*. 2001. № 3. С. 19.
3. Дембновецька К.В. Автентичні тексти на уроці. *Англійська мова та літ*. 2008. № 35. С. 28.
4. Калініна Л., В., Самойлюкевич І., В., Мартін А. Life is a never bowl of cherries: a crosscultural reader. *Навчальний посібник з англійської мови для учнів старших класів шкіл з поглибленим вивченням англійської мови та профільного навчання*. Х.: «Світ дитинства», 2004. 224с.
5. Малига О.О. Підвищення ефективності навчально-виховного процесу з допомогою інтерактивного навчання. *Англійська мова та література*. 2010. № 2.
6. Ніколаєва С.Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці). *Навчальний посібник*. Київ : Ленвіт, 2018. 285 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ГРУП ІЗ СКОЛІОТИЧНОЮ ХВОРОБОЮ

USE OF INNOVATIVE HEALTH TECHNOLOGIES IN PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS OF SPECIAL MEDICAL GROUPS WITH SCOLIOTIC DISEASE

У статті розглянуто основні умови виникнення та розвитку інтересу до певного виду діяльності та змісту занять фізичного виховання студентів СМГ, що дозволяє врахувати їх інтереси та здібності. З метою вдосконалення процесу фізичного виховання у ЗВО необхідне максимальне залучення студентів, у тому числі віднесених до спеціальної медичної групи до фізично-оздоровчих занять, що ґрунтуються на використанні найбільш популярних видів рухової діяльності, зокрема з використанням різних фітнес-програм. Одна з новинок фітнес-індустрії – це тренінг з петлями TRX.

Наголошується, що питання збереження та зміцнення здоров'я студентів є вельми актуальними нині. У зв'язку з цим зараз особливо важливо оновлення форм та методів роботи з фізичного виховання студентів. Також назріла потреба у формуванні у студентів пріоритетів здорового способу життя, збільшення режиму рухової активності та розробка програм, які задовольняють потреби студентів, підвищують мотивацію та інтерес до занять фізичною культурою.

Встановлено, що за допомогою підвісного обладнання можна займатися аеробними, функціональними, силовими, статичними тренуваннями, а також тренуваннями на розтяжку. За рахунок нестійкого положення при опорі на петлі під час занять задіяні не тільки зовнішні м'язи, а й м'язи-стабілізатори, що дозволяє гармонійно покращити все тіло, зміцнити хребет, розвинути поставу.

Доведено, що використання петель TRX на заняттях фізичного виховання, у тому числі СМГ із сколіотичною хворобою вплинуло на зростання результатів у тестах з фізичної підготовленості. Комплекси вправ з використанням функціональних петель TRX дуже ефективні в фізичному вихованні хворих на сколіоз, поперековий остеохондроз.

Автори проведеного дослідження рекомендують розробити комплекси для реабілітації хворих на поперековий остеохондроз. Після проведених комплексів фізичного виховання з використанням петель TRX було відзначено покращення функціонального та фізичного стану опорно-рухового апарату: підвищилися показники гнучкості хребетного стовпа, зникла скутість у спині, пройшли болі у спині вранці, при тривалій ходьбі.

Ключові слова: інноваційні технології, фізичне виховання, студент, сколіоз, петлі TRX, фітнес-програма, підвісне обладнання.

The article examines the main conditions for the emergence and development of interest in a certain type of activity and the content of physical education classes of SMG students, which allows taking into account their interests and abilities. In order to improve the process of physical education in higher education institutions, it is necessary to maximize the involvement of students, including those assigned to a special medical group, to physical and recreational activities based on the use of the most popular types of motor activity, in particular, the use of various fitness programs.

One of the novelties of the fitness industry is training with TRX loops. It is emphasized that the issues of preserving and strengthening the health of students are very relevant today. In this regard, it is now especially important to update the forms and methods of work on physical education of students. There is also a ripe need for students to prioritize a healthy lifestyle, increase their physical activity regimen, and develop programs that will meet students' needs and increase motivation and interest in physical education. It has been established that with the help of suspended equipment you can do aerobic, functional, strength, static training, as well as stretching training.

Due to the unstable position when resting on the loop during classes, not only the external muscles are involved, but also the stabilizer muscles, which allows you to harmoniously improve the whole body, strengthen the spine, and develop posture. It has been proven that the use of TRX loops in physical education classes, including SMG with scoliotic disease, influenced the growth of results in physical fitness tests. Complexes of exercises using TRX functional loops are very effective in physical education of patients with scoliosis, lumbar osteochondrosis.

The authors of the conducted research recommend developing complexes for the rehabilitation of patients with lumbar osteochondrosis. After the physical education complexes using TRX loops, an improvement in the functional and physical condition of the musculoskeletal system was noted: the flexibility of the spinal column increased, stiffness in the back disappeared, back pain in the morning, when walking for a long time, disappeared.

Key words: innovative technologies, physical education, student, scoliosis, TRX loops, fitness program, hanging equipment.

УДК 378.172

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.29>

Демиденко М.О.,

ст. викладач кафедри технологій оздоровлення та спорту
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Карпюк І.Ю.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри технологій оздоровлення і спорту
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Постановка проблеми. Інновація в галузі фізичного виховання – це внесене нововведення, яке забезпечує якісне зростання ефективності процесів, які потрібні в області фізичного виховання та спорту. Основа підвищення ефективності обов'язкового фізичного розвитку студентів

полягає у використанні різних інноваційних технологій, які дозволяють зробити вільний вибір занять фізичною активністю, вибрати форми, показники навантаження та особисто прийнятної рівня запланованих результатів при обов'язковому виконанні певних освітніх стандартів.

Науково-технологічна суть інновацій у фізичному вихованні полягає у пріоритетній спрямованості змісту педагогічного процесу у ЗВО на засвоєнні інтелектуальних, моральних, поведінкових, мобілізаційних, рухових, комунікативних, здоров'язберігаючих та здоров'я формуючих цінностей фізичного виховання спираючись на різні наукові відкриття, досягнення та інновації світової культури спортивної підготовки. Заняття фізичними вправами несуть у собі велике виховне значення – вони сприяють розвитку наполегливості, зміцненню дисципліни, підвищенню почуття відповідальності у досягненні поставленої мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на зростаючу значущість інновацій в освіті, інноваційним технологіям у фізичному вихованні наукова спільнота не приділяє належної уваги.

Особлива увага приділялася роботам українських дослідників. А саме: роботи М. Булатова, А. Єфремової, О. Юденко, І. Захарчук, Ю. Вихляєвої, де розглядаються інноваційні підходи до проведення занять з фізичного виховання.

А також роботи зарубіжних науковців, як Baljinder Singh Bal., K. Diehl та інші які розглядали питання методів фізичних вправ для студентів, які страждають на сколіоз.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як тренувальні засоби при заняттях зі студентами, які мають порушення постави та сколіоз, використовуються різні види оздоровчої гімнастики – йога, плавання, пілатес, фітбол-гімнастика, комплексне використання різних видів рухової активності.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених організації процесу фізичного виховання зі студентами спеціальних медичних груп, розроблених нормативних документів, наразі йде пошук нових підходів, що сприяють підвищенню ефективності процесу фізичного виховання. І, перш за все, як зазначають автори, необхідно спільно із заняттями, що зміцнюють фізичний та функціональний стан організму, впливати на психологічний компонент особистості, розвивати зацікавленість студентів у покращенні стану здоров'я за рахунок свідомої активації рухової діяльності.

Мета статті – виявлення інноваційних оздоровчих технологій у фізичному вихованні студентів СМГ із сколіотичною хворобою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Застосування інноваційних технологій у системі фізкультурної освіти у ЗВО підвищує ефективність та якість занять з фізичної культури у сучасних умовах.

Освоєння змісту інноваційних технологій забезпечує специфіку високого ступеня готовності до

соціально-професійної діяльності викладача та студента. Впровадження теоретико-методологічних засад освітніх технологій у педагогічну діяльність викладача, зміна форм, методів та змісту навчання формує відповідні мотивації та інтереси до фізичного виховання.

Найактуальнішою проблемою у фізичному вихованні є низький рівень фізичного здоров'я та фізична підготовленість студентів. Згідно з багатьма дослідженням, студенти часто висловлюють негативне ставлення до занять фізичного виховання [3, с. 56].

Це свідчить про те, що фізична культура як частина загальної культури особистості у студентів не сформовано. Практика свідчить, що не всі студенти основної групи виконують нормативи робочої програми, частина учнів відноситься до спеціальної медичної групи, близько третини студентів взагалі звільнено від практичних занять за станом здоров'я [9, с. 92].

Низький рівень фізичної підготовленості, недолік системних знань з фізичної культури пов'язані з відсутністю наступності фізичного виховання у ЗВО. Часто «відсутність інтересу у студентів пов'язана з недостатнім професіоналізмом викладачів фізичної культури», яким необхідно володіти сучасними педагогічними інтерактивними технологіями навчання та активно застосовувати їх практично [1, с. 320].

Фізичне виховання є органічною частиною системи комплексного формування особистості. При цьому воно має виступати як «виховання через фізичне, а не як часто сприймається «виховання фізичного». Це означає, що фізичне виховання не можна обмежувати лише його руховим компонентом, що впливає на формування фізичних якостей та оптимізацію фізичного стану.

Створені протиріччя між розумінням необхідності формування фізичного виховання особистості та недостатньо розробленої педагогічної системи реалізації цього процесу багато в чому визначили критичну ситуацію, що склалася в сучасній системі фізичного виховання [2, с. 57].

Розглядаючи фізичне виховання як найважливіший елемент соціальної культури, ми вважаємо, що основні напрямки його модернізації повинні будуватися на вплив на пізнавальну, емоційно-вольову та мотиваційну сферу молоді, а також через освоєння ними всього різноманіття цінностей фізичної та спортивної культури [5].

Загалом інноваційна освіта – це процес освітньої та навчальної діяльності, який дозволяє стимулювати та проектувати новий тип діяльності суспільства.

В даний час традиційну освіту відносять до репродуктивно-орієнтованої, тобто, пов'язаною з трансляцією знань. Роль педагога носить

стандартний, предметно-технологічний характер. Інноваційні технології навчання мають такі напрямки: «активізація пізнавальної діяльності» – студент отримує інформацію від педагога у готовому вигляді.

Характер навчання пасивний, нема елементів творчості, немає самостійності. При такому напрямку студент набуває знання та навички без використання їх на практиці [6]; «інтерактивні технології навчання» – орієнтоване направлення у навчанні. Концентрація на студенті як на особі, що формується, яка може самовиражатися, самореалізовуватися. Основа даної технології – особистісно орієнтована взаємодія студента та викладача [8].

Призначення ж інноваційної освіти є суспільно орієнтованим напрямком, який забезпечує творчий та продуктивний характер навчальної діяльності. А зміст навчання сприяє германізації освіти в відповідно до інтегрування нових навчальних предметів. При цьому педагог виконує функції керівника, організатора, співучасника навчального процесу, а сам процес навчання побудований як діалог [10].

Одна з новинок фітнес-індустрії – це тренінг із петлями TRX. Петлі TRX – це вид спортивного обладнання для занять із вагою власного тіла. Він має дві стропи, які об'єднані між собою та закріплені на певній висоті.

Як це працює? Необхідно закріпити стропи до міцної основи, вставити в петлі руки або ноги та виконувати вправи у підвішеному стані. Іншими словами, це не що інше, як підвісний тренінг.

Тренування з петлями TRX були розроблені США для підготовки співробітників спецназу. Це не просто багатофункціональний тренажер, це ціла тренувальна система, яка набула популярності у всьому світі. Більшість провідних фітнес-центрів пропонують групові та індивідуальні TRX-програми. Заняття з петлями набули поширення і серед професійних спортсменів з НХЛ, НФЛ та НБА. Також розглядаємо цей вид тренування студентів в СМГ зі сколіотичною хворобою та вадами постави.

За допомогою підвісного обладнання можна займатися аеробними, функціональними, силовими, статичними тренуваннями, а також тренуваннями на розтяжку. За рахунок нестійкого положення при опорі на петлі під час занять задіяні не тільки зовнішні м'язи, а й м'язи-стабілізатори, що дозволяє гармонійно покращити все тіло, зміцнити хребет, розвинути поставу.

Переваги від занять TRX-тренуванням:

- це універсальний тренажер, з яким можна займатися силовими та кардіо-тренуваннями, розтяжкою, функціональною підготовкою;

- TRX-петлі дуже компактний тренажер і легко кріпляться до турніку або петлі у стелі;

- можливість опрацьовувати як зовнішні, так й глибокі м'язи-стабілізатори, які завжди доступні при звичайних тренуваннях;

- вправи з TRX допомагають покращити поставу та зміцнити хребет, підвісний тренінг виключає осьове навантаження на хребет, саме тому є безпечним для спини;

- хороший спосіб урізноманітнити тренування, причому без придбання великого вагового обладнання.

Використовуючи функціональні петлі TRX, можна скласти різні програми, експериментувати, поєднуючи практичні навички з творчим підходом. Складання комплексів вправ залежить від поставленої мети:

- загальне оздоровлення;

- лікувальна дія;

- нарощування м'язової маси у певних зонах.

Найпопулярнішими вправами для trx тренування є наступні:

- присідання на одній нозі або пістолет;

- віджимання від підлоги з ногами, зафіксованими у петлях;

- піднімання тазу та положення лежачи на спині, з ногами, зафіксованими в петлях;

- згинання рук у кільцях тренажера;

- підтягування вгору, з положення лежачи, тримаючись за ремені;

- присідання двома ногами;

- розведення рук;

- розведення ніг.

Підбір комплексів вправ дозволяє індивідуально дозувати навантаження за допомогою зміни амплітуди та кута руху власного тіла.

Можна змінювати інтенсивність, ступінь напруги, кількість підходів та частоту виконання вправ.

Враховуючи все вищесказане про петлі TRX можна стверджувати про можливість їх використання на заняттях фізичного виховання, у тому числі з групами спеціального медичного відділення. Комплекси вправ з використанням функціональних петель TRX дуже ефективні в лікувальній фізкультурі у хворих на сколіоз, поперековий остеохондроз [11].

Автор проведеного дослідження рекомендує розроблені комплекси для реабілітації хворих на поперековий остеохондроз. Після проведених комплексів фізичного виховання з використанням петель TRX було відзначено покращення функціонального та фізичного стану опорно-рухового апарату студентів СМГ: підвищилися показники гнучкості хребетного стовпа, зникла скутість у спині, пройшли болі у спині вранці, при тривалій ходьбі. Підвісний тренінг із петлями включають у свій тренувальний процес спортсмени у різних видах спорту [12].

Петлі TRX використовують у загальної фізичної підготовки. Інтегрувати TRX тренування

в загальний тренувальний план треба відповідно до цілей і логіки побудови основних тренувань, дотримуючись принципів тренувальних пріоритетів, дозування навантаження.

Збільшити ефективність вправ на петлях TRX можна за допомогою одночасного застосування разом з ними додаткових спортивних тренажерів, наприклад, напівсфери балансування. Це півкуля з шипованою поверхнею, яка використовується як опора при присіданнях і віджиманнях. Шипи дозволяють покращити мікроциркуляцію крові. Завдяки тренуванням на баланс можна розвинути координацію рухів.

Висновки. Отже, більшість сучасних інновацій перебувають у наступному зв'язку з історичним досвідом та мають аналоги у минулому. Це дає підстави стверджувати, що інноваційний процес – це мотивований, цілеспрямований та свідомий процес зі створення, освоєння, використання та поширення сучасних (або осучаснених) ідей (теорій, методик, технологій тощо), актуальних та адаптованих для даних умов та відповідних певним критеріям. Він спрямований на якісне покращення системи, в яку вноситься нововведення, і передбачає стимулювання його учасників та зміну їх поглядів із позиції нововведення.

В основі інноваційних освітніх процесів лежать дві найважливіші проблеми педагогіки: проблема вивчення педагогічного досвіду та проблема доведення цього досвіду до практики. Інновації у системі фізичного виховання студента є функціональною необхідністю педагогів освітніх установ.

Використання інноваційних технологій у фізичному вихованні – це насамперед творчий підхід до педагогічного процесу з метою підвищити інтерес до занять фізичною культурою та спортом. Це головна мета, якої ми прагнемо у зв'язку із завданням підвищення рівня процесу навчання для збереження здоров'я.

Перспективи подальших досліджень. Одним із перспективних напрямів удосконалення систем фізичного виховання студентів є розробка сучасних інформаційно-методичних систем. Процес реалізації цих технологій передбачає насамперед підвищення педагогічного професіоналізму у сфері фізичного виховання, що неможливо без освоєння викладачами різних типів та видів освітніх технологій. Створення нових видів фізичного виховання, удосконалення технологій, є пріоритетними напрямками науково-технічного процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Булатова М. М. Усачов Ю. О. Сучасні фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні. *Теорія і методика фізичного виховання*. 2022. Т. 2. С. 320–350.

2. Ефективність використання йога-терапії в комплексних програмах відновлення здоров'я чоловіків II зрілого віку із захворюваннями опорно-рухового апарату. / О.В. Юденко. *Збірник наукових матеріалів інтернет-конференції el-conf.com.ua. «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки»* м. Вінниця. 2019. Том 8. 64 с. С. 56-63. URL : <http://el-conf.com.ua/wpcontent/uploads/2019/01/частина-8.pdf>

3. Єфремова А. Я. Професійно-прикладна фізична підготовка в системі фізичного виховання вищих навчальних закладів залізничного профілю: навч. посібник. Харків: УкрДУЗТ, 2018. 164 с. http://method.kart.edu.ua/uploads/books/fts_35.pdf

4. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання: у 2 т. / за ред. Т.Ю. Круцевич. Київ: «Олімпійська література», 2017. Т 1. 384 с.

5. Інноваційні технології фізичного виховання студентів / за заг. ред. Вихляєва Ю. М.; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2018. 543 с.

6. Маринич В. Л. Інноваційні підходи в організаційному забезпеченні фізкультурно-оздоровчої роботи у позашкільних навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. та спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних верств населення» / Вікторія Леонідівна Маринич; Національний університет фізичного виховання і спорту України. К., 2019. 20 с.

7. Петренко О.П., Петренко Н.В., Лоза Т.О. Оздоровчі технології пілатесу у професійно-прикладній фізичній підготовці студентів закладів вищої освіти : монографія. Суми : СДУ, 2020. 180 с.

8. Плахотнюк Н.П. Структурно-функціональний аналіз інноваційної педагогічної діяльності як цілісної системи. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2015. № 42. С. 78-82.

9. Упровадження інноваційних різновидів рекреаційної рухової активності у школярів і студентської молоді. / О. Юденко, І. Захарчук. *Економіко-соціальні відносини в галузі фізичної культури та сфері обслуговування : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* Львів : ЛДУФК. 2019. С. 92-94. :

10. Baljinder Singh Bal. (2005) Effects of short term practice of Bhastrika Pranayama on metabolic fitness (metf) and bone integrity (bi). *Pedagogics, psychology, medical biological problems of physical training and sports*. 2021. Vol. 7. Pages 72–78. <http://dx.doi.org/10.15561/18189172.2021.0710>

11. Diehl K. A. Program for Improving Health and Stress Management for Adolescents from Low-income Families: Integrating Behavioral Coping Skills, Nutrition Education and Yoga / Kathleen Diehl. *Journal of Adolescent Health*. 2021. Vol. 54 (2). Pages 73–80.

12. McIver S. O'Halloran P. McGartland M. (2019) Yoga as a treatment for binge eating disorder. A preliminary study URL: *Complementary Therapies in Medicine*. 2019. Vol. 17 (4). Pages 196–202.

13. Physical culture as a phenomenon of personality development. / Y. Muzyka, O. Yudenko, S. Kotov. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*. 2019. № 2. С. 199-202.

CONTENTS OF PEDAGOGICAL SUPPORT FOR THE FORMATION OF THE INNOVATION-ORIENTED PERSONALITY OF THE FUTURE TEACHER OF PHYSICAL CULTURE

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВІДУ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ЗОРІЄНТОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

The purpose of the article is to highlight the content of pedagogical support for the formation of an innovation-oriented personality of the future physical culture teacher. The training of the future teacher of physical culture as a subject of innovative activity is carried out in the process of general professional training and has common components with it. At the same time, it has its own specific features, determined by the nature of the innovative activity and the requirements for the individual who carries it out. For a correct understanding and adequate consideration of the researched process, it is necessary to reveal the meaning of the concept of "readiness of the physical culture teacher for pedagogical activity". Our approach to forming the physical culture teacher's readiness for innovative activities is activity-based. It means that the professional qualities of the future physical culture teacher are formed and manifested in the activity, through the systematic solution of various tasks that arise in the process of carrying out professional activity. The determining factor in the physical education teacher's readiness for innovative activity is the specifics of this activity and the conditions of its course. Therefore, the content of the readiness component is determined by the features of innovative pedagogical activity. We considered the essence, content and structure of the innovative activity of the physical culture teacher in the third paragraph of the first chapter. The analysis of the features of the innovative pedagogical activity, its structure and the conditions of its occurrence determined the structure of the physical education teacher's readiness for its implementation. By the readiness of a physical culture teacher for innovative activity, we understand a special personal state that includes interconnected and mutually determined components: motivational-value, cognitive, creative and procedural. Thus, as a result of the author's research and educational technologies existing in the literature, it is possible to note their effectiveness and the absolute expediency of using them in the system of physical education in educational institutions of various profiles. Innovative technologies in education should be used as a tool to promote students' motor learning. Smart use of technology consists in creating a learning environment where students can take a more active part in their own learning process (motor learning of the student). Technology-enhanced learning environments can increase student engagement in complex cognitive tasks, expand opportunities for complex and personalized feedback, and build communities of interaction among teachers, students, parents, and other stakeholders. Technology, in general, has positively restructured physical education lessons. With video analytics, apps, online videos, monitors, smart watches, and trackers, PE teachers can create personalized and smart goals for their students. In the process, students felt more engaged and committed to physical activity, which is important for building healthy habits. How physical education teachers use technological support

to improve student knowledge during classroom learning. As it stands, physical education needs much more exposure to the latest technologies to enrich classroom teaching as well as field work. **Key words:** pedagogical education, physical education, personality, innovativeness, innovative direction, professional training.

Метою статті є висвітлення змісту педагогічного супроводу формування інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури як суб'єкта інноваційної діяльності здійснюється у процесі загальної професійної підготовки та має спільні з нею компоненти. У той самий час вона має свої специфічні особливості, зумовлені характером інноваційної діяльності та вимогами до особистості, яка її здійснює. Для правильного розуміння та адекватного розгляду досліджуваного процесу необхідно розкрити зміст поняття «готовність вчителя фізичної культури до педагогічної діяльності». Наш підхід до формування готовності вчителя фізичної культури до інноваційної діяльності – діяльнісний. Він означає, що професійні якості майбутнього вчителя фізичної культури формуються і виявляються у діяльності, через систематичне вирішення різноманітних завдань, що виникають у процесі здійснення професійної діяльності. Визначальним чинником готовності вчителя фізичної культури до інноваційної діяльності є особливості цієї діяльності та умови її перебігу. Отже зміст компонента готовності визначається особливостями інноваційної педагогічної діяльності. Сутність, зміст та структуру інноваційної діяльності вчителя фізичної культури ми розглянули у третьому параграфі першого розділу. Аналіз особливостей інноваційної педагогічної діяльності, її структура та умови протікання визначили структуру готовності вчителя фізичної культури до її здійснення. Під готовністю вчителя фізичної культури до інноваційної діяльності ми розуміємо особливий особистісний стан, що включає взаємопов'язані взаємозумовлені компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, креативний і процесуальний. Таким чином, в результаті дослідження автора та існуючих у літературі освітніх технологій можна відзначити їх ефективність та необхідну доцільність використання у системі фізичного виховання у навчальних закладах різного профілю. Інноваційні технології в освіті слід використовувати як інструмент для сприяння моторному навчанню учнів. Розумне використання технологій полягає у створенні навчального середовища, де учні можуть брати активнішу участь у власному навчальному процесі (моторне навчання учня). Навчальні середовища, вдосконалені технологіями, можуть збільшити участь студентів у складних когнітивних завданнях, розширити можливості для отримання

UDC 378.14
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.30>

Dmitrieva N.S.,
PhD student at the Department of Educology and Psychological and Pedagogical Sciences
Borys Grinchenko Kyiv University

складного та індивідуального зворотного зв'язку та побудувати спільноти взаємодії між викладачами, студентами, батьками та іншими зацікавленими групами. Технологія, загалом, позитивно перебудувала уроки фізкультури. Завдяки відеоаналізу, програмам, онлайн-відео, моніторам, смарт-годинникам і трекерам вчителі фізкультури можуть створювати індивідуальні та розумні цілі для своїх учнів. У процесі студенти відчували більше залученості та відданості фізичній активності, яка є важливою для формування

здорових звичок. Як вчителі фізичного виховання використовують технологічну підтримку для покращення знань студентів під час навчання в класі. У нинішньому стані фізичне виховання потребує набагато більшого впливу на наявність новітніх технологій, щоб збагатити викладання в класі, а також роботу на місцях.

Ключові слова: педагогічна освіта, фізичне виховання, особистість, інноваційність, інноваційне спрямування, професійна підготовка.

Problem statement in general form and its relation to important scientific or practical tasks. The need to actualize and form an innovation-oriented personality of the future physical culture teacher in a scientific and educational environment is due to the growing demands of society for the competent inclusion of a specialist in the teaching profession with a high level of need for innovative pedagogical and scientific-pedagogical activities, personal and professional development and self-development, development of students by means of physical education. Today, Ukraine is at the stage of reforming the education system. Educational standards are updated, new strategies for the development and improvement of the teaching profession are introduced. In this regard, the emphasis in the learning process changes, it becomes important not only to acquire knowledge and "hard" skills, but it is extremely important to develop personal qualities and to form relevant competencies in a student of higher education [1].

An analysis of recent research and publications. Many studies of the innovative potential of the individual consider only some components, do not touch on the issues of formation and development of the innovation-oriented personality of the future physical culture teacher, different approaches to determining the structure of the innovation-oriented personality of the future physical culture teacher. The analysis of the philosophical, psychological, and pedagogical literature shows that, in relation to our research, there are not enough works that reveal the sign of the concept of "formation of the innovation-oriented personality of the future teacher of physical culture" [4; 5] Research is mainly devoted to revealing the essence of the teacher's personal and creative potential, the potential of the educational process, the potential of the educational environment and educational institution [7; 10].

Emphasizing previously unresolved parts of the common problem. Disclosure of the issue of formation of an innovation-oriented personality of the future teacher of physical culture requires an analysis of philosophical, psychological and pedagogical scientific literature.

Formulation of the article's goals. The purpose of the article is to highlight the content of pedagogical support for the formation of an innovation-oriented personality of the future physical culture teacher.

Presentation of the basic research material.

The training of the future teacher of physical culture as a subject of innovative activity is carried out in the process of general professional training and has common components with it. At the same time, it has its own specific features, determined by the nature of the innovative activity and the requirements for the individual who carries it out. For a correct understanding and adequate consideration of the researched process, it is necessary to reveal the meaning of the concept of "readiness of the physical culture teacher for pedagogical activity".

In general theory, professional readiness is understood as a system of integrative qualities, properties, knowledge, and personality skills [2].

The content of professional readiness is, in her opinion, the awareness of a high role and social responsibility, the desire to actively fulfill a social task, the determination to implement knowledge, skills and personal qualities [8].

Professional readiness is a prerequisite for the effective activity of a teacher, but it is not an innate quality, but the result of special training. In his research, the author comes to the conclusion that readiness is a natural result of professional training, which is broadly understood: the development of professional orientation, professional education, upbringing and self-education, professional self-determination. Professional readiness is not only the result, but also the goal of professional training, the initial and main condition for realizing the potential of each person. This is the dialectical nature of readiness as a quality and as a state [3].

Our approach to forming the physical culture teacher's readiness for innovative activities is activity-based. It means that the professional qualities of the future physical culture teacher are formed and manifested in the activity, through the systematic solution of various tasks that arise in the process of carrying out professional activity.

The determining factor in the physical education teacher's readiness for innovative activity is the specifics of this activity and the conditions of its course. Therefore, the content of the readiness component is determined by the features of innovative pedagogical activity.

We considered the essence, content and structure of the innovative activity of the physical culture

teacher in the third paragraph of the first chapter. The analysis of the features of the innovative pedagogical activity, its structure and the conditions of its occurrence determined the structure of the physical education teacher's readiness for its implementation.

By the readiness of a physical culture teacher for innovative activity, we understand a special personal state that includes interconnected and mutually determined components: motivational-value, cognitive, creative and procedural.

The motivational and value component of a physical culture teacher's readiness for innovative activity is the core around which the main properties and qualities of a teacher's personality as a professional are constructed.

This is explained by the fact that the motivational and value component performs a regulatory function in the process of teacher preparation for innovative activities. We believe that the motivational and value component of the future physical culture teacher's readiness for innovative activity is a content-forming component, as it is aimed at forming a future teacher's constant desire for development and improvement of his innovative activity.

Motivation refers to everything that prompts actual activity, generalized and more specific life goals, for the sake of which a person acts. A motive is a verbalization of a goal and a program that enables this person to initiate a certain activity. A motive can also be understood as a desired target state within the framework of the "individual – environment" relationship, and motivation as something that explains the purposefulness of an action [7].

The problem of motivational readiness, receptiveness to pedagogical innovations is one of the central ones in teacher training, since only motivation adequate to the goals of innovative activity ensures harmonious implementation of this activity and self-disclosure of the teacher's personality.

The well-known provision about polymotivation of activity is practically not taken into account during the training of an innovative teacher, which reduces the further efficiency of his work.

Due to the fact that the diverse relationship of a person with the environment is represented in a relatively stable motivational sphere of the individual, any activity, including innovative pedagogical ones, is usually correlated with more than one motive and is, thus, polymotivated.

The motivational component of a physical culture teacher's readiness for innovative activity should be considered in two directions. Firstly, from the point of view of the place of professional motivation in the general structure of motives and, secondly, by assessing the future teacher's attitude to changes, that is, in the needs for pedagogical innovations, their receptivity, which determines the meaningful side of the creative direction of professional activity.

The formation of an innovation-oriented personality of a teacher of physical culture is largely determined by the public environment, the collective of teachers – the pedagogical community. The personality of each teacher is unique, as well as determines the degree of receptivity to pedagogical innovations, the nature and peculiarities of the author's concept, the level of its implementation and others [6].

The action of the cognitive component is aimed at enriching future physical education teachers with psychological and pedagogical knowledge and information about the essence of innovative activity in the field of education, its structural components, signs and features [10].

One of the important factors in the implementation of innovative activities, as mentioned above, is the teacher's creativity, which is necessary for creating a new program, textbook, as well as for modifying this new one at the level of implementation. Therefore, pedagogical creativity is a necessary component of the formation of the physical culture teacher's readiness for innovative pedagogical activity. The action of the creative component of readiness for innovative activity is manifested in the original solution of pedagogical tasks, in improvisation and impromptu both in instant creativity and in prepared [4].

We distinguished the following levels of pedagogical creativity:

1. Creativity in the broadest sense is the discovery of a new self, that is, the teacher's discovery of variable, non-standard ways of solving tasks. Here the teacher makes a transition from algorithmic, stereotypical techniques to subjectively new ones. Examples of this level: choosing the optimal level from a range of possible ones, using an old technique in new conditions that have changed during improvisation in the lesson.

2. Creativity in the narrower sense – discovery of new things for oneself and others, innovation.

We see the main function of the procedural component of readiness for innovative activity in the ability of future teachers of physical culture to use a certain amount of specific knowledge and skills necessary for the effective implementation of innovative activities.

The application of innovative physical culture technologies during the teaching of disciplines that form professional competences is the most important condition for the formation of an innovation-oriented personality of the future physical culture teacher. Let's consider such technologies in detail.

1. Differentiated technologies of physical culture.

Differentiated physical culture technologies are the most important component of the process of modernization of physical education. They are comprehensive physical education of students, provide differentiated pedagogical training, formation of relevant knowledge, motor abilities and skills, education of motor abilities.

Differentiated learning of motor actions. Differentiated learning of motor actions or differentiated solution of any Formation of necessary knowledge and methodical skills in schoolchildren.

Differentiated technology of formation of knowledge and methodical skills involves:

- determining the level of education of schoolchildren using diagnostic tests (this is the basis for dividing students into groups of different levels of preparation);

- division of tasks of the studied topic according to the level of education and preparedness of students;

- Distribution of the theoretical material of the program. Pupils are offered tasks of different content, scope and complexity. They can be in the form of lecture materials, articles, reports, abstracts, project activities, compilation of sets of general developmental exercises, etc.

In the process of practical classes, the impact of exercises on the body should be explained to the students. Special attention should be paid to exercise technique and safety rules. It is necessary to conduct a pedagogical analysis of the lesson, taking into account errors and shortcomings.

Differentiated evaluation of physical and technical preparation of students. When evaluating students, it is necessary to take into account not only the level of their physical fitness, but also the degree of mastery of the skills and abilities of performing physical exercises, compliance with the rules of a healthy life, the level of theoretical knowledge, diligence, and the ability to perform physical and recreational activities. It is necessary to encourage and inspire those who are engaged, to instill confidence in their capabilities. In some cases, it is necessary to restrain excessive exertion. All this forms a positive attitude of students towards completing tasks, creates prerequisites for a socially active life.

It is inappropriate to evaluate the physical fitness of schoolchildren only by the results of the implementation of specific standards, but by the dynamics and shifts of individual results.

Children who are temporarily exempted from lessons and involved in a special group due to their health condition also take part in classes – they help in the preparation of sports equipment, refereeing, as well as get acquainted with theoretical material and the technique of performing motor actions. With children of a special medical group, classes are usually held outside of school hours according to a program recommended by a specialist. This work is also graded.

A comprehensive study of work carried out with schoolchildren, comparison of various data makes it possible to identify the reasons for children's lagging behind, to determine the main reason and to provide pedagogical influence based on differentiated teaching methods.

2. Information and communication technologies.

A major educational challenge is to achieve a true methodological value for curriculum development, thus breaking the preconceived notion that information and communication technologies (ICT) are an external element, especially in the field of physical education. This requires specific training that involves empowerment to take full advantage of the potential of ICT to manage teaching, professional development and lifelong learning.

Supplements in health and physical education are available and can be used to enrich and enhance curricula at most colleges. Numerous technological applications related to the promotion of physical activity and fitness are available and readily available.

Today, the use of various technologies by students and teachers requires new competencies. Students must demonstrate motor skills and use technology primarily through a self-directed learning process. It is important to learn to manage the organization of activities together with the use of various equipment. Physical education curricula and health promotion programs are designed to provide students with better opportunities instead of the traditional way of learning in gyms.

One of the main requirements for the modernization of the educational process in educational institutions is the use of information technologies, which helps to increase the effectiveness of the lesson. Modern education should not only ensure the instillation of certain knowledge in students, but also form their ability to independently acquire this knowledge. The assimilation and generalization of the acquired knowledge become the goal of mental development of those engaged in it, and also contributes to this development as a means.

The use of computer technologies in the educational process makes it possible not only to mechanically learn the received material, but also to acquire the ability to independently obtain the necessary knowledge.

At this stage, the traditional model of teaching the subject "Physical Culture" in secondary schools always meets the requirements of the modern education system. The results of the author's practical research and the generalization of numerous literary sources make it possible to determine the following ways of using information technologies in the process of pedagogical activity of a physical education teacher:

- in the process of studying the basics of the subject and preparing for exams;

- in the process of load distribution taking into account individual characteristics;

- during independent information gathering work;

- in the process of conducting extracurricular activities in the form of sports quizzes, various competitions, etc.;

- in the process of developing projects for the development of creative and intellectual abilities of schoolchildren, as well as self-expression and teamwork skills;

- when working with children with physical disabilities;

- while teaching students to use the Internet for homework;

- in the organization of communicative works with the aim of inculcating communication skills;

- in the process of preparing work programs, instructions, didactic materials, test tasks, various reports and methodical works.

Active methods of learning using computer technologies are multimedia presentations made with the help of the Power Point computer program. This type of modern communication includes digital images, texts of various formats, pictures, animations, as well as audio and video images, which make it possible to use textual, graphic, audio and/or video information in a new way, which contributes to increasing the productivity of the educational process. Presentations provide an interesting presentation of a large amount of information in a short time.

It is also noteworthy that they can be used in the process of all types of classes, such as the explanation of new material, practical and laboratory work, as well as in the assessment of students' knowledge. In the explanation of new material, such presentations can become indispensable, because key parts of the material in a certain amount are given on slides, and the teacher supplements and explains the most difficult points. The use of this program in the assessment of knowledge significantly reduces wasted time and contributes to increasing objectivity. Thus, it can be concluded that the implementation and appropriate use of such technologies in physical education lessons enable the teacher to present the studied material in a more accessible way, and help students to learn this information more easily according to their individual characteristics.

3. Health technologies.

The improvement of the educational paradigm leads to a change in the status of physical culture as a humanitarian educational subject. This is due to the actualization of the content of physical education, as well as a significant change in the position of the physical culture teacher, the view of his professional and personal qualities, which leads to a rethinking and restructuring of the essence of his professional activity [7]. Therefore, the personality of the teacher plays the most important role in the actualization of physical education, because his professionalism and competence are a necessary condition for ensuring the necessary results. It is the teacher who is responsible for the actualization of physical education and must create conditions conducive to the productivity of the educational process.

The physical education teacher is also responsible for the health of students, their physical, mental, moral and social development. Therefore, special importance in physical education lessons should be given to health technologies, which are a complete complex, including means of teaching physical exercises and methods of organizing students' activities. The purpose of health technologies is to ensure the preservation of students' health, to form their knowledge, abilities and skills in the field of ensuring a healthy lifestyle, as well as to teach them the correct use of acquired knowledge in everyday life.

Strict accounting of age and gender characteristics, optimal distribution and rationing of workload and rest are at the basis of health technologies.

At the same time, health technologies in the pedagogical activity of a physical culture teacher should include the following:

- clear knowledge of the results of medical examinations of students and their strict accounting in the process of educational work,

- accounting for age and gender characteristics, the state of health of the student, the level of his development and preparedness in the learning process,

- close cooperation with the student's parents in order to ensure a healthy lifestyle in the family,

- Creating conditions that contribute to increasing students' interest in the subject,

- Ensuring a healthy moral and psychological environment in the lesson,

- Creation of favorable conditions for each student,

- Ensuring the necessary conditions in accordance with sanitary and hygienic standards (lighting, ventilation, thermoregulation mode).

4. Technology of project activity.

The essence of this technology lies in the organization of research activities. In the past, it was possible to live relatively well, relying on proven rules, repeating activities that have already brought success, relying on the experience and knowledge of previous generations, it was only necessary to learn the essence and form of application of these norms [8]. Today, the situation has changed radically. Only theoretical knowledge is not enough for the future citizen. The rapid development of science leads to the fact that theoretical knowledge becomes irrelevant. Competitiveness in the labor market depends on the activity of a person, the flexibility of his thinking and his ability to improve his knowledge and experience. The basis of social success is the ability to easily adapt in a constantly changing world. And this should be taught at school.

The use of this technology leads to the fact that the role of the physical culture teacher changes, he ceases to be the only source of knowledge. The teacher only tells the students how to find the

necessary information and experience. The use of project technology makes it possible to involve students in independent cognitive activities. The project gives the student the opportunity to show his creative abilities in the brightest way. This is a type of activity that allows you to express yourself both individually and in a group, test your strength, invest your knowledge and show the results obtained. In particular, in the process of physical education, this project is the development of students' cognitive interest in physical culture and sports, and the expansion of their horizons contributes to the development of creative abilities, the formation of interdisciplinary connections, in particular, with such subjects as mathematics, physics, computer science, chemistry, biology, history.

Pupils apply their computer technology skills and knowledge gained in lessons in various subjects to prepare project works, essays and presentations. The project participant collects information from a personally drawn up plan, which allows to consider or evaluate this or that process from different points of view. During the preparation for the defense of the project, high school students study relevant material, conduct surveys and presentations, publish newspapers, booklets, and information leaflets.

It is extremely important that students understand the content and meaning of the exercises performed and thus master the ways of performing various physical exercises.

This is precisely the path to independence and self-improvement. It is necessary not only to develop certain skills of schoolchildren, but also to teach them independent learning. This will be facilitated only by the joint activity of the teacher and the student.

It should be noted that there are projects: creative, informative, role-playing, research, practical, etc.

Creative projects should usually end with sporting events, such as the presentation of the Olympic Games. In the process of preparing informational projects, students, according to the proposed topic, use data from the Internet and various literary sources, and ready-made materials in the form of drawings, tables or booklets are placed in a special corner of the sports hall or on the school website. In the process of preparing role-playing projects, students develop communication skills. In this case, the authors of the project establish feedback with the audience.

Research projects can be carried out during various excursions, hikes and sports events, and their results can be presented in educational films or computer presentations.

The practical project is aimed at consolidating already acquired abilities and skills. The physical education teacher instructs each group of students to make a synopsis of different parts of the lesson: introductory, majority and final. At the next lesson, in the presence of the teacher, they independently organize and conduct the lesson, having previously agreed

with the teacher on the content of his outline. Thus, in the process of this project, students are presented as individuals who can independently complete a set of physical exercises for training various motor skills.

The use of these technologies makes the educational process more complete, interesting and rich.

5. Game technologies.

Game technologies occupy an important place during lessons in various educational disciplines, because game activity as such is a special area of educational activity. When using game technologies, it is necessary to take into account the psycho-pedagogical type of the child, his age and gender characteristics, requirements and interests. The use of game technologies in the process of physical education of schoolchildren leads to an increase in the interest of students in the subject "Physical Culture", promotes their cohesion, develops the desire for competitiveness, instills a sense of responsibility and ingenuity, and even motivates the achievement of better results.

Game technologies during physical education lessons perform the following functions: educational, health-improving, restorative, social, communicative, educational, entertaining, psychological, developmental.

The potential of students during team games, such as volleyball, basketball, handball, football, and others, increases several times compared to those activities aimed only at performing individual exercises. Thus, the use of game technologies contributes to a more productive and purposeful involvement of students in the process of physical education.

These technologies make it possible to ensure effective and harmonious development of a person's mental, physical and emotional load, as well as to charge with positive emotions, improve mood and bring joy from the process of overcoming difficulties. Game technologies contribute to the restoration of physical and mental strength, give birth to the spirit of healthy sports fighting and are a source of inspiration.

6. Actual technologies in physical culture.

The processes of learning motor skills (physical literacy) develop according to successive interdependent stages and constitute qualitative aspects important in teaching physical education.

The implementation of technology in the teaching of physical culture is motivating for students. This contributes to monitoring the progress of students, identifying gaps in the repertoire of motor skills, and strengthening perceived physical self-efficacy.

Thanks to technology, particularly mobile, physical education teachers now have a wide range of tools they can use to test and improve their students' physical skills. The list includes video analysis, wearable technology, programs for physical education, game systems, virtual classrooms, as well as monitors and trackers.

Conclusions. Thus, as a result of the author's research and educational technologies existing in the literature, it is possible to note their effectiveness and the absolute expediency of using them in the system of physical education in educational institutions of various profiles. Innovative technologies in education should be used as a tool to promote students' motor learning. Smart use of technology consists in creating a learning environment where students can take a more active part in their own learning process (motor learning of the student). Technology-enhanced learning environments can increase student engagement in complex cognitive tasks, expand opportunities for complex and personalized feedback, and build communities of interaction among teachers, students, parents, and other stakeholders. Technology, in general, has positively restructured physical education lessons. With video analytics, apps, online videos, monitors, smart watches, and trackers, PE teachers can create personalized and smart goals for their students. In the process, students felt more engaged and committed to physical activity, which is important for building healthy habits.

How physical education teachers use technological support to improve student knowledge during classroom learning. As it stands, physical education needs much more exposure to the latest technologies to enrich classroom teaching as well as field work.

REFERENCES:

1. Dmitrieva N.S. Ways of organizing the process of forming the innovation-oriented personality of the future teacher of physical culture. *Innovative Pedagogy*. 2022. 52. 2. P. 103-106. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/52.1.19>
2. Iozaki T. Science teacher education in Japan: past, present, and future. *Asia Pac. Sci. Educ.* 2018. 4. P. 10. <https://doi.org/10.1186/s41029-018-0027-2>
3. Han S. W., Borgonovi F., Guerriero S. What motivates high school students to want to be teachers? The role of salary, working conditions, and societal evaluations about occupations in a comparative perspective. *American Educational Research Journal*. 2018. 55(1). P. 3–39.
4. Heidig S., Müller J., Reichelt, M. Emotional design in multimedia learning: Differentiation on relevant design features and their effects on emotions and learning. *Computers in Human Behavior*. 2015. 44. P. 81–95.
5. Howe, C. Collaborative group work in middle childhood: Joint construction, unresolved contradiction and the growth of knowledge. *Human Development*. 2009. 52. P. 215–239. <https://doi.org/10.1159/000215072>.
6. Kettler T., Lamb K. N., Willerson A., Mullet D. R. Teachers' perceptions of creativity in the classroom. *Creativity Research Journal*. 2018. 30(2). P. 164–171.
7. Midgley, C., Kaplan, A., & Middleton, M. Performance-approach goals: Good for what, for whom, under what circumstances, and at what cost? *Journal of Educational Psychology*. 2001. 93, 77–86.
8. Richardson C., Mishra P. Learning environments that support student creativity: Developing the SCALE. *Thinking Skills and Creativity*. 2018. 27. P. 45–54.
9. Rosar M., Weidlich J. Creative students in self-paced online learning environments: an experimental exploration of the interaction of visual design and creativity. *Research and Practice in Technology Enhanced Learning*. 2022. 17. 8. <https://doi.org/10.1186/s41039-022-00183-1>
10. Tehrani H. D., Yamini S. Personality traits and conflict resolution styles: A meta-analysis. *Personality and Individual Differences*. 2020. 157. 109794.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТАКОГНІТИВНИХ НАВИЧОК ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ДІЛОВОЇ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

THE USAGE OF METACOGNITIVE SKILLS FOR TEACHING BUSINESS FOREIGN LANGUAGE THE STUDENTS OF NON-PHILOLOGICAL SPECIALTIES

У статті розглянуто актуальну проблему використання метакогнітивних навичок під час навчання ділової іноземній мові студентів нефілологічних спеціальностей. Проаналізовано існуючі дослідження впливу метакогнітивних навичок на процес навчання та способи їх реалізації у навчальному процесі. Наведено узагальнене роз'яснення поняття «метакогнітивні навички» та їх вплив на академічні успіхи під час навчання ділової іноземній мові. Розглянуто декілька ефективних програм метакогнітивного навчання у студентів та вже працюючих фахівців. Відзначається важливість опанування метакогнітивних навичок під час навчального процесу задля успішної професійної діяльності, адже вони є основою для успішного засвоєння інформації та роботи з нею. Підкреслено, що завдяки постійному розвитку метакогнітивних навичок здобувачі освіти точніше оцінюють власні здібності, сильні та слабкі сторони, що, в свою чергу, дозволяє підібрати кращі стратегії навчання та підходи до виконання завдань, а також адекватно самостійно оцінити результат виконаної роботи. Зазначено, що невірна оцінка власних здібностей може призвести до проблем з виконанням поставлених задач, а систематична переоцінка власних знань – до зниження академічної успішності здобувача, а це, відповідно, може значно вплинути на подальше навчання і трудову діяльність. Наведено приклади стратегій розвитку метакогнітивної регуляції студентів, що були запропоновані професором педагогічного інституту м. Гренобль, Франція, М. Гранжа. Продемонстровано власний досвід впровадження заходів з розвитку метакогнітивної регуляції під час навчання ділової іноземній мові студентів нефілологічних спеціальностей. На основі аналізу власного досвіду виявлено реальний зв'язок між ступенем володіння метакогнітивними навичками та мотивацією і результатами навчання серед студентів нефілологічних спеціальностей. Доведено актуальність та доцільність розвитку метакогнітивних навичок, адже їх застосування сприяє якійсь підготовці фахівців готових до виконання завдань різної складності у будь-якій сфері діяльності.

Ключові слова: метакогнітивні навички, метакогнітивна регуляція, метакогнітивна

обізнаність, організація роботи, ділова іноземна мова.

The article deals with the actual problem of using metacognitive skills for teaching business foreign language the students of non-philological specialties. The existing research on the impact of metacognitive skills on the learning process and methods of their implementation in the learning process have been analysed. A generalised explanation of the concept of «metacognitive skills» and their influence on academic success for teaching business foreign language is presented. Several effective programmes of metacognitive training for students and already working professionals are considered. The importance of mastering metacognitive skills during the educational process for prosperous professional activity is noted, because they are the basis for successful assimilation of information and work with it. It is emphasized that due to the constant development of metacognitive skills, students more accurately assess their own abilities, strengths and weaknesses, which, in turn, allows them to choose better learning strategies and approaches to completing tasks as well as adequately and independently evaluate the result of the work performed. It is noted that an incorrect assessment of one's own abilities can lead to problems with the performance of assigned tasks, and a systematic overestimation of one's own knowledge can lead to a decrease in academic success, and this can significantly affect further education and professional activity. Examples of strategies, which were proposed by Pr. Michel Grangeat, for the development of students' metacognitive regulation are given. The personal experience of implementing measures for the development of metacognitive regulation for teaching business foreign language the students of non-philological specialties is demonstrated. Based on the analysis of one's own experience, real connections between the degree of mastery of metacognitive skills and motivation and learning outcomes among students of non-philological specialties are revealed. The relevance and expediency of the development of metacognitive skills have been proved, because their application contributes to the high-quality training of specialists ready to perform tasks of varying complexity in any field of activity.

Key words: metacognitive skills, metacognitive regulation, metacognitive awareness, work organization, business foreign language.

УДК 378.1:81'243
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.31>

Долженко М.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Університету імені Альфреда Нобеля
Волобуєва П.С.,
ст. викладач кафедри іноземних мов
Університету імені Альфреда Нобеля
Герченова І.В.,
викладач кафедри іноземних мов
Університету імені Альфреда Нобеля
Грицкевич П.С.,
викладач кафедри іноземних мов
Університету імені Альфреда Нобеля

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасному світі людина живе і займається професійною діяльністю в безперервному потоці інформації, яка має бути сприйнята, осмислена та інтерпретована. Умови професійної діяльності, що постійно змінюються,

висувають підвищені вимоги до сучасного молодого фахівця. Одним з першочергових завдань вищої освіти є навчання здобувачів освіти в плані самостійного набуття та засвоєння знань і вмінь як невід'ємної частини професійної освіти. Вагомим стає формування вмінь самостійно мислити і шукати нові знання, вмінь вирішувати проблеми

та на практиці застосовувати отримані знання. Саме тому є важливим розглянути метакогнітивні навички як основу успішного навчання ділової іноземній мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Відомим дослідником оцінки навичок XXI ст. є Патрік Гріфін, керівник глобального дослідницького проекту (Assessment and Teaching of 21st Century Skills). На його думку, навички, які знадобляться в майбутньому випускникам університетів, будуть виключно комунікаційними: розуміння культурних відмінностей, креативність, стратегічне і критичне мислення, уміння організації роботи груп і швидке спільне рішення завдань. Навчити студентів не боятися невизначеності, критично аналізувати інформацію, творчо мислити, рефлексувати і терпляче працювати є завданнями, що стоять перед сучасним викладачем. Треба усвідомлювати, що саме ці якості бачать роботодавці в своїх потенційних працівників.

На нашу думку, метакогнітивне навчання є малодослідженою проблемою, хоча чимала кількість наукових публікацій зарубіжних дослідників присвячена цьому питанню, зокрема це такі, як G. Shraw, R. S. Dennison, S. G. Paris, A. Pintrich, O. B. Карпов, М. М. Кашапов, М. О. Холодна та інші, але також є і українські дослідники, серед яких Т. І. Доцевич, Е. Л. Носенко, Т. Б. Хомуленко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Сьогодні помітно активізувалися дослідження навчальної саморегуляції як важливого чинника майбутнього професійного та життєвого успіху. В наукових дослідженнях доведено, що студенти із розвинутою саморегуляцією більш успішні в навчанні, роботі, суспільному житті; вони мають вищий рівень психологічного благополуччя і є менш схильними до адикцій, конфліктів та інших проблем (І. Бех, Ж. Вірна, М. Боришевський, Л. Дика, І. Галян, Р. Каламаж, С. Максименко, В. Моляко, Л. Мойсеєнко, В. Олефір, І. Пасічник, О. Саннікова, О. Сергієнко, О. Чебикін, Н. Andrade, A. Bandura, M. Boekarts, T. Cleary, A. Kitsantas, D. Schunk, P. Winne, B. Zimmerman та ін.) [1, с. 1].

Але залишається актуальним з'ясування взаємозв'язку когнітивних та метакогнітивних процесів, ролі саморегуляції в ефективності пізнавальної діяльності, умов формування метакогнітивних умінь студентів, що є важливим у контексті не лише підвищення їх академічної успішності, а й проблеми здатності до ефективного вивчення іноземної мови.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є проаналізувати існуючі в освітній практиці ефективні програми метакогнітивного навчання студентів, які орієнтовані на формування метакогнітивної обізнаності студентів, розвиток їх метакогнітивних стратегій та

рефлексії, розглянути психологію метакогнітивних процесів особистості, а також поділитися нашим власним досвідом впровадження заходів з розвитку метакогнітивної регуляції студентів, які запропонував професор педагогічного інституту м. Гренобль, Франція, М. Гранжа, під час навчання ділової іноземній мові студентів нефілологічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів.

Завдяки швидкому процесу глобалізації перед педагогікою постає нова вимога до методик та методів навчання, в тому числі і іноземних мов – формування метакогнітивної компетентності тих, хто навчається, що сприятливо впливає на мотивацію до навчання та в цілому до пізнання та полегшує вибір у підходах до вирішення поставлених цілей.

У сучасній зарубіжній науці виокремлюються декілька ефективних програм метакогнітивного навчання у студентів та вже працюючих фахівців [5].

Найперше, це програма цілеспрямованого розвитку метакогнітивних стратегій К. Діркеса, учня Дж. Флейвелла, що передбачає 6 головних етапів, спрямованих на формування вмій: зіставлення нової інформації, що поступає з вже існуючою у досвіді; підбору та підсумкового вибору оптимальних для даного завдання стратегій мислення; планування, моніторингу та оцінки процесу мислення. А саме: 1) чітке розділення відомого та невідомого у проблемних ситуаціях; 2) вербалізація процесу мислення; 3) ведення щоденника мислення; 4) планування та саморегуляція мислення; 5) формулювання стратегій мислення; 6) самооцінка ефективності мислення за різним критерієм.

Також існує освітня програма «Knowledge Wave», науковим підґрунтям якої є положення про ефективність метакогнітивного середовища, що навчає. Метакогнітивне середовище дає змогу розвивати навички саморегуляції мислення, а роль педагога полягає в створенні такого середовища – описанні, оцінці та цілеспрямованому моделюванні метакогнітивних стратегій. Основними методами у цій програмі є: методи запитань, використання запитань, що запускають критичне мислення та не дають сприймати як догму певну інформацію та чужу думку; рефлексивні методи.

Наступною є Школа «конструктивного навчання», метою функціонування якої у межах вищих навчальних закладів є забезпечення накопичення студентами-майбутніми фахівцями досвіду використання метакогнітивних стратегій завдяки створенню метакогнітивного контексту навчання. Основними принципами конструктивного підходу є принципи: активності, дослідницької позиції, саморегуляції у процесі пізнання [11].

Формами організації метакогнітивного навчання у межах цього підходу є: «метакогнітивна дискусія» – аналіз процесу стратегій навчання у групах, та практикум, що включає спеціальні завдання, які вимагають для свого вирішення розвинених метапізнавальних умінь та навичок.

Дуже цікавою в науковому колі визнається програма «Рефлексивний асистент» [9], яка є першою визнаною комп'ютерною програмою метакогнітивного навчання, що унеможлиблює спільну діяльність та спілкування учасників програми як між собою, так і з викладачем. Зміст цієї програми полягає у тому, що комп'ютерна програма пропонує учаснику вирішити низку математичних та логічних задач. При цьому у процесі рішення задача проблематизується – учаснику ставляться запитання про цілі, які він ставить перед собою, альтернативні варіанти рішення, способи вибору стратегій рішення, відслідковування перебігу рішення та оцінки власної діяльності.

Окрім програм метакогнітивного навчання для студентів існує велика кількість досліджень, які мають прикладну спрямованість і проводяться на межі психології та педагогіки з метою визначення особливостей впливу метакогніцій на ефективність пізнавальних процесів суб'єктів навчальної діяльності.

Так, наприклад, Т.І. Доцевич також досліджує метакогнітивну компетентність суб'єкта педагогічної діяльності у вищій школі, яку визначає як вмотивовану систему здатностей, до яких належать метапам'ять, метамислення, метакреативність (абнотивність) та металінгвістичні здібності [4].

Металінгвістичні здібності є здатністю особистості до рефлексії процесів маніпуляції структурних особливостей мови, використання мови як об'єкта мислення, на противагу використання мовленнєвої системи для розуміння та вироблення фраз [12].

Одним з основних факторів, які спонукають до метакогнітивної активності, вважають усвідомлення особою важливості застосування регулятивних дій щодо власних пізнавальних процесів, що виникає на основі позитивного досвіду їх використання і відповідної атрибуції – розуміння, що успішний результат пізнавальної діяльності залежить і від управління когнітивними процесами [7, с. 25]. Роль, яка відводиться емоціям у формуванні мотивації до управління пізнанням, полягає в тому, що позитивні емоційні переживання закріплюють такі дії і стимулюють їх у подальшому [7].

Аналізуючи психологію метакогнітивних процесів особистості, А.В. Карпов, І.М. Скитяєва [5] стверджують, що даний процес є основою для успішного засвоєння інформації. Питанням формування метакогнітивних навичок також займалися Е. Ю. Савин та А.Ю. Фомін [6]. Вони стверджують, що варто розібратися у тому, чи є формування

метакогнітивних навичок при запам'ятовуванні інформації залежним від характеристик нового матеріалу, і тоді, чи для кожної нової інформації будуть використовуватись різні стратегії. Або ж, метакогнітивні навички виступають універсальною структурою, яку спочатку варто засвоїти, і лише потім опанувати нову інформацію. Так, А.В. Карпов та І.М. Скитяєва [5] зробили висновки про те, що метакогнітивні навички можуть бути сформовані на основі визначення меж когнітивної компетентності, формуванні метакогнітивного понятійного апарату, практики словесних описів метакогнітивних процесів, плануванні діяльності та оцінці отриманих результатів.

Не слід забувати про те, що метакогнітивні навички є корисними не лише під час процесу навчання, вони є доречними для широкого спектру діяльності, в першу чергу такі навички позитивно впливатимуть на подальшу професійну діяльність не залежно від обраної професії. А. Гриньків зазначає, що напрочуд важливими є адекватне планування та оцінка студентами своєї самостійної роботи, адже це напряду впливає на мотивацію та подальші результати [2].

В статті «Метакогнітивні дослідження в контексті освітніх інновацій» А. Гриньків доводить, що «метакогнітивна теорія має великий потенціал для викладачів щодо втілення ними інноваційних технологій, оскільки такий підхід дозволяє здійснювати освітню діяльність через навчання стратегіям і студенти можуть покращити власну успішність шляхом дослідження свого мислення». Вивчаючи сучасні дослідження, він робить висновки про те, що «металізнання» – це вивчення того, «наскільки добре людина уявляє собі можливості і обмеженість власного пізнання, що знає вона про те, які стратегії використовує в рішенні різних завдань, наскільки чітко розуміє, якими знаннями у тій чи іншій галузі володіє» [2, с. 43]. Ці аспекти металізнання зазвичай позначаються поняттям «метакогнітивна обізнаність». Метакогнітивна обізнаність (metacognitive awareness) у широкому сенсі включає в себе знання можливостей і обмежень власного пізнання, усвідомлення стратегій і прийомів розв'язування задач, а також умов, у яких може бути використана та чи інша стратегія вирішення. Крім цього, метакогнітивна обізнаність стосується також способів регуляції власного пізнання, які реалізуються в процесі планування, моніторингу та оцінки рішення визначеного завдання. Дослідження показують, що чим краще суб'єкт обізнаний про власні пізнавальні процеси, тим більш успішним він є у вирішенні різних, зокрема й академічних, завдань. За його думкою «питання метакогнітивної обізнаності є вкрай актуальними для освітньої галузі. Адже прийняття того чи іншого рішення індивідом значною мірою залежить від усвідомлення якості власного знання,

від його самооцінки, що своєю чергою впливає на навчальні стратегії та рішення конкретних тактичних завдань.

Відомо багато фактів, коли завищена оцінка власних здібностей і знань призводить до помилкового планування діяльності та, як наслідок, невиконання запланованих завдань. Людина часто переоцінює власну компетентність, буває занадто самовпевненою в оцінці результатів роботи з завданням. Даний феномен отримав назву надмірної впевненості (*overconfidence*). Психолог Дж. Меткалф позначає такі феномени терміном «когнітивний оптимізм».

Переоцінка власної компетентності нерідко призводить до рішень, наслідки яких можуть бути не тільки шкідливими, але навіть катастрофічними. Студент, який переоцінює власні знання, систематично недопрацьовує над навчальним предметом і ризикує знизити власну академічну успішність. Згадані феномени конкретизуються в понятті метакогнітивного моніторингу, який відноситься до регулятивного аспекту метапізнання і є прослідковуванням суб'єктом власної пізнавальної активності та її результатів у процесі вирішення різних типів завдань [11].

У контексті освітніх інновацій цікавим є дослідження взаємозв'язку навчальних здібностей та метакогнітивних якостей особистості, яке проводить А. А. Карпов [10]. Учений досліджує взаємозв'язок рівня навчальних здібностей і ступінь розвитку метакогнітивних процесів особистості. Його гіпотеза полягає в тому, що існує закономірний взаємозв'язок між рівнем навчальних здібностей і метакогнітивними якостями особистості. Відповідно збільшення рівня навчальних здібностей як загальної здатності в цілому позначається на тенденції до підвищення загальної міри розвитку метакогнітивних здібностей особистості. Дослідник констатує наявність прямої залежності між цими феноменами.

На думку К. Dirkes удосконалення метакогнітивних навичок та способів їх реалізації має стати головною метою освіти, а це в свою чергу допоможе індивіду краще пристосовуватись до умов професійної діяльності [8]. Маючи метакогнітивні навички, людина може реалістично оцінити рівень складності завдання та можливість його виконання; час роботи, що буде потрібен для діяльності; різноманітні варіації вирішення та інші аспекти, що є вже особливостями кожної із професій. Завдяки вже сформованим навичкам під час навчального процесу студенти не тільки є потенційно більш успішнішими під час виконання завдань, але й більш продуктивними працівниками, що розуміють та можуть самостійно контролювати мотивацію до роботи.

Професор педагогічного інституту м. Ґренобль, Франція, М. Гранжа, пропонує декілька заходів

з розвитку метакогнітивної регуляції студентів, а саме:

1) створення таких навчальних ситуацій, які б потребували від студентів реалізації механізму саморегуляції. Для цього студенти мають зіштовхнутися з достатньо складним навчальним завданням, що мобілізує їх рефлексивну діяльність на відміну від ситуацій, для вирішення яких достатньо застосувати доведені до автоматизму навички;

2) впровадження у навчальному процесі методу метакогнітивного аналізу (метакогнітивних пауз – М. Роменвіль, Б. Ноель), у процесі яких актуалізуються метазнання стосовно:

– **суб'єкта** (Що студент знає про зміст діяльності, про свої успіхи/невдачі у певній діяльності та про засоби, що дозволяють успішно діяти?);

– **навчального завдання** (Що студент знає про мету навчальної дії, про критерії її реалізації та критерії успішної діяльності?);

– **навчальних стратегій** (Що студент знає про механізми діяльності та про механізми поступового контролю за перебігом реалізації діяльності?) [13].

Одним із таких заходів з розвитку метакогнітивної регуляції студентів, які запропонував професор М. Гранжа, нами було впроваджено виконання проєктного завдання здобувачами вищої освіти нефілологічних спеціальностей Університету імені Альфреда Нобеля під час вивчення дисципліни «Ділова іноземна мова», яким було запропоновано розробити власний бізнес-проєкт. Вони мали «створити» власну компанію, розкриваючи такі пункти як:

- форма бізнесу;
- ідея продукту, послуги або бізнесу з деталями та зазначенням конкурентних переваг;
- унікальна торгова пропозиція;
- цільова аудиторія;
- цінова політика;
- просування товару (реклама, ідеї щодо рекламних роликів, слогану, білбордів тощо);
- людські ресурси та вимоги до них;
- розмір стартового капіталу;
- потенційні джерела фінансування.

Наприкінці навчального семестру студенти презентували свої бізнес-проєкти у вигляді презентацій на навчальному занятті. Крім того, під час презентацій своїх проєктів відбувалось «peer assessment» – студенти оцінювали бізнес-проєкти своїх одногрупників. Для цього на початку заняття викладачі роздавали «Аркуш взаємооцінки» (*Peer assessment sheet*), який містив 10 питань-критеріїв для оцінки проєкту, і студенти виставляли бали від 1 до 5, оцінюючи наскільки бізнес-проєкт відповідав вимогам, що зазначені в «Аркуші взаємооцінки». Такий вид діяльності є достатньо ефективним заходом розвитку метакогнітивної регуляції,

адже студенти мали виконати навчальне завдання, яке потребувало від них знання певної сфери професійної діяльності, вміння формулювати та досягати поставленої цілі завдання, творчо та критично мислити в процесі реалізації завдання, спонукало до самостійної дослідницької роботи. Також, можливість обрання власної тематики спрацювало як ефективний мотиваційний фактор – студенти презентували ідеї, в яких були зацікавлені самі і які б зацікавили одногрупників. Слід зазначити, що під час обговорення «peer-assessment» студенти мали змогу проаналізувати свої успіхи та невдачі стосовно реалізації поставленого завдання. Таким чином, впровадження таких заходів у навчальний процес не тільки формує нові навички та вміння професійного спрямування, а й підвищує мотивацію студентів, дає можливість реалістично оцінити рівень складності завдання та спроможність його виконання.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Можемо узагальнити, що використання та впровадження метакогнітивних навичок в навчальну діяльність, стимулює студентів критично мислити, приймати рішення, вирішувати поставлені проблеми та завдання, ставити реалістичні цілі, контролювати процес вивчення нового, використовувати ефективні стратегії навчання з метою набуття нових знань та вмінь, а також, сприймати, аналізувати та оцінювати інформацію, приходити до висновків, організувати свою діяльність адекватно повідомленнями, які передають інші суб'єкти та об'єкти навколишньої дійсності.

Використання метакогнітивних навичок дозволяє підвищити ефективність навчальної діяльності загалом, розвиває інтелектуальні здібності студентів та допомагає вирішити питання якісної іншомовної підготовки майбутніх конкурентоспроможних фахівців за сучасних вимог на ринку праці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балашов Е. М. Метакогнітивний моніторинг саморегульованого навчання студентів: автореф. дис. доктора психол. наук. Національний університет «Острозька академія». Острог, 2020. 40с. URL: https://www.oa.edu.ua/doc/dis/balashov_avto.pdf
2. Гриньків А. Метакогнітивні дослідження в контексті освітніх інновацій. Вища освіта України. 2016. № 2. С. 37-43.
3. Демидович О.М. Особливості формування метакогнітивної компетентності і студентів немовних спеціальностей у процесі вивчення іноземної мови. Психологічний часопис. 2019. № 8. С. 220-231.
4. Доцевич Т.І. Метакогнітивна компетентність суб'єкта педагогічної діяльності у вищій школі : автореф. дис. д-ра психол. наук. : 19.00.07. Київ, 2016. 42 с.
5. Карпов, А. В. Психология метакогнитивных процессов личности. М.: Издво «Институт психологии РАН», 2005. 352 с.
6. Савин Е. Ю., Фомин А.Е. Когнитивная психология образования: аудитория как лаборатория. Психология в вузе. 2013. №. 3. С. 67-83.
7. Borkowski J.G. A process-oriented model of metacognition: links between motivation and executive functioning. Issues in the Measurement of Metacognition. Buos-Nebraska Series on Measurement and Testing. 2000. P. 1–41.
8. Dirkes M.A. Metacognition: Students in charge of their thinking. Roeper Review. 1985.8(2). P.96-10.
9. Hacker, J. Teaching new thinking. Journal of developmental Psychol. 1997. Vol. 5. P. 28–36.
10. Karpov A. A. Relationships and learning metacognitive personality traits. Yaroslavl Pedagogical Bulletin. 2012. T. 2. № 3. P. 228–235.
11. Schraw, G, Moshman D. Metacognitive theories. Educational Psychology Review. 1995. Vol. 7. Issue 4. P. 351–371. doi: 10.1007/bf02212307
12. Tunmer W.E., Metalinguistic awareness in children. Theory, Research, and Implications. Berlin; Heidelberg; New York; Tokyo, 1984. P. 148.
13. Wolfs, J. L. Methodes de travail et strategies d'apprentissage: Du secondaire a l'utiiversite. Bruxelles: De Boeck & Larcier, 2001. 332 p.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена проблемі підвищення ефективності навчання іноземної мови в режимі он-лайн, створення та утримання пізнавального інтересу та мотивації студентів-філологів до вивчення іноземної мови. Мета статті полягає в розробці та теоретичному обґрунтуванні методичних прийомів активізації пізнавального інтересу студентів-філологів до вивчення іноземної мови в умовах воєнного стану. Як відомо, мотивацією до навчання є інтерес.

У статті ми виокремлюємо зовнішні чинники, які сприяють формуванню поверхневого інтересу студентів до навчання. До них належать: бажання отримати високий бал на іспиті або заліку в ході підсумкового або поточного/періодичного контролю, стиль педагогічної діяльності викладача, тобто взаємини з викладачем даного предмета, викладачем як особистістю, без уваги до рівня його професійного розвитку. До факторів, що сприяють формуванню внутрішнього інтересу до навчання ми відносимо розуміння важливості змісту навчального матеріалу з певної дисципліни для для професійної підготовки та подальшої професійної діяльності, бажання здобути фундаментальні теоретичні знання та практичні навички.

Ми вважаємо, що одним з найважливіших завдань кожного викладача полягає у створення та утриманні глибокого, стійкого інтересу до навчання. Реалізація цього завдання можлива лише за умови вмілого керування розумовою діяльністю студентів, тобто забезпечення активізації та розвитку пізнавальної діяльності студентів. Викладачу необхідно розробити таку систему методів, прийомів і засобів навчання, які сприятимуть активізації та у подальшому утриманні пізнавального інтересу до вивчення іноземних мов.

На нашу думку, синергія інтерактивних методів навчання та дихальних вправ сприяють активізації пізнавального інтересу студентів-філологів до вивчення іноземної мови, та покращують їхній психоемоційний стан, що має пріоритетне значення в умовах воєнного стану в країні.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, студенти-філологи, інтерактивні методи, мотивація, стрес.

The article is devoted to the problem of increasing the effectiveness of foreign language learning online, creating and maintaining cognitive interest and motivation of philology students to study a foreign language. The objective of the article is to develop and theoretically substantiate methodological techniques for activating the cognitive interest of philology students in learning a foreign language in the conditions of martial law. The motivation for learning is interest.

In the article we single out external factors that contribute to the formation of students' extrinsic interest in learning. These include: the desire to get a high score on an exam or credit during the final or current/periodic control, that means focusing on the rewards that result from academic study in terms of vocational or social advantage; the style of the teacher's pedagogical activity, that is, the relationship with the teacher of the given subject, the teacher as a person, without regard to the level of his/her professional development. Among the factors contributing to the formation of internal interest in learning, we attribute the understanding of the importance of the content of educational material from a certain discipline for professional training and further professional activity, the desire to acquire fundamental theoretical knowledge and practical skills.

We believe that one of the most important tasks of every teacher is to create and maintain a deep, lasting interest in learning. The implementation of this task is possible only under the condition of skillful management of students' mental activity, i.e. ensuring activation and development of students' cognitive activity. The teacher needs to develop such a system of methods, techniques and teaching tools that will contribute to activation and further maintenance of cognitive interest in learning foreign languages.

In our opinion, the synergy of interactive teaching methods and breathing exercises contribute to the activation of the cognitive interest of philology students in learning a foreign language, and improve their psycho-emotional state, which is of priority in the conditions of martial law in the country.

Key words: cognitive interest, philology students, interactive methods, motivation, stress.

УДК 378.147.013.77:81'243]-
043.84(477)"364"(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.32>

Жук В.А.,

ст. викладач кафедри граматики
англійської мови
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

Кириллова М.Д.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри теорії та практики
перекладу

Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

Хромченко О.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри граматики
англійської мови

Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Найбільш актуальними проблемами сучасної методики навчання іноземних мов виступають такі: підвищення ефективності навчання іноземної мови в режимі он-лайн; створення та утримання пізнавального інтересу та мотивації здобувачів вищої освіти до вивчення іноземної мови. Серед першочергових завдань вищої освіти є підготовка

висококваліфікованих фахівців, які здатні до самостійного вирішення проблем професійного характеру, про що зазначається в Законі України "Про вищу освіту", стандарті вищої освіти за спеціальністю 035 "Філологія".

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукових праць з цієї проблеми дозволяє визначити такі напрями її вивчення:

психолого-педагогічні засади активізації пізнавального інтересу до вивчення іноземної мови (Л. Гула, М. Пайкуш); інноваційні методичні прийоми навчання іноземної мови (М. Князян, О. Хромченко).

Враховуючи вищезазначене, **мета статті** полягає в розробці та теоретичному обґрунтуванні методичних прийомів активізації пізнавального інтересу студентів-філологів до вивчення іноземної мови в умовах воєнного стану.

Завдання дослідження: 1. Висвітлити сутність та структуру поняття "пізнавальний інтерес"; 2. Схарактеризувати досвід формування пізнавального інтересу; 3. Розробити методичні прийоми формування пізнавального інтересу студентів-філологічних спеціальностей до вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Активна участь студентів у навчально-виховному процесі реалізується під впливом певних стимулів, що виступають в якості спонукальних факторів. Серед них можна виокремити наступні: інтереси, переконання, бажання, які формують мотиваційну сферу навчальної діяльності.

В загальному розумінні науковці (І. Кобяцька, Красногорова І.) розуміють мотивацію як сукупність рушійних сил, що стимулюють людину до виконання певних дій. В своїй книзі "Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу" А. Колот підкреслює, що мотивація "визначається особистим ставленням людини до праці, її трудовою поведінкою". О. Кузьмін використовує термін "мотивування", як особливий вид діяльності, який забезпечує процес спонукання людини на діяльність, що має на меті на досягнення особистих цілей. З. Румянцева та Е. Уткін теж інтерпретують мотивацію з точки зору керування, управлінської діяльності з боку керівника, яка має за мету активізувати людей працювати більш ефективно для досягнення поставлених цілей. О. Криворучко, В. Шинкаренко також визначають мотивацію як функцію управління та звертають увагу на те, що цей процес, полягає у розумінні та визначенні мотивів та розробленні стимулів, які спонукають особистість до дій щодо досягнення мети.

В статті ми розглядаємо мотивацію як два різні процеси. По-перше, ми трактуємо мотивацію як комплекс методологічних та організаційних дій з боку викладача, тобто інтерпретуємо мотивацію як процес спонукання студентів до навчання, по-друге, як внутрішній динамічний процес, який визначає траєкторію дій особистості та спрямований на досягнення її власних потреб. З одного боку, ми розуміємо мотивацію як процес застосування викладачем різних організаційних способів та засобів, методичних прийомів та методів навчання, що спрямований на формування позитивних мотивів студентів і через них позитивного

ставлення до навчання. З іншого боку, ми розглядаємо мотивацію як психофізіологічний процес, що викликаний внутрішніми імпульсами, які спонукають людину до активної пізнавальної діяльності, спрямованої на засвоєння та успішне застосування знань, навичок і вмінь. Як відомо, мотивацією до навчання є інтерес.

У нашій статті ми виокремлюємо зовнішні чинники, які сприяють формуванню поверхневого інтересу студентів до навчання. До них належать: бажання отримати високий бал на іспиті або заліку в ході підсумкового або поточного/періодичного контролю, стиль педагогічної діяльності викладача, тобто взаєминами з викладачем даного предмета, викладачем як особистістю, без уваги до рівня його професійного розвитку. До факторів, що сприяють формуванню внутрішнього інтересу до навчання ми відносимо розуміння важливості змісту навчального матеріалу з певної дисципліни для професійної підготовки та подальшої професійної діяльності, бажання здобути фундаментальні теоретичні знання та практичні навички.

Ми розділяємо наукову точку зору науковців (М. Пайкуш, С. Семеріков), які підкреслюють, що інтерес на рівні цікавості легко збуджується багатограничними зовнішніми ефектами, які можуть бути випадковими й охоплюють велике коло навчальних предметів, стимулюючи їх вивчення. Такий інтерес викладачеві важко постійно підтримувати, він потребує значних методичних і дидактичних зусиль. Поверхневий інтерес не здатний забезпечити довготривалу цікавість студента і не перетворюється в стійку рушійну силу пізнавальної діяльності. Причиною того є те, що поверхнево збудований інтерес швидко задовольняється, а отримані під його впливом знання досить швидко забуваються [4, с. 215].

М. Пайкуш підкреслює, що саме внутрішній є системоутворювальним чинником пізнавальної діяльності, тому що він опосередкований духовними цінностями, цілями, наполегливою працею, успіхом і особистим задоволенням особистості [4, с. 215]. Науковці (М. Пайкуш, С. Семеріков) зазначають особливу педагогічну цінність внутрішнього інтересу не лише як стимула до навчання, як тимчасовий психічний стан пізнавальної спрямованості особистості, а як рису характеру тих, хто навчається, як виховний результат навчального процесу, який сприяє формуванню "працелюбного ставлення до пізнання".

Ми вважаємо, що одним з найважливіших завдань кожного викладача полягає у створення та утриманні глибокого, стійкого інтересу до навчання. Реалізація цього завдання можлива лише за умови вмілого керування розумовою діяльністю студентів, тобто забезпечення активізації та розвитку пізнавальної діяльності студентів. Викладачу необхідно розробити таку систему

методів, прийомів і засобів навчання, які сприятимуть активізації та у подальшому утриманні пізнавального інтересу до вивчення іноземних мов.

Активізація пізнавального інтересу студентів виникає у повному обсязі лише тоді, коли навчальний процес організовується і створюється на основі педагогіки співробітництва із застосуванням технології особистісно-орієнтованого навчання, коли забезпечується суб'єктність студента у процесі навчання.

Ми хочемо звернути особливу увагу до нових реалій та особливостей навчання студентів в період воєнного стану в нашій країні. Сьогодні вже майже рік студенти нашої "сталеві країни" навчаються у надскладних умовах, в умовах постійного стресу. Згідно з теорією Паттерсона та МакКаббіна, стрес є психологічною та фізіологічною відповіддю організму на фактори, що вказують на неможливість пристосуватись до нових життєвих обставин. В умовах повномасштабної війни в Україні викладачі перш за все мають враховувати психологічний та емоційний стан студентів. Ми маємо розуміти, що процес навчання не має та не може бути причиною стресу для студентів, які і так знаходяться в умовах, які є стресовими. Такі базові психолого-педагогічні принципи методу повного фізичного реагування (Total Physical Response), розробленого професором Джеймсом Ашером, яу створення безпечного навчального середовища, позитивних емоцій, захопливості навчання, сприятливе спілкування мають стати пріоритетними завданнями викладачів в умовах повномасштабного вторгнення країни агресора.

Що стосується організаційних методів активізації пізнавального інтересу студентів філологічних спеціальностей в умовах воєнного стану, на он-лайн заняттях з використанням відеоконференцій Zoom та Google Meet, на факультеті РГФ ОНУ ім. І. І. Мечникова зі студентами 1-2 курсів очної форми навчання ми використовували принципи сугестопедії [с. 8, 100-101], що були розроблені болгарським психотерапевтом Георгієм Лозановим, а саме техніку "заземлення" та дихальні вправи. Головна мета техніки "заземлення" полягає у допомозі студентам факультету РГФ включитись у життя та на деякий час відволіктись від негативних думок. Основна ідея цієї техніки полягає у переключенні з особистих негативних думок або важких почуттів на відчуття навколишнього світу та контроль за власним тілом.

Важливим методом подолання стресу та активізації пізнавального інтересу є дихальні вправи, що мають допомогти розслабитись. Навіть в умовах відсутності відеозв'язку зі студентами, під час занять ми маємо змогу приділити кілька хвилин, щоб зробити повільні глибокі вдихи та видихи, концентруючі увагу в тілі та на власних внутрішніх відчуттях. Уповільнений ритм дихання допомагає

заспокоїтись, зосередитись на тому, що відбувається тут і зараз, і як результат налаштуватися на навчання.

Говорячи про основні психолого-педагогічні методи навчально-виховного процесу підготовки студентів-філологів, можемо виокремити наступні: дискусія, евристичний діалог; інтерактивні методи навчання: рольові ігри, метод симуляції, кейс метод; методи проблемного навчання; проектування. За визначенням "Короткого словнику термінів для професійного мовлення вчителя" інтерактивне навчання (лат. inter – між і actio – дія) – це є спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, котра має на меті створення комфортних умов навчання, за яких кожен учасник навчального процесу відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність; навчання, що відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу; взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними суб'єктами навчального процесу [6, с. 58]. Саме зазначені вище методи передбачають орієнтацію на особистість студентів-філологів, їхніх потреб та бажань, залучає їх до активних видів діяльності, що має позитивний вплив на активізацію пізнавального інтересу. В умовах дистанційного навчання, хочемо звернути увагу на мультимедійні, інтерактивні та інтегровані технології, які є найбільш ефективними засобом для активізації пізнавального інтересу студентів-філологів: Learningapps, конструктор інтерактивних завдань, який дозволяє легко та зручно створювати електронні інтерактивні вправи, які поєднують в собі теорію та практику, мають групові та індивідуальні форми навчальної роботи; Google Classroom, безкоштовний веб-сервіс, розроблений компанією Google спеціально для середніх та вищих навчальних закладів; Moodle, навчальна онлайн платформа, яка дає змогу створити створювати навчальні програми та курси по понад 20 різних предметах.

Хочемо навести приклад практичного заняття з основної іноземної мови (англійської), аспект граматики, з використанням інтерактивних методів навчання, а саме метода рольової гри, яку ми проводили зі студентами 1 курсу денної форми навчання факультету РГФ ОНУ ім. І. І. Мечникова. На занятті з практичної граматики англійської мови за темою "Past Reasons. Sequence of Past Actions. Past Perfect Vs Past Simple Vs Past Continuous", що передбачена робочою програмою дисципліни "Основна іноземна мова (англійська)" пропонуємо впровадження рольової гри під назвою "Can you provide an alibi?". Студенти поділяються на дві групи: підозрюваний у скоєнні неправомірної дії, та слідчий, мета якого розкрити злочин та знайти шахрая. Кожна група отримує текст із завданням, що

є модифікованою версією завдання, запропонованого Д. Говард-Вільямс у підручнику "Grammar Games and Activities" видавництва Penguin.

Card 1. The crime you are to investigate. You are the detective in charge of questioning the suspect and the partner. The crime you have to investigate: a car driving at speed at 6 p.m. on May 22nd crashed into a pharmacy and caused extensive damage. Luckily, no one was on the premises at the time but a great deal of goods were smashed. An eye witness who was strolling along the street took the car's licence plate number and it has been traced. The car was found by police in the street opposite its owner's house and has considerable damage to the front sides [7, с. 126].

Card 2. Your alibi for the crime you are accused of. Your alibi for the crime you are accused of: you have been accused of driving dangerously at 6 p.m. last night and smashing into a pharmacy, causing considerable damage to its stock. It was your car, you were not driving. You forgot to lock your car and it disappeared from where you had parked it some time last night. This morning you found it parked in a different place and badly damaged. You spent the whole evening together, having dinner and planning your next spring holidays. [7, с. 127].

Зазначений метод навчання має на меті не лише на вдосконалення граматичних навичок студентів-філологів з вживання минулих часів англійської мови, а саме Past Simple, Past Continuous, Past Perfect, Past Perfect Continuous, а також спрямований на активізацію їх пізнавального інтересу до навчання в цілому.

Хочемо навести приклад впровадження інтерактивного методу навчання, а саме аналізу ситуацій, який ми використовували на практичному занятті з граматики англійської мови зі студентами 2 року, денної форми навчання при вивченні теми "The Infinitive Vs the Gerund. Advanced Points", що передбачена робочою програмою дисципліни "Основна іноземна мова (англійська)". В процесі вивчення дієслів, що вживаються з герундієм, ми пропонуємо студентам-філологам таке завдання: You can use remember+Gerund to talk about memories. Write down five things you remember doing as a child. Then talk about them to a partner. Запропоноване завдання аналізу ситуацій має на меті не лише формування граматичних навичок

використання граматичних конструкцій з герундієм, розвиток навичок говоріння, але також сприяє створенню позитивної атмосфери на занятті, покращенню емоційного стану здобувачів вищої освіти.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, хочемо підкреслити важливість створення позитивної атмосфери на занятті, мінімізацію стресових ситуацій для здобувачів освіти особливо в період воєнного стану. На нашу думку, синергія інтерактивних методів навчання та дихальних вправ сприяють активізації пізнавального інтересу студентів-філологів до вивчення іноземної мови, та покращують їхній психоемоційний стан, що має пріоритетне значення в умовах воєнного стану в країні. Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у пошуку нових методів та засобів організації навчання, які, з одного боку, сприятимуть зниженню стресу здобувачів освіти, та, з іншого боку, сприятимуть активізації внутрішніх мотивів студентів до засвоєння нових знань.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гула Л. В. Методи активізації навчання у ЗВО: сучасні тренди. Інноваційна педагогіка. Вип. 54 (Т. 1). С. 133-136.
2. Гнатишева О. О. Вивчення іноземних мов в умовах воєнного стану: пошук методів зниження стресу учнів. Інноваційна педагогіка. Вип. 47. 2022. С. 43-47.
3. Канюк О.С. Науково-педагогічні аспекти викладання англійської мови у вищій школі в умовах дистанційного навчання. Інноваційна педагогіка. Вип. 47. 2022. С. 63-67.
4. Пайкуш М. Мотивація інтересу до вивчення фізики у гімназіях. Педагогіка і психологія професійної освіти. № 6. 2002. С. 214-219.
5. Сілютіна І.М., Примиська С.О., Білозуб Л.М. Кліпове мислення та цифрова епоха вищої освіти: аналіз аспектів взаємозв'язку та взаємовпливу. Інноваційна педагогіка. Вип. 44 (Том 2). 2022. С. 103-106.
6. Ходанич Л., Палько Т. Короткий словник термінів для професійного мовлення вчителя. Ужгород, 2018. 84 с.
7. Howard-Williams D. Grammar 2. Games and Activities. Penguin Education Limited, 2001. 131 p.
8. Richards Jack C., Rodgers Theodore S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 270 p.

РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

IMPLEMENTATION OF THE QUALIMETRY PRINCIPLES ON THE EXAMPLE OF THE IMPLEMENTATION OF THE MANAGEMENT MODEL OF THE PROCESS OF FUTURE MANAGERS' PROFESSIONAL RESPONSIBILITY DEVELOPMENT

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ КВАЛІМЕТРІЇ НА ПРИКЛАДІ ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

The article is devoted to the issue of monitoring the quality of the educational process of a modern higher educational institution, namely, the process of professional training of future managers. It is substantiated that monitoring as a quality management tool is justified and tested in the field of education, as it enables monitoring the state and ways of development of any system, including the educational one. The monitoring technology provides for the stages and means of conducting the management process, which ensures the transparency of the goal and mutual adaptation of the subjects. The article examines monitoring as a component of education quality management and the technology of higher education management.

The study highlights the peculiarities of monitoring the process of future managers' professional responsibility development with the help of a qualimetric approach. This makes it possible to observe the educational activities of students during a specific period and, using independent methods, to record quantitative indicators of qualitative changes in the object under study at all levels of the educational institution. The author describes the principles and features of educational monitoring using the qualimetry method.

The article presents a qualimetric model of managing the process of future managers' professional responsibility development. The article proves that this model reflects the continuity of monitoring actions regarding the management of this process, and has both a diagnostic and a motivational character. The structural components of the model are considered, namely, its qualitative factors and criteria; the principles of their identification and determination of their value using the expert evaluation method are given. The algorithm of mathematical processing of current and final results of the use of the model is described, which allows objective and qualitative assessment of the management of the process and the degree of formation of the specified quality.

Key words: *monitoring, qualimetry, qualimetric model, educational process management, professional responsibility, future manager.*

Стаття присвячена одній з актуальних проблем моніторингу якості освітнього процесу сучасного закладу вищої освіти, зокрема процесу професійної підготовки майбутніх менеджерів. Обґрунтовано, що моніторинг як інструмент управління якістю є обґрунтованим і апробованим в сфері освіти, оскільки дозволяє відстежувати стан і шляхи розвитку будь-якої системи, у тому числі й освітньої. Технологія моніторингу передбачає етапи та засоби реалізації процесу управління, які забезпечують наскрізність мети та взаємоадаптацію суб'єктів. У статті моніторинг розглянуто як складник управління якістю освіти й технологія діяльності менеджменту ЗВО. Наукове дослідження висвітлює особливості моніторингу управління процесом формування професійної відповідальності майбутніх менеджерів за допомогою кваліметричного підходу. Це дозволяє спостерігати за освітньою діяльністю студентів протягом певного проміжку часу і, використовуючи незалежні методи, фіксувати кількісні показники якісних змін досліджуваного об'єкта на всіх рівнях організації освіти. Автором описано принципи та особливості освітнього моніторингу за допомогою методу кваліметрії.

У статті презентовано кваліметричну модель управління процесом формування професійної відповідальності майбутніх менеджерів. У статті доведено, що дана модель віддзеркалює неперервність моніторингових дій щодо управління цим процесом, носить як діагностичний, так і мотиваційний характер. Розглянуто структурні компоненти моделі – її кваліметричні фактори та критерії, наведено принципи їх виокремлення та визначення вагомості за допомогою використання методу експертної оцінки. Описано алгоритм математичної обробки поточних та кінцевих результатів використання моделі, який дозволяє об'єктивно та якісно оцінити рівень управління процесом формування зазначеної якості та ступень її сформованості.

Ключові слова: *моніторинг, кваліметрія, кваліметрична модель, управління освітнім процесом, професійна відповідальність, майбутній менеджер.*

UDC 372.881.111.1(043.5)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.33>

Pohorielova T. Yu.,
PhD (Pedagogy),
Associate Professor at the Department of Pedagogy, Foreign Philology and Translation
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Problem statement. Modern educational challenges require the management of a modern higher education institution to move from subjective characteristics of educational phenomena and processes to

more objective assessment of them. At the current stage of the development of higher education, technologization of the educational process helps make it organized and manageable with the possibility of

monitoring, assessing, and correcting educational outcomes. Feedback is essential in the management process, the purpose of which is to constantly monitor the course of the educational process for the qualitative development of specific competencies of future specialists. One of the most productive monitoring technologies in education is pedagogical qualimetry. Scholars argue that qualimetric models are one of the tools for assessing the success of competency formation [3, 4, 7, 8]. The analysis of academic research proves that the application of qualimetry in education is a progressive step towards resolving specific educational problems and, above all, increasing its quality.

The purpose of the article. The purpose of the paper is to analyse the qualitative approach to the qualitative assessment of phenomena in education using the qualimetric approach to the implementation of the management model of the process of future managers' professional responsibility development.

Analysis of recent research and publications. Monitoring as a management tool in education allows tracking the state and ways of development of any system, including the educational one [6]. One of the types of monitoring in education is the monitoring of learning results using a qualimetric approach. This approach allows us to observe the educational activity of students over a certain period and, using independent methods, to record quantitative indicators of qualitative changes in the studied object at all levels of the educational institution [2, 4, 7].

Global interest in educational monitoring appeared in the 30s of the 20th century. However, in Ukraine, the systematic implementation of monitoring studies using quality metrics began in the early 2000s. Theoretical, methodological, and organizational aspects of monitoring the educational process were studied by Ukrainian scientists T. Borova, G. Dmytrenko, G. Yelnikova, G. Kravchenko, V. Lunyachek, Z. Riabova, and others.

Monitoring in education was recognized by the Council of Europe as the main task preceding the creation of a single European educational space. Monitoring plays a crucial role in increasing the effectiveness of the management system in education [6]. According to N. Mulina, the systematic collection of the necessary information during monitoring is a significant tool for rapid response to changes in both the internal and external educational environment [3].

It was established that to organize the effective management of the process of specific quality formation, certain parameters should be included in the monitoring model, according to which it is possible to monitor the progress of its development. In the process of using monitoring technology, it is essential to use convenient measuring instruments, namely, qualitative ones [1, 4]. Qualimetric models can be such a toolkit, since most of the methods used

in pedagogical research are aimed at identifying the qualitative characteristics of pedagogical phenomena, but do not allow assessing the intensity of their detection in quantitative terms. As Z. Riabova notes, the advantage of the qualimetric approach to the analysis of the results of pedagogical research lies in the ability to single out specific factor-criterion indicators of qualitative phenomena and present them in the quantitative form [4].

G. Dmytrenko made a significant contribution to the study of qualimetry by formulating the principles of qualimetric measurement: it is possible to represent any qualitative phenomenon in the form of a collection of certain of its properties; in a qualimetric model, any components can be represented in the form of a hierarchical structure; a quality standard must be identified; the obtained absolute indicators should be transformed into qualitative assessments (absolute and reference indicators (the quality standard)). When designing a qualimetric model, the value of each factor in the model is determined from the point of view of its priority. The unit represents the quality as a whole, and the complex quantitative assessment of the quality can be presented as a function of relative indicators and value coefficients [1].

According to H. Yelnikova, pedagogical expertise is a crucial part of pedagogical qualimetry. This step entails a set of procedures necessary for obtaining a collective (objective) opinion in the form of an expert judgment about a pedagogical object [8].

Luniachek et.al argue that an important aspect of a comprehensive solution to the issue of introducing a qualimetric approach in the education system is the introduction of relevant academic disciplines into the curricula for training specialists in higher education institutions of a pedagogical direction [2, pp.111-112].

Presentation of the main material. To implement the management model of the process of future managers' professional responsibility development, we created a qualimetric model aimed at enhancement of the process of professional responsibility development. At each stage of model implementation, monitoring or self-monitoring actions take place to adjust current results aimed at the final result.

In the model, complex quality is decomposed into main components – factors that have a quantitative value. Each factor has its value, expressed in parts of the unit. The total of these parts is equal to this whole. The whole is regarded as a single unit, and the factors are presented in fractions of the unit. Each factor is a complex phenomenon and is decomposed into its components – content criteria expressed in unit fractions. The factor criteria are the set values, and their total equals one.

All calculations are made according to the rules of qualimetry within the unit range. This fact makes it possible to compare all measurements with each other.

**The qualimetric model of managing the process
of future managers' professional responsibility development**

Factor F_i	Factor Value f_i	Factor Criterion	Criterion Value m_i	Correlation Coefficient k_i	Criterion Assessment	Factor Assessment
1. Planning and forecasting activities regarding the organization of the process of future managers' professional responsibility development.	0,10	1. Professional responsibility development level among students	0,30	0.75	0,225	$F_1 = 0.0625$
		2. The level of educators' readiness to manage the process of professional responsibility development	0,20	0.75	0,15	
		3. Independence level in performing tasks	0,30	0.5	0,15	
		4. Goal setting	0,20	0.5	0,1	
2. Organizational and methodological support of the process of professional responsibility development.	0,20	5. Value orientation of the context of educational disciplines	0,25	0.75	0,1875	$F_2 = 0.15$
		6. Availability of seminars, training sessions	0,20	0.5	0,1	
		7. Availability of appropriate educational materials	0,10	0.75	0,075	
		8. Organization of educational materials provision	0,15	0.75	0,1125	
		9. Educators' training to perform the task of future managers' professional responsibility development	0,10	0.75	0,075	
		10. Organization of an interactive educational environment (use of cases, Moodle tools, Google services, and other educational platforms)	0,20	1	0,2	
3. The content of responsibility development	0,30	11. Motivational component	0,25	0.5	0.125	$F_3 = 0.15$
		12. Value component	0,25	0.5	0.125	
		13. Activity component	0,25	0.5	0.125	
		14. Personal component	0,25	0.5	0.125	
4. Managing the process of future managers' professional responsibility development	0,20	15. Dialogic interaction	0,15	0.5	0.075	$F_4 = 0.10$
		16. Individual educational trajectory	0,15	0.5	0.075	
		17. Institutions of responsibility	0,15	0.5	0.075	
		18. Determination of the degree of responsibility	0,15	0.5	0.075	
		19. Organization of students' independent work	0,15	0.5	0.075	
		20. Moral encouragement	0,15	0.5	0.075	
		21. Microclimate	0,10	0.5	0.05	
5. Efficiency	0,20	22. Mastering the methodology of responsibility development	0,20	0.5	0.1	$F_5 = 0.15$
		23. Level of academic performance of students	0,20	0.5	0.1	
		24. Level of of future managers' professional responsibility development in accordance with the established factors and criteria	0,20	0.5	0.1	
		25. Self-reflection degree	0,20	0.5	0.1	
		26. Self-educational activity	0,20	0.5	0.1	
Total within the unit range	1,00					$r = 0.6160$

The basis for the factor determination was the stages, aspects, and components of the management process according to M. Meskon's management basics [5]. Let us consider the content of the qualimetric model in more detail (Table 1).

In the given paper, the role of the object of assessment is a qualitative phenomenon – effective management of future managers' responsibility development. Accordingly, from the whole combination of factors that characterize the process management of the specified quality development, it is necessary to determine the main ones that have the most significant impact on the management quality. In the presented qualitative model, the absolute indicator (P) reflects the general level of management of the process of future managers' responsibility development. It is assigned the status of a holistic phenomenon of a unit (1.0). This parameter consists of the total of factors and can be calculated by the formula $P = F_1 + \dots + F_n$. The model contains five factors, the presence of which ensures management of the process of future managers' professional responsibility development. The value of factors was established with the assistance of a group of experts. Eight experienced educators of Simon Kuznets KhNEU were chosen to act as experts, and conditions for their individual survey were created.

Subsequently, each of the five factors contains clearly stated criteria, each of which has its own value. It can be measured by applying a specific procedure (interviewing the appraised themselves using tests, questionnaires, interviews, expert evaluation, etc.). This significance can range from 0 to 1. The unit corresponds to a benchmark or standard. In our case, the presented qualitative model is both diagnostic and motivational in nature and can be used by educators and students. The results of multiple experiments confirm the hypothesis about the reliability and validity of a collective expert assessment compared to a subjective one.

Conclusions. Monitoring the management of the process of future managers' professional responsibility development with the help of a qualimetric model facilitates the work of all subjects of the educational process – managers, educators, and students. Due to the qualimetry and involving experts, the effectiveness of the implemented management model of future managers' professional responsibility development is substantiated transparently and objectively. The dynamics of the development of the professional responsibility components can be monitored according to a combination of the specified criteria.

The designed qualimetric model allows us to determine the level of development of the components of the management model of future managers' professional responsibility development. Mathematical indicators of the model provide information on the effectiveness of the implemented model. Moreover, the application of the qualimetric model contributes to the systematic, more rapid, and high-quality development of future managers' professional responsibility since it provides step-by-step regulation of the process of the specified quality enhancement, and contains procedures for reflection and correction.

REFERENCES:

1. Кваліметрія в управлінні: гуманістичний контекст : навч. посіб. / Г.А. Дмитренко, О.Л. Ануфрієва, Т. І. Бурласько, В. В. Медвідь (за заг. ред. Г. А. Дмитренка) К. : Видавництво «Аграрна освіта», 2016. – 335 с.
2. Луначек В., Рубан Н., Кравчук Л. Оцінювання сформованості компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у працівників закладів загальної середньої освіти засобами кваліметрії. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти* : зб. наук. пр. Х. : УІПА, 2020. Вип. 67. С. 108-119.
3. Муліна Н. Впровадження системи управління якістю в практику українського університету. *Проблеми забезпечення якості вищої освіти України в умовах інтеграції до Болонського процесу* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 16-18 гр. 2009 р. С. 79-83.
4. Рябова З. Кваліметричний підхід до оцінювання якості надання освітніх послуг / З. Рябова. // *Адаптивне управління: теорія і практика. Педагогіка*. – 2018. – Вип. 5. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adupped_2018_5_10.
5. Fundamentals of Management for Enterprises. Textbook for beginners: textbook tool / О. Mezentseva, М. Bezpartochnyi, V. Marchenko. Sofia: VUZF Publishing House –St. Grigorii Bogoslov, 2020. – 116 p.
6. Scherman, V., & Bosker, R. J. (2017). The Role of Monitoring in Enhancing the Quality of Education. In V. Scherman, R. J. Bosker, & S. J. Howie (Eds.), *Monitoring the Quality of Education in Schools* (pp. 1–7). SensePublishers. https://doi.org/10.1007/978-94-6300-453-4_1
7. Xudaybergenovna, B. M., & Muqimjonovna, K. M. (2021). Qualimetric parameters of quality assessment in education. *World Bulletin of Social Sciences (WBSS)*, 3, 158–161.
8. Yelnykova, H. "Qualimetric Approach for New Valeological Disciplines Assessing in Ukrainian Electrical and Power Engineering Education," *2022 IEEE 4th International Conference on Modern Electrical and Energy System (MEES)*, Kremenchuk, Ukraine, 2022, pp. 1-5, doi: 10.1109/MEES58014.2022.10005712.

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ПІДТРИМКИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ЄВРОПІ

ACADEMIC MOBILITY AS A COMPONENT OF THE STRATEGY TO SUPPORT INTERCULTURAL COMMUNICATION IN EUROPE

В статті проаналізовано актуальні проблеми міжкультурної комунікації у контексті активізації процесів інтеграції України у європейський інфоспростір. Автором проаналізовано тенденції розвитку міжкультурної комунікації у умовах інтенсивного науково-технічного прогресу. Встановлено, що на сучасному етапі, процеси міжкультурної комунікації та академічного обміну несуть в собі прагматичні цілі, є взаємопов'язані та використовуються як інструменти розвитку професіоналізму та конкурентостійкості фахівця, сигналізують про характер зовнішньополітичного курсу держави.

Перевірка нормативно-правового забезпечення процесу формування академічної мобільності та тематики наукових дискусій, дала змогу виявити актуальні проблеми забезпечення процесу академічного обміну, необхідність створення програм підготовки фахівців та студентів до академічної мобільності. Обґрунтовано та перевірено гіпотезу про те, що зміст академічної мобільності тотожній цілям та завданням міжкультурної комунікації, а відтак, академічну мобільність слід вважати компонентом міжкультурної комунікації. Значна увага звертається на необхідність іншомовної підготовки тих фахівців, які прагнуть розвивати власну академічну мобільність і повинні бути готові до спілкування іноземною мовою. З'ясовано, що брак академічних програм іноземною мовою та відсутність належних іншомовних навичок серед викладачів стають на заваді притоку іноземних студентів в Україну.

Виявлено, що активна внутрішня міграція населення також стимулює процес внутрішнього академічного обміну, як типового явища для полікультурних регіонів. Перспективою подальших досліджень автор вважає формування переліку навичок з визначення рівня сформованості академічної мобільності, дослідження методів підвищення рівня зацікавленості суспільства у процесах міжкультурного обміну.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, академічний обмін, академічна мобільність, внутрішній академічний обмін, регіональний

аспект міжкультурної комунікації, міжкультурна комунікація професійного спрямування.

The article has analyzed current problems of cross-cultural communication in the context of integration of Ukraine into the European data space. The author has learned the trends of cross-cultural communication in conditions of intensive scientific and technological progress. It has been established that at the current stage, the processes of cross-cultural communication and academic exchange carry rather pragmatic goals, are interconnected and used as mediums for the development of professionalism and competitiveness of a specialist, signaling the nature of a state foreign policy.

The review of the regulatory and legal environment for academic mobility along with the scientific discussions, made it possible to identify the topical problems of the academic exchange process, the need to create programs for training specialists and students for academic mobility. The hypothesis that the content of academic mobility relates to the goals and tasks of cross-cultural communication has been substantiated and tested, and therefore, academic mobility should be regarded as a component of intercultural communication. Considerable attention is paid to the need for foreign language training of those specialists who seek to develop their own academic mobility and must be ready to communicate in a foreign language. It has been found that the lack of academic programs in foreign language and the lack of proper foreign language skills among teachers hinder the flow of foreign students to Ukraine.

Beyond international context, the intensity of internal academic exchange has been discussed as an integral phenomenon of multi-cultural regions, which occurred as a result of internal migration. The author considers the formation of a list of skills to determine the level of academic mobility as a perspective for further research, voices the search for methods that could increase the level of interest in the processes of intercultural exchange among population.

Key words: cross-cultural communication, academic exchange, academic mobility, internal academic exchange, regional aspect of intercultural communication, professionally oriented cross-cultural communication.

УДК 37.091.2:316.72:316.77(4)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.34>

Фельцан І.М.,
докт. філософії,
ст. викладач кафедри англійської мови,
літератури з методиками навчання
Мукачівського державного університету

Постановка проблеми. Незважаючи на складні умови функціонування ланок освіти в Україні з початком запровадження воєнного стану, особливого значення набувають процеси, які сприяють інтеграції української освіти і науки у світовий інформаційно-культурний простір. Фахівці в галузі докладають всіх зусиль для того, щоб національна стратегія освіти відповідала критеріям підготовки людини до життя та праці у сучасному соціумі. Завдання, які з'являються в умовах активного інформаційного обміну, спонукають до особистої

та професійної мобільності, як запоруки виживання в умовах кризи.

Інтенсивність міжкультурних контактів відбувається на тлі науково-технічного прогресу, що вимагає від людини постійного оновлення не лише професійних, але також соціально-адаптаційних навичок з метою інтеграції у полікультурний соціум. З'являється необхідність культурної адаптації представників однієї культури на теренах існування іншої, що спонукає державу брати на себе відповідальність за створення

нормативно-правового забезпечення процесів, які прямо чи опосередковано створюють умови для міжкультурної комунікації, а також з метою передбачення конфліктів та уникнення інформаційної ізоляції.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Можна стверджувати, що процес та основні категорії міжкультурної комунікації стали об'єктом активного вивчення вітчизняних науковців одночасно з розвитком та поширенням інформаційно-комунікативних технологій. Якщо на початку ХХІст. предметом дискусій були комунікація та культура загалом, то у 20-тих рр., актуальності набуває проблематика міжкультурної комунікації.

Вагомий внесок у розвиток вітчизняної теорії та практики міжкультурної комунікації зробив В. М. Манакин описавши основні типи культур та категорії міжкультурної комунікації, його праці стали довідником з теоретичних питань міжкультурної комунікації і, водночас, практичним посібником-рекомендацією щодо коректної, толерантної поведінки в певній ситуації спілкування.

Наукова думка та термінологічний апарат міжкультурної комунікації розвивалися синхронно з політико-економічними реаліями, активізацією міграційних процесів у Європі, що означало збільшення кількості контактів між вихідцями різних культур – це була реакція на попит у суспільстві. Різні аспекти міжкультурної комунікації досліджували у своїх працях І. С. Бахов, О. Є. Блинова, А. О. Борисов, Е. Г. Ганиш, А. М. Гузь, Н. В. Захарчук, А. В. Козак, О. П. Кучмій, Л. Ф. Муц, Н. О. Никифоренко, А. В. Ніжник, А. Є. Рогатюк, Ю. С. Сабаш, Т. Сулятицька, В. Щербин та ін.

Компаративні дослідження виконувалися у межах самого явища, зосереджуючи увагу на порівнянні специфіки національних мов, ролі етнічних стереотипів, відмінних та спільних картинах світу, видах культур та притаманних їм цінностях, структурі та методологічних засадах формування міжкультурної комунікації, філософсько-соціологічному, семіотичних та гендерних, соціологічних та психологічних аспектах міжкультурної комунікації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Прагматичні аспекти міжкультурної комунікації за професійним спрямуванням досліджувалися рідше, розглядаючи її як невід'ємну складову професійної діяльності спеціаліста, або ж аналізуючи певний вид міжкультурної комунікації за фахом (З. Р. Батринчук, С. С. Доскач, Л. Б. Костик, О. В. Красовська, Н. І. Овчаренко, Л. Б. Платаш, О.М. Тур та ін.).

В Україні, донедавна, процес міжнародного академічного обміну не мав системного характеру, був особистою ініціативою суб'єктів освіти та викликав ряд питань, які не могли бути вирішені через відсутність законодавчого забезпечення.

Незважаючи на те, що міжкультурну комунікацію розглядають як один із аспектів професійно-комунікативної компетентності, відносно недавно міжнародна академічна мобільність фахівця була визнана одним із критеріїв його професіоналізму, що сприяє співпраці та співдружності, інформаційно-культурному обміну між країнами, а також свідчить про євроінтеграційний курс держави.

Формування мети статті (постановка завдання). Метою дослідження є обґрунтувати необхідність визнання академічної мобільності як складової стратегії підтримки міжкультурної комунікації на державному рівні; проаналізувати процеси міжкультурної комунікації та академічного обміну як умову розвитку професіоналізму та конкурентостійкості фахівця; виявити актуальні проблеми забезпечення академічної мобільності в Україні; перевірити гіпотезу про те, що зміст академічної мобільності тотожній цілям та завданням міжкультурної комунікації, а відтак академічну мобільність можна вважати компонентом міжкультурної комунікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У червні 2016 р. Єврокомісією була задекларована *Нова стратегія розвитку міжнародних культурних відносин*, в основі якої була ідея зміцнення культурного співробітництва і взаємодії між ЄС і країнами-партнерами, встановлення світового порядку, який базується на мирі, повазі до прав людини, свободі висловлювань, взаємного розуміння і дотриманні фундаментальних цінностей. Перетворившись на національну ідею в країнах ЄС, метою міжкультурного діалогу вважають консолідацію загального полікультурного простору в Європі і формування європейської ідентичності [10, с. 12].

Ключовими цілями міжкультурної комунікації вважають: глибоке і всебічне оволодіння культурою власного народу, що відбувається внаслідок інтеграції в інші культури; формування уявлень про різноманіття культур в світі і виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей; формування та розвиток умінь і навичок ефективної взаємодії з представниками різних культур; виховання в душі миру, терпимості, гуманного міжнаціонального спілкування.

Роль міжкультурної комунікації в процесах глобалізації та євроінтеграції розглядають як здатність адекватного освоєння культурних цінностей інших народів, оскільки глибина та ефективність даної взаємодії визначає взаємну зацікавленість партнерів один в одному, можливість задоволення ними своїх потреб та запитів, ступінь їх готовності брати участь в діалозі культур [7, с. 147].

Практику академічного обміну як інструмент підтримки міжкультурної комунікації у Європі використовують давно, інформаційний обмін відбувається на всіх етапах освіти та у соціально-побутовій

сфері, полягає в обміні досвідом між студентами та професорсько-викладацьким складом, дає можливість отримати додаткову освіту за новими професійними освітніми стандартами. Активна міграція населення спонукає університети Європи створювати чи вдосконалюють програми для навчання іноземних студентів різного віку.

В умовах євроінтеграції, освіта стає ключовим медіатором міжкультурних зв'язків, в межах якої відбувається комунікація на всіх етапах формування особистості, а визнання її ролі підтверджується активною підтримкою держави процесу академічної мобільності. Зміст заходів, які проводить ЄС з метою розширення соціокультурного досвіду громадян, свідчить про визнання і підтримку тих процесів, які здатні впливати на формування нових особистісних якостей учасників комунікаційного процесу.

Програма «Молодь у дії» (Youth in Action) сприяє мобільності в та поза межами ЄС у системі неформальної освіти, заохочує до участі всіх молодих людей, незалежно від соціального чи культурного походження, до розвитку відчуття активного європейського громадянства, солідарності та терпимості серед європейців, залучення їх до формування майбутнього Європи [11].

Про інтерес зарубіжних науковців до процесу міжнародної академічної мобільності свідчать праці Б. Білечен і Ван Мол, Б. Вахтеру, Е. Джонз, Р. Кінг, А. Кралер, Б. Мойлеман, де Олівейра, Р. Чодаха, І. Ріаньо, У. Тайхлер та ін.

У XXI ст. процес міжкультурної комунікації втрачає вузький пізнавальний інтерес, набуває прагматичних цілей, державну підтримку отримують процеси, які можуть залучити до міжкультурної комунікації всі групи населення. За таких умов, академічна мобільність фахівця стає важливою складовою державної стратегії.

У своїх дослідженнях, науковець Т.В. Соломенна слушно зауважує, що більша кількість інформації про інші культури ще не дає зростання міжкультурної чуттєвості, вона має бути засвоєна в такий спосіб, щоб змінювати деякі культурні установки, вподобання, коригуючи поведінку людей під час міжкультурної взаємодії, сприяє виходу із стану глобальної соціальної кризи, встановленню атмосфери взаєморозуміння, переходу до періоду процвітання та розквіту [10].

Реальні учасники програм міжнародної академічної мобільності розширюють коло наукових знань, здобувають навички міжкультурного спілкування та дипломатії, розв'язання нагальних проблем, знаходять нові наукові контакти, встановлюють корисні соціальні зв'язки, розвивають особистісний і професійний потенціал, альтернативні погляди на світ та ін. Також спостерігається сприйняття молоддю дослідницької діяльності перспективним складником особистісно-професійної

самореалізації, а також прагнення здійснення наукових пошуків й набуття нового професійного досвіду з метою його впровадження на практиці [5, с. 232].

Можна констатувати, що значущість міжкультурної комунікації у професійній діяльності визнається на міжнародному рівні. Інтеграція індивіда в міжнародну академічну спільноту забезпечує доступ до передових освітніх здобутків економічно розвинених країн світу, збільшує шанси на професійну самореалізацію, сприяє розвитку міжкультурних компетентностей. Така практика дає можливість проводити моніторинг якості освіти й рейтингів закладів вищої освіти, порівнювати та оновлювати зміст освітніх програм відповідно до вимог роботодавців на рівні перспективних наукових напрямів, насамперед міжгалузевих і прикладних.

До позитивних проявів академічної мобільності на рівні особистості та групи МОН України відносить: діалог культур, розширення кругозору, набуття нових професійних навичок, вдосконалення навичок володіння іноземними мовами, підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринку праці, підвищення кваліфікації у контексті глобальних трендів розвитку науки, залучення до кращих світових практик, професійний діалог, підвищення якості освіти і науки у відповідності з міжнародними стандартами, підвищення рівня освіченості населення, залучення у контекст загальноосвітніх трендів розвитку, збільшення інтелектуального потенціалу країни [9].

Дванадцятого серпня 2015 року Кабінет Міністрів України затвердив постанову № 579 «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» [8]. Проблематика всебічного забезпечення процесу стала предметом уваги фахівців в інших галузях, зокрема, міграційної політики, працевлаштування, торгівлі, які включилися в процес регламентації, організації та фінансування академічної мобільності разом з регіональними неурядовими агенціями та міжнародними організаціями [1].

Необхідність вдосконалення нормативно-правового забезпечення процесу відбувається на тлі безперервних змін у соціально-економічному та політичному житті Європи та України. У травні 2022 року набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо врегулювання питань академічної мобільності» № 599, якою, зокрема, визначено процедуру реалізації права на академічну мобільність, порядок проходження, визнання та зарахування результатів академічної мобільності для українських учасників в межах міжнародної співпраці в галузі освіти, науки, інновацій [9].

Дослідниця Г. Корчова цілком справедливо наголошує, що академічна мобільність має стати системним явищем на рівні державної політики. Опанування сучасних міжнародних освітніх програм українськими студентами стає необхідним, тому що вони є фундаментом для розвитку навичок інтеграції в міжкультурний простір інших країн світу. Посилення академічної й культурної інтернаціоналізації міжнародної вищої освіти сприяє особистісному розвитку української студентської молоді та відкриває широкі можливості працевлаштування в Україні відповідно фаху отриманої освіти за кордоном; активізує механізм співпраці студентських організацій з метою поліпшення соціальної й культурологічної адаптації студента в освітньому та міжкультурному середовищі за кордоном; відкриває можливості вивчення іноземної мови у спілкуванні з «носіями іноземної мови» для опанування соціально-побутової лексики; розвиває практичну, наукову та міжкультурну спрямованість і професійну грамотність; підштовхує державу до створення вітчизняних інститутів освіти та науки, їх включення до європейської співдружності як гідних і рівноправних членів [4, с. 57].

Однак, не зважаючи на суспільний резонанс та визнання ролі міжкультурної комунікації, відкритими залишаються питання підготовки особистості до такої взаємодії.

До найбільш актуальних проблем забезпечення ефективності процесу академічного обміну відносять: готовність до іншомовного спілкування, готовність до перебування у полікультурному середовищі, фінансову підтримку зі сторони держави, визнання результатів навчання здобутих за різними формами освіти, інформаційну підтримку та контроль пропозицій з метою уникнення ситуацій з шахрайством.

Іншомовну компетентність вважають однією із основних умов організації та забезпечення процесу міжкультурної комунікації. Будь-який вид академічної мобільності передбачає діяльність, яка базується на комунікації у групі чи індивідуальному порядку учасників освітнього процесу у вищих навчальних закладах-партнерах з метою реалізації індивідуальних освітніх, академічних та дослідницьких програм.

Мовна складова присутня на всіх етапах процесу академічного обміну. Більшість програм вимагають володіння англійською мовою на рівні не нижче B2. Потрапляючи в іншу країну людина асимілюється через комунікацію, є носієм своєї культури на вербальному та невербальному рівнях.

Умовою участі у програмах академічної мобільності є високий рівень володіння іноземною мовою, в більшості – англійською, для осіб, які здобувають наукові ступені доктора філософії (кандидата наук) або доктора наук, науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників, які беруть участь

у семінарах, наукових школах, конференціях, для участі у спільних проєктах, вивчення досвіду приймаючої сторони, встановлення партнерських відносин тощо.

Зазвичай, вітчизняні студенти їдуть у країни, що близькі за мовою та культурою, туди, де вже є великий контингент українців. На кількість студентів з України в тій чи іншій країні також впливають чисельність української діаспори, якість освіти, культурна близькість, вартість освіти, вартість проживання та рівень оплати праці [4].

Однією з найбільш популярних програм обміну в Україні є Erasmus+, започаткована Європейським Союзом у 2014 році. Серед міжнародних стипендіальних програм, які користуються найбільшим попитом наших студентів: грантової програми ЄС Еразмус +, стипендії Німецької служби академічних обмінів DAAD, Національна стипендіальна програма Словацької Республіки, Програма стажування «Internship Programme of German Business for Ukraine», стипендії Шведського інституту по програмі «Visby», Стипендії ім. Ернста Маха на навчання та стажування в Австрії, стипендії Вишеградського фонду підтримують навчання в магістратурі або аспірантурі в країнах Вишеградської четвірки: Чехії, Угорщини, Польщі та Словаччині, та інших.

Міжкультурна комунікація відбувається не лише на міжнародному, але також регіональному рівні. З'являється мережа українських освітніх хабів, яку ініціювали Міністерство освіти і науки України, Інститут модернізації змісту освіти і Асоціація інноваційної та цифрової освіти, в основу яких покладено концепцію навчання впродовж життя (Life Long Learning), можливість продовжувати здобувати освіту за державною програмою, безкоштовно користуватися освітніми пропозиціями, зокрема вивчати ІТ та робочі професії, набувати найбільш затребувані навички для професійного зросту, удосконалювати українську та англійську мови, отримувати психологічну підтримку тощо.

Зростання рівня вищої освіти всередині країни стало приводом до активізації програм внутрішнього академічного обміну, таких як «САМ Україна», що фінансує обмін студентами між двома університетами з різних регіонів країни. Програма відшкодовує адміністративні витрати партнерів та оплачує проїзд, проживання і щоденні витрати студентів, розроблена за погодження Міністерства освіти й науки України.

Україна стає об'єктом зацікавлення та дослідження для талановитих науковців зі світовими іменами, Єврокомісією був створений портал «Європейський дослідницький простір для України» (ERA4Ukraine) – єдиний центр інформаційних послуг та послуг із підтримки для українських дослідників, які знаходяться в Україні, а також для тих, хто вимушений був залишити країну.

У межах зустрічі Європейської Комісії з досліджень та інновацій, яка збирає політиків, дослідників, підприємців і громадськість для обговорення та формування майбутніх досліджень та інновацій у Європі та за її межами, було проведено сесію "Підтримуючи Україну: глобальні принципи та цінності в науковій та інноваційній діяльності", під час якої Європейський комісар з питань інновацій, досліджень, культури, освіти та молоді Марія Габріель проголосила підтримку Україні.

Довгострокова перспектива міжкультурної комунікації відіграє важливу роль у формуванні зовнішньополітичної стратегії держави, свідчить про відношення до інших культур та створює платформи для поширення власної. У такій моделі проходить виховання полікультурного сприйняття світу, а навички міжкультурної комунікації розглядають як один із способів уникнення непорозуміння у спілкуванні з іноземцями, оперуючи знаннями про національно-етнічну свідомість свого співрозмовника, уявленнями про спільність минулого, сьогодення та майбутнього, етичних аспектів, професійно-прикладного аспекту спілкування.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Узагальнюючи вищенаведені факти, можемо стверджувати, що актуальність розвитку академічної мобільності визнається на міжнародному та національному рівні всіма суб'єктами процесу. Потенціал та переваги такого досвіду дають можливість розглядати його як елемент державної стратегії підтримки міжкультурної комунікації.

Тотожність цілей та завдань доводить необхідність дослідження процесу академічного обміну як складової стратегії підтримки міжкультурної комунікації та впливу на світовий соціально-культурний простір, інструменту встановлення позитивних відносин між представниками різних культур і держав, який здатен забезпечити стабільність міжнародних та регіональних контактів, безперервний обмін ідеями та здобутками у різних галузях.

В умовах змін, потребує постійного вдосконалення нормативно-правове забезпечення процесу академічного обміну, яке повинно враховувати інтереси населення, стан економіки й політики (особливості рівня та якості життя в Україні і країнах Європи), ментальні особливості міжкультурного соціуму, рівень якості міжнародної освіти та її вартість (у тому числі харчування і проживання за кордоном, доступність різних побутових умов, послуг тощо).

Перспективою подальших досліджень вважаємо: розробку програм з підготовки особистості до міжнародного академічного обміну; формування переліку навичок та компетентностей необхідних

для професійної діяльності в контексті змін умов праці, критеріїв готовності до життя в умовах полікультурності; розробку методик формування академічної іншомовної компетентності викладацького складу з метою розширення можливостей для навчання іноземних студентів в Україні; обґрунтування необхідності постійного фінансово-інформаційного забезпечення з боку державних та приватних організацій, як результат визнання практичних переваг міжкультурної комунікації професійного спрямування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світі. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/akademichna-mobilnist-yak-faktor-integracii-ukraini-u-svitovi>.
2. Карпчук Н. П. Засади комунікаційної політики: досвід країн-членів Європейського Союзу: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 440 с.
3. Ковбатюк М. В., Шевчук В. О. Академічна мобільність студентів в умовах розвитку освітніх інтеграційних процесів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 30. С. 92–97. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.ua/archive/30_2020ua/19.pdf.
4. Корчова Г. Академічна мобільність здобувачів в умовах сучасного освітнього процесу. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2017_144_16
5. Магрламова К. Г. Академічна мобільність – невід'ємна складова освіти впродовж життя. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2015. № 14. С. 230–234.
6. Манакін В. М. Міжкультурна комунікація як наука. Основні категорії міжкультурної комунікації. *Мова і міжкультурна комунікація: навч. посібник для студентів ВНЗ*. Київ: Академія, 2012. С. 7–62.
7. Матвієнко О. В., Попова Л. М. Академічна мобільність як складова частина підготовки майбутніх учителів до міжкультурної комунікації в умовах євроінтеграції. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 21, Том 2. С. 147–150. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/21/part_2/35.pdf
8. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо врегулювання питань академічної мобільності: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 травня 2022 р. № 599. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/599-2022-%D0%BF#Text>.
9. Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text>.
10. Соломенна Т. В. Міжкультурна комунікація в Європейському Союзі: методичні рекомендації. Чернівці: Вид-во НУ «ЧК» ім. Т. Г. Шевченка, 2020. 36 с.
11. Youth in Action. URL: http://eacea.ec.europa.eu/youth/programme/about_youth_en.php.

РОЗДІЛ 6. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

СПІЛКУВАННЯ ТА КОМУНІКАЦІЯ: СПІВСТАВЛЕННЯ ПОНЯТЬ

COMMUNICATION AND INTERCOURSE: CORRELATION OF CONCEPTS

Статтю присвячено обґрунтуванню внутрішньої логіки розвитку філософії та педагогіки, що у поєднанні з історичними факторами зумовило необхідність переосмислення ролі спілкування у розвитку особистості та, виходячи з цього, переоцінки комунікативних основ педагогіки та освіти на початку XXI століття. Проаналізовано чотири ступені-рівні культурного модусу особистості: пасивну, споживацько-розважальну, активно-рецептивну та творчу. Досліджено способи обміну інформацією у суспільстві, які свідчать про існування різних підходів до визначення таких категорій, як «комунікація», «спілкування» та його ролі у сфері спілкування. Доведено, що на сьогоднішній день у науці існує більше десятка взаємопов'язаних підходів до трактування цієї категорії, як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. У статті наведено докази того, що на сучасному етапі розвитку наукового мислення у багатьох країнах світу (як у США, Європі, так і в Україні) комунікація розглядається як цілісна наука, яка інтегрує найзагальніші закономірності функціонування різних комунікативних процесів та їх вплив на розвиток кожної людини окремо і суспільства загалом. Обґрунтовано поняття спілкування як таке явище пов'язане з розумінням суспільства як організму, що є єдиним цілим, органи якого пов'язані між собою, виконують певні функції, що зводилися в першу чергу до вербального спілкування. Було виокремлено три основні елементи комунікативної діяльності і пояснено їх структурний зв'язок. Такими елементами є: суб'єкт наділений комунікативною активністю; об'єкт на який спрямована діяльність суб'єкта; активність, яка виявляється у тому чи іншому способі оволодіння об'єкта суб'єктом або у встановленні суб'єктом комунікативної взаємодії з іншими. Показано підхід до описів видів комунікативної діяльності, пов'язаний із діалогічним мовленням, адже людина постійно перебуває у діалогічному обміні інформацією, тобто веде «внутрішній» чи «зовнішній» діалог з Іншим – з людьми різних цінностей, із природою, з часом. Розглядаються підходи до понять «спілкування» та «комунікація». Проаналізовано роль категорії «спілкування» та зроблено висновок про те, що комунікація є більш широким поняттям, ніж спілкування, і визначено спілкування як форму комунікації.

Ключові слова: інфосфера, глобалізація, спілкування, комунікація, комунікативні процеси, культура, комунікативна культура, особистість.

The article is devoted to the substantiation of the internal logic of the development of philosophy and pedagogy, which, in combination with historical factors, led to the necessity of rethinking of the role of communication in personality development and to reevaluate the communicative foundations of pedagogy and education at the beginning of the 21st century. Four degree-levels of the cultural mode of the personality are analyzed: passive, consumer-entertaining, active-receptive and creative. The methods of information exchange in society were studied, which testify to the existence of different approaches to the definition of such categories as «communication», «intercourse» and its role in the field of communication. It has been proven that today in science there are more than a dozen interrelated approaches to the interpretation of this category, both in domestic and foreign literature. The article provides evidence that at the current stage of the development of scientific thinking in many countries of the world (in the USA, Europe as well as in Ukraine) communication is considered to be a holistic science that integrates the most general patterns of functioning of various communicative processes and their impact on the development of each person individually and society in general. The concept of communication as a phenomenon related to the understanding of society as an organism, which is an independent thing, which organs are connected to each other, perform certain functions, that were reduced primarily to verbal communication. Three main elements of communicative activity were singled out and their structural connection was explained. Such elements are: the subject which is endowed with communicative activity; the object to which the subject's activity is directed; activity that manifests itself in one or another way of mastering the object by the subject or in establishing a communicative interaction with others by the subject. The approach to descriptions of types of communicative activity is shown, which is related to dialogic speech, because a person is constantly in an interlocutory exchange of information, that is investigated as an «internal» or «external» dialogue with the Other – with people of different values, with nature, with time. Approaches to the concepts of «communication» and «intercourse» are considered. The role of the «communication» category was analyzed and it was concluded that intercourse is a broader concept than communication, and communication was defined as a form of intercourse.

Key words: infosphere, globalization, communication, intercourse, communicative processes, culture, communicative culture, personality.

УДК 37.013:316.77

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.35>

Малик В.М.,

викладач англійської мови кафедри української та іноземних мов Вінницького національного аграрного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Засоби комунікації створюють навколо людини настільки багату інфосферу, що вона може впливати лише на її особистісні та комунікативні якості. Сама динаміка цивілізації потребує певного типу людини, здатної

вирішувати проблеми, що загострюються з розвитком суспільства. У зв'язку з глобалізацією медіа, комп'ютерних мереж, доступністю інформаційного дозвілля існує глобальна мода на певну музику, одяг, поведінку, стиль комунікації тощо. «На вищому рівні можна говорити про

інтенсивне формування нових моделей та норм поведінки» [8].

У сучасну епоху процес масифікації значно прискорився, виникли нові форми спілкування в суспільстві. Їх можна відрізнити від інших типів за характерними ознаками: «Охоплює відносно велику, різномірну аудиторію, інформація передається публічно, часто з орієнтацією на її безпосереднє сприйняття більшістю публіки, характеризується швидкоплинністю» [8].

Тому актуальним є обґрунтування особливостей спілкування між людьми, процесу спілкування та різниці між цими двома категоріями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Насамперед слід наголосити, що визначення поняття «комунікація», його трансформація та перспективи розвитку досліджуються такими вченими, як: В. Вакуленко, О. Гаврилюк, В. Голуб, В. Гомольська, Н. Дацій, І. Дробязко, В. Козаков, В. Куйбіда, В. Рашковська, В. Ребало, Є. Романенко, Є. Ромат, К. Романенко, О. Старостіна, В. Тимошук, І. Чаплай та ін.

Переходячи до аналізу власне спілкування, варто звернути увагу на те, що проблема спілкування з іншим суб'єктом частково окреслена в філософському дискурсі (М. Бахтін, М. Бубер, Г. Гадамер, М. Каган, Е. Левінас та ін.), у галузі загальної (О. Бодальов, Дж. Брунер, Л. Гримак, Г. Кучинський та ін.), вікової (М. Лісіна, Т. Репіна, Л. Рюмшина, Є. Субботський, О. Чеснокова та ін.) та соціальної (Г. Андрєєва, Ч. Кулі, В. Лабунська, Дж. Мід, Б. Паригін, А. Петровський, В. Петровський, О. Рягузова, С. Фіске та ін.) психології.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Раніше не співставлялись такі поняття як «спілкування» та «комунікація» з точки зору їх змісту та функцій у суспільстві та їх ролі для особистості.

Мета статті. Проаналізувати особливості таких категоріальних одиниць як «спілкування» та «комунікація» згідно поглядів сучасних науковців.

Виклад основного матеріалу. У сучасній зарубіжній та вітчизняній літературі значна увага приділяється вивченню онтологічних засад розвитку особистості та суспільства, сучасної педагогіки та освіти в цілому. Аналіз наукової літератури показує, що здебільшого наукові дослідження проводяться у сфері комунікації (філософія спілкування (комунікативна філософія); філософія (психологія, педагогіка) діалогу; гуманістична психологія та педагогіка; особистісно-орієнтоване навчання) та освіта; суб'єкт – суб'єктний підхід тощо.

Внутрішня логіка розвитку філософії та педагогіки у поєднанні з історичними факторами зумовила необхідність переосмислення ролі спілкування у розвитку особистості та, виходячи з цього, переоцінки комунікативних основ педагогіки та освіти. Крім того, розвиток педагогічної теорії та

практики порушує питання розвитку комунікативної педагогіки саме на початку XXI століття.

Характеризуючи цю ситуацію, М. Князева виділяє чотири ступені-рівні культурного модусу особистості: пасивну, споживацько-розважальну, активно-рецептивну та творчу.

У масовому суспільстві споживчо-розважальна позиція постає як найбільш поширена та найбільш характерна, яке привертає увагу науковців. Дослідниця М. Князева вказує на дуже неоднозначне і суттєве новоутворення для нашого культурного життя. Цю свого роду культурну мутацію, що з'явилася у надрах інформаційного суспільства, можна назвати інформаційною манією та розвитком особистості, якій притаманні риси відповідної поведінки, – інформоманія – побічний продукт розвитку інформаційні системи. Інформоман – це людина, для якої інформація переросла свої природні функції, знання та орієнтації, ставши самоціллю. Інформація стала метою – результатом логіки власного розвитку.

Надмірне споживання інформації характеризується як великими обсягами, так і значною динамікою, швидкоплинністю. У зв'язку з цим виникає неможливість засвоєння та опрацювання отриманої інформації. Як наслідок – формується контрпродуктивна культурна діяльність, у якій метою процесу є спілкування та обмін інформацією. Ненаситна жага інформації пояснюється мозаїчністю свідомості. Така свідомість не має структури, внутрішньої логіки, ядра [8].

Дослідження способів обміну інформацією у суспільстві свідчать про існування різних підходів до визначення таких категорій, як «комунікація», «спілкування» та його ролі у сфері спілкування.

На сьогоднішній день у науці існує більше десятка підходів до трактування цієї категорії, як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. Слід одразу відзначити, що всі ці підходи тісно пов'язані та доповнюють один одного. Адже комунікація – це процес взаємодії між людьми, що відбувається у процесі обміну інформацією. Аналізуючи зарубіжні та вітчизняні джерела тлумачення цього поняття, його основні риси та характеристики, було зроблено висновок, що комунікацію в даному дослідженні найдоцільніше розглядати як сукупність наступних аспектів (див. рис. 1).

Таким чином, можна сказати, що в сучасних умовах ставлення до спілкування суттєво змінилося. Так, наприклад, у суспільстві з жорсткою ієрархією, яким був Радянський Союз, головну роль відігравало лише монологічне спілкування. У сучасних умовах ієрархічна система спілкування з таким її основним компонентом як наказ перетворюється на демократичну систему спілкування, в основі якої – переконання, аргументація. Новий комунікативний простір створюється незалежними один від одного учасниками. У цій ситуації

Рис. 1. Структура загальноприйнятих визначень поняття «спілкування» [14]

спілкування стає об'єктом дослідження, тому що перед суспільством стоїть завдання об'єднати соціальні групи з різною поведінкою, щоб досягти згоди та взаєморозуміння.

У науковій літературі термін «комунікація» став використовуватися на початку ХХ століття. Інтерес до вивчення цього явища поступово зростав у зв'язку з винаходом технічних засобів зв'язку: телеграфу, телефону, радіозв'язку, які дозволяли людині передавати інформацію на великі відстані. Економічні, політичні, соціальні зміни у державному управлінні, інтеграційні процеси завжди супроводжувалися змінами у сфері комунікації.

Інтенсивний розвиток комунікативних технологій (в галузі періодичного друку, радіо, кіно та телебачення) з початку 1920-х років сприяло виокремленню комунікації як специфічного предмету наукових досліджень. Основними елементами її предмета є: пояснення комунікативної природи соціальної дійсності [14], аналіз комунікативної взаємодії в різних комунікативних системах, структурах та процесах, пояснення сутності «комунікативної системи», механізмів та закономірностей самоорганізації, їх упорядкованості та еволюції, [19], визначення та характеристика основних етапів розвитку комунікації [17], концептуальні

підходи, теорії та базові моделі комунікації [16], форми, рівні та види комунікації.

Синтезуючи основні підходи до теоретичного виявлення поняття комунікації, можна назвати близько тисячі різних теорій і концепцій феномена комунікації, які включають архітектурні, антропологічні, психологічні, політичні та інші інтерпретації. Таким чином, на сучасному етапі розвитку наукового мислення у багатьох країнах світу (як у США, Європі, так і в Україні) можна говорити про те, що комунікація розглядається як цілісна наука, що інтегрує найзагальніші закономірності функціонування різних комунікативних процесів та їх вплив на розвиток людини і суспільства.

Аналіз довідкової літератури показує, що термін «спілкування», як і «комунікація» характеризує надзвичайно складне і багатогранне явище, яке пронизує як соціальний організм, так і діє поза суспільством.

У англійській мові термін «комунікація» використовується з XV ст. та позначає будь-який процес спілкування, передачі інформації. У XVII ст. його зміст розширюється з допомогою фізичних засобів сполучення, передусім транспортних шляхів сполучення (дороги, канали, пізніше залізниці). Така думка представлена й у роботах сучасних дослідників. Зокрема, у Великому енциклопедичному

словнику (1997) поняття комунікації має два значення:

1) спосіб сполучення, зв'язок одного місця з іншим;

2) спілкування, передача інформації від людини до людини, що в основному здійснюється за допомогою мови. Сигнальні способи спілкування тварин також називають спілкуванням [14].

У цілому нині, узагальнюючи відповідну літературу, слід зазначити, що як і нині термін «спілкування» немає загальноприйнятого визначення. За підрахунками американських дослідників Ф. Денса та К. Ларсона, нині існує близько 126 визначень терміну «спілкування». Поява поняття «комунікація» (від латинського *communicatio*) у науковій літературі на початку ХХ ст. пов'язана з одним із основоположників американської соціології Чарльзом Кулі, який вважав, що «комунікація розуміється як механізм за допомогою існування та розвитку яких стають можливими людські відносини – всі символи розуму разом із способами їх передачі у просторі та збереження у часі. Включає міміку, спілкування, жести, тон голосу, слова, лист, друк, залізниця, телеграф, телефон і останні досягнення в підкоренні простору і часу. Між засобами зв'язку та іншим зовнішнім світом немає чіткої межі. Із зародженням зовнішнього світу з'являється система стандартних символів, призначених лише передачі думок, із якого починається традиційний розвиток спілкування» [14].

Але найпоширенішим, особливо у Інтернеті, є розуміння поняття комунікації, яке «походить від латинського *communicatio* – єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язане з латинським дієсловом *communis* – робити спільним, повідомляти, пов'язувати», що походить від лат. *communis* поширений і використовується сьогодні для позначення зв'язку між будь-якими об'єктами у матеріальному та духовному світах. Це також означає спілкування, повідомлення, звістку, взаємодію, обмін інформацією у суспільстві, створення та поширення інформації, а також засоби комунікації» [4].

Слід також зазначити, що історія становлення вивчення та наукового аналізу даного поняття розгортається на тлі реальних проблем, які постійно змінюються, тому багато хто з існуючих теорій насамперед обумовлений відкритістю та мінливістю самого процесу. Поширення інформації у суспільстві досі не має чіткого алгоритму дій. У цьому аспекті, на думку А. Чорних, як і будь-яка наука, масова комунікація має досить тривалий період латентного існування, і цей період поступового накопичення знань умовно позначається як протокомунікативний, що означає сукупність дій.

Поняття спілкування в той час було пов'язане з розумінням суспільства як організму, що є єдиним цілим, органи якого пов'язані між собою,

виконують певні функції, що зводилися в першу чергу до вербального спілкування.

Першим теоретичним кроком в обґрунтуванні поняття «спілкування» стала ідея «поділу праці», сформульована у вигляді наукової гіпотези великим англійським економістом та філософом А. Смітом (1723–1790) [14]. На його думку, необхідною передумовою будь-якого поділу праці є спілкування, що дозволяє організувати колективну працю і, отже, структурувати господарську діяльність. Таким чином, лібералізація руху товарів і праці вимагає створення та підтримки засобів зв'язку, до яких, крім традиційних засобів зв'язку, належать нові, зокрема газети та телеграф.

На початку 19 ст. з'явилися й перші соціологічні теорії, у яких набула подальшого розвитку ідея спілкування як необхідної умови існування та розвитку суспільства. Наприклад, Герберт Спенсер [1; 14], вважав, що суспільство виникає органічно і є організмом, тобто сукупність взаємозалежних спеціалізованих частин. У той же час засоби сполучення – дороги, канали, залізниця, телеграф – сприймалися як еквівалент нервової системи суспільства, що робить можливою взаємодію різних його елементів, насамперед центру та периферії тощо. Звідси народилося поняття ролі масової інформації, хоча, зауважимо самого цього поняття ще не існувало, як не існувало поняття масового суспільства.

У подальшому, системний підхід до вивчення комунікативної діяльності дозволив М. Кагану виявити принципи відмінності таких форм обміну інформацією, як спілкування та комунікація. На його думку, спілкування є інтерсуб'єктивною взаємодією, яка характеризує обох суб'єктів як активних, свідомих, здатних вільно вибирати способи вираження своїх думок, при цьому спілкування є впливом суб'єкта на іншу людину як на об'єкт власної діяльності за допомогою передачі знань, інформації, ідей [9]. Відповідно до цього визначення комунікація, порівняно із спілкуванням, набуває іншого характеру, вона спрямована не на передачу інформації, а на вироблення однаково активними партнерами спільних думок, ідей та понять, що ведуть до реалізації духовної спільності.

Культура комунікації вимагає, з одного боку, передачі однією особою наявної інформації іншим, з другого боку, взаємодії з іншими при утворенні нової інформації. Перший вид зв'язків називається комунікацією, другий – спілкуванням. Таке розмежування цих двох ситуацій у системі суб'єктно-об'єктних відносин показує можливість та необхідність обох, і водночас їхня достатність для повноцінного функціонування цієї системи.

М. Каган дійшов висновку, що у разі діяльність здійснюється у дуже специфічній формі – у спілкуванні чи комунікативній діяльності. Розглядаючи

спілкування як вид комунікативної діяльності, він дійшов висновку, що спілкування може бути аспектом, типом та видом діяльності залежно від характеру діяльності.

Активний характер людського спілкування розкривається у спрямованості дій одного суб'єкта стосовно іншого. Спілкування дослідник розглядає як один із видів людської діяльності, що володіє необхідною структурою та атрибутами. У зв'язку з цим *людська активність* може бути визначена як діяльність суб'єкта, спрямована на об'єкти або інші суб'єкти, причому сама людина повинна розглядатися як суб'єкт діяльності.

Тому стає можливим виокремити три основні елементи комунікативної діяльності і зрозуміти їх структурний зв'язок. Такими елементами є: *суб'єкт* наділений комунікативною активністю; *об'єкт* на який спрямована діяльність суб'єкта; *активність*, яка виявляється у тому чи іншому способі оволодіння об'єкта суб'єктом або у встановленні суб'єктом комунікативної взаємодії з іншими.

Суб'єкт, об'єкт та комунікативна діяльність можуть фактично виявлятися у різних формах. Тому необхідно визначити, які форми необхідні та достатні для успішного функціонування кожного із трьох елементів системи, діяльності людини в цілому. В якості *суб'єкта діяльності* може виступати певна людина.

Активність особистості завжди пов'язана з діяльністю різних соціальних груп, колективів та інших угруповань. В. Петровський підкреслює, що немає діяльності поза активністю та навпаки, і саме у співвідношенні з категорією активності категорія діяльності розкривається повніше [9]. На думку С. Васюри, комунікативна діяльність людини як складне психологічне явище особистісної діяльності обов'язково включає діяльність, спрямовану на її внутрішній світ, тобто на спілкування із собою [9]. Психологічні дослідження самокомунікації (аутокомунікації) не можна назвати численними. Серйозний внесок у вивчення цього аспекту зробили роботи О. Бодалова, Л. Гримака, Г. Кучинського та ін. Так, за О. Бодаловим, людина як суб'єкт спілкування може взаємодіяти з іншою людиною, уявним предмет чи із собою. Г. Кучинський зазначає: «Спілкування із собою, як форма, похідна від спілкування з іншою людиною, ґрунтується на здатності відображати, уявляти собі іншу людину, відтворювати свій внутрішній світ у своєму власному» [9].

Отже, якщо комунікативна діяльність є процесом, що розглядається в інтерсуб'єктній (міжсуб'єктній) та інтрасуб'єктній (внутрішньосуб'єктній) площині, то комунікативна діяльність людини розуміється нами як інтегральна характеристика її як суб'єкта, що реалізується у спілкуванні. Комунікативна діяльність, здійснювана людиною, у дієвому плані набуває форми самореалізації у спілкуванні,

у часовому плані – форму саморегуляції свого спілкування (комунікативних дій), у ціннісному плані – форму самовираження у спілкуванні.

У вітчизняній психології простежуються дві основні лінії вирішення проблеми поєднання понять «активність» та «діяльність».

Одна із них (О. Асмолов, О. Леонт'єв, В. Петровський) розглядає діяльність як внутрішню передумову саморуку діяльності. Інша лінія (К. Абульханова-Славська, О. Брушлінський, С. Рубінштейн) розглядає діяльність як «посередника» між діями особистості та запитамі суспільства, як характеристику взаємодії систем чи явищ, що розкриває їхню здатність. до саморуку, самозміни та саморозвитку.

Співвідношення активності та діяльності як найбільш близьких один одному понять психології показує їх нетотожність, розбіжність за низкою ознак, що робить їх однаково необхідними для психологічного аналізу категорії «комунікативна діяльність». Відтак, категорія діяльності та категорія комунікативної діяльності є системно та ієрархічно пов'язаними явищами.

Феномен психічної діяльності можна розглядати як специфічний вид діяльності, відповідний певному типу комунікативної діяльності (і взаємодії) людини з предметами та явищами навколишнього світу. Ми співвідносимо категорію «комунікативна діяльність» як «рід», зокрема, з категоріями вищого ієрархічного рівня, тобто з категорією «тип спілкування та взаємодії предметів і явищ у навколишньому світі» та, відповідно, з категорією «тип активності».

Об'єкти діяльності також мають різну природу. Об'єктом може бути природний предмет, той чи інший соціальний інститут, сама людина, оскільки вона не зводиться ні до природної, ні до соціальної істоти; нарешті, сам суб'єкт може бути об'єктом діяльності, якщо він спрямовує діяльність на власне «я» для самопізнання.

М. Каган пропонує цікавий підхід до описів видів комунікативної діяльності. Розуміючи комунікативну діяльність як взаємодію суб'єктів, вчений виходить із того, що у ролі суб'єкта може виступати як окрема особистість, і соціальна група, так і навіть певне суспільство. Тому спілкування слід розглядати як взаємодію різних суб'єктів. У зв'язку з цим М. Каган пропонує інший аспект розгляду комунікативної діяльності, виділяючи у всьому різноманітті її форм чотири основні типи: *спілкування з реальним партнером; спілкування з ілюзорним партнером; комунікація з уявним партнером; спілкування уявних партнерів* [9]. Види комунікативної діяльності – є досить ємким і багатограним поняттям, що охоплює процеси комунікації та взаємодії суб'єктів, у ролі яких можуть виступати індивіди та групи осіб, реальні та уявні партнери. У процесі спілкування можливий обмін

інформацією, взаємовплив партнерів один на одного, обмін ролями, самоствердження та реалізація інших функцій.

Зовнішній діалог визначається як форма суб'єкт-суб'єктної комунікації та взаємодії, при якій різні смислові позиції в мові виробляються і реалізуються різними мовцями. На думку М. Кагана, діалог звернений до конкретного Іншого, але, на відміну монологу, спрямований не так на інформування про щось (це ціннісно-нейтральна функція спілкування), але на досягнення вищої функції спілкування – спільними зусиллями її учасників, які є партнерами зі спільних дій, виробляють нову інформацію, що їх об'єднує [9].

Внутрішній діалог, за визначенням А. Россохіна, є *«інтрапсихічним процесом, що протікає в діалогічній формі мовлення і спрямований на вирішення інтелектуально неоднозначних, особистісно-емоційно значущих конфліктних питань»* [9]. На думку В. Ізмагурової та А. Россохіна, внутрішній діалог є одним із способів перетворення суб'єкта емоційно насичених, особистісно та інтелектуально значущих смислів свідомості. Це механізм взаємодії смислових позицій свідомості, які можуть бути конфліктними (протилежними), двозначними (суперечливими) чи нейтральними.

Метафорично значущі позиції є «внутрішніми співрозмовниками» інтрапсихічної реальності суб'єкта.

Внутрішній діалог визначається як тип внутрішньої мови. Механізм розвитку свідомості та самосвідомості полягає у взаємодії смислових позицій у процесі внутрішнього діалогу.

Основною функцією внутрішнього діалогу є породження нових смислів, і тому в інтрапсихічному плані внутрішній діалог є реалізацією принципу взаємодії. Зовнішній фіксації підлягає лише вербалізований внутрішній діалог, що є різновидом вербалізованої внутрішньої мови. Дослідник Г. Кучинський визначає діалог як взаємодію різних смислових позицій, властивих його учасникам, що призводить до суттєвої різниці зовнішнього та внутрішнього діалогів: у зовнішньому діалозі різні взаємодіючі смислові позиції розвиваються реальними співрозмовниками, у внутрішньому – різні взаємодіючі смислові позиції розвиваються одним і тим же суб'єктом [9].

Тому людина постійно перебуває у діалогічному спілкуванні, тобто веде «внутрішній» чи «зовнішній» діалог з Іншим – з людьми різних цінностей, із природою, з часом.

Проаналізувавши категорії «спілкування» та «комунікація», варто звернути увагу на підходи до їх зіставлення, представлені такими вченими як Л. Виготський, В. Курбатов, Т. Парсонс, М. Каган та ін.

Так, у праці «Основи теорії комунікації» [11] розглядаються три підходи до понять «спілкування»

та «комунікація». Хоча ми підтримуємо саму структуру підходів, зупинимось докладніше на авторському аналізі їхнього змісту.

Перший підхід полягає у ототоженні цих понять.

Цю точку зору підтримують відомі психологи та філософи Л. Виготський, В. Курбатов та О. Леонтьєв. Український дослідник Ю. Прилюк на основі історико-лінгвістичного аналізу значень цих термінів дійшов висновку, що з етимологічного та семантичного погляду терміни «спілкування» та «комунікація» тотожні. Аналогічної думки дотримуються відомі зарубіжні вчені Т. Парсонс та К. Черрі.

Другий підхід пов'язаний з поділом понять «спілкування» та «комунікація».

Відомий вітчизняний філософ М. Каган у своїй роботі «Світ спілкування: проблема міжпредметних відносин» (1988) намагається чітко розмежувати реальне спілкування та комунікацію. За М. Каганом, комунікація та спілкування відрізняються один від одного у двох істотних аспектах. Насамперед, якщо «спілкування має як практичну, матеріальну, духовну, інформаційну і практико-духовну природу», то «комунікація... є суто інформаційним процесом – передачею певних повідомлень» [11]. Друга відмінність стосується самого способу спілкування систем, що взаємодіють. Спілкування як таке є суб'єкт-суб'єктною взаємодією. Комунікація у своєму точному значенні є «інформаційним зв'язком суб'єкта з тим чи іншим об'єктом – людиною, твариною, машиною» [11].

Натомість у спілкуванні «немає відправника та одержувача повідомлень – є співрозмовники, співучасники спільної справи» [11]. Метою спілкування є «не обмін інформацією... а... пошук спільної позиції», створення спільності людей, «залучення суб'єкта до предмета». По М. Кагану, комунікація є монологічною, а спілкування діалогічним [11].

На думку психолога Г. Андрєєвої, спілкування – ширше поняття, ніж спілкування. Пропонується розрізняти в структурі спілкування три взаємозумовлені сторони: комунікативну, або власне комунікацію, що полягає в обміні інформацією між індивідами, що спілкуються; інтерактивний як взаємодію між індивідами, тобто обмін як знаннями, ідеями, так і діями; перцептивний, що є процесом сприйняття і пізнання партнерами по спілкуванню один одного та встановлення на цій основі взаєморозуміння [11].

В рамках другого підходу О. Соколов дотримується іншої точки зору, протилежної до попередньої. На його думку, спілкування є однією із форм комунікативної діяльності. Вибір цих форм ґрунтується на цільових установках партнерів по комунікації. Вчений виділяє три варіанти взаємин між учасниками комунікації:

– суб'єкт-суб'єктні відносини у формі діалогу рівноправних партнерів. Ця форма комунікації є спілкуванням;

– суб'єкт-об'єктні відносини, характерні для комунікативної діяльності у формі управління, коли комунікатор розглядає реципієнта як об'єкт комунікативного впливу, засіб досягнення своєї мети;

– характерні для комунікативної діяльності об'єктно-суб'єктні відносини у формі наслідування, коли реципієнт навмисно вибирає комунікатора як зразок наслідування, причому останній може навіть не усвідомлювати своєї участі в комунікативному акті.

Типовим способом здійснення комунікативного спілкування, за О. Соколовою, є діалог двох співрозмовників, а управління та наслідування – монологом в усному, письмовому чи пантомімічному (поведінковому) акті. За такого підходу комунікація сприймається як набагато ширше поняття, ніж спілкування [11].

Третій підхід до проблеми співвідношення вищезазначених категорій спирається поняття інформаційного обміну. На думку прихильників цього підходу, комунікація не вичерпує всіх інформаційних джерел у суспільстві. Ці процеси охоплюють весь соціальний організм, пронизують усі соціальні підсистеми, присутні у всіх фрагментах життя. При цьому повідомлення у вербальній формі становлять лише невелику частину обміну інформацією в суспільстві, в інших випадках обмін інформацією здійснюється в невербальних формах, і її носіями є не тільки невербальні сигнали (міміка, жести, інтонація та ін), а й речі, предмети, матеріальні носії культури. Останні дозволяють передавати інформацію у просторі та часі. Ось чому поняття «спілкування» означає лише ті процеси інформаційного обміну, які є специфічно людською діяльністю, спрямовану на встановлення і підтримку відносин та взаємодії для людей і здійснювану, передусім, за допомогою мови. Усі інформаційні процеси у суспільстві ми можемо визначити терміном «соціальна комунікація». Таким чином, найбільш загальним поняттям стає «спілкування» (обмін інформацією), вужчим – «соціальна комунікація» (обмін інформацією в суспільстві), а найвужчим, що означає різновид «суспільної комунікації», що здійснюється у вербальний рівень. рівень інформаційного обміну у суспільстві – «комунікація». Вужче поняття – «суспільне спілкування» (обмін інформацією суспільстві) і найвужче, що означає вид «соціальної комунікації», яка здійснюється на вербальному рівні інформаційного обміну у соціумі, – «комунікація». Вужче поняття – «соціальне спілкування» (обмін інформацією соціумі) і найвужче, що означає вид «соціального спілкування», здійснюваного на вербальному

рівні інформаційного обміну у соціумі, – «спілкування» [11].

Перед нами постає проблема вибору основної концепції дослідження в комунікативній сфері: спілкування або комунікація.

Етимологічний аналіз латинського терміна «комунікація», визначення його сутності та змісту в історії філософії комунікації та сучасної комунікативної філософії [10] доводить правильність та ефективність використання поняття «комунікація». У соціально-психолого-педагогічній сфері ми визначаємо поняття комунікації (від латів. *communico* – узагальнювати: ділитися, наділяти, обмінюватися, радитися, інформувати, повідомляти, пов'язувати, зв'язувати, зв'язувати, брати участь) як процес та стан. взаємодії людини з внутрішнім та зовнішнім світом, на основі якого «Я» усвідомлює, відкриває та актуалізує своє онтологічне, ціннісне та телеологічне Я, знаходячи та визначаючи себе в «Іншому». «Інший» може бути «Я», «Ти», «Вона», «Ми». Інші об'єктивуються в людях, природі, суспільстві, культурі, просторі, божестві, текстах,

Аналізуючи роль категорії «спілкування», ми схиляємося до того, що комунікація є більш широким поняттям, ніж спілкування, та визначаємо спілкування як форму комунікації. Має рацію, на наш погляд, науковець В. Малахов, визначаючи спілкування як «інтерсуб'єктивну взаємодію між людьми» [5, с.259]. Але у сфері людської діяльності, як ми бачимо з визначення спілкування, воно не обмежується лише міжособистісною взаємодією.

У міжособистісній взаємодії переважає спілкування як форма комунікації. Це визначається, по-перше, тією роллю, яку спілкування відіграє в житті людини, і, по-друге, значенням та комунікативною функцією мови. Тому в цій галузі ми можемо використовувати терміни «комунікація» та «спілкування» як синоніми.

Як показує аналіз наукової літератури, окрім розмежування понять «спілкування» та «комунікація», існує також проблема визначення та використання терміна «спілкування» у психолого-педагогічному значенні. І тому актуальним є пошук відповідного терміна для позначення феномена спілкування як фактора взаємодії людини із зовнішнім та внутрішнім середовищем, фактора розвитку особистості та фактора педагогічного процесу (виховання й зростання). Необхідне поняття, яке б відповідало поняттю «екзистенційна комунікація» (Ясперс), «зустріч» (Больнов), «глибинна комунікація» (Батищев).

Аналіз латинського терміна *communicatio* та його розуміння в сучасній західній філософії комунікації, що визначається категорією «спільність», «єдність», «співіснування», передбачає апіорно певні «сутності», зміст.

Спробуємо проаналізувати та порівняти поняття спілкування та комунікативність.

Словник Ожегова (1986 р.) [11], словник української мови (1973 р.) [12] визначають поняття комунікації: 1) засоби зв'язку, лінії зв'язку тощо; 2) у мовознавстві – те саме, що спілкування. Тому термін «комунікативний» перекладається як прикметник для спілкування в мовному значенні (приклад, комунікативна функція мови), а термін «комунікативний» – в спеціальному значенні (приклад, способи спілкування).

У Великому тлумачному словнику новоукраїнської мови (Київ, 2004) [2] ми бачимо аналогічне трактування. Термін «комунікативний» визначається як прикметник до поняття «комунікативності» і як прикметник до поняття «спілкування» у лінгвістичному значенні. Комунікабельність – це вміння спілкуватись, встановлювати контакти; зв'язок з іншими людьми.

У психолого-педагогічному сенсі «комунікативний» означає духовне поєднання, така взаємодія, психологічний контакт, взаємопроникнення як взаємне включення до контексту власних думок, намірів, уявлень, мотивів вчинків, моральних вчинків тощо [3., с. 12]. Тому спілкування як психолого-педагогічне явище позначатимемо поняттям «комунікативність», а передачу інформації, в тому числі і в педагогічній сфері, – «комунікаційністю».

Зважаючи на той факт, що основною комунікаційною формою соціально-психологічних відносин є спілкування, то поняття «нездатність до спілкування» відноситься, перш за все, до відсутності в вербально виражених думках смислової основи та перетворення їх на форму «чатового» спілкування або передачі інформації.

Спілкування не завжди комунікативне та осмислене. Спілкування не пов'язане змістом є поверхневою, формальною, неонтологічною комунікацією. Ми відносимо формальне спілкування до осмисленого спілкування, як етикет та етику, як зовнішню форму прояву сутності. Адже етикет може відображати етичну (моральну) сутність, а може бути просто формою (церемоніальною) та при суперечливій етичній основі, він не може бути моральним.

Тому ми можемо визначити комунікативність як «цілісне людське спілкування», що опосередковане поняттями «сенс», «діалог».

Спілкування не завжди буває комунікаційно-смысловим або комунікативним. Спілкування, яке не поєднано смыслом, це поверховість, формальність, неонтологічність комунікації. Формальне спілкування відносимо до смислового спілкування як етикет до етики, як зовнішню форму прояву до сутності. Адже етикет може відображати етичну (моральну) сутність, а може просто бути формою (церемоніалом) і знаходитися в протиріччї з етичною основою, не бути моральнішим.

Крім того, комунікативна дія не обмежується лише мовним спілкуванням та не обмежується лише міжособистісним спілкуванням. Ми можемо говорити про спілкування з книгою, мистецтвом, природою, історичною епохою тощо, у яких передача інформації не є основою взаємодії. Тому поняття комунікативності можна застосувати і до цієї сфери спілкування.

Висновки. Подальшого розгляду потребують питання формування належних навичок спілкування у різних комунікативних контекстах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Афонін Е. А., Гонюкова Л. В., Войтович Р. В. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики. Київ : Центр сприяння інституц. розвитку держ. служби, 2006. 160 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
3. Гуманістичний потенціал педагогічної комунікації : Книга для вчителя : науково-метод. посіб. / за ред. С. О. Мусатова. Київ : Педагогічна думка, 2008. 96 с.
4. Комунікація. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL : <http://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 21.01.2023).
5. Малахов В. А. Етика: Курс лекцій : навч. посібник. Київ : Либідь, 1996, 304 с.
6. Мілль Дж. С. Про свободу: Есе / пер. з англ. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 463 с.
7. М'язова І. Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. канд. філос. наук: 09. 00. 03 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2008, 18с. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2008/08miysfa.zip>. (дата звернення: 21.01.2023).
8. Олексенко Р.І. Вплив комунікацій на ціннісні орієнтири особистості. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2015. № 62. С. 65–73.
9. Омельченко І.М. Спілкування як комунікація, взаємодія і діалог із Іншим: суб'єктний підхід. *Проблеми сучасної психології*. 2015. Вип. 28. С. 375–384.
10. Прищак М. Д. Дискурс поняття «комунікація» в контексті формування сучасної парадигми освіти. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2010. № 1. С. 25–29.
11. Прищак М. Д. Комунікація, спілкування, комунікативність: категоріальний аналіз. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2010. № 2. С. 5-8.
12. Словник української мови : у 11 т. / за ред І. К. Білодід. Київ : Наукова думка, 1973. Т.4. 840 с.
13. Уханов Є. В. Мережеві комунікації та соціальне самовизначення індивіда: автореф. дис. канд. філософ. наук: 09.00.03 / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2010, 18 с. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2010/10UEVSSI.zip>. (дата звернення: 21.01.2023).
14. Чаплай І. В. Комунікація в державі та суспільстві: термінознавчі аспекти. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 8. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1109> (дата звернення: 21.01.2023).

15. Cuilenburg J.J. The Information Society: Some Trends and Implications. *European Journal of Communication*. 2007. Vol.2. (1). P. 105–121.

16. Miede B. La société conquise par la communication. Grenoble, 1999. 388 p.

17. Rosengren K.E. From field to frog ponds. *Journal of communication*. 2013. № 43(3). P. 78-94.

18. Sillars A.L. Communication: Basic properties and their relevance to relationship research. *The Cambridge Handbook of Personal Relationships*. New York: Cambridge University Press. P. 331–351.

19. Vickers M.J. The revolution in military affairs and military capabilities. *War in the information age: new challenges for U.S. security policy*. Washington, 2011. P. 39–55.

РОЗВИТОК АСЕРТИВНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ: ДО ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

DEVELOPMENT OF ASSERTIVENESS OF SENIOR CLASS PUPILS IN THE CONTEXT OF FORMING A SUCCESSFUL PERSONALITY: TO THE RESEARCH PROBLEM

Стаття присвячується одній із актуальних проблем сучасної психолого-педагогічної науки – розвитку асертивності учнів старших класів у контексті формування успішної особистості. У роботі визначено, що одним із векторів науково-дослідної роботи, спрямованих на формування успішної особистості сучасного учня, є розвиток асертивності, значущою для його соціальної адаптації, гармонійної взаємодії з оточуючим світом і особистісного самоствердження у соціумі. В центрі уваги дослідниці нормативно-законодавча база у сфері освітньої політики щодо виховання підростаючого покоління, на якій ґрунтуються уточнення вихідних позицій дослідження, та методологічні підходи у розвитку асертивності старшокласників.

Авторкою наголошено на важливій ролі закладів загальної середньої освіти у забезпеченні умов формування успішної особистості, зазначено, що процес розвитку асертивності учнів старшої школи у контексті формування успішної особистості ефективніше відбувається у річчій особистісно орієнтованого, акмеологічного, аксіологічного, компетентнісного, середовищного, системного підходів, висвітлено особливості кожного з методологічних підходів та акцентовано увагу на їх узгодженні у розвитку асертивності учнів старшої школи за принципом логічної доповнюваності з урахуванням соціально-психологічних особливостей учнів старшого шкільного віку.

Також у запропонованому дослідженні на основі рефлексії наукового доробку вітчизняних і зарубіжних вчених розглянуто феномен асертивності та зауважено, що старший шкільний вік внаслідок своєї чутливості є найсприятливішим для розвитку асертивності. В роботі уточнено сутність поняття «асертивність учня старших класів», окреслено змістові орієнтири розвитку асертивності учнів старшої школи у контексті формування успішної особистості та обґрунтовано важливу роль асертивності у формуванні успішності старшокласника.

Ключові слова: асертивність, успішність, особистість, учень старших класів, методологічний підхід, соціальна адаптація, кризовий соціум.

The article is dedicated to one of the urgent problems of modern psychological and pedagogical science – the development of assertiveness of high school pupils in the context of the formation of a successful personality. The work determined that one of the vectors of research work aimed at forming a successful personality of a modern pupil is the development of assertiveness, which is significant for his social adaptation, harmonious interaction with the surrounding world, and personal self-affirmation in society. The focus of the researcher's attention is the normative-legislative framework in the field of educational policy regarding the upbringing of the younger generation, which is based on the clarification of the initial positions of the research, and methodological approaches in the development of assertiveness of senior class pupils.

The author emphasizes the important role of general secondary education institutions in providing the conditions for the formation of a successful personality, it is indicated that the process of developing the assertiveness of senior class pupils in the context of the formation of a successful personality takes place more effectively in the context of personally oriented, acmeological, axiological, competence, environmental, systemic approaches, the peculiarities are highlighted of each of the methodological approaches and focused attention on their coordination in the development of assertiveness of senior class pupils according to the principle of logical complementarity, taking into account the socio-psychological characteristics of senior class pupils.

Also, in the proposed research, based on the reflection of the scientific work of domestic and foreign scientists, the phenomenon of assertiveness was considered and it was noted that senior school age, due to its sensitivity, is the most favorable for the development of assertiveness. The paper clarifies the essence of the concept of «assertiveness of a senior school pupil», outlines the content guidelines for the development of assertiveness of senior school pupils in the context of the formation of a successful personality, and substantiates the important role of assertiveness in the formation of the success of a school pupil.

Key words: assertiveness, success, personality, senior school pupil, methodological approach, social adaptation, crisis society.

УДК 316.728 [057.87:373.5] : [713:355.01]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.36>

Нечерда В.Б.,
канд. пед. наук,
ст. науковий співробітник лабораторії
фізичного розвитку та здорового
способу життя
Інституту проблем виховання
Національної академії педагогічних
наук України

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В умовах російсько-української війни підростає покоління нашої держави зазнає глибоких психологічних і часто фізичних травм, пов'язаних із знищенням сімейних та соціальних зв'язків, загибеллю батьків чи опікунів, втратою позитивної емоційної підтримки однолітків і дорослих. Викликані війною потужні суспільні кризи, зокрема, соціально-економічна і гуманітарна, порушують права

і свободи дітей, підлітків і молоді, призводять до розвитку культури ненависті (справедливої, але невласивої світу зростаючої особистості), зниження якості медичних послуг і освіти, дезорієнтації учнів закладів загальної середньої освіти у навколишньому світі, викривленого сприйняття ними причинно-наслідкових зв'язків. У довгостроковій перспективі ці наслідки здатні спровокувати неспроможність молоді до успішної соціалізації

і життєвої успішності, що може призвести не тільки до кризи окремої особистості, але й мати суспільно небезпечні наслідки.

Саме тому необхідна належна увага до формування успішної особистості учня, що повинне ґрунтуватись на цінностях національної державності й національної ідентичності, просоціальної активності, життєстійкості й асертивності, які вбачаємо одними із ключових аспектів розвитку учнів закладів загальної середньої освіти. *Цільовими орієнтирами формування успішної особистості учня* вважаємо виховання необхідних для зростаючого громадянина героїчної держави особистісних якостей (працездатність, ініціативність, комунікабельність, самодостатність, відповідальність, наполегливість, цілеспрямованість, мужність тощо), розвиток навичок стресостійкості, лідерства, соціально значущої діяльності, зокрема, взаємодопомоги, співробітництва, волонтерства, а також розвиток асертивності, важливої для соціальної адаптації, гармонійної взаємодії з оточуючим світом і особистісного самоствердження у соціумі.

Відтак, одним із векторів науково-дослідної роботи, спрямованих на формування успішної особистості сучасного учня, визначаємо *розвиток асертивності*. Старший шкільний вік внаслідок своєї сенситивності є найсприятливішим для завершення формування як психофізичних якостей і особистісних рис, так і розвитку необхідних для успіху навичок, розвиток асертивності у цьому випадку допомагатиме старшокласнику будувати власну життєву стратегію, визначати певні ціннісні позиції, життєві цілі і траєкторію успіху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рефлексія психолого-педагогічних джерел з проблеми розвитку асертивності свідчить про її складність і багатогранність. Вивченню асертивної поведінки присвячені наукові розвідки зарубіжних вчених Ф. Зімбардо, В. Каппоні, К. Келлі, Т. Новака, М. Сміта, Е. Солтера, Г. Фенстерхейма, асертивність як впевненість у собі досліджують у своїх роботах вітчизняні вчені І. Васильєва, Н. Свєртілова, М. Шинкар, О. Щіпановська, також дослідники вважають асертивність інтегративною якістю особистості (К. Воробйова, О. Леонтєв, С. Медведєва), суб'єктною якістю (О. Царук, А. Шаюк), інтегративною властивістю особистості (В. Лучків) або комплексною інтегральною характеристикою (Л. Марчук, І. Нагаєвська, Л. Ніколаєв), деякі вчені ототожнюють асертивність з окремими особистісними характеристиками (В. Крючков, Л. Курганська, Г. Парамонова), розуміють її як системну різнорівневу властивість особистості (О. Саннікова, О. Санніков, Н. Подоляк).

На сьогодні у вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній науці [3; 4; 5; 7; 8; 11] *феномен асертивності розглядається у контексті різних*

життєвих смислів, зокрема, навчання учнів бути самодостатніми й незалежними у виборі свого призначення й власного життєвого шляху, комунікативної толерантності, активного лідерства, самоконтролю і самовладання, життєстійкості, соціальної компетентності, формування життєвої і соціальної успішності. Аналіз наукової літератури [3; 5; 8] дозволяє стверджувати, що асертивність учнів значно підвищує їх адаптацію в освітньому середовищі, полегшує їх соціалізацію, позитивно впливає на самоактуалізацію і самореалізацію учнів. На думку сучасних вчених [4; 7; 11], розвиток асертивності учнів відбувається поступово через виховання у них впевненості у собі, наполегливості, адекватної самооцінки, самоповаги, формування потреби бути успішним.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних дослідженнях, присвячених феномену асертивності, здійснено глибокий аналіз поняття асертивності й історії його походження, структурно-функціональних складових асертивності й умов її формування, різних проявів асертивної поведінки. Водночас, неповною мірою досліджено проблему розвитку асертивності учнів у контексті формування успішної особистості. Отже, необхідність дослідження визначається недостатньою розробленістю проблеми у вітчизняній педагогічній науці й потребами сучасної освітньої практики.

Формулювання мети статті. Виходячи із зазначеного вище, ми вважаємо доцільним визначити *метою нашої статті* окреслення проблемного поля розвитку асертивності учнів старших класів у контексті формування успішної особистості в закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що уточнення вихідних позицій нашого дослідження ґрунтуються на *нормативно-законодавчій базі у сфері освітньої політики щодо виховання підростаючого покоління*, зокрема, на таких документах, як: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»; Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року; Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 рр.; Постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2021 № 579 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 роки»; Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей» (2018 р.). У зазначених документах наголошується на важливій ролі закладів загальної середньої освіти у забезпеченні умов для розкриття особистісного потенціалу учнів, їх саморозвитку відповідно до уподобань та здібностей, сприяння їх ціннісно-смысловому життєвому самовизначенню, вольовому загартуванню, соціальної

активності, просоціальної самореалізації і досягненню життєвого успіху.

Аналіз психолого-педагогічних джерел і масової освітньої практики дає підстави стверджувати, що розвиток асертивності учнів старших класів у контексті формування успішної особистості в сучасних закладах освіти ефективніше відбувається у річищі особистісно орієнтованого, акмеологічного, аксіологічного, компетентнісного, середовищного та системного підходів. Отже, *методологічну основу зазначеного дослідження складають:*

– *особистісно орієнтований підхід* (І. Бех, О. Киричук, О. Коберник, Г. Костюк, В. Сухомлинський), що центрується на особистості учня та передбачає організацію емоційно насиченої полісуб'єктної взаємодії педагогів і вихованців, а також створення умов з урахуванням індивідуальних особливостей учня для вільного розвитку й повноцінного прояву його потенціалу; у контексті завдань даного дослідження застосування особистісно орієнтованого підходу до розвитку асертивності у контексті формування успішної особистості старшокласника допомагатиме учню самостійно й відповідально орієнтуватися в ситуаціях невизначеності, характерних для кризового соціуму, визначати завдання й наслідки всіх своїх дій і складати власні короткострокові й довгострокові плани для досягнення успіху;

– *акмеологічний підхід* (Н. Кузьміна, В. Максимова, Г. Сазоненко), який розглядає успішність учня старших класів як процес його саморозгортання та самоздійснення у власному життєвому просторі, саморегуляції поведінки, самоорганізації і самовиховання; у процесі розвитку асертивності прагнення до досягнення «акме» (максимальний прояв особистісного ресурсу старшокласника) й орієнтація на «акме» забезпечуватимуть підвищення в учнів мотивації до ефективної соціалізації, самоконтролю, самокорекції, саморефлексії, самоактуалізації, соціальної активності, а також стимулювання проявів асертивності, оскільки «місія акмеологічної школи полягає у допомозі вихованцям оволодіти технологіями життєвого й соціального успіху» [1, с. 31];

– *аксіологічний підхід* (І. Бех, Т. Бутківська, О. Вишневський, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, М. Никандрова, В. Огнев'юк, О. Савченко, О. Сухомлинська), що звертає увагу на необхідності ціннісного наповнення змісту формування успішної особистості учня старших класів у сучасних закладах загальної середньої освіти, згідно із аксіологічним підходом розвиток асертивності у контексті формування успішної особистості в умовах військового стану і поствоєнної реальності формуватиме у старшокласника, незважаючи на труднощі фізичного, психо-емоційного й духовного характеру, «внутрішню потребу жити

й діяти відповідно до гуманістичних загальнолюдських цінностей» [2, с. 65].

– *компетентнісний підхід* (І. Бех, І. Єрмаков, Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун), який орієнтує педагогічну діяльність на розвиток життєвих компетентностей учнів старших класів, формування їх конструктивної життєвої стратегії; згідно з цим підходом одним із головних завдань формування успішної особистості старшокласника є становлення його як творця і проєктувальника власного життя, що володіє необхідною для досягнення успіху асертивністю, яка передбачає вміння бути гнучким, кмітливим і відкритим до зміни діяльності, а також соціально активним, незалежним, самодостатнім, комунікабельним, здатним до лідерства, вмотивованим на досягнення успіху; вважаємо вартим уваги, що саме компетентнісний підхід, на думку вчених Танзанії [9], найбільше впливає на ефективність виховної діяльності, оскільки його реалізація ґрунтується на усвідомленні важливості розроблення конструктивної життєвої стратегії учня;

– *середовищний підхід* (М. Братко, Р. Вайнола, О. Гора, В. Петрівський, Н. Рудкевич, Т. Сологуб), що тлумачить середовище як засіб виховання і як технологію опосередкованого управління (через середовище) процесом формування успішної особистості старшокласника; у контексті завдань даного дослідження в основі середовищного підходу лежить спеціально організована діяльність у закладі загальної середньої освіти як система виховних впливів і умов розвитку асертивності; при цьому потенційна можливість забезпечення ефективності розвитку асертивності учнів старших класів вбачається у розбудові безпечного, дружнього для всіх учасників освітнього процесу освітнього середовища закладу загальної середньої освіти, головними принципами якого є принципи гуманізму, партнерства, співробітництва, мобільності, ініціативності, відповідальності;

– *системний підхід* (М. Красовицький, В. Садовський, Ю. Шабанова), який є універсальним і розглядає досягнення успіху як сукупність дії чинників, породжених у мікросистемі (мотивація успіху й необхідні для його досягнення навички) та макросистемі (соціальне середовище); згідно із цим підходом формування успішної особистості постає цілісною системою, компонентами якої є мета, зміст, методи і результати дослідження; саме системний підхід зумовлює моделювання, зокрема, створення практико-орієнтованої моделі формування успішної особистості учня старших класів, одним із складових елементів якої є розвиток асертивності.

Узгодження наведених вище методологічних підходів у розвитку асертивності старшокласників здійснюється на основі принципу логічної

доповнюваності з урахуванням соціально-психологічних особливостей учнів старшого шкільного віку. Зазначимо, що у процесі розвитку асертивності педагоги можуть діяти одночасно в рамках кількох методологічних підходів, що, на думку американського дослідника S. Kalaiian, є важливим для сучасної освітньої практики, оскільки забезпечує синергізм педагогічного впливу [6] та, зрештою, оптимізацію процесу розвитку асертивності учнів старших класів у контексті формування успішної особистості.

Термін «асертивність» походить від англійського слова «assertive» (асертивний), що означає наполегливий, впевнений у собі. Наразі асертивною вважають таку особистість, яка здатна до рефлексії, самостійності в прийнятті рішень і вчинків, вміє слухати співрозмовника і розуміти його почуття і потреби, заявляти про свої наміри і сприяти їх реалізації, сприймати критику та коректно й виважено реагувати на неї, знаходити шляхи виходу із конфліктних ситуацій, тому, на думку сучасних вчених [7; 11], наявність асертивності підвищує рівень соціальної компетентності і сприяє ефективній соціальній адаптації особистості, натомість її відсутність призводить особистість до некомпетентності у соціальній взаємодії і соціальної дезадаптації.

Відтак, «поняття «асертивність» не існує само по собі, а включає достатньо широкий спектр суміжних понять, з якими має прямий і зворотній зв'язок. Прямий зв'язок складають такі поняття як: асертивна поведінка, впевнена поведінка, ефективна комунікація, емоційна та соціальна компетентність, соціальна сміливість. Зворотній зв'язок – агресивна, пасивна поведінка, маніпуляція, невпевненість, соціальний страх, нерішучість та ін.» [5, с. 212].

Погоджуємось із дослідницею В. Мойсеєнко, що асертивність «передбачає наявність суб'єктивної установки на самого себе, соціальної готовності та здатності адекватно реалізовувати власні прагнення» [3, с. 170]. Зауважимо, що в цьому плані асертивність тісно пов'язана з емоційним інтелектом та виявляється у позитивному ставленні до себе й інших, вмінні особистісного самовираження і відчутті внутрішньої сили, характеризує здатність людини досягати поставлених цілей.

Саме тому, *на сьогодні асертивність є особливо важливим особистісним утворенням*, оскільки, з одного боку, її можна розглядати як стійку соціально-психологічну характеристику, а, з другого боку, як процес самоствердження, що містить стратегії впевненої поведінки. Підтвердженням цього слугують наукові висновки вченого А. Lazarus, що розглядає асертивність як комплексну особистісну характеристику, до складу якої входять когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти [8].

Рефлексуючи науковий доробок представників вітчизняної і зарубіжної психолого-педагогічної науки [3; 4; 5; 7; 8; 11], уточнімо суть поняття асертивності. У нашому дослідженні під *асертивністю учня старших класів* ми розуміємо засновану на впевненості у собі комплексну характеристику особистості старшокласника, яка виявляється в усвідомленні ним необхідності емоційної врівноваженості і самоповаги, відповідальності і взаєморозуміння, у прагненні позитивних суспільних взаємин, саморозвитку і самореалізації, а також у вмінні висловлювати свої почуття, бажання, інтереси і потреби й адаптуватись до нових чи змінних умов кризового соціуму, ефективно задіюючи внутрішні і зовнішні ресурси, що дозволить учню обирати власний життєвий шлях і моделі успішності, зберігаючи незалежність від зовнішніх оцінок і впливів та гармонійно узгоджуючи особисті і колективні інтереси.

Поділяємо наукову позицію дослідника Е. Сколоти, що асертивність, як значуща характеристика зрілої особистості, в юнацькому віці має формуватися цілеспрямовано, в іншому випадку це істотно ускладнить внутрішнє розкриття юнака і його соціальну адаптацію в середовищі однолітків і соціумі загалом: «натепер актуальність формування асертивної поведінки юнаків зумовлена соціальними явищами в нашому суспільстві і вимогами, які висуваються до юнака під час його вступу у світ самостійності» [4, с. 213].

Необхідність розвитку асертивності учнів старшої школи у контексті формування успішної особистості зумовлена, в першу чергу, тим, що *асертивна особистість відрізняється високим рівнем мотивації досягнення життєвого успіху*, готовністю приймати відповідальні рішення у ситуаціях невизначеності, конструктивним підходом до вирішення різноманітних проблем. У процесі розвитку асертивності учень старшої школи отримує позитивний досвід здійснення вмотивованих вчинків у реальних життєвих обставинах та гідного, впевненого, аргументованого захисту власної позиції, навіть у тих випадках, коли вона суперечить позиції оточення. Це набуває особливого значення в сучасному світі, що характеризується наявністю різноманітних маніпулятивних засобів, значного арсеналу способів підкорення волі людини і тиску на неї.

До того ж, пов'язані з військовими діями на території України надмірні фізичні і нервово-психічні перевантаження негативно відбиваються на підростаючому поколінні. Вплив кризових ситуацій на учнів може виявлятися у вигляді їх тривожності, імпульсивності, дратівливості, агресивності, конфліктності, егоцентричності, деформації їх стосунків з дорослими й однолітками, девальвації колишніх базових смислів і цінностей, що зумовлює фізіологічні проблеми, низький рівень

мотивації до навчання й життєвого успіху та когнітивні відхилення, зокрема, порушення мислення, пам'яті й уваги. В цьому випадку *практики розвитку асертивності учнів старшої школи сприятимуть* формуванню в них критичного мислення [7], підвищенню рівня академічної успішності [11], продуктивній соціальній взаємодії учнів з оточуючими у складних умовах кризового соціуму [10], оволодінню ними різними соціальними ролями й моделями поведінки, протидії різним негативним впливам на особистість та розширенню можливостей позитивної самореалізації учнів.

Разом з тим, *необхідність розвитку асертивності в учнів старшої школи підтверджують вимоги сучасного ринку праці*, що потребує соціально активної, компетентної, конкурентоспроможної молоді з навичками асертивності, завдяки яким молодий фахівець зможе бути мобільним і емоційно стабільним, адекватно оцінювати себе й оточуючих, швидко адаптуватися в колективі, розбудовувати партнерські стосунки і встановлювати ділові контакти, відповідати за прийняті рішення, розуміти власні цілі, наміри і шляхи подальших дій, досягати поставлених цілей без агресії і маніпуляцій, вміти переконувати й завоювати прихильність, виявляти гідність і впевненість, повагу до інтересів і прав інших людей.

Резюмуючи зазначене вище, *наявність асертивності може стати визначальною, як для самих старшокласників, так і для всього суспільства*. Розвиток асертивності учнів старшої школи передбачає створення умов для формування ціннісного ставлення учнів до себе й оточуючих, рефлексії і саморефлексії, розширення позитивних уявлень про себе і навколишній світ та сприяння вибору учнями ефективних засобів асертивної взаємодії в освітньому середовищі закладів загальної середньої освіти і в соціумі.

Висновки. Отже, асертивність є важливим особистісним і суспільним ресурсом. Її розвиток в учнів старших класів набуває особливої актуальності в умовах кризового соціуму, коли зростає необхідність в уміннях виявляти ініціативу, ставити життєві цілі, бути сміливим і готовим до ризику, наполягати на захисті своїх прав, приймати рішення і нести за них відповідальність. Наразі досягнення успіху молодим громадянином нашої держави залежить від його активної життєвої позиції, енергійності, цілеспрямованості, працездатності, самоконтролю, самостійності, реалістичності. Відтак, розвиток асертивності старшокласників вважаємо одним із значущих завдань сучасної системи

освіти. Подальшими перспективами досліджень у даному напрямку стануть створення та апробація діагностичного інструментарію розвитку асертивності учнів старших класів закладів загальної середньої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Акмеологія шкільної освіти: наук.-метод. посібник / За заг. ред. Г. С. Сазоненко. Київ: «Основи», 2010. 560 с.
2. Вітвицька С. С. Аксиологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. *Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал*. Вінниця: Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, 2015. Вип. 10. С. 63–67.
3. Мойсеєнко В. В. Аналіз наукових підходів до дослідження поняття «асертивність». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2017. Вип. 5. Т. 1. С. 170–174.
4. Сколота Е. В. Формування асертивної поведінки в юнацькому віці. *Габітус*. 2020. Вип. 14. С. 212–216.
5. Шинкар М. І. Проблема асертивності в сучасному суспільстві. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020. № 1 (54). С. 210–214.
6. Kalaian S. A. Pedagogical Approaches for the 21-st Century Student-Driven Learning in STEM-Classrooms. *Student-Driven Learning Strategies for the 21-st Century Classroom*. USA: Eastern Michigan University, 2017. DOI: 10.4018/978-1-5225-1689-7.ch006
7. Ghadampour E., Yousefvand L., Radmehr P. The Effect Of Training Of Assertiveness Program On Critical Thinking (Creativity, Development, Commitment) Second Grade Female Senior School Students In Khorramabad. *Innovation & creativity in human science*. 2016. Vol. 6. № 2. P. 2–18.
8. Lazarus A. A. Behavior therapy and beyond. USA: Jason Aronson Inc., 1996. 306 p.
9. Mkonongwa L. M. Competency-based teaching and learning approach towards quality education. Tanzania, Miburani: Dar es salaam University College of Education (DUCE), 2018. URL: <https://www.tenmet.org>
10. Necherda V. B. To the problem of education of growing personality in a crisis society. Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: Proceedings of the III International scientific and practical conference (Cambridge, 20 May, 2022). Cambridge-Vinnitsia: P. C. Publishing House & European Scientific Platform, 2022. С. 245–247.
11. Thenmozhi P., Bharathy D. Relationship between the Level of Assertiveness and Academic Performance among Arts and Science College students. *Asian J. Nursing Education and Research*. 2019. № 9 (3). P. 293–296. DOI: 10.5958/2349-2996.2019.00063.6

НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

NATIONAL CONSCIOUSNESS AS A COMPONENT OF PATRIOTIC EDUCATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

У статті проаналізовано поняття «національної свідомості» як важливої складової патріотичного виховання старшокласників в закладах загальної середньої освіти. Виявлено, що останнім часом у суспільстві значно посилілися націоналістичні настрої. У молодіжному середовищі часто-густо проявляються негативізм, екстремізм, демонстративне ставлення до дорослих, жорстокість у крайніх проявах. Тому встановлено, що одним із головних завдань виховання на сучасному етапі є формування патріотизму та громадянськості серед дітей та молоді. Виявлено, що виховання патріотизму займає важливе місце у цілеспрямованій соціалізації дітей та молоді. Його пріоритетна роль обумовлена величезним потенціалом патріотизму в соціалізації підростаючого покоління, що передбачає інтеграцію людини до системи соціальних відносин, у різні типи соціальних спільнотей (групу, інститут, організацію). Соціалізація містить у собі засвоєння людиною елементів культури, соціальних норм та цінностей, на основі яких формуються якості особистості. Національна самосвідомість може сприяти розвитку та навіть відродженню деяких елементів національної культури, наприклад, мови, звичаїв тощо.

Встановлено, що патріотизм, його цінності є найважливішим компонентом соціальних українських цінностей, якими має опанувати людина. Патріотичні цінності вплетені в ціннісно-мотиваційний ряд цінностей загалом, у сукупність загальнолюдських (людина, життя, праця, свобода, рівність, істина, добро, краса, добробут, щастя, законність, культура, співробітництво, справедливість тощо); соціоцентричних або конкретно-соціальних (колективізм, соборність, народ, рівність, Батьківщина, єдність, віра, справедливість тощо); та індивідуальних (наприклад, моральні – совість, гідність, честь, відповідальність, відданість тощо) цінностей. Виявлено, що Інтернет-ресурси надають нові можливості щодо патріотичного виховання старшокласників завдяки наявності таких унікальних якостей, як мультимедійність, інтерактивність, необмежений обсяг інформації, а також висока швидкість їх поширення та доставки. Застосування нових медіа дозволяє оперативно донести інформацію до великої кількості користувачів, залучити старшокласників до розв'язання конкретних проблем та завдань, до реалізації соціальних проєктів патріотичної спрямованості. Так, тематичні групи, спільноти, сторінки в соціальних мережах та тематичні канали в месенджерах дозволяють проводити широку інформаційну роботу патріотичної спрямованості: розмішувати відповідну інформацію та поширення на статті, надавати відомості про акції, заходи, конкурси, здійснювати розсилку новин тощо.

Ключові слова: національна свідомість, старшокласники, патріотичне виховання,

заклади загальної середньої освіти, етнічна свідомість, нація.

The article analyzes the concept of "national consciousness" as an important component of patriotic education of high school students in general secondary education institutions. It has been revealed that nationalist sentiments have increased significantly in society recently. In the youth environment, negativism, extremism, demonstrative attitude towards adults, cruelty in extreme manifestations are often manifested. Therefore, it was established that one of the main tasks of education at the current stage is the formation of patriotism and citizenship among children and youth.

It was revealed that the education of patriotism occupies an important place in the purposeful socialization of children and youth. Its priority role is determined by the huge potential of patriotism in the socialization of the younger generation, which involves the integration of a person into the system of social relations, into various types of social communities (group, institution, organization). Socialization includes a person's assimilation of elements of culture, social norms and values, on the basis of which personal qualities are formed. National self-awareness can contribute to the development and even the revival of some elements of national culture, for example, language, customs, etc.

It has been established that patriotism and its values are the most important component of social Ukrainian values that a person should master. Patriotic values are woven into the value-motivational series of values in general, in the totality of universal values (man, life, work, freedom, equality, truth, good, beauty, well-being, happiness, legality, culture, cooperation, justice, etc.); sociocentric or specifically social (collectivism, cathedralism, people, equality, Motherland, unity, faith, justice, etc.); and individual (for example, moral – conscience, dignity, honor, responsibility, loyalty, etc.) values.

It was found that Internet resources provide new opportunities for patriotic education of high school students due to the presence of such unique qualities as multimedia, interactivity, unlimited amount of information, as well as high speed of their distribution and delivery. The use of new media makes it possible to quickly convey information to a large number of users, to involve high school students in solving specific problems and tasks, in the implementation of social projects of a patriotic orientation. Thus, thematic groups, communities, pages in social networks and thematic channels in messengers allow to carry out extensive informational work of a patriotic orientation: to post relevant information and links to articles, to provide information about actions, events, contests, to carry out news distribution, etc.

Key words: national consciousness, high school students, patriotic education, institutions of general secondary education, ethnic consciousness, nation.

УДК 37.025.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.37>

Шинкаренко В.В.,

канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри дошкільної
та початкової освіти

Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної
освіти» Дніпропетровської обласної
ради»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

До однієї з найгостріших проблем нашого часу належить проблема формування національної свідомості. Саме тому етнологи вже кілька десятиліть тому зафіксували перехід етнічності.

Останнім часом у суспільстві значно посилюються націоналістичні настрої. У молодіжному середовищі часто-густо проявляються негативізм, екстремізм, демонстративне ставлення до дорослих, жорстокість у крайніх проявах. Тому одним із головних завдань виховання на сучасному етапі є формування патріотизму та громадянськості серед дітей та молоді.

Виховання патріотизму займає важливе місце у цілеспрямованій соціалізації дітей та молоді. Її пріоритетна роль обумовлена величезним потенціалом патріотизму в соціалізації підростаючого покоління, що передбачає інтеграцію людини до системи соціальних відносин, у різні типи соціальних спільностей (групу, інститут, організацію). Соціалізація містить у собі засвоєння людиною елементів культури, соціальних норм та цінностей, на основі яких формуються якості особистості.

Національна культура займає дуже важливе місце в історичному розвитку кожної нації та у формуванні її національної самосвідомості.

У сучасних умовах матеріальна культура містить значно менше національної специфіки й не завжди виступає «опорою» національної самосвідомості. Тому орієнтація на духовну культуру більшою мірою служить виразом національної самосвідомості.

Національна самосвідомість може сприяти розвитку та навіть відродженню деяких елементів національної культури, наприклад, мови, звичаїв тощо. В останні десятиліття завдяки підйому національної самосвідомості намітилися позитивні тенденції: відродження традицій, звичаїв, народних свят, посилене вивчення мови, зростання інтересу людей до національної культури. В свою чергу, національна культура є основою та стимулом для розвитку національної самосвідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В історії педагогічної думки ідея використання національного компонента у вихованні старшокласників знайшла свою реалізацію у роботах Г. Ващенко, Г. Винниченка, Б. Грінченка, С. Русової, Г. Сковороди, І. Франка. Проблеми поважного ставлення до рідної етнічної культури та до культурної спадщини представників інших національностей висвітлювалися у сучасних фундаментальних дослідженнях з етнопедагогіки Ф. Абаєвої, О. Березнюк, Ю. Гапон, Л. Маєвської, Т. Мацейків, М. Стельмаховича. Різні аспекти формування та прояви національної самосвідомості індивіда в умовах становлення української нації вивчали М. Антоненко, М. Башмет, М. Боришевський,

Г. Гуменюк, В. Левкович, Л. Науменко, Н. Новікова, М. Фурса, В. Хотинець, К. Чорна.

Зважаючи на свою актуальність, проблема патріотичного виховання дітей та молоді стала предметом досліджень таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як Ю. Афанасьєва, О. Базилевська, Є. Барилко, В. Белан, Н. Видрін, Вишнівська, О. Гевко, В. Герасимчук, І. Головенького, І. Дзюбенко, Г. Костюшко, К. Кузіна, П. Мазур, В. Міяковського, Е. Осевська, Л. Солярчик, А. Стєпник, Ю. Толмачова, С. Черкасової, Н. Якушко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Становлення України як демократичної держави неможливе без розвитку етнічних та національних громад як компонентів громадянського товариства. Це положення актуалізує проблему формування національної свідомості та самосвідомості старшокласників у контексті культури демократизму особистості як громадянина держави, обґрунтовує сприяння її гармонійному розвитку на основі національних та загальнолюдських духовних цінностей.

На думку М. Боришевського національна свідомість кожного члена українського суспільства, що склалася, є пріоритетною умовою становлення нації, консолідації етнічних спільнот громадянського суспільства на основі тенденції поєднання в національному житті самобутності етнічних, традиційних спектрів з універсальними, уніфікованими [3, с. 23].

Виховання патріотизму та громадянськості – процес складний. Він вимагає від педагогів закладів загальної середньої освіти постійного творчого пошуку нових ефективних форм та засобів, а також підвищення власного професійного рівня. Адже вчитель не лише вчить писати, читати, рахувати, а й бере активну участь у становленні особистості своїх учнів.

Одним із найважливіших завдань у напрямі патріотичного виховання старшокласників є збереження історичної пам'яті про свої звичаї та традиції, про своїх захисників Вітчизни. Нинішнє покоління у неоплатному боргу перед тими, хто залишився на полях битв, перед тими, хто повернувся, забезпечивши нам мирне, спокійне життя на Землі. Саме тому наш обов'язок – пам'ятати про своїх героїв війни і своїми добрими справами та вчинками приносити користь собі, родині, Батьківщині.

Мета статті виявити роль національної свідомості у патріотичному вихованні старшокласників в закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Перед тим, як міркувати про формування національної самосвідомості як про одну з цілей педагогічного процесу закладів загальної середньої освіти важливо визначитися з початковим поняттям «самосвідомість».

І. Бех трактує це поняття так: «Національна самосвідомість – це усвідомлення своєї належності до певної соціально-етнічної групи, що досягається на основі уявлень та знань про свою національну спільноту, її історичне минуле та теперішнє, матеріальну та духовну культуру та мову» [1, с. 78].

У науковій літературі як синонім поряд із поняттям «національна самосвідомість», використовується слово «етнічна самосвідомість». Перш ніж порівнювати ці поняття «етнічна самосвідомість» та «національна самосвідомість» слід детально розібратися з корінними поняттями «етнос» та «нація». Для розуміння цих понять виділяються два основні підходи. У вузькому своєму значенні терміни «етнічна самосвідомість» та «національна самосвідомість» або «етнос» та «нація» використовуються як синоніми [6, 7].

У широкому значенні поняття «етнос» та «нація» мають свою особливість. Ця особливість полягає в тому, що нація, на відміну від етносу, має більш широке поняття, а також вважається більш складним та пізнім утворенням і розглядається як «суперетнос» [4, с. 91].

Ми виявили, що нація може існувати у двох видах: у широкому своєму значенні вона є поліетнічною (багатонародною), а у вузькому – моноетнічною. Україна є поліетнічною (багатонародною) країною. Нація є найвищою формою етносу, яка прийшла на зміну народності.

Здійснивши наліз наукової літератури, ми виявили, що під патріотичним вихованням більшість науковців розуміють систематичну та цілеспрямовану діяльність з формування в учнів високої патріотичної свідомості, почуття вірності своїй Батьківщині, готовності до виконання громадянського обов'язку та конституційних обов'язків щодо захисту інтересів Батьківщини.

На думку П. Кухаренко громадянсько-патріотичне виховання одна із найбільш значних напрямів виховання, оскільки у ньому формуються світоглядні орієнтації, ідеали та принципи, відбувається становлення необхідних особистісних якостей, які забезпечують життєдіяльність молодого громадянина. Невід'ємною складовою виховання громадянина та патріота є підвищення рівня національної самосвідомості, розвиток умінь жити та взаємодіяти у полікультурному світі. Відповідно, цивільно-патріотичне виховання включає як опанування цивільно-патріотичними знаннями та вміннями оперувати ними, так і формування цивільно-патріотичних відносин та відповідної поведінки [5, с. 169].

Потенціал патріотизму в соціалізації старшокласників багато в чому обумовлений його універсальністю як соціального явища, багатозначністю прояву, інтегрованими взаємозв'язками з іншими значущими в людині особистісними новоутвореннями.

Потенціал патріотизму в соціалізації старшокласників проявляється в наступному:

1. Патріотизм, його цінності є найважливішим компонентом соціальних українських цінностей, якими має опанувати людина. Патріотичні цінності вплетені в ціннісно-мотиваційний ряд цінностей загалом, у сукупність *загальнолюдських* (людина, життя, праця, свобода, рівність, істина, добро, краса, добробут, щастя, законність, культура, співробітництво, справедливість тощо); *соціоцентричних* або конкретно-соціальних (колективізм, соборність, народ, рівність, Батьківщина, єдність, віра, справедливість тощо); та *індивідуальних* (наприклад, моральні – совість, гідність, честь, відповідальність, відданість тощо) цінностей.

2. Патріотизм як особистісні якості молоді людини є показником соціальної ефективності процесу його соціалізації. Більше того, патріотизм як високе та усвідомлене соціальне почуття любові до Батьківщини відноситься та формується за своєю віковою сенситивністю на етапі юності та молодості, що завершує етап формування особистості людини.

3. Патріотизм виступає однією з базових характеристик соціальних цінностей (соціальних груп, соціальних інститутів), які цілеспрямовано займаються його вихованням у підростаючого покоління, пред'являють вимоги до рівня патріотичної свідомості та поведінки своїх членів.

4. Цінності патріотизму передаються з генотипом і менталітетом народу, тому вони об'єктивно природним шляхом впливають на процес та результати соціалізації підростаючого покоління. Патріотичні цінності дані людині від народження і є природним середовищем особистості. Але на початковому етапі вони не явно виражені, ледь уловимі, а пізнаються та реалізуються з часом через традиції, звичаї, норми, ритуали [2, с. 14].

Хочемо зазначити, що сьогодні Інтернет-ресурси надають нові можливості щодо патріотичного виховання старшокласників завдяки наявності таких унікальних якостей, як мультимедійність, інтерактивність, необмежений обсяг інформації, а також висока швидкість їх поширення та доставки. Застосування нових медіа дозволяє оперативно донести інформацію до великої кількості користувачів, залучити старшокласників до вирішення конкретних проблем та завдань, до реалізації соціальних проєктів патріотичної спрямованості. Так, тематичні групи, спільноти, сторінки в соціальних мережах та тематичні канали в месенджерах дозволяють проводити широку інформаційну роботу патріотичної спрямованості: розмішувати відповідну інформацію та посилання на статті, надавати відомості про акції, заходи, конкурси, здійснювати розсилку новин тощо.

Безперечно, одна з головних ролей у патріотичному вихованні старшокласників належить

музеям. Музеї в освітніх установах організуються з метою виховання, навчання, розвитку та соціалізації учнів. Це ефективний засіб духовно-морального, патріотичного та громадянського виховання дітей та молоді. Музей в закладах загальної середньої освіти виступає особливим освітнім середовищем, яке формує у тих, хто навчається, інтерес до пізнання історії та культури малої батьківщини, регіону та країни, розвиває здатність спостерігати, систематизувати, класифікувати отриману інформацію в процесі музейної роботи.

Навчити патріотизму, як навчають математики та фізики, не можна. Почуття Батьківщини – це не заучування переліку правил і положень. Це почуття проникає у нас ще у дитинстві. Це повітря, яким ми дихаємо, сонце, яке ми бачимо, будинок, де ми живемо. Почуття любові та поваги до Вітчизни має пронизувати все наше життя.

Висновки. Здійснивши аналіз наукової літератури щодо питання національної свідомості та її ролі у патріотичному вихованні старшокласників ми дійшли висновку, що національна свідомість – це усвідомлення своєї приналежності до певної соціально-етнічної групи, що досягається на основі уявлень та знань про свою національну спільноту, її історичне минуле. Ми виявили, що розвиваючи патріотизм у старшокласників, ми одночасно формуємо їх громадянськість, моральність, духовність, соціальну активність.

Недооцінка патріотизму як найважливішої складової суспільної свідомості призводить до

ослаблення соціально-економічних, духовних та культурних засад розвитку суспільства та держави, негативно позначається на якості соціалізації підростаючого покоління.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бех І., Чорна К. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Л : Світ виховання, 2009. 335 с.
2. Березін А. М. Психологічні чинники формування національної свідомості. К : Практична психологія та соціальна робота, 2007. 56 с.
3. Боришевський М. Й. Національна свідомість у громадянському становленні особистості. К., 2000. 63 с.
4. Ігнатенко С. А. Виховання громадянськості студентської молоді : метод. посібник. Х : Айлант, 2008. 103 с.
5. Кухаренко П. М., Резнікова О. О. Формування громадської позиції сучасної молоді. Україна на зламі тисячоліть – 20 років незалежності (1991-2011) : зб. наук. пр. Редкол : Кобець А.С. (відп. ред. та ін.) Д : Вид-во «Придніпров'я», 2011. Вип. 3. С. 169–174.
6. Назаренко Г. А. Виховання в учнів етнічних і національних цінностей, поваги до інших народів в контексті ідей В. О. Сухомлинського та О. А. Захаренка. Вісник Черкаського університету. 2010. Спец-випуск. С. 13–17.
7. Назаренко Г. А. Етнічна і національна свідомість у контексті міжетнічних відносин в умовах української державності. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. Вип. 8. К., 2005. С. 52–57.

РОЗДІЛ 7. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

VIRTUAL LEARNING ENVIRONMENT (VLE) ON THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE FOR STUDENTS OF THE 4TH COURSE OF TECHNICAL HIGH SCHOOLS

ВІРТУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ (ВНС) З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ 4 КУРСУ ТЕХНІЧНИХ ВИШІВ

The article highlights the main advantages and disadvantages of the implementation of the Virtual Learning Environment (VLE) during distance learning of Ukrainian as a foreign language (UFL) in a group of fourth-year foreign students at the National University «Lviv Polytechnic». The focus is on clarity and consistency in the presentation and use of textbooks and manuals on UFL, the use of tasks and exercises for different types of speech activities: listening, reading, writing, speaking. Possible programs for distance learning and methods of information transfer during virtual learning are described. The definition of distance learning in the VLE as one of the forms of realization of interdisciplinary connections and integration of knowledge in several subjects is clearly outlined. It is also a means of increasing the motivation to study the subject, as they create conditions for the practical application of knowledge; develop self-education skills, because most of the preparation for classes foreign students carry out independently and in extracurricular activities; online classes transfer skills to new areas that have not been studied before, which helps students make decisions about creative production situations. An unconventional type of lesson is considered, which is rather one of the forms of the project, which allows to integrate knowledge from different areas to solve one problem. The article presents important principles of understanding, mastering and accumulation of vocabulary on the basis of popular science and technical texts, which are the basis for the development of analytical skills, ingenuity and competence of foreign students. Various types of falls have been proposed for the study of the Ukrainian language in a foreign language environment. Examples of exercises for writing and reading are described with examples that help foreign students to learn the vocabulary of the Ukrainian language. There are also samples of tasks that were difficult to work with in a practical lesson in a group of fourth-year students at the National University «Lviv Polytechnic». The focus is on the problems of teaching Ukrainian as a foreign language in technical universities. The article presents observations on the use of modern pedagogical technologies as a form of learning organization.

Key words: *Ukrainian as a foreign language, online tutorials, distance learning, integration of knowledge, popular science texts, foreign language environment.*

У статті висвітлено основні переваги та недоліки при впровадженні Віртуального навчального середовища (ВНС) під час дистанційного викладання української мови як іноземної (УМІ) у групах студентів-іноземців четвертих курсів Національного університету «Львівська політехніка». Зосереджено увагу на чіткості і послідовності у поданні і використанні підручників та посібників з УМІ, застосуванні завдань і вправ для різних видів мовленнєвої діяльності: слухання, читання, письма, говоріння. Описані можливі програми для дистанційного навчання та способи передачі інформації під час віртуального навчання. Окреслено місце дистанційного заняття у ВНС як однієї з форм реалізації міжпредметних зв'язків й інтеграції знань з кількох предметів, як засобу підвищення мотивації до вивчення предмету, оскільки він створює умови для практичного застосування цих знань, розвиває навички самоосвіти. Значну частину часу підготовки до заняття студенти-іноземці здійснюють самостійно і позаурочно. На онлайн-заняттях відбувається перенос умінь в нові області, що не вивчалися раніше. Це допомагає студентам приймати рішення у творчих виробничих ситуаціях. Розглянуто нетрадиційний вид уроку, який є радше однією з форм проекту, що дозволяє інтегрувати знання з різних областей для рішення однієї проблеми. У статті презентовані важливі принципи розуміння, засвоєння і накопичення словникового запасу мови на основі науково-популярних та технічних текстів, які є базою для розвитку аналітичних здібностей, винахідливості й компетентності студентів-іноземців. Запропоновано різні види вправ для вивчення української мови в іншомовному середовищі, описані приклади вправ для письма і читання із прикладами, які є допомогою студентам-іноземцям для засвоєння лексики української мови. Також наведено зразки завдань, з якими було важко працювати на практичних заняттях у групах студентів четвертих курсів. Зосереджено увагу на окремих проблемах викладання української мови як іноземної у технічних вишах. У статті подані результати спостережень щодо застосування сучасних педагогічних методик як форми організації навчання.

Ключові слова: *українська мова як іноземна, онлайн-уроки, дистанційне навчання, інтеграція знань, науково-популярні тексти, іншомовне середовище.*

UDC 387.4.018.43.016:811.161.2'243
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.38>

Boyko G.I.,
Junior Research Fellow
International Institute of Education,
Culture and Diaspora Relations
of Lviv Polytechnic National University

Statement of the problem in a general form and its connection with important scientific or practical tasks. The modern needs of studying the Ukrainian language as a foreign language in technical universities are primarily related to the development and preservation of the Ukrainian language, the qualitative development of the Ukrainian language space, and the search for new methods of presentation and presentation of language material to foreign students [4, p. 253].

Let us emphasize that learning a language is a difficult and painstaking process. Everyone who studies and teaches is looking for the most effective methods of learning and presenting it. The virtual learning environment (VLE) of the L'viv Polytechnic National University has become a significant step forward, particularly in the search for new methods of learning Ukrainian as a foreign language in technical universities. It is such a search and implementation of modern pedagogical technologies as a form of organization of education and the combination of theory and practice that is the task of each of us. This will allow to integrate knowledge from different areas to solve one problem, to apply the acquired knowledge in practice [5, p. 1].

Analysis of recent research and publications. Implementation of distance education in Ukraine is very heterogeneous. Many teachers and students have accepted the new challenge and are coping with it, but there are also those who are not up to it, because they do not have the necessary technical means, knowledge, skills or even the desire for it. For Ukrainian educational institutions in general and teachers in particular, distance learning has become a test of how quickly they can respond to these challenges, how flexible and effective they are in uncomfortable conditions, as well as computer literacy and the ability to work on modern educational online platforms. The basis of effective distance learning is the self-organization of students, the desire to learn, regardless of anything. There are problems with this: low motivation to study among students of Ukrainian higher education institutions is a real pain point [7, p. 1].

Studying during online classes (not only in the Ukrainian language) in a foreign language classroom is a fairly common and often researched issue. In the process of learning the Ukrainian language as a foreign language, special attention needs to be paid to mastering its vocabulary and terminology, in particular the field in which the student is preparing to become a specialist. Therefore, the study of methods of working with foreign students of Ukrainian terminology is relevant and very necessary, according to Z.Y. Kunch [3, p. 198]. A foreign student's acquisition of Ukrainian vocabulary and terminology of his profession is complicated by several circumstances. First of all, in the process of everyday communication

of a foreign student in the Ukrainian-speaking environment, the terminological vocabulary does not sound. Secondly, the assimilation of Ukrainian terms by foreigners causes difficulties due to the irregularity and lack of stability of individual term systems. Thirdly, the student's study of the professional language takes place in parallel both in online classes on the Ukrainian language and during the study of professional disciplines remotely. Therefore, the acquisition of professional terminology takes place both under the guidance of a philologist teacher and through lectures or comments by teachers of professional disciplines. The advice and instructions of different teachers may differ, and this, of course, does not contribute to a better assimilation of the relevant terminology. Fourth, while acquiring professional work skills during industrial practice, a foreign student may come across industrial-professional jargon, in which certain concepts have their own names, different from terminological ones, which are often not even recorded in textbooks or dictionaries [3, p. 199]. One of the effective methods of learning the Ukrainian language as a foreign language is the study of its lexical composition by means of word formation, according to N. Dzendyura [1, p. 79].

Create conditions for motivated practical application of knowledge, skills and abilities, give foreign students the opportunity to see the results of their work and get joy and satisfaction from it, interest them in studying the vocabulary, grammar and terminology of the Ukrainian language based on popular science and technical texts, conduct classes exciting, to improve communicative and cognitive skills aimed at systematization and deepening of knowledge and exchange of this knowledge in conditions of cooperation – all this is the goal of every specialist [2, p. 127].

Highlighting the previously unresolved parts of the general problem is to find out the most accessible way to transfer knowledge of the Ukrainian language as a foreign language to students during distance learning at the National Academy of Sciences and how to help them learn it in the most interesting way.

Forming the goals of the article. To investigate the possibilities of using various types of exercises and tasks for popular science and technical texts from the Ukrainian language in a foreign language audience, to reveal one of the forms of implementation of interdisciplinary connections and integration of knowledge from several subjects. To ensure the possibility of faster formation of lexical and semantic skills in the process of teaching the Ukrainian language to foreign students of technical specialties; show a system of possible methodological techniques and materials aimed at studying vocabulary, grammar and terminology in a wide variety of programs; to indicate ways of implementing communicative and functional-stylistic approaches in the formation of language, speech and

communicative competence in Ukrainian language classes in a foreign-language audience in four types of speech activity.

Presentation of the main research material.

The language of instruction is one of the most important job criteria, especially for foreign citizens. But learning a language remotely and listening to lectures online is twice as difficult.

The L'viv Polytechnic National University has developed the VLE program <http://vns.lpnu.ua/>, where every student and teacher can receive professional help while studying a certain specialty. All study programs, work calendar plans, topics of lectures, notes, dictionaries and tests – everything is freely available. For each employee and student, separate logins and passwords have been created in the National Security Service. This program clearly prescribes the system of assessment and verification of homework and tests. Everything can be seen in the so-called «Evaluation Log», which is enough to download from the VLE to any device and demonstrate or save for further work or checking. At the same time, a certain drawback is that the program may periodically «hang» and not open when a large number of users access it at the same time, and this creates an additional burden on each teacher, who must quickly react to the problem and find a solution. Each teacher, together with his colleagues, made every effort to select interesting and important material for filling the site, received useful recommendations on what to do in the program and the creation of the course «Ukrainian as a foreign language, part 1» (and there are 7 such parts, i.e. seven semesters), documented this course, supporting it with reviews and approval by the relevant commission, and received a certificate.

During the quarantine period and the state of war, distance learning became an impetus for learning new teaching and learning opportunities not only for teachers, but also for students. The process of sharing experience was mutual. Everything new is always scary, but at the same time, it clearly shows who is ready for challenges and who is not. Quarantine and war have become the main obstacles to studying at L'viv Polytechnic University and in Ukraine in general. Out of 200 students, only 15 remained and only in the last years. It must be admitted that, unfortunately, for foreign students (first year), online education in Ukraine becomes a continuous race and test:

First, it is their inability to learn and disorganization. Especially students from Congo, Morocco, Jordan, Turkmenistan, etc.

Secondly, there are certain shortcomings in the organization of the educational process itself and the formation of groups: students who have entered cannot have the same level of preparation «at the start», but are often enrolled in the same educational group.

Thirdly, there is an opinion about the temporary nature of the stay at the university itself. Many

students plan to go to a third country in the future, maybe even change their major, and as a result, there is a reluctance to delve not only into the everyday life, customs and culture of Ukraine, but also into the educational process itself: investing time in it, completing assignments, buying books, manuals, etc. The practice of distance work has shown that a certain number of students do not want to learn to work on different platforms. They barely understood Messenger because they were familiar with Facebook (Congo, Nigeria, Egypt).

Fourthly, the lack of culture on the part of individual students during online classes often dominates. They are late (i.e. join the pair late), do not do their homework. The desire to write off and mislead the teacher becomes almost a norm for them, they are very noisy and impatient, have no respect for the teacher and their colleagues; stronger students try to answer instead of weaker ones. Often, under various pretexts, the cameras are not turned on, and therefore it is not clear who is actually working and how to evaluate such a student (Turkmenistan).

Fifth, working with online materials is not used enough, because students often do not know how to (or do not want to) work independently with a book, especially if there is no translation in their native language. At the same time, the English language skills of many are also very low (Egypt).

Since, in view of the above-mentioned realities, it is clear that the full assimilation of the new material provided by the program becomes a problem in such a situation.

The distance learning process in groups of fourth-year, second- and third-year students is already taking on a more stable form, turning into real distance learning with bright and informative video lessons, during which the teacher manages not only to convey concise information or check homework, but also, quite often, to conduct an educational conversation, explain a grammatical topic, read a listening lesson, and even interview students, because there is enough time and desire for everything. To improve the process, students are sent the necessary information on the organization of studies on Messenger, Viber, Telegram, WhatsApp.

I suggest that you familiarize yourself with the online course of the National Academy of Sciences for students of the fourth year of study at UMI – «Ukrainian language as a foreign language, part 7» (preparation for the qualifying exam). The distance course is designed for one semester (September-December), which ends a series of courses with an exam with a final grade that will determine the foreign student's level of language proficiency and lead to a diploma. During the semester, students have two pairs each week, which are called «Topics» in the VLE. For each academic week there is a «Lesson Plan», two «Topics», a «Glossary»

(dictionary of unknown words) and «Tests». The number of weeks is 15 (this is 60 hours plus 4 hours for the exam). Most of the matches take place on the Zoom platform. Since foreign students left Ukraine during the war and are in their own countries (Morocco, Jordan, Ecuador, Egypt, etc.), we can perfectly meet at a practical lesson and work online. If there are problems with the Internet, light, printed materials, there is the emergency services; all copies and notes are there, so the student can work independently and upload completed homework or presentation there. An important point of this semester is that students do not have Control Papers № 1 and № 2, which are in previous courses and are valued at 30 points. UMI, part 7 is divided into: 1. Practical work of the student (40 points): attending online classes with a teacher or completing tasks in the VLE and 2. Examination control (60 points): listening (7.5 p.), grammar (10 p.), reading (7.5 p.), writing (15 p.), speaking (20 p.).

Each practical lesson during the week should contain and work out all types of speaking activities, therefore the first lesson of the course begins:

1. Listening to a text for a specialty or popular science and performing exercises for them (30 min.), for example:

Text «Mobile culture» («Мобільна культура»).

Task 1. Listen to the text and complete the tasks for it. Українцям бракує культури користування мобільними телефонами. До такого висновку дійшли соціологи, провівши опитування у найбільших містах України. Пересвідчитися у цьому можна і без досліджень. Їдучи у маршрутці, часто можна почути, що ваш сусід їстиме на вечерю, або під час вистави стати свідком ділових переговорів. В Україні ще не увійшло у звичку обмежувати спілкування по мобілці у громадських місцях, на відміну від деяких європейських країн, де обговорюють можливість впровадження великих штрафів за користування мобільним у непризначених для того місцях...

Task 1.1. Mark C (correct) or I (incorrect) next to each statement.

1. Фахівці не вважають, що є потреба пропагувати мобільну культуру.

2. Українці здебільшого дотримуються всіх правил мобільного етикету.

3. В Україні швидко звикають обмежувати телефонні розмови у громадських місцях.

Task 1.2. Choose one correct answer (A, B or C).

1. У який режим слід переводити мобільний у громадських місцях за правилами мобільного етикету?

A. тихий. B. голосний. C. типовий.

2. Що хочуть запровадити в деяких європейських країнах за користування мобільними в непризначених місцях?

A. мобільний етикет. B. заборону. C. штрафи.

3. Хто проводив опитування в найбільших містах України?

A. соціологи. B. політологи. C. журналісти.

2. Lectures on professional disciplines with various types of exercises that will be offered on the exam (30 min.), for example: 1. Read the text and insert one of the proposed options (A, B or C) in the blanks:

Наше сторіччя можна справедливо назвати добою хімії. Штучні хімічні (1) змінили наше життя. У помешканнях, в офісах та на заводах – сила-силенна аерозолів, штучних замінників цукру, косметичних засобів, барвників, друкарських та інших (2), пестицидів, ліків, пластмас, охолоджувальних речовин, синтетичних тканин; перелік цих хімікатів (3) зайняти дуже багато сторінок...

(1) A. сполуки; B. сполучення; C. злуки;

(2) A. фарб; B. фарбів; C. фароб;

(3) A. був би; B. міг би; C. буде могли.

3. Speech on a free topic or consultation on writing a presentation in a specialty (30 min.). For example topics for a quick answer: 1. Розкажіть про одне з місць, де ви любите проводити час (його розташування, особливості, як часто ви його відвідуєте). 2. Що потрібно зробити, щоб стати успішним? 3. Які технологічні розробки займають важливе місце у вашому житті?

The second lesson is:

1. Processing grammar tests (20 min.) and repeating the grammar topic (25 min.), for example: Choose ONE correct answer option – the letter A, B, C or D.

1. У котрому рядку є слово, протилежне за значенням до слова **спрощувати**?

A. вирощувати; B. збільшувати; C. ускладнювати; D. полегшувати.

2. Що означає слово **сумнів**?

A. зміна, заміна чого-небудь; B. безлад, хаос, метушня;

C. смуток, сумний настрій; D. невпевненість щодо правильності, можливості чого-небудь.

3. У котрому рядку є найближче за змістом висловлювання?

Внаслідок підняття рівня води в річці регіон потерпає від повеней.

A. Через те, що вода в річці піднімається, регіон страждає від повеней.

B. Підняття води в річці є наслідком потерпання регіону від повеней.

C. Регіон терпить повені, наслідком яких є підняття води в річці.

D. В результаті того, що підняли воду в річці, район потерпає від повеней...

2. Writing an essay (1 hour – 200-250 words) on one of the topics for the exam: 1. Що, на вашу думку, означає бути героєм? Хто є героєм у вашому житті?

2. Справжній друг: який він? Що таке дружба?

3. Ви – власник фірми (підприємства). Опишіть,

якими ви бачите людей, котрі працюватимуть з вами (під вашим керівництвом).

The content of the site and the entire learning process is based on the following guides, according to four types of speech activity: 1. Listening: A) Palinska O. M., Kachala O. A. Hitchhiking across Ukraine (Level C1) [9]. 2. Reading: A) Boyko G. I. et al. Science and technology in the modern world [8]. B) Boyko G. I. et al. City of the Lion [6]. 3. Writing: A) Synchak O. Yabluko: a textbook on the Ukrainian language as a foreign language (higher level) [10].

During the semester, which was held in distance learning conditions, we worked with students on a large number of written exercises and tasks and allocated time for listening and speaking and conducted the maximum number of practical classes in accordance with the university program. In remote mode, students learned to work in different programs, with different educational material. However, as is known, during the class in the classroom, the process of learning goes much better and faster. I would also like to note that with distance learning, students perceive information worse, read and understand more slowly, and writing in general takes an extremely long time to check. Interruptions with the Internet often result in attempts to simultaneously read and answer students, which leads to a strong distortion of the sound, it is necessary to return to the beginning of the question and repeat the task. In the first period of remote work, we had to spend a lot of time to overcome students' fear of the camera and independent answers. Each student sometimes had to be listened to two or three times or given individual consultations. In general, the remote form significantly slowed down the learning process. If we take into account all the above-mentioned points, we can say that the number of shortcomings during online education played a significant role in the number of positively acquired clear practical skills and abilities of foreigners. They were never able to grasp the university program and make full use of the VLE platform. At the same time, the implementation of remote classes in the Ukrainian language for foreign students of various courses and specialties took place in practice very heterogeneously. For many (representatives of Ecuador, Congo, Azerbaijan, Morocco; majors: applied mathematics, biotechnology, architecture, tourism, cyber security, bioengineering, international relations) it was a good test. They were able to actively group together in Viber and Messenger, corresponded about the organization and conduct of classes. The work continued harmoniously and according to the schedule formed at the beginning of the semester (of course, with small adjustments). Students helped each other using all possible languages of communication. It is clear that they spent more time on their own (in particular, doing writing tasks and reading exercises), since due to poor communication we could not always hear and

see them well. But we practiced the main grammar topics and listening together precisely during remote classes. Most of the foreigners (although, as we have already noted above, not all) coped with the tasks at the National Emergency Service, in general, quite well, which indicates their readiness for new conditions of study.

Conclusions from this study and further prospects in this direction. The rapid integration of distance education into the educational process, due to the introduction of quarantine restrictions and the war, became a serious impetus for its further development. There is also no doubt that the realities in which we find ourselves today will be a good incentive for the development of creative and creative capabilities of Ukrainian teachers. It is in the process of approbation and development of certain methodical developments that a scheme is clearly outlined that will be able to help foreign students learn the language and direct teachers to search for the most diverse methods of presentation and presentation of language material. Remote classes have become one of the directions for solving important problems in conducting practical classes on the Ukrainian language as a foreign language. They provide an opportunity to develop analytical abilities, ingenuity and competence of students, have significant educational potential, and are also a means of increasing motivation to study subjects, as they create conditions for the practical application of knowledge and develop self-education skills. But even a perfectly thought-out lesson will always have certain shortcomings, clarifications, etc. Therefore, only in communication and understanding the needs of the student can the teacher achieve the truth in learning and teaching.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дзеньдзюра Н. Словник словотвірних гнізд як один із засобів вивчення української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної* : зб. наук. праць. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2014. Вип. 10. С. 79–84.
2. Козелко І. І. Вивчення фонетики в іншомовній аудиторії. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної* : зб. наук. праць. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2015. Вип. 11. С. 126–130.
3. Куньч З. Й. Системне вивчення науково-технічної термінології у роботі зі студентами-іноземцями. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної* : зб. наук. праць. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. Вип. 3. С. 198–202.
4. Лещенко Т. О. Формування лінгвокраїнознавчої компетенції іноземних студентів медичних ВНЗ засобом української пісні. *Творчість Раїси Кириченко в культурному просторі України на покордонні ХХ-ХХІ століть: до 70-ліття від дня народження Березині української пісні* : зб. наук. праць. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. С. 253–261.
5. Мельник І. В. Методика проведення бінарних уроків як однієї з форм реалізації міжпредметних

зв'язків. Львів. 2015. URL: <https://www.slideshare.net/inessaml/ss-44178834> (дата звернення 10.01.2023).

6. Місто Лева: навчальний посібник з української мови для чужоземних студентів / Бойко Г. І. та ін. ; за ред. І. П. Карого. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. 100 с.

7. Мончук О. Уроки в режимі онлайн, або Як івано-франківські школи працюють у форматі дистанційного навчання? Івано-Франківськ. 2020. URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/uroki-v-rezhimi-onlayn-abo-yak-ivano-frankivski-shkoli-pratsyuyut-u-formati-distantsiynogo-navchannya> (дата звернення 10.01.2023).

8. Наука і техніка в сучасному світі: збірник науково-популярних текстів та навчальних завдань для студентів-іноземців технічних вишів / Бойко Г. І. та ін. ; за ред. І. П. Карого. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. 180 с.

9. Палінська О. М., Качала О. А. Автостопом по Україні. Українська мова як іноземна: Аудіо книга з вправами : іл., компакт-диск. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. 128 с.

10. Синчак О. Яблуко: підручник з української мови як іноземної (вищій рівень). Львів : Видавництво УКУ, 2015. 360 с.

STRATEGIES FOR PROVIDING EFFECTIVE FEEDBACK AND BUILDING RAPPORT WITH STUDENTS IN AN ONLINE SETTING

СТРАТЕГІЇ НАДАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ ТА ПОБУДОВИ СТОСУНКІВ ЗІ СТУДЕНТАМИ В ОНЛАЙН СЕРЕДОВИЩІ

The article is devoted to the study of challenges of providing effective feedback and building rapport in an online setting for teaching English as a second language. Those points are crucial for improving the effectiveness of English language instruction and of high importance for creating a positive and supportive learning environment for students. Without them, students may become disengaged and fail to make progress in their language acquisition. It is important to study the challenges of providing feedback and building rapport in an online setting specifically, as it can be more difficult to establish a connection with students in a virtual environment. By studying these challenges, educators can develop strategies and techniques to overcome them and can better support the diverse needs of their students. The article includes different types of feedback that can be used in second language instruction, such as corrective, metalinguistic, and formative feedbacks. The specific examples and explanations are provided to each type of feedback, and it highlights the importance of providing timely, specific, and actionable feedback. Moreover, the article includes information about the strategies for building rapport with students in an online setting. We explain the importance of building a sense of community and connection among students, and provide a list of strategies such as using ice-breakers and team-building activities, encouraging student-led discussion, and providing opportunities for student-teacher interaction. The teachers are provided with specific examples and explanations of each strategy and how it can be implemented in an online setting. The article highlighted the potential benefits of these strategies for improving student engagement and language acquisition and the importance of providing effective feedback and building rapport for creating a positive and supportive learning environment. There are a lot challenges of providing feedback and building rapport in an online setting, but with the right strategies and techniques, teachers can still provide effective feedback and build rapport with their students. Overall, this article is a comprehensive and informative resource for teachers of English as a second language teaching in an online setting. It provides useful insights, strategies and examples and can improve the quality of language instruction and the success of students.

Key words: feedback, rapport, strategies, interaction, collaborative learning, language acquisition.

Статтю присвячено дослідженню проблем забезпечення ефективного зворот-

ного зв'язку та побудови взаєморозуміння в онлайн-середовищі під час викладання англійської мови як другої іноземної мови. Вирішення цих проблем є важливим для підвищення ефективності навчання англійської мови та для створення сприятливого навчального середовища для студентів. Без них учні можуть втратити зацікавленість і не досягти прогресу в оволодінні мовою. Важливо дослідити труднощі, пов'язані з наданням зворотного зв'язку та налагодженням взаєморозуміння в онлайн-середовищі, оскільки у віртуальному середовищі може бути важче встановити зв'язок зі студентами. Вивчаючи ці виклики, педагоги можуть розробити стратегії та методи їх подолання, щоб краще задовільнити різноманітні потреби учнів. Стаття містить різні типи зворотного зв'язку, які можна використовувати під час навчання другої мови, такі як коригуючий, металінгвістичний і формуючий зворотний зв'язки. Конкретні приклади та пояснення надаються для кожного вищезгаданого типу, і це підкреслює важливість надання своєчасного, конкретного та дієвого зворотного зв'язку. Крім того, стаття містить інформацію про стратегії побудови стосунків зі студентами в онлайн-середовищі. Ми пояснюємо важливість формування почуття спільності та зв'язку між учнями, а також надаємо перелік стратегій, таких як використання айсбрейкерів і тимбілдінгу, заохочення дискусії та надання можливостей для взаємодії учня та вчителя. Вчителям надаються конкретні приклади та пояснення кожної стратегії та того, як її можна реалізувати в онлайн-середовищі. У статті було підкреслено потенційні переваги цих стратегій і засвоєння мови, а також важливість надання ефективного зворотного зв'язку та налагодження стосунків для створення позитивного та сприятливого навчального середовища. Існує багато проблем із наданням зворотного зв'язку та налагодженням взаєморозуміння в онлайн-середовищі, але за допомогою правильних стратегій і методів вчителі можуть надавати ефективний зворотний зв'язок і налагоджувати взаєморозуміння зі своїми учнями. Загалом, ця стаття є вичерпним та інформативним ресурсом для вчителів англійської мови як другої іноземної протягом дистанційного навчання.

Ключові слова: зворотній зв'язок, взаєморозуміння, стратегії, взаємодія, спільне навчання, оволодіння мовою.

УДК 37.01/09

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.39>

Davydovych M.S.,

Assistant at the Department of Pedagogical Technologies and Language Training Zhytomyr Polytechnic State University
Levkivska K.V.,

PhD,

Senior Lecturer at the Department of Pedagogical Technologies and Language Training Zhytomyr Polytechnic State University
Yeni I.S.,

Assistant at the Department of Pedagogical Technologies and Language Training Zhytomyr Polytechnic State University

Statement of the problem in general. Providing effective feedback and building rapport with students are essential elements of the second language instruction. Feedback helps students understand their strengths and weaknesses, and can help guide their learning. Building rapport with students allows the teacher to create a positive and supportive learning

environment, which can help students feel more comfortable and confident in their language learning. However, providing feedback and building rapport in an online setting can be challenging, as it often lacks the immediacy and personal interaction of face-to-face instruction. This article will explore strategies for providing effective feedback and building rapport with

students in an online setting for teaching English as a second language.

Here are a few examples of the challenges of providing feedback and building rapport in an online setting for teaching English as a second language:

1. *Lack of immediacy*: Online instruction often lacks the immediacy of face-to-face instruction, which can make it difficult for teachers to provide timely and specific feedback. This can be especially challenging in language classes, where students need regular feedback in order to make progress.

2. *Limited interaction*: Online instruction often involves less interaction between teacher and students, which can make it difficult for teachers to build rapport and connect with their students. This can also make it more difficult to understand students' needs, which can in turn make it harder to provide effective feedback.

3. *Limited nonverbal cues*: In an online setting, teachers are not able to rely on nonverbal cues to understand students' understanding, engagement, and attitude. This can make it difficult to gauge student's understanding and provide feedback that is specific, appropriate and effective.

4. *Lack of personalization*: Online instruction can be less personal than face-to-face instruction, which can make it more difficult to provide feedback that is tailored to the individual needs of each student.

5. *Technical difficulties*: Technical difficulties, such as internet connectivity issues or problems with online tools, can make it difficult to provide feedback or build rapport in an online setting.

6. *Limited opportunities for collaborative learning*: Online instruction may limit opportunities for students to interact and work with their peers, which can make it difficult to build rapport and support student-led discussion [1, 4, 8, 11, 12, 15].

In order to overcome these challenges, teachers need to be creative and make use of different strategies, tools and methods to provide feedback and build rapport.

The **purpose** of this article is to provide an overview of the challenges of providing feedback and building rapport in an online setting for teaching English as a second language, and to present effective strategies to overcome these challenges. The article will examine different types of feedback, and strategies for providing written, audio and video feedback, as well as using online tools. Additionally, the article will explore different strategies for building rapport with students, such as using ice-breakers and team-building activities, encouraging student-led discussion, and providing opportunities for student-teacher interaction. The goal of this article is to provide teachers with practical strategies and tools that they can use to provide effective feedback and build rapport with students in an online setting, in order to improve student engagement and language acquisition.

Analysis of the previous research and publications. The use of online instruction for teaching English as a second language (ESL) has grown significantly in recent years. However, despite the increasing popularity of online instruction, research on the challenges of providing feedback and building rapport in an online setting is still limited.

Previous studies have shown that providing effective feedback is essential for student engagement and language acquisition. Research has found that specific and timely feedback can improve students' language proficiency and motivation. Several studies have also shown that the use of technology, such as online tools and apps, can provide opportunities for providing effective feedback.

For instance, one study conducted by Huang, found that providing corrective feedback in synchronous computer-mediated communication can significantly improve L2 writing development [4, p. 1-22]. Another study by Wang and Chen found that teacher-student rapport has a positive impact on second language learning through a meta-analytic review [14, p. 170].

Research on building rapport in an online setting has shown that it is essential for creating a positive and supportive learning environment, which can help students feel more comfortable and confident in their language learning. Studies have also shown that building rapport can help to improve student engagement and motivation. A study by Huang and Kuo found that building rapport in an online language class through teacher-student interactions is essential for creating a positive learning environment [3, p. 156-174].

Several studies have been conducted to investigate the use of different techniques and strategies for providing feedback and building rapport in an online setting. For instance, a study by Lin found that the use of corrective feedback on form-focused instruction in an online environment had a positive effect on L2 development [8, p. 215-236]. A study by Park investigated the use of video-based feedback and found that it improved L2 oral fluency in an online setting [12, p. 1-17].

Overall, previous research has shown that providing effective feedback and building rapport in an online setting is essential for student engagement and language acquisition. So, the **aim** of the article is to fully understand and study the challenges and opportunities of providing feedback and building rapport in an online setting for teaching English as a second language and provide techniques and strategies that can help to overcome these difficulties.

Presenting main material. Feedback plays a crucial role in second language instruction as it helps students understand their strengths and weaknesses and guides their learning. There are different types of feedback that can be used in second language instruction, such as corrective, metalinguistic, and formative feedback.

Corrective feedback is used to help students identify and correct errors in their language use [8, p. 215-236]. This type of feedback can be provided through written comments, audio or video feedback, or through the use of online tools and quizzes.

Metalinguistic feedback, on the other hand, focuses on the language itself and helps students to become more aware of the language they are using [9, p. 126-145]. This type of feedback can be provided through explanations of grammar rules, or by highlighting common errors and providing strategies to avoid them.

Formative feedback, in contrast, is used to evaluate student progress and to guide instruction [5, p. 1-35]. It is provided regularly throughout the learning process and can be used to adjust instruction and to provide students with specific guidance for improvement.

The importance of providing timely, specific, and actionable feedback cannot be overstated. Feedback that is specific, timely and actionable helps students to understand what they are doing well, what they need to improve, and how to improve. Studies have shown that providing specific, timely, and actionable feedback can significantly improve student engagement and language proficiency. In an online setting, where the immediacy of face-to-face instruction is not present, it becomes even more important in order to support student's learning.

Providing effective feedback in an online setting can be challenging, as it often lacks the immediacy and personal interaction of face-to-face instruction. However, by using the right techniques and strategies, teachers can still provide effective feedback to their students.

One technique for providing written feedback is through the use of comments and annotations [10, p. 1-18]. For example, when providing feedback on a student's writing assignment, the teacher can use comments and annotations to highlight errors or to provide specific feedback on grammar, vocabulary, and other language-related issues. Additionally, teachers can use different type of annotations, like highlighting or underlining to indicate different type of feedback, for example, by using different color for different type of feedback.

Another strategy for providing written feedback is through the use of online tools and quizzes. For example, teachers can use online grammar checkers to provide automated feedback on grammar, vocabulary, and other language-related issues. Additionally, teachers can use quizzes, such as Kahoot or Quizlet, to check for understanding and to provide feedback on student progress.

For audio and video feedback, teachers can record themselves providing feedback on student work, or have a video conference call with students, where they can provide feedback in real-time

[12, p. 1-17]. For example, a teacher can record a video of themselves providing feedback on a student's oral presentation, and then share it with the student via a link. This can be a good way to provide immediate and specific feedback, and to build rapport with students.

It's important to keep in mind that providing feedback should be a continuous process, not just a one-time event. Regular feedback, with different types and modalities, will help students to track their progress and understand their weaknesses and strengths.

Another point we are going to cover is building rapport with students. It is extremely essential for creating a positive and supportive learning environment, which can help students feel more comfortable and confident in their language learning.

Moreover, the importance of building a sense of community and connection among students cannot be overstated [14, p. 170]. A sense of community helps students to feel a sense of belonging and can lead to increased motivation and engagement. Strategies for building a sense of community include using ice-breakers, team-building activities, and providing opportunities for student-led discussion.

For example, starting class with a quick ice-breaker or team-building activity can help to create a sense of community and connection among students. Additionally, providing opportunities for student-led discussion, such as small group discussions or pair work, can help to create a sense of community and connection among students.

Another strategy for building rapport is by providing opportunities for student-teacher interaction [2, p. 1-13]. For example, teachers can schedule regular office hours, where students can drop-in to ask questions or discuss their progress. Additionally, teachers can also schedule regular one-on-one meetings with students to discuss their progress and provide feedback.

Conclusion. As we can see, providing effective feedback and building rapport in an online setting is essential for teaching English as a second language. This includes using different types of feedback, such as corrective and metalinguistic feedback, as well as providing timely, specific, and actionable feedback. Additionally, building rapport with students is essential for creating a positive and supportive learning environment.

The strategies outlined in this article, such as using ice-breakers and team-building activities, encouraging student-led discussion, and providing opportunities for student-teacher interaction, can help to improve student engagement and language acquisition. By providing effective feedback and building rapport, teachers can create a positive and supportive learning environment that will help students to feel more comfortable and confident in their language learning.

It's important to note that while the challenges of providing feedback and building rapport in an online setting are many, with the right strategies and techniques, teachers can still provide effective feedback and build rapport with their students. Therefore, it's crucial for teachers to stay up to date with the latest research, technologies and best practices in order to provide the best possible learning experience for their students.

REFERENCES:

1. Bitchener J., Ferris D.R. *Written corrective feedback in second language acquisition and writing*. New York: Routledge, 2012. 232 p.
2. Chen H. Building rapport in an online English as a second language (ESL) classroom: An examination of teacher communication strategies. *Journal of Second Language Writing*, 44, 2020. P. 1-13.
3. Huang J., Kuo Y. Building rapport in an online language class: An exploratory study of teacher-student interactions. *ReCALL*, 30(2), 2018. P. 156-174.
4. Huang Y. The effects of corrective feedback in synchronous computer-mediated communication on L2 writing development. *Computer Assisted Language Learning*, 30(1), 2017. P. 1-22.
5. Kim Y.Y. Feedback in online language learning: A review of research. *Language Learning & Technology*, 19(2), 2015. P. 1-35.
6. Lee I., VanPatten B. *Making communicative language teaching happen*. New York: McGraw-Hill, 2003. 320 p.
7. Li Y., Chen W. Synchronous CMC, L2 development, and the role of teacher feedback. *Language Learning & Technology*, 19(1), 2015. P. 1-20.
8. Lin Y.C. The effects of corrective feedback on form-focused instruction in an online environment. *Computer Assisted Language Learning*, 33(3), 2020. P. 215-236.
9. Loewen S., Sato M. Metalinguistic awareness and second language acquisition. *Annual Review of Applied Linguistics*, 28, 2008. P. 126-145.
10. Lu J., Anderson T. Feedback in online second language writing: A comparative study of teacher comments and automated feedback. *Journal of Second Language Writing*, 32, 2016. P. 1-18.
11. Lyster R., Ranta L. Corrective feedback and learner uptake: Negotiation of form in communicative classrooms. *Studies in Second Language Acquisition*, 19(01), 1997. P. 37-66.
12. Park Y. The effects of video-based feedback on L2 oral fluency in an online setting. *Language Learning & Technology*, 23(1), 2019. P. 1-17.
13. Sheen Y. The effect of focused written corrective feedback and language aptitude on ESL/EFL learning. *TESOL Quarterly*, 41(2), 2007. P. 255-283.
14. Wang Q., Chen, W. The impact of teacher-student rapport on second language learning: A meta-analytic review. *Language Teaching Research*, 19(4), 2015. P. 466-485.
15. Zhang X., Li, Y. The impact of corrective feedback on L2 writing in an online environment: A meta-analysis. *Computer Assisted Language Learning*, 32(3), 2019. P. 205-222.

КОНТЕНТ-МАРКЕТИНГ У ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ

CONTENT MARKETING FOR IN-SERVICE EDUCATION OF PEDAGOGICAL STAFF IN OPEN EDUCATION

Активне використання інформаційно-комп'ютерних і цифрових технологій розширює можливості відкритої освіти, створює умови для професійного розвитку педагогів в умовах формальної і неформальної освіти. Одним із ефективних шляхів підвищення кваліфікації фахівців галузі освіти є контент-маркетинг як сучасна форма маркетингу, що покликана: діяти на випередження, вивчення і задоволення запитів та інтересів цільової аудиторії, використовувати можливості створення і поширення навчального контенту у відкритому Інтернет середовищі; сприяти розширенню кола споживачів освітніх послуг і формувати позитивний імідж закладу серед широкого загалу освітян завдяки спільній взаємодії викладачів і слухачів у розробленні змісту занять, визначенні їх форм, часу проведення, врахуванні індивідуальних запитів; налагоджувати постійну розвивальну взаємодію між споживачами і надавачами освітніх послуг, встановлювати зворотні зв'язки; формувати систему моніторингу якості наданих послуг.

Автори статті аналізують сучасні тренди контент-маркетингу, визначають ключові засади маркетингу для створення і поширення якісного контенту підвищення кваліфікації педагогів в умовах відкритої освіти. За результатами експериментального дослідження охарактеризовано дієві механізми маркетингових послуг підвищення кваліфікації фахівців з використанням ІКТ у відкритій освіті. Отримані результати проведеного дослідження демонструють зростаючу роль контент-маркетингу у підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах відкритої освіти, що базується на використанні інформаційно-цифрових технологій, у порівнянні з традиційними формами навчання.

Для досягнення поставленої мети було використано такі методи: систематизація й узагальнення для уточнення поняття «контент-маркетинг»; закони і закономірності інноваційного розвитку соціально-педагогічних систем; основні засади маркетингу й освітніх інновацій; принципи науковості, взаємозв'язку теорії і практики створення освітнього контенту; положення про об'єктивність взаємозв'язку професійного розвитку фахівців галузі освіти із соціально-економічними змінами, які відбуваються у суспільстві; принципи єдності науки і практики, що забезпечують теоретичне, емпіричне й експериментальне вивчення предметів і явищ з метою розкриття сутності контент-маркетингу у професійному розвитку фахівців в умовах відкритої освіти; методологічні засади філософії, педагогіки і психології освіти дорослих, перетворювальної ролі інформаційно-цифрових технологій у процесі становлення і розвитку фахівця.

Ключові слова: ІКТ, контент-маркетинг, відкрита освіта, педагогічні працівники, під-

вищення кваліфікації, ключові засади, дієві механізми.

The active use of computer and digital technologies extends the possibilities of open education, creates conditions for professional development of teachers in formal and non-formal education. One of the effective ways of improving the qualifications of teachers is content marketing as a modern form of marketing, that aims to: act on the anticipation, study and satisfaction of requests and interests of the target audience, using the opportunities to create and disseminate educational content in an open Internet environment; promote broadening the range of consumers of educational services and develop a positive image of the institution among the general public of educators through the joint interaction of teachers and students in the development of the content of the classes, defining their forms, timing, taking into account individual requests; establish continuous developmental interaction between consumers and educational providers, and establish feedbacks; establish a system for monitoring the quality of services provided.

The authors of the article analyze the current trends in content marketing, identify the key principles of marketing to create and disseminate quality in-service teachers' content in open education. According to the results of experimental research, effective mechanisms of marketing services for in-service education of professionals using ICT in open education are characterized.

The results of the study show the growing role of content marketing in improving the skills of pedagogical staff in open education, based on the use of information and digital technology, compared with traditional forms of training.

To achieve the goal, the following methods were used: systematization and generalization to clarify the concept of "content marketing"; laws and patterns of innovative development of socio-pedagogical systems; basic principles of marketing and educational innovations; the principles of scientificity, the relationship between theory and practice of creating educational content; provisions on the objectivity of the relationship between the professional development of specialists in the field of education and the socio-economic changes taking place in society; the principles of the unity of science and practice, which provide theoretical, empirical and experimental study of subjects and phenomena with the aim of revealing the essence of content marketing in the professional development of specialists in the conditions of open education; methodological principles of philosophy, pedagogy and psychology of adult education, the transformative role of information and digital technologies in the process of formation and development of a specialist.

Key words: ICT, content marketing, open education, pedagogical staff, in-service education, key principles, effective mechanisms.

УДК 378.046.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.40>

Клокар Н.І.,

докт. пед. наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
ст. науковий співробітник
відділу інновацій та дослідно-
експериментальної роботи
Державної наукової установи «Інститут
модернізації змісту освіти» Міністерства
освіти і науки України

Клокар О.О.,

докт. екон. наук, доцент,
заступник директора
з науково-навчальної роботи
Білоцерківського інституту неперервної
професійної освіти Державного закладу
вищої освіти «Університет менеджменту
освіти»

Шалошников К.С.,

докт. екон. наук, професор, Заслужений
діяч науки і техніки України,
начальник відділу науково-дослідної
роботи та атестації наукових кадрів
Державної наукової установи «Інститут
модернізації змісту освіти» Міністерства
освіти і науки України

Постановка проблеми. Європейський вектор розвитку освіти України, модернізація її структури, змісту і технологій навчання, цифровізація як виклик 21-го століття спонукали до суттєвих зрушень у підготовці і професійному розвитку фахівців галузі освіти, пошуку ефективних форм розширення і надання якісних послуг у системі післядипломної освіти, поєднання можливостей формальної і неформальної освіти. Прийняття Закону України «Про освіту», Концепції «Нова українська школа», низки постанов Кабінету Міністрів України докорінно змінили умови щодо підвищення кваліфікації (ПК) педагогічних працівників, закріпивши за ними законне право вибору форм, змісту, місця і часу такого навчання. Зважаючи на необхідність оперативного вирішення окреслених вище завдань, виникає нагальна потреба у використанні нових підходів до розроблення сучасного контенту ПК. Успішне виконання завдання підтримки і супроводу професійного розвитку фахівців галузі освіти можливе за умови активного використання можливостей відкритої освіти. Одним із дієвих інструментів задоволення зростаючої потреби суспільства у сучасних знаннях, мобільних і доступних формах професійного розвитку є контент-маркетинг як ключовий підхід, як стратегія розвитку, що покликана діяти на випередження шляхом вивчення і задоволення запитів, потреб та інтересів цільової аудиторії, використання можливостей інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій, створення і поширення навчального контенту у відкритому Інтернет середовищі, що сприятиме збільшенню цільової аудиторії, налагодженню постійної розвивальної взаємодії між споживачами і надавачами освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Контент-маркетинг є одним із актуальних напрямів досліджень у зарубіжній теорії. Найпоширенішим доробком серед іноземних маркетологів за даною проблематикою є праці Майкла Стелзнера [1], які присвячені проблемам контент-маркетингу, його впливу на успішність бізнесу. Результати досліджень проблем контент-маркетингу з різних напрямів, в т.ч. соціальних наук, публікуються на сторінках видань Інституту контент-маркетингу – провідної глобальної контент-маркетингової освітньої і навчальної установи (Велика Британія і Уельс) [2]. Питання контент-маркетингу ґрунтовно досліджують Л. Бітс, Д. Еймор, А. Каплан, Т. Кеглер, Ф. Котлер, Ж. Леві, Д. Маккой, А. Макарець, К. Новікова, Є. Петрік, Б. Руффоло, А. Хартман, М. Хенлайн, У. Хенсон та ін. Роботи, у яких розкриваються проблеми контент-маркетингу в освіті, у вітчизняних дослідженнях представлені у незначній кількості [1-26]. Окремі питання застосування інтернет технологій у маркетингу досліджувалися у працях І. Бойчук, Л. Бушуєвої, Е. Голубкова, Т. Дейнекіна, З. Двуліт, С. Ілляшенко, Ф. Котлера,

С. Кузнецьової, О. Мамикіна, М. Обухова, О. Онищенко, В. Пилипчука, О. Самойленко, А. Сідак, Д. Таганова, Ю. Телець та ін. [1-26]. Значний внесок у дослідження маркетингової сфери на основі Інтернет-технологій зробив І.Л. Литовченко, який ґрунтовно розкрив сучасні теоретичні уявлення про Інтернет-маркетинг, дослідив особливості використання Інтернет-простору в економіці, специфіку маркетингових досліджень в Інтернеті, проаналізував вимоги щодо ефективного функціонування веб-сайта підприємства [3]. Однак, вивчення джерел показує, що проблема контент-маркетингу у професійному розвитку фахівців галузі освіти, зокрема, підвищенні кваліфікації з використанням можливостей відкритої освіти, не розглядається.

Мета статті. Аналіз сучасних трендів контент-маркетингу, визначення поняття «контент-маркетинг у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників», дієвих механізмів маркетингових послуг і ключових засад управління підвищенням кваліфікації педагогів в умовах відкритої освіти.

Виклад основних результатів дослідження. Методологія статті. Для досягнення поставленої мети було використано такі методи: систематизація й узагальнення для уточнення поняття «контент-маркетинг»; закони і закономірності інноваційного розвитку соціально-педагогічних систем; основні засади маркетингу й освітніх інновацій; принципи науковості, взаємозв'язку теорії і практики створення освітнього контенту; положення про об'єктивність взаємозв'язку професійного розвитку фахівців галузі освіти із соціально-економічними змінами, які відбуваються у суспільстві; принципи єдності науки і практики, що забезпечують теоретичне, емпіричне й експериментальне вивчення предметів і явищ з метою розкриття сутності контент-маркетингу у професійному розвитку фахівців в умовах відкритої освіти; методологічні засади філософії, педагогіки і психології освіти дорослих, перетворювальної ролі інформаційно-цифрових технологій у процесі становлення і розвитку фахівця.

Стаття є складовою дослідження, яке проводилось у рамках НДР «Впровадження університетської автономії в контексті децентралізації управління ЗВО, демократизації освітнього процесу, підвищення відповідальності за якість освіти» (0120U100080) ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України (далі – Інститут).

Суттєві зміни у соціально-економічному розвитку країн, що викликані четвертою індустріальною революцією і стрімким розвитком інформаційно-цифрових технологій як ключового бренду нового століття, глибинна трансформація людського капіталу спонукають суспільство до пошуку ефективних шляхів професійного розвитку фахівців з метою їхньої відповідності ринку праці та адаптації до нових умов професійної діяльності. За

даними Всесвітнього економічного форуму (2019) у найближчі десятиліття понад 5 мільйонів робочих місць будуть втрачені у зв'язку з досягненнями робототехніки, штучного інтелекту, генетики, 3D-друку, біотехнології та інших нових технологічних досягнень [4]. Для України сьогодні збереження та розвиток власного людського капіталу є вкрай актуальним викликом. Саме для актуалізації цього стратегічного питання Асоціація інноваційної та цифрової освіти спільно з Міністерством освіти і науки України та Державною Службою Зайнятості України ініціювали та провели Національне форсайт-дослідження «Україна – 2035: людський капітал та ринок праці», у якому акцентується увага на неминучості технологічних змін та оцінка впливу на соціально-культурні та економічні аспекти життєдіяльності, у першу чергу – ринок праці. Адаптивність та здатність до навчання, у першу чергу – навчання продовж життя перетворюються чи не на основні компетенції. Адаптивність стає універсальною стратегією [5].

У зв'язку з цим актуалізується роль освіти, що покликана задовольняти зростаючий попит суспільства на фахівців, які володіють компетентностями 21-го ст., зокрема, критичним мисленням, бізнес навичками, галузевими знаннями, міжособистісною взаємодією, особистими навичками (що демонструють здатність змінюватися, перенавчатися і адаптуватися до нових викликів), технологічною обізнаністю. На думку фахівців дослідницького центру PEW зміни в умовах навчання і життєвому просторі особистості є необхідними, оскільки це те, що допоможе кожному залишатися працевлаштованим на ринку праці майбутнього [6]. Саме такий підхід є одним із ключових у Законі України «Про освіту». Так, у п.1 Статті 8. Види освіти сказано: «Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти» [7]. Суттєвим є факт того, що у новому Законі, на відміну від попереднього, у п.1 Статті 18 чітко окреслено завдання освіти дорослих: «Освіта дорослих, що є складовою освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки. У цьому контексті особливого значення набуває інтеграція формальної, неформальної та інформальної освіти, що дає можливість кожному здобувачу освіти самостійно обирати форми і зміст відповідної фахової підготовки та подальшого професійному розвитку використовуючи можливості сучасних інформаційно-цифрових технологій. За твердженням В. Бикова зростає роль відкритої освіти як нової освітньої парадигми, яка полягає у необхідності забезпечення рівного доступу до якісної освіти всіх тих, хто повинен навчатися, хто має бажання, потребу навчатися

впродовж життя і хто має для цього можливості [8, с. 18]. Загальна модель відкритої освіти, за визначенням В. Олійника, передбачає: відкритість освіти у майбутньому; інтеграцію всіх способів пізнання людиною світу; розвиток і внесення до процесів освіти синергетичних уявлень про відкритість світу, цілісність та взаємопов'язаність людини, природи і суспільства; вільне користування інформаційними ресурсами; особисту спрямованість процесу навчання; розвиток інформаційної культури [9, с. 3]. Описуючи фактори розвитку системи відкритої та дистанційної освіти, О.В. Овчарук зазначає, що «важливе місце у розвитку систем відкритої освіти соціально та економічно розвинені країни світу відводять сьогодні інформаційним технологіям, зокрема розвитку системи відкритої та дистанційної освіти [10].

У Доповіді Світового банку (2019), в якій аналізуються проблеми зайнятості населення у 21-му ст., акцентується увага на питаннях перспективних шляхів підвищення ефективності програм навчання дорослих, зокрема: покращення якості діагностики і оцінювання; покращення якості дизайну; покращення якості реалізації. Щодо реалізації програм навчання дорослих, то закладена в них гнучкість дозволяє дорослим навчатися у зручній для них час. Із врахуванням постійного дефіциту часу у дорослих, перспективними можуть бути навчальні програми з короткими модулями, вивчення яких здійснюється через мобільні додатки [11]. Зростання ролі відкритої освіти стало можливим завдяки стрімкому використанню навчальних ресурсів MOOC-платформ. Сучасний рух MOOC охопив більш, ніж 110 мільйонів здобувачів освіти (за виключенням Китаю) і понад 900 університетів. У 2019 році провайдери запустили більш, ніж 2500 курсів, 11 онлайн-ступенів і 170 мікрокредитів [12]. П'ятірку найпопулярніших світових онлайн-курсів складають: Coursera, edX, Udacity, Khan Academy, Codecademy [13].

Актуальними у цьому контексті є і дослідження Лори Хенніган, Келлі Мейн щодо рейтингу кращих систем управління навчанням (LMS) 2023 рік, що розміщено в Forbes Advisor. Автори статті подають перелік найпопулярніших LMS, серед яких: CYPHER LEARNING LMS, TalentLMS, Absorb, iSpring, Docebo, D2L Brightspace, Blackboard Learn, Canvas LMS, Moodle LMS, Edmodo LMS, підкреслюючи їх важливу роль у забезпеченні доступу до якісних освітніх послуг, що є у відкритому доступі, інші джерела, які є вільно доступні в мережі Інтернет. [14,15,16].

Однак, використання вищевказаних ресурсів ще не є можливим для більшості українських здобувачів освіти, оскільки рівень володіння ними англійською мовою, як мовою міжнародного спілкування, залишається ще досить низьким. Окрім того, важливим є створення і використання

національного контенту, що прив'язаний до освітніх профілів і програм підготовки та післядипломної освіти фахівців в Україні. Саме тому на часі не лише активне залучення всіх, хто навчається і хоче зробити успішну кар'єру, до вивчення англійської мови, оволодіння інформаційно-цифровими технологіями і сучасними науковими знаннями. Актуальним є створення сучасного освітнього контенту зорієнтованого на формуванні і розвитку професійних компетентностей фахівця 21-го ст. Тож для кожного закладу формальної чи неформальної освіти в Україні постає невідкладне завдання широкого запровадження форм і змісту навчання, що базуються на використанні можливостей відкритої освіти, сучасних інформаційно-цифрових технологій, існуючих систем управління навчанням чи створення власних та їх наповнення сучасним освітнім контентом. Аналіз зарубіжних і вітчизняних літературних джерел, кращі практики показують, що успішними є ті заклади освіти, які використовують контент-маркетинг для формування сучасного контенту підготовки і професійного розвитку фахівців. В. Биков вважає принцип маркетингу освітніх послуг одним із важливих для побудови системи відкритої освіти. На думку вченого «реалізація принципу базується на результатах вивчення та аналізу ринку (у тому числі міжнародного) освітніх послуг, які надають як традиційні, так і відкриті системи освіти» [8, с. 54].

У контексті системних змін в освіті України, реформування загальної середньої освіти, прийняттям постанови Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 800 «Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 1133 від 27.12.2019), важливим є питання створення сучасного контенту для ПК фахівців, оскільки він має максимально базуватися на ключових засадах державної стратегії розвитку освіти, стандартах і змісті загальної середньої освіти, принципах управління галуззю на всіх рівнях, вимогах державного стандарту до професійних компетентностей педагогів. Так, вище зазначеною постановою визначено такі форми ПК: очна, денна, вечірня, заочна, дистанційна, мережева, дуальна, на робочому місці, на виробництві, інші форми, які оберіє педагог. Форми підвищення кваліфікації можуть поєднуватись. Програми ПК розробляються відповідно встановлених вимог і мають враховувати особливості, запити і потреби різних категорій педагогів (педагоги загальної середньої, дошкільної, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти), науково-педагогічних, педагогічних працівники вищої та післядипломної освіти [17]. У формуванні контенту курсів ПК, впровадженні їх диференційованих форм, варто врахувати зарубіжний досвід освіти дорослих в умовах сучасних

викликів. Так, вагомими, на думку Некомерційної ради з питань навчання дорослих і практичного досвіду (CAEL), є десять принципів ефективного служіння дорослим, зокрема: адаптивність, оцінка результатів навчання, фінансування навчання, планування життя та кар'єри, подолання бар'єрів у навчанні, технології навчання, стратегічні партнерства, системи підтримки здобувачів освіти, процес викладання і навчання, кероване навчання, що сприяє досягненню навчальних та кар'єрних цілей [18]. Дослідники проблеми системного мислення Уотерс Фаундейшн вважають, що освітні програми для дорослих мають розвивати навички системного мислення, що сприятиме швидшій адаптації дорослих до інновацій [19, с. 8]. Основним кроком є вироблення інформативного, зацікавленого та повчального змісту. Але це лише початок. Змістова стратегія для освітньої галузі проходить через 4 етапи, а саме: планування, створення, впровадження та аналіз [20]. Варто зважити і на думку Джеймі Мерізотіс (Фонд освіти Lumila, Атлантика), який є автором серії робіт з освіти дорослих. Дослідник зазначає, що однією з проблем для дорослих є постійна, конкуруюча напруга між їхніми життєвими обов'язками і освітніми зобов'язаннями [21]. У процесі створення освітнього контенту для дорослих, необхідно враховувати п'ять ключових запитань, які найбільше їх хвилюють: Чи достатньо гнучка ця програма за часом та місцем, щоб відповідати моему стилю життя? Чи можу я собі це дозволити? Чи є у цього закладу те, що мені потрібно? Чи має визнання програма цього закладу освіти? Чи можу я бути успішним завдяки навчанню за цією програмою? [22]. На думку дослідника Денніса [23] у першій декаді 21-го ст. контент-маркетинг стане ще важливішим, а створення і розповсюдження контенту докорінно зміниться. Дослідник подає перелік десяти тенденцій контент-маркетингу, які, на його думку, потрібно враховувати у процесі формування сучасного контенту, зокрема, контент, зорієнтований на результат; відео та прямий ефір займуть центральне місце; зміст буде визначатися запитамі споживачів контенту; розвитку набуває маркетинг спілкування; контент буде більше адаптуватися до голосового пошуку та розумних пристроїв, персоналізований контент; зміст орієнтований на проблематику, що підсилює імідж освітньої організації, боротьба за короткотермінове навчання тощо. Близькою до попередніх характеристик контент-маркетингу є і позиція однієї з визнаних дослідниць цієї проблеми Джулії Маккой, яка визначила наступні дев'ять трендів контент-маркетингу на 2020 рік, зокрема, персоналізація змісту; віртуальна реальність (VR), розширена реальність (AR) та інтерактивний контент, візуально впливові соціальні медіа; класичний сторітеллінг; голосовий пошук; штучний інтелект

і чати для розмовного маркетингу, стратегія всеканального контенту тощо. Дослідниця стверджує, що персоналізація змісту, чати, віртуальна реальність (VR) та розширена реальність (AR), автентичність бренду, сторітеллінг та багато іншого [24]. Погоджуємо з думкою Боба Руффоло, експерта компанії IMPACT, який стверджує, що ціллю контент-маркетингу є залучення і утримання клієнтів шляхом послідовного створення відповідного і цінного контенту з метою зміни або посилення поведінки споживачів. Тисячі підприємств у всьому світі взяли під контроль свої цифрові продажі та маркетинговий успіх, використовуючи бізнес-схему «Вони запитують, ти відповідаєш» [25].

У 2023 році сфера контент-маркетингу продовжить розширюватися та змінюватися разом із маркетинговими техніками компаній. Одні тенденції удосконалюватимуться, інші ж стануть для вас новими й потребуватимуть детального вивчення й розуміння, стверджує редактор блогу Webpromo Юрій Телець і як результат свого дослідження називає 9 трендів контент-маркетингу, які будуть популярними у 2023 році: інтерактивний контент, нішевий контент, гіперперсоналізація, SEO-оптимізація, чат-боти, віртуальна реальність (VR), оптимізація для голосового пошуку, відеоконтент, емпатійний контент-маркетинг [26].

Вище описані підходи до формування сучасного контенту навчання дорослих з використанням можливостей відкритої освіти можуть впроваджуватися для успішного вирішення завдань професійного розвитку педагогів. Використання контент-маркетингу у підвищенні кваліфікації педагогів в умовах відкритої освіти як форми маркетингу, що покликана діяти на випередження, вивчення і задоволення запитів та інтересів цільової аудиторії, використовуючи можливості створення і поширення навчального контенту у відкритому Інтернет середовищі, сприяє розширенню кола споживачів освітніх послуг і формує позитивний імідж закладу серед широкого загалу освітян завдяки спільній взаємодії викладачів і слухачів у розробленні змісту занять, визначенні їх форм, часу проведення, враховує індивідуальні запити та налагоджує постійну розвивальну взаємодію між споживачами і надавачами освітніх послуг, встановлює зворотні зв'язки, сприяє формуванню системи моніторингу якості наданих послуг. Як показують результати проведеного нами дослідження, значна частина учасників формуючого експерименту (83%) висловились за більш активне впровадження форм навчання, що базуються на цифрових технологіях, використання можливостей відкритої освіти (онлайн навчання, масових відкритих онлайн курсів (MOOCs), віртуального навчання (конференції, круглі столи, дискусії, майстер-класи, семінари тощо), перевернутого навчання, мікронавчання, міні-тренінгів, сторітеллінгу тощо. Розглянемо окремі, найбільш

дієві механізми маркетингових послуг у відкритій освіті, використання яких у закладах післядипломної педагогічної освіти сприяло створенню умов для активної взаємодії слухачів курсів ПК і надавачів освітніх послуг для формування освітнього контенту, забезпечення індивідуального підходу, побудови індивідуальної освітньої траєкторії, охоплення значної кількості здобувачів освітніх послуг, економії коштів, зокрема:

- оф-лайн опитування, що дає можливість через e-mail, Viber, sms проводити вивчення думки як тих, хто навчається, так і тих, хто навчає;
- онлайн опитування (e-mail, Viber, Web-опитування тощо), що передбачає відповіді на запитання тих, хто навчається у режимі реального часу;
- використання електронної дошки оголошень, що розміщена на офіційному сайті Університету і LMS, сторінках у соціальних мережах;
- електронна пошта, що надає можливість індивідуальної чи одночасної групової розсилки найбільш значущої інформації для здобувачів освіти і отримання зворотної інформації;
- цільові групи, що спілкуються/навчаються одночасно, беруть участь у форумах, чатах;
- аудіо-, відео-конференції, круглі столи під час яких вивчається думка учасників;
- розміщення банерів як на офіційному сайті закладу освіти, так і офіційних сайтах партнерів, на сторінках соціальних мереж;
- відеореклама, що розміщується на офіційному сайті закладу освіти, в YouTube, Facebook, Instagram тощо і є коротким інформаційним посилком про освітні послуги закладу освіти, освітній контент для різних категорій здобувачів, його можливості та переваги;
- відео-конференції (семінари), що забезпечують доступ максимальній кількості бажаючих стати учасниками заходу;
- бліц-анонси, що постійно розміщуються на сторінках Інтернет джерел, головній веб-сторінці Університету.

Вагомість відкритої освіти для професійного розвитку фахівців підтверджують і результати проведеного нами в рамках дослідження вивчення динаміки запитів слухачів курсів ПК у 2019, 2022 рр. щодо використання можливостей відкритої освіти (Рис. 1).

Аналізуючи отримані результати опитування слухачів щодо форм ПК бачимо, що традиційні форми втрачають свої позиції (2019 – 67%, 2022 – 23%). Натомість, динаміка показників щодо форм ПК, які слухачі вважають найбільш прийнятливими для себе, така: онлайн навчання (2019 – 12%, 2022 – 67%), онлайн конференції (2019 – 9%, 2022 – 67%), е-посібники (2019 – 5%, 2022 – 64%), презентації (2019 – 17%, 2022 – 61%), відкриті онлайн курси (2019 – 3%, 2022 – 58%), змішане навчання (2019 – 39%, 2022 – 53%), дискусії,

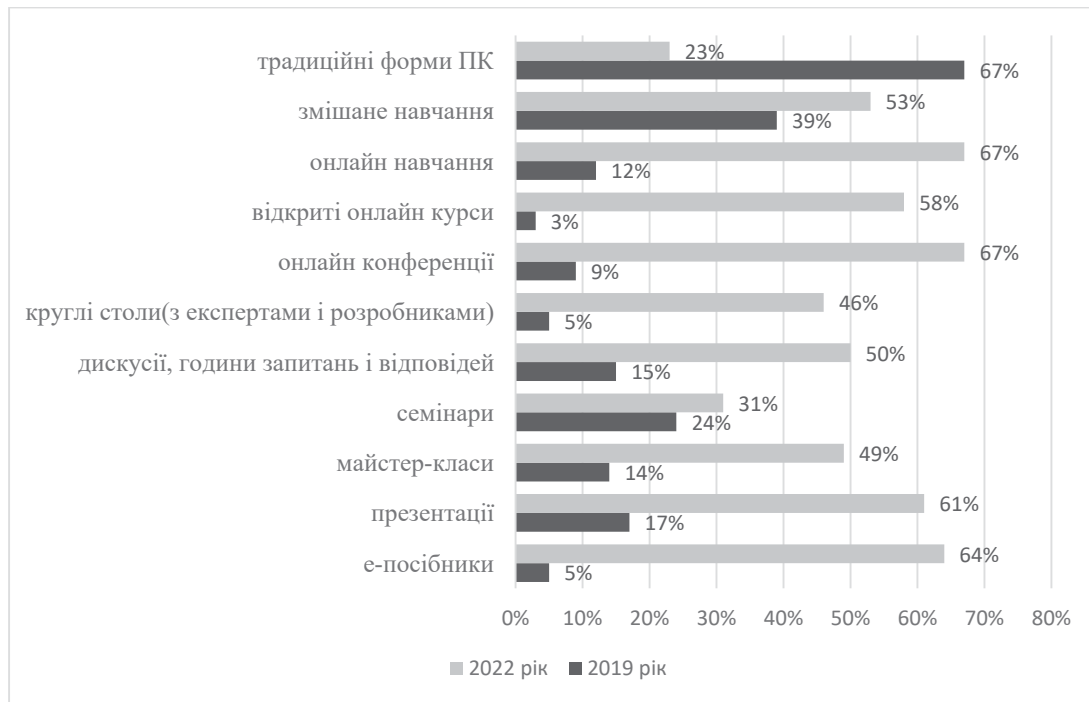

Рис. 1. Зведені показники динаміки запитів слухачів курсів ПК у 2019, 2022 рр. щодо використання можливостей відкритої освіти (у порівнянні з традиційними формами ПК) оф-лайн та онлайн опитування

години запитань і відповідей (2019 – 15%, 2022 – 50%), круглі столи (з експертами і розробниками) (2019 – 5%, 2022 – 46%).

Суттєвим результатом роботи з вивчення думки слухачів курсів ПК, використання різних форм спілкування і опитування, просування маркетингових послуг закладами ППО стала позитивна динаміка участі слухачів курсів ПК в онлайн опитуванні щодо форм і змісту навчального контенту (Рис. 2).

Так, діаграма яскраво демонструє, що бажаючих брати участь в онлайн опитуванні, реагувати на пропозиції ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» з вивчення та врахування думки слухачів щодо контенту і форм курсів ПК стало значно більше у 2022 році, ніж у 2019 році: від 11% до 74%, що підтверджує наше бачення щодо зростання активності слухачів використовувати можливості відкритої освіти.

Важливим, на нашу думку, є дотримання ключових засад управління ПК фахівців в умовах відкритої освіти, зокрема:

- створення (використання наявної) конкурентної системи управління навчання (LMS – Learning Management System), яка функціонує за принципами відкритої освіти (свободи вибору, доступності (за формою, часом, фінансами), гнучкості, адаптивності, інваріантності, мобільності, системності, модульності, індивідуального підходу, інтерактивної взаємодії), дозволяє суттєво розширити освітній простір, створити умови забезпечення кожному слухачу безперешкодного доступу до освітніх ресурсів, результатів наукових досліджень,

вільного спілкування у відкритому віртуальному середовищі зацікавлених учасників освітнього процесу (як приклад – kadryosvita.in.ua);

- вивчення можливостей конкурентів у освітньому та інформаційно-цифровому просторі;

- формування творчих колективів науково-педагогічних і педагогічних працівників для підготовки сучасних електронних навчально-методичних комплексів ПК педагогів, державних службовців, працівників органів місцевого самоврядування;

- створення віртуальних кафедр, до складу яких входять компетентні фахівці з освіти дорослих, професійного розвитку педагогів;

- створення віртуальних експертних рад (до складу яких мають увійти компетентні фахівці) з метою оцінювання якості освітнього контенту за кожним фахом, напрямом діяльності тощо;

- відкриття площадок інноваційного досвіду (кращих практик) для проведення практичних занять зі слухачами за очною, дистанційною (онлайн), змішаною формами навчання;

- створення електронних бібліотек закладів формальної і неформальної освіти;

- створення системи колективної роботи з навчальними матеріалами за кожним фахом чи проблемою;

- впровадження в освітню практику систем електронного менеджменту діяльності викладачів, слухачів, освітніх колективів усіх рівнів з метою підвищення ступеня прозорості освітньої системи та оптимізації процесів управління нею;

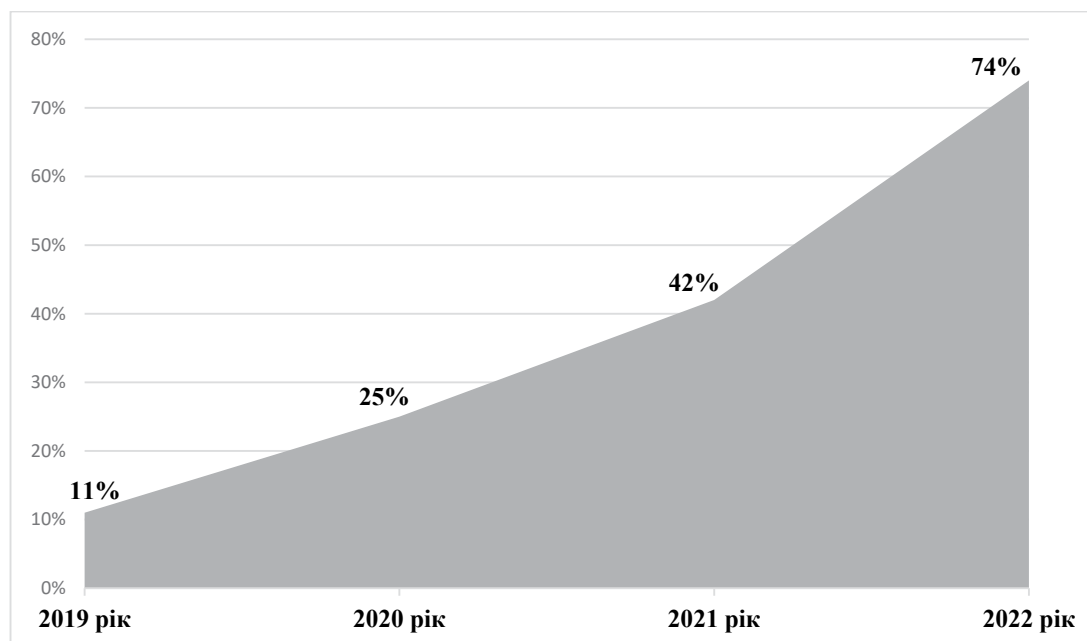

Рис. 2. Результати участі слухачів курсів ПК в онлайн опитуванні щодо форм і змісту навчального контенту (2019–2022 рр.)

- поширення навчального контенту через блоги, відео, онлайн навчання, презентації, е-посібники, інтерактивні шаблони, рекламну продукцію тощо.

Контент-маркетинг технологій відкритої освіти, який використовує в своїй освітній діяльності Інститут, має враховувати не лише запити слухачів, а й дотримуватися умов, що сприяють налагодженню партнерської взаємодії, допомагають віднайти контент ПК, який відповідає потребам і можливостям конкретного фахівця, зокрема:

- створення якісного освітнього контенту, що є актуальним за часом та відповідає запитам і вимогам слухачів курсів ПК;

- залучення здобувачів освіти до формування навчального контенту, поширення досвіду його використання;

- особливості андрагогіки (освіти дорослих), психологічні особливості цільової аудиторії в Інтернеті;

- усвідомлення ролі і місця веб сайту Інституту, необхідності його постійного просування через соціальні мережі;

- присутність закладу (реклама переваг його навчальної продукції, позитивні відгуки слухачів на підтримку закладу тощо) у соціальних мережах, в т.ч. молодіжному середовищі (Facebook, Twitter, LinkedIn, Instagram тощо);

- поширення контенту через соціальні мережі: YouTube, Facebook, Instagram, веб-сайти закладів освіти, персональні веб-сайти, блоги;

- зорієнтованість запропонованої інформації на цільову аудиторію, розгортання діалогу, обговорення, висловлення оціночних суджень;

- залучення до активної підтримки тих здобувачів освітніх послуг, хто вже успішно пройшов навчання за відповідною програмою ПК;

- важливість створення Інститутської інтернет-спільноти користувачів;

- відкритість і прийнятливість цінової політики, що стане конкурентною на ринку послуг з підвищення кваліфікації, професійного розвитку фахівців галузі освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження проблеми контент-маркетингу у ПК педагогічних працівників з використанням можливостей відкритої освіти, показує, що контент-маркетинг: є сучасною дієвою формою розширення і поширення переліку освітніх послуг з підвищення кваліфікації педагогів; надає можливість вивчати і враховувати потреби слухачів курсів ПК шляхом використання інтерактивних форм опитування через Інтернет, розробляти контент на запит педагогів; формує мотивацію у педагогів до активного використання можливостей інформаційно-цифрових технологій, що сприяють ефективному використанню ресурсів слухачів (час, місце, доступність, ціна тощо); сприяє виробленню стратегії контент-маркетингу Університету та, відповідно, створення плану маркетингової діяльності закладу; надає можливість розміщення у відкритому доступі експертних висновків авторитетних і визнаних в освітянській спільноті фахівців щодо якості запропонованих освітніх програм і відповідного контенту.

Аналіз отриманих результатів дає підстави стверджувати, що контент-маркетинг у підвищенні кваліфікації педагогів в умовах відкритої освіти – це

форма маркетингу, що покликана: діяти на випередження, вивчення і задоволення запитів та інтересів цільової аудиторії, використовуючи можливості створення і поширення навчального контенту у відкритому Інтернет середовищі; сприяти розширенню кола споживачів освітніх послуг і формувати позитивний імідж закладу серед широкого загалу освітян завдяки спільній взаємодії викладачів і слухачів у розробленні змісту занять, визначенні їх форм, часу проведення, врахуванні індивідуальних запитів; налагоджувати постійну розвивальну взаємодію між споживачами і надавачами освітніх послуг, встановлювати зворотні зв'язки; формувати систему моніторингу якості наданих освітніх послуг з використанням сучасних технологій. Отримані результати проведеного дослідження демонструють важливу роль контент-маркетингу у підвищенні кваліфікації педагогів у порівнянні з традиційними формами навчання завдяки використанню можливостей відкритої освіти.

Подальших досліджень потребують питання перспективних шляхів підвищення ефективності програм навчання дорослих з використанням можливостей контент-маркетингу в умовах відкритої освіти, зокрема: покращення якості діагностики і оцінювання результатів навчання, налагодження ефективних каналів зворотного зв'язку; покращення якості дизайну запропонованого матеріалу; покращення якості реалізації розробленого контенту та пошук партнерів для створення мережі освітніх послуг з ПК; розроблення моделі управління маркетинговою діяльністю закладу освіти. Увага дослідників має бути зосереджена і на питанні розвитку цифрової педагогіки як складової науки «Педагогіка» та її впливу на розвиток професійних компетентностей педагогів і керівників закладів освіти, що значно полегшить розуміння важливості використання контент-маркетингу в освітній та управлінській діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. М. Стелзнер *Контент-маркетинг. Новые методы привлечения клиентов в эпоху Интернета*. Москва, Росія: Манн, Иванов и Фербер, 2013.
2. Content Marketing Institute. [Online]. Available: <https://cutt.ly/OrGAtTO>.
3. І.Л. Литовченко. *Методологічні аспекти Інтернет-маркетингу*. Київ, Україна: Наукова думка, 2008.
4. World Economic Forum. Annual Report 2019-2020. [Online]. Available: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Annual_Report_2019_2020.pdf
5. Національне форсайт-дослідження «Україна – 2035: людський капітал та ринок праці». [Online]. Available: <https://rise.articulate.com/share/FqXBZkXdzB2CpJn0ZdLFMeQiPDHh8D36#/lessons/>
6. T. Perkins “Adult Learners in the Fourth Industrial Revolution: Pioneers or a Lost Generation?”, 2020. [Online]. Available: <https://cutt.ly/WrGSiI5>.

7. Закон України “Про освіту”, *Відомості Верховної Ради*, № 38-39, с. 380, 2017.

8. В.Ю. Биков *Моделі організаційних систем відкритої освіти*. Київ, Україна: Атіка, 2009.

9. В.В. Олійник *Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент*. Київ, Україна: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2018.

10. О.В. Овчарук “Концептуальні підходи до застосування технологій відкритої освіти та дистанційного навчання у зарубіжних країнах та їх роль у процесах модернізації освіти”, *Інформаційні технології і засоби навчання*, № 1, 2006. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/292/278>.

11. World Development Report 2019 “THE CHANGING NATURE OF WORK”, 2019. [Online]. Available: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2019>.

12. By The Numbers: MOOCs in 2019. [Online]. Available: <https://cutt.ly/qrGDNVo>.

13. Popular online course platforms. [Online]. Available: <https://cutt.ly/YrGD0BU>.

14. Best Learning Management Systems (LMS) Of 2023. [Online]. Available: <https://www.forbes.com/advisor/business/best-learning-management-systems/>

15. 8 Online Learning Platforms That Allow You To Move At Your Own Pace. [Online]. Available: <https://www.forbes.com/sites/forbes-personal-shopper/2022/02/28/best-online-learning>

16. Open Education Resources. [Online]. Available: <https://libguides.uwf.edu/c.php?g=215215&p=5813292>

17. Постанова Кабінету Міністрів України “Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників”, *Урядовий кур'єр*, № 800, 2019. [Online]. Available: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF>.

18. Council for Adult and Experiential Learning (CAEL). [Online]. Available: <https://www.cael.org/higher-education-ten-principles>.

19. The Waters Foundation [Online]. Available: <https://cutt.ly/8rGFdnY>.

20. 7 Secret Tips – How To Use Content Marketing in Education Industry? [Online]. Available: <https://cutt.ly/yrGFJOq>.

21. Jamie Merisotis. Reaching the «New Normal» Understanding Adult Learners and Attracting Them to Your Institution. [Online]. Available: <https://cutt.ly/wrGFxkc>.

22. Reaching the New Normal, pt. 2: Five Questions Adult Learners Are Asking. [Online]. Available: <https://cutt.ly/ZrGFVNq>.

23. 10 Biggest Content Marketing Trends that Will Dominate 2020 by Dennis. [Online]. Available: <https://cutt.ly/ZrGFNEH>.

24. 9 Trends in Content Marketing for 2020 by Julia McCoy. [Online]. Available: <https://learn.g2.com/content-marketing-trends>.

25. 6 Lessons in Marketing: What They Never Taught You About Growing a Digital Marketing Agency. [Online]. Available: <https://cutt.ly/srGF9Bq>.

26. Тренди контент-маркетингу 2023. [Online]. Available: <https://web-promo.ua/ua/blog/trendi-kontent-marketingu-2023/>

НОТАТКИ

Наукове видання

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 55

Том 1

Коректура • *Н. Ігнатова*

Комп'ютерна верстка • *Ю. Семенченко*

Формат 60x84/8. Гарнітура Arimo.
Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 23,19. Ум. друк. арк. 25,11.
Підписано до друку 31.01.2023. Замов. № 0223/112. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.